

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1928:4

FINANSDEPARTEMENTET

MONOPOLKONTROLLUTREDNINGENS

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

ANORDNANDET AV DEN STATLIGA
KONTROLLEN AV AKTIEBOLAGET VIN- &
SPRITCENTRALENS VERKSAMHET

AVGIVET DEN 14 JANUARI 1928

V. P. M.

RÖRANDE BETÄNKANDETS OFFENTLIGGÖRANDE
AVGIVEN AV STYRELSEN FÖR AKTIEBOLAGET
VIN- & SPRITCENTRALEN

S T O C K H O L M

1 9 2 8

Statens offentliga utredningar 1928

Kronologisk förteckning

1. Utrikesdepartementets organisation. Norstedt. (6), 49 s. **U.**
2. Yttrande och förslag angående revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad m. m. Almqvist & Wiksell, Uppsala. 160 s. **S.**
3. 1926 års pensionsutredning. Betänkande angående familjepensionering för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst. Marcus. 73 s. **Fl.**
4. Monopolkontrollutredningens betänkande angående anordnandet av den statliga kontrollen av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens verksamhet. Marcus. 183 sid. **Fl.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ekklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1928:4

FINANSDEPARTEMENTET

MONOPOLKONTROLLUTREDNINGENS

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

ANORDNANDET AV DEN STATLIGA
KONTROLLEN AV AKTIEBOLAGET VIN- &
SPRITCENTRALENS VERKSAMHET

AVGIVET DEN 14 JANUARI 1928

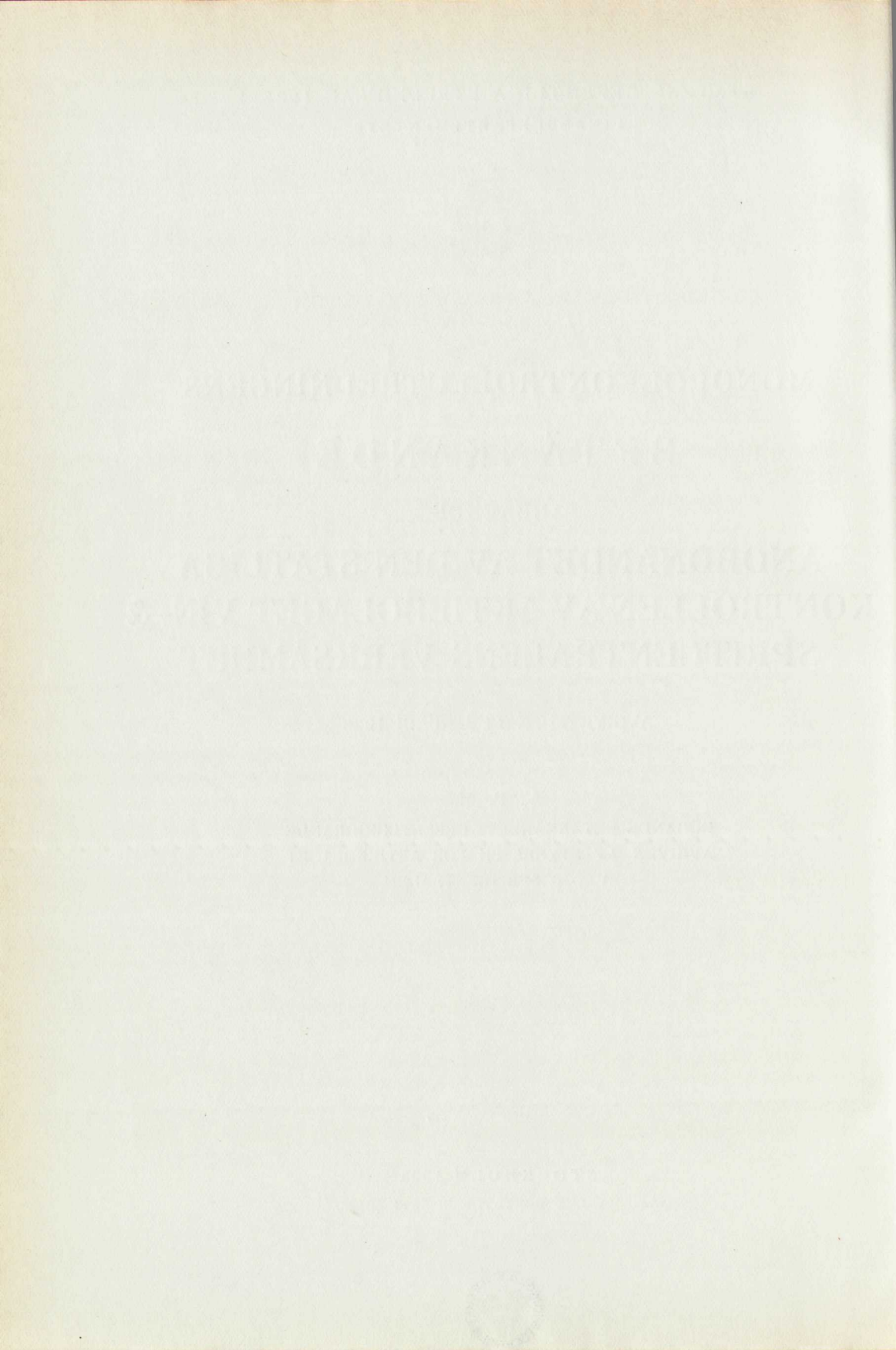
V. P. M.

RÖRANDE BETÄNKANDETS OFFENTLIGGÖRANDE
AVGIVEN AV STYRELSEN FÖR AKTIEBOLAGET
VIN- & SPRITCENTRALEN

STOCKHOLM 1928

ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

Till Herr Statsrådet och chefen för finansdepartementet.

Den 12 november 1926 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att *dels* tillkalla högst fem utredningsmän för att inom departementet biträda vid utredning av frågan om lämpligt anordnande av den statliga kontrollen av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens och Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolets verksamhet ävensom i samband därmed stående spörsmål, *dels ock* utse sekreterare åt utredningsmännen.

Jämlikt nämnda bemyndigande tillkallade chefen för finansdepartementet samma dag såsom utredningsmän för att inom departementet biträda vid berörda utredning ledamoten av riksdagens första kammare professorn K. G. Westman, ledamoten av riksdagens första kammare f. d. rådmannen P. A. Dahl, ledamoten av riksdagens andra kammare redaktören E. Ljunggren, bankdirektören I. Rooth och ledamoten av riksdagens andra kammare ombudsmannen A. V. Sävström, varjämte departementschefen uppdrog åt professorn Westman att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

Utredningsmännen antogo namnet Monopolkontrollutredningen.

Till sekreterare åt utredningsmännen utsåg chefen för finansdepartementet, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande, den 3 december 1926 förste amanuensen i departementet fil. lic. och jur. kand. G. W. Sjögren.

På därom gjord framställning ställde chefen för finansdepartementet den 8 december 1926, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 december 1926, revisionstekniska biträden till utredningsmännens förfogande.

I anförandet till statsrådsprotokollet över finansärenden den 12 november 1926 i fråga om tillkallande av utredningsmän för att inom finansdepartementet biträda vid utredning av förevarande fråga uttalade departementschefen, att han förutsatte, att de båda företagen tillhandahölle utredningsmännen de handlingar och upplysningar angående bolagen, som kunde vara av betydelse för utredningsarbetet.

Med hänvisning till detta uttalande riktade utredningsmännen till Spritcentralens styrelse en skrivelse den 13 december 1926 med hemställan, att den ville för utredningen tillhandahålla upplysningar och handlingar samt medgiva tillträde till lokaler i motsvarande omfattning, som enligt 3 § i lagen den 18 juni 1925 om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar är stadgad för fall, som i sagda lag avses; och förbundo sig utredningsmännen att med avseende å de upplysningar och hand-

lingar, som på sådant sätt komme till deras kännedom, iakttaga den diskretion, som förutsattes i nämnda lag. Utredningsmännen meddelade tillika, att chefen för finansdepartementet, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande, till utredningens förfogande ställt revisionstekniskt biträde, auktoriserade revisorn L. T. Bohlin, och anhöllo, att denne, såsom utredningsmännens ombud, måtte erhålla motsvarande befogenhet som den, varom utredningsmännen för egen del hemställt.

Spritcentralens styrelse förklarade till svar härå, att den vore villig att på sätt i skrivelsen hemställts tillhandahålla de upplysningar och handlingar, som kunde vara av betydelse för fullgörandet av utredningsmännens uppdrag.

Vid utförandet av sitt uppdrag hava utredningsmännen sökt förskaffa sig kännedom om Spritcentralens verksamhet under hittillsvarande former för organisation och kontroll. Utredningsmännen hava sålunda vid ett antal sammanträden inhämtat upplysningar av statens jourhavande direktör samt bolagets verkställande direktör, ombudsman och jourhavande revisor. Därjämte hava ledamöter av Monopolkontrollutredningen vid upprepade besök å bolagets huvudkontor tagit kännedom om revisionens och kontrollavdelningens arbetssätt samt om bolagets bokföring, protokoll och andra handlingar. Härutöver har auktoriserade revisorn Bohlin i enlighet med givna instruktioner verkställt en ingående granskning av Spritcentralens bokföring, protokoll och övriga handlingar och personligen inhämtat upplysningar av Spritcentralens ledning och tjänstemän samt i viss omfattning deltagit i utredningsmännens sammanträden. Närmare redogörelse för de undersökningar, som revisor Bohlin utfört, lämnas i en vid betänkandet fogad bilaga.

Utredningsmännens arbete har nu så fortskridit, att det betänkande, som behandlar frågan om den statliga kontrollen av Spritcentralens verksamhet ävensom i samband därmed stående spörsmål, föreligger färdigt. Då det enligt utredningsmännens mening är till gagn för det allmänna, att ifrågavarande betänkande i dess helhet bringas till offentligheten och hinder för en sådan åtgärd icke synas möta, få utredningsmännen härmed värdsamt till Herr Statsrådet överlämna betänkandet.

Vid detsamma äro fogade reservationer av undertecknade Ljunggren, Rooth och Sävström beträffande vissa delar av utredningen.

Stockholm den 14 januari 1928.

K. G. WESTMAN.

ADOLF DAHL.

ELOF LJUNGGREN.

IVAR ROOTH.

AUG. SÄVSTRÖM.

/ Gunnar W. Sjögren.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Inledning. Utredningsuppdragets tillkomst	7
1922 års riksdag, sid. 7. — Sakkunniga för utredning av vissa statsrevisionen berörande frågor, sid. 9. — 1926 års riksdag, sid. 9. — Chefen för finansdepartementet den 12 november 1926, sid. 11.	
Översikt av författningar rörande utöandet av partihandel med rusdrycker	13
Koncentrationen av partihandeln med rusdrycker, sid. 13. — Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen, sid. 15. — Stamaktiekapitalet i Spritcentralen, sid. 16. — 1920 års avtal ang. stamaktierna i Spritcentralen, sid. 22. — Frågan om partihandelns organisation, tidigare uttalanden, sid. 25. — 1921 års riksdag, sid. 25. — Chefen för finansdepartementet den 12 september 1921, sid. 28. — Partihandelssakkunniga, sid. 29. — Kontrollstyrelsen ang. partihandelssakkunnigas förslag, sid. 31. — 1922 års riksdag, sid. 31. — 1923 års riksdag, sid. 39. — 1923 års ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, sid. 48. — 1923 års utredning ang. Spritcentralens soliditet m. m., sid. 49. — Upplåtande åt Spritcentralen av rätt till partihandel med rusdrycker, sid. 50. — Tillsättande av statens jourhavande direktör, sid. 52. — Tilläggskontraktet av år 1924, sid. 52. — Instruktioner för de av Kungl. Maj:t utsedda funktionärerna i Spritcentralen, sid. 54. — 1925 års riksdag, sid. 54. — 1926 års riksdag, sid. 56. — Översikt beträffande dotterbolagen till Spritcentralen, sid. 61.	
Huvuddragen av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens ekonomiska utveckling	64
1. Inledning, sid. 64. — 2. Inlösnings- och ersättningsförlarandet, sid. 65. — 3. Aktieinnehaven inom koncernen, sid. 66. — 4. Spritcentralens aktiekapital, sid. 67. — 5. Spritcentralens fonder, sid. 69. — 6. Utdelning till Spritcentralens aktieägare, sid. 70. — 7. Partihandelsbolagens vinstleveranser till statsverket, sid. 70. — 8. Statsverkets skatteinkomster i samband med partihandelsbolagens verksamhet, sid. 71. — 9. Avskrivningarnas bokföringsmässiga behandling hos Spritcentralen, sid. 71. — 10. Avskrivningar hos Spritcentralen å fordringar hos diverse personer, sid. 74. — 11. Avskrivningar å aktier, sid. 74. — 12. Avskrivningar å goodwill hos Spritcentralen, sid. 76. — 13. Avskrivningar å maskiner och inventarier hos Spritcentralen, sid. 78. — 14. Avskrivningar å fastigheter hos Spritcentralen, sid. 79. — 15. Avskrivningar å varulager hos Spritcentralen, sid. 81. — 16. Övriga avskrivningar hos Spritcentralen, sid. 82. — 17. Särskilda uppgifter om engagementet i Aktiebolaget Astra, sid. 82. — 18. Särskilda uppgifter om engagementet i Aktiebolaget Städet, sid. 84. — 19. Särskilda uppgifter om engagementet i Aktiebolaget Centralpalatset, sid. 85. — 20. Avskrivningar hos dotterbolag, sid. 86. — 21. Särskilda uppgifter om engagementen i agenturföretagen, sid. 88. —	

22. Sammanfattning av avskrivningar, sid. 88. — 23. Gåvor, representation, annons- och reklamkostnader, sid. 89. — 24. Arvoden till styrelse och revision. Avlöningsbestämmelser, sid. 90. — 25. Informationsbyrå, sid. 93. — 26. Den inre kontrollen, sid. 94. — 27. Särskilda uppgifter om engagementen i Aktiebolaget Nya Grand Hôtel och Aktiebolaget D. Carnegie & Co, sid. 99.

Utredningsmännens förslag 100

1. Partihandelsföretagets organisation såsom ett aktiebolag. Aktieägare och aktiekapital, sid. 100. — 2. Oktrojt看, sid. 105. — 3. Styrelsen, sid. 106. — 4. Jourhavande direktören, sid. 113. — 5. Direktörsrådet, sid. 116. — 6. Revisionen, sid. 119. — 7. Sammanställning av utgifterna för arvoden till styrelseledamöter och revisorer, sid. 127. — 8. Angivande av föremålet för bolagets verksamhet, sid. 127. — 9. Riktlinjer för Spritcentralens förvaltning, sid. 128. — 10. Spritcentralens skyldigheter gent emot detaljhandelsbolagen och kontrollstyrelsen i fråga om försäljningsverksamheten, sid. 130. — 11. Omsättningsskatten, sid. 130. — 12. Spritcentralens rätt att förvärva aktie eller annan delaktighet i annat företag, sid. 130. — 13. Avskrivningar och fonderingar, statsgaranti för utdelning å stamaktierna, sid. 131. — 14. Kontroll över dotterföretag, sid. 132. — 15. Avvecklingen av Spritcentralens förhållande till anslutna företag, sid. 133. — 16. Reglering av förhållandet vid oktrotidens utgång, sid. 134. — 17. Skiljedoms klausul, sid. 135. — 18. Ikraftträdande, sid. 135. — 19. Pris- och inköpsnämnden, sid. 135.

Bilagor

1. Förslag till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker	138
2. Förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen	144
3. Förslag till avtal angående stamaktiekapitalet i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen	148
4. Förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker	150
5. Spritcentralens styrelse och revisorer	151
6. Reservationer	155
7. P. M. angående den av auktoriserade revisorn L. Ture Bohlin för Monopolkontrollutredningen verkställda undersökningen hos Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och dess dotterbolag	160

V. P. M. avgiven av styrelsen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen i anledning av uppkommen fråga om offentliggörande av Monopolkontrollutredningens betänkande.....	164
--	-----

Inledning.

Utredningsuppdragets tillkomst.

I särskilda vid 1922 års riksdag väckta *motioner*, nr 105 i första kammaren av herr *Hallin m. fl.* samt nr 195 och 196 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, ifrågasattes omfattande ändringar i bestämmelserna om statsrevisionens verksamhet och därmed sammanhängande frågor. Sålunda föreslogs — särskilt i motionen I: 105 — utredning angående frågorna om förlängning av tiden för revisionsarbetet samt vissa ändringar i formerna för detsamma. I samma motion samt i motionen II: 195 påyrkades vidare utredning angående frågan, huru statsrevisionens granskning skulle kunna läggas till grund för utkrävande av konstitutivt ansvar. Slutligen framställdes i motionen II: 196 begäran om utredning angående utvidgning av revisionens arbetsområde till »vissa monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse». I sistnämnda motion anfördes nämligen följande:

1922 års
riksdag.

»Omfattningen av det område, som statsrevisorernas verksamhet omfattar, bestämmes, som bekant, till sina huvuddrag i R. F. § 107: 3 och R. O. § 72. Enligt dessa grundlagsstadganden hava statsrevisorerna till uppgift att granska statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning.

Under statsrevisorernas granskning falla alltså icke sådana monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse, vilka tillskapats genom statens åtgärd, men icke drivas av staten. Bland sådana monopol må här nämnas Vin- & Spritcentralen samt Tobaksmonopolet.

Förvaltningen av dylika monopol är emellertid ur allmän synpunkt av stort intresse. Av det sätt, varpå denna förvaltning handhaves, påverkas i hög grad storleken av de inkomster, som från dessa monopol tillföras statskassan. Då de monopol, varom här är fråga, tillkommit genom direkta åtgärder från statens sida, föreligger vidare tydligen häri en särskild anledning till att det allmänna kontrollerar det sätt, varpå dessa monopol gent emot allmänheten utöva den ekonomiska maktställning, som blivit dem tilldelad.

En dylik ekonomisk granskning synes lämpligast böra anförtros åt statsrevisorerna. Givetvis skulle dessa härvid liksom vid sin granskning av statsverket, utan att såvitt omständigheterna medgiva förbigå detaljerna, huvudsakligen granska dispositionerna, förvaltningen och resultaten på det hela'.

Ett ytterligare skäl att tillerkänna statsrevisorerna den utvidgade befogenhet, som här angivits, synes ligga däri, att härigenom helt säkert skulle beredas dem möjlighet att erhålla fullständigare belysning över vissa delar av det område, som redan enligt gällande bestämmelser är underkastat deras granskning.»

Med stöd av vad sålunda anförts hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag till sådana ändrade bestämmelser för statsrevisionen, att dess granskning måtte komma att omfatta även sådana monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse, vilka tillskapats genom statens direkta åtgärd även om de icke dreves av staten.

I utlåtande, nr 13, uttalade *konstitutionsutskottet*, att utskottet ansåge sig i vissa delar böra biträda de framställda förslagen och alltså föreslå vidtagande av en utredning. I andra punkter åter hade utskottet icke funnit de angivna skälen för ifrågasatta ändringar övertygande. De frågor, i avseende å vilka utskottet förordade en utredning, voro bland annat spörsmålen om tidsbestämmelserna för statsrevisionen, om statsrevisorernas berättelse såsom grundval för utkrävande av konstitutionellt ansvar samt om revision av monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse. I denna sistnämnda fråga anförde utskottet följande:

»Slutligen torde även, såsom i motionen II: 196 föreslås, utredning böra ske beträffande åvägabringandet av en statlig revision av vissa monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse. Då företag av denna art, särskilt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och Aktiebolaget Tobaksmonopolet, uppstått genom statliga åtgärder, då vissa överskott av deras vinstmedel skola inlevereras till statsverket och då deras förvaltning alltså är av stort intresse för statens ekonomiska ställning, bör en särskild granskning av desamma ur statsfinansiell synpunkt äga rum. Den rätt att utse vissa av bolagets revisorer, som enligt nu gällande bolagsordningar tillkommer Kungl. Maj:t, torde i detta hänseende icke kunna anses tillräcklig. Den i bolagsordningen stadgade revisionen bör i statens intresse kompletteras med en rent statlig revision, som från allmänna statsfinansiella synpunkter granskar bolagets förvaltning. Resultaten av detta revisionsarbete böra därefter framläggas för riksdagen. Huruvida denna revision bör ske genom statsrevisionen eller på annat sätt, saknar utskottet anledning att för närvarande uttala; de olika möjligheter, som härvid kunna tänkas, böra givetvis vid utredningen uppmärksammas.»

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville rörande statsrevisionens verksamhet och förutsättningarna för densamma låta verkställa utredning i de avseenden, beträffande vilka utskottet ansett sådan erforderlig, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I två vid utskottets utlåtande fogade *reservationer* framlades avvikande meningar i frågan om statsrevisionens granskning av de monopolistiska

företagen. I den ena reservationen, av herr *Reuterskiöld*, uttalades, att den ifrågasatta revisionen borde ske genom statsrevisionen, då dess syfte i stort sett skulle sammanfalla med det syfte, statsrevisionen i övrigt hade att fullfölja. Skulle emellertid andra uppslag visa sig möjliga, borde de givetvis vid utredningen uppmärksammas. I den andra reservationen, av herr *Persson* i Fritorp, yttrades, att det tills vidare bleve alldeles tillräckligt, att ändringar vidtoges, som möjliggjorde, att, utom nuvarande revision, statsrevisionen bereddes rättighet att, när den så funne lämpligt, verkställa en överrevision av monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse.

Utskottets hemställan bifölls av *riksdagen*, som alltså i skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 maj 1922, nr 166, anhöll, att Kungl. Maj:t ville rörande statsrevisionens verksamhet och förutsättningarna för densamma låta verkställa utredning i de avseenden, beträffande vilka riksdagen ansett sådan erforderlig, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t, givna den 20 oktober 1923 och den 12 januari 1924, tillkallade chefen för finansdepartementet två *sakkunniga* för utredning av vissa av de i nyssnämnda riksdagsskrivelse angivna spörsmål.

Sakkunniga för utredning av vissa statsrevisionen berörande frågor.

I sitt den 20 februari 1924 avgivna betänkande framlade de sakkunniga förslag allenast i avseende å tiden för statsrevisionens verksamhet, var emot såväl frågan om utkrävande av konstitutionellt ansvar på grundval av statsrevisorernas berättelser som frågan om statlig revision av de monopolistiska företagen lämnades åsido. Vad angår sistberörda fråga hade det nämligen vid den allenast förberedande undersökningen, som de sakkunniga medhunnit, visat sig, att ett fullständigt och noggrant inträngande i detta spörsmål krävde avsevärd tid och erbjöde stora svårigheter. Ett tillförlitligt bedömande förutsatte bland annat ett ingående studium ej endast av vederbörande företags nuvarande organisation och verksamhet utan även av åtskilliga spörsmål av såväl offentligträttslig som privaträttslig natur.

I anslutning till vad de sakkunniga sålunda uttalat, förklarade *chefen för justitiedepartementet*, statsrådet Ekeberg, vid anmälan i statsråd av fråga om proposition till 1924 års riksdag beträffande ändrade bestämmelser om tiden för statsrevisionens verksamhet, att det icke vore honom möjligt att då framlägga förslag i avseende å en statlig revision av de monopolistiska företagen.

I en vid 1926 års riksdag inom andra kammaren framställd interpellation riktade herr *Lithander* till statsrådet och chefen för finansdepartementet en fråga rörande den av 1922 års riksdag begärda utredningen om

1926 års riksdag.

statlig revision av Spritcentralen och Tobaksmonopolet och framförde därvid det spörsmålet, huruvida 1926 års lagtima riksdag hade att emotse proposition i anledning av riksdagens skrivelse den 23 maj 1922, nr 166.

I svaret på denna interpellation redogjorde *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Wigforss, för de utredningar och förslag, som verkstälts i anledning av riksdagens berörda skrivelse. Vidare omförmälde departementschefen, hurusom under sommaren 1924 överläggningar förts med förutnämnda två sakkunniga om utredningens fortsättande, men att dessa överläggningar resulterat i att de sakkunniga icke ansett sig kunna till behandling upptaga spörsmålet om statlig revision av monopolföretagen. Efter överenskommelse med dåvarande finansministern, statsrådet Beskow, hade utredningen i denna del fått tills vidare vila. En av anledningarna härtill hade, enligt vad departementschefen vidare anförde, varit, att spörsmålet stode i intimt samband med frågan, huru förhållandet mellan staten och monopolbolagen i det hela borde vara organiserat, samt därför icke lämpligen kunde erhålla sin lösning annat än i detta större sammanhang. Även statsrådet Thorsson, som på hösten 1924 tillträtt chefskapet för finansdepartementet, hade hyst den uppfattningen, att den av riksdagen begärda utredningen tills vidare kunde få vila, och någon särskild undersökning av spörsmålet, utöver vissa överväganden inom finansdepartementet, hade därefter ej blivit igångsatt. — Då man sålunda inom finansdepartementet ansett, att med den fortsatta utredningen kunde något anstå, hängde detta också samman därmed, att efter det riksdagen avlätit sin ovan nämnda skrivelse båda omförmälda monopolbolag fått sin organisation prövad och fastställd av riksdagen.

Departementschefen redogjorde härefter för den under år 1923 genomförda förändringen av organisationen av partihandeln med rusdrycker ävensom för prövningen år 1924 av frågan om Tobaksmonopolets fortsatta verksamhet. Slutligen anförde departementschefen:

»Av den lämnade redogörelsen framgår, att en ingående kontroll från statens sida av de båda monopolbolagen redan nu är möjlig och även faktiskt utövas. De önskemål inom riksdagen, som togo sig uttryck i 1922 års skrivelse, kunna sålunda i realiteten anses i icke ringa mån förverkligade. Det lär under sådana förhållanden vara lämpligt att avvakta någon tids ytterligare erfarenhet, innan frågan om formerna för utövande av statens kontroll upptages till förnyad prövning. För en dylik hållning talar även följande omständighet. Därest en omläggning av den statliga revisionen av de båda bolagen erfordras, synes den naturligaste utvägen vara att i statens avtal med bolagen eller i de andra bestämmelser, som framdeles kunna komma att läggas till grund för bolagens verksamhet, intaga föreskrift om en särskild revision utöver den redan förekommande. En annan tänkbar utväg skulle måhända vara att genom en ändring av aktiebolagslagen stadga skyldighet för på visst sätt karaktäriserade bolag att underkasta sig en särskild statlig revision. Vilken av de båda utvägarna som än väljes tyckes det vara rimligt att invänta utgången av löpande avtalsperiod för den nya anordningens genomförande.»

Departementschefen uttalade till sist den meningen, att utredningen borde upptagas och slutföras i så god tid, att förslag kunde framläggas, innan frågan om förnyade avtal med de båda bolagen komme till avgörande.

Frågan om fullföljande av berörda utredning upptogs sedermera i statsråd den 12 november 1926 av *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Lyberg. Efter en redogörelse för 1922 års riksdagsskrivelse i ämnet ävensom för de sakkunnigas yttrande erinrade departementschefen därom, att under tiden efter det att 1922 års riksdag avlåtits sin nyssberörda skrivelse Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen fått sin organisation av statsmakterna prövad och fastställd. Departementschefen omnämnde därvid de kontrollåtgärder, som i samband därmed vidtagits. Vidare erinrade departementschefen, att jämväl i avseende å Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet staten hade vissa möjligheter att övervaka företaget och inverka på dess förvaltning. I anslutning härtill anförde departementschefen följande:

*Chefen för
finansdeparte-
mentet den
12 november
1926.*

»Även om sålunda kontroll från statens sida av de båda monopolbolagen redan nu förefinnes och utövas, låter det sig dock svårligen förnekas, att gällande kontrollföreskrifter lida av åtskillig oklarhet samt att kontrollverksamheten måhända delvis på grund härav brustit i effektivitet och i varje fall icke i tillräcklig grad tagit sikte på de statsfinansiella intressenas tillgodoseende. Övervägande skäl synas fördenskuil tala för att den av 1922 års riksdag begärda, men icke slutförda utredningen återupptages. Den nuvarande tidpunkten synes vara så mycket lämpligare för utredningens igångsättande, som avtalet mellan staten och Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen utlöper med år 1928 samt avtalet mellan staten och Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet med år 1929. Frågan om förnyande av avtalet med förstnämnda bolag bör sålunda föreläggas 1928 års riksdag, och senast vid framläggandet av förslag härutinnan böra riktlinjerna för den statliga kontrollen ligga klara.

Det är uppenbarligen ett organisatoriskt problem av synnerligen invecklad och grannlaga natur, som det här gäller att lösa. Med de betydande intressen för det allmänna, som äro knutna till ifrågavarande båda företag, är det, såsom redan av mig antytts, icke minst av statsfinansiella skäl ofrånkomligt, att statens kontroll blir i möjligaste mån effektiv, och samtidigt böra den konsumerande allmänhetens befogade krav å de tillhandahållna varornas pris och beskaffenhet ävensom andra berättigade hänsyn tillbörligen beaktas. Å andra sidan är det av icke mindre vikt, att kontrollen så organiseras, att densamma icke kommer att utgöra ett obehörigt band på företagens ekonomiska rörelsefrihet och affärsmässiga skötsel.

Vad angår sättet för kontrollens organisation, torde, förutom det av motionären vid 1922 års riksdag framkastade förslaget att för ifrågavarande ändamål anlita statsrevisionen, olika möjligheter böra tagas under övervägande. Sålunda synes vara förtjänt att undersökas lämpligheten av att inrätta ett utanför företagen stående kontrollorgan, som skulle hava att enligt givna regler och anvisningar följa och kontrollera förvaltningen. Till detta organ skulle då jämväl utomstående kunna hänvända sig rörande förhållanden, som syntes påkalla uppmärksamhet. I händelse en kontroll av denna art komme till stånd, kunde måhända nu gällande ordning,

enligt vilken staten har att direkt utse representanter i företagens ledning, undergå vissa modifikationer. Ett annat alternativ vore att, med bibehållande i princip av det nuvarande systemet, öka det allmännas direkta inflytande i avseende å ledningen av företagen och inom företagets egen organisation sörja för en förstärkt statlig kontroll.

Att på förhand binda den blivande utredningen vid någon viss form för kontrollfrågans lösning bör självfallet icke komma i fråga, utan torde utredningsmännen böra erhålla full frihet att undersöka de olika vägar, som vid en mera ingående behandling av ämnet kunna erbjuda sig. Med det nära samband, i vilket spörsmålet om den statliga kontrollen av de monopolistiska företagen står till frågan om förhållandet i allmänhet mellan staten och dessa företag, synes det böra stå öppet för utredningsmännen att, om anledning därtill gives, även upptaga frågor, som avse andra jämförelser i organisationen än de direkt med kontrollen sammanhängande.

Jag förutsätter, att de båda företagen tillhandahålla utredningsmännen de handlingar och upplysningar angående bolagen, som kunna vara av betydelse för utredningsarbetet.»

I enlighet med departementschefens hemställan beslöt Kungl. Maj:t bemyndiga honom att tillkalla högst fem utredningsmän för att inom departementet biträda vid utredning av frågan om lämpligt anordnande av den statliga kontrollen av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens och Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolets verksamhet ävensom i samband därmed stående spörsmål.

Jämlikt detta bemyndigande tillkallade departementschefen nämnda dag fem utredningsmän för fullgörande av ifrågavarande uppdrag. Dessa utredningsmän hava bedrivit arbetet under namnet Monopolkontrollutredningen.

Översikt av författningar rörande utöandet av parti-handel med rusdrycker.

Under år 1910 genomfördes en betydande koncentration inom den svenska spritförädlingsindustrien genom bildandet av Reymersholms Gamla Spritförädlingsaktiebolag. Detta bolag, som utgjorde en sammanslagning av sex gamla spritfabriker, kom att bliva det dominerande företaget inom branschen och behärskade efter någon tid 80—90 procent av hela landets produktion. Under nämnda år associerade sig dessutom de utomstående fåtaliga spritfabrikerna inom landet med Reymersholmsbolaget medelst ett kartellavtal, som innehöll överenskommelse i fråga om priser, leveransdistrikt, produktionsandel o. s. v.

Redan under de närmaste åren före världskriget torde planer hava varit uppe att genom förvärv av Reymersholmsbolaget ställa nämnda industri under statens kontroll. I främsta rummet torde härvid de rent fiskaliska synpunkterna hava varit de avgörande. Dessa planer ledde dock före kriget icke till något resultat.

Några år efter världskrigets utbrott blev ifrågakvarande angelägenhet åter aktuell ävensom frågan om en inlösen under statsmakternas medverkan i en eller annan form av de enskilda vin- och spirituosahandelsrättigheterna. Härvid trädde ej de fiskaliska intressena så mycket i förgrunden. De nykterhetspolitiska synpunkterna torde nu framför allt hava varit av avgörande betydelse.

På grund av den för Sverige karakteristiska detaljhandelsorganisationen, enligt vilken detaljhandelsbolagen innehava monopol på rättigheten att till allmänheten försälja spritdrycker, står frågan om partihandelsorganisation i mycket nära samband med frågan om reglering av bolagens befogenhet att inköpa och behandla spritdrycker.

I samband med beslut om vissa ändringar i 1905 års brännvinsförsäljningsförordning, avseende, bland annat, inrymmande åt kontrollstyrelsen av en skärpt uppsiktsbefogenhet över brännvinsförsäljningsbolagens förvaltning, uttalade 1915 års riksdag, att syftet med kontrollstyrelsens uppsiktsmyndighet torde vara, bland annat, att möjliggöra ett enhetligt uppträdande från brännvinsförsäljningsbolagens sida gentemot producenternas starka sammanslutningar. Kontrollstyrelsen kunde sålunda komma

Koncentrationen av partihandeln med rusdrycker.

att föreskriva gemensamma inköp av bolagen och inrättande av en särskild pris- och inköpsnämnd. I anslutning till detta riksdagens uttalande föreskrev sedermera kontrollstyrelsen, att bolagen skulle från och med år 1917 genom en dylik av styrelsen den 31 oktober 1916 tillsatt nämnd inköpa samtliga de slag av brännvin, som erfordrades för rörelsens utövande.

Härigenom förlorade rätten att driva handel i parti med brännvin en del av sin forna betydelse. På grund av särskilda av kontrollstyrelsen utfärdade, ändrade bestämmelser i brännvinsförsäljningsbolagens överlåtelsekontrakt med vin- och spirituosa-handlandena möjliggjordes nämligen för bolagen att göra sina inköp av utländskt brännvin utan svenska mellanhänder direkt från producenten genom den nyinrättade pris- och inköpsnämndens förmedling. Hos vin- och spirituosa-handlandena framträdde också snart en viss fruktan för att nämndens verksamhet skulle komma att inverka menligt på deras affärsrörelse. Under intrycket härav uttalades från flera håll inom kåren önskemålet att i en eller annan form inlösas av statsverket. Såsom en följd härav fingo dåvarande överdirektören Zethelius i kontrollstyrelsen och dåvarande förste aktuarien Thulin i samma styrelse uppdrag att utreda betingelserna för en sådan inlösning. Detta uppdrag ävensom vissa i anledning därav inledda handlingar avbröts emellertid, efter det riksdagen i maj 1917 antagit en ny rusdrycksförsäljningsförordning.

Denna förordning, som utfärdades den 14 juni samma år (nr 340) och skulle träda i kraft den 1 januari 1919, innebär en för handeln med rusdrycker väsentligen förändrad lagstiftning. En av de ledande tankarna i förordningen är att så långt möjligt avlägsna allt privatekonomiskt intresse från detaljhandeln med rusdrycker. Systembolagen, vilkas nettoavkastning, så när som på fem procent utdelning till aktieägarna, oavkortad tillfaller statsverket, hava praktiskt taget erhållit monopol på detaljhandeln med rusdrycker. Nykterhetskommittén, till vars förslag rusdrycksförsäljningsförordningen i alla väsentliga delar ansluter sig — bortsett härvid från de av kommittén föreslagna bestämmelserna om kommunal folkomröstning angående rusdryckshandeln eller det s. k. lokala vetot, som ej vunno statsmakternas bifall — ansåg däremot vid den tidpunkt, då förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning utarbetades, inga tvingande skäl föreligga för avlägsnandet av det privatekonomiska intresset från partihandeln med rusdrycker. Bestämmelserna om partihandel på grund av meddelat tillstånd, vilka bestämmelser upptogos i rusdrycksförsäljningsförordningens 13 §, fingo därför en sådan avfattning, att partihandelsrätt kunde tilldelas även i privatekonomiskt intresse arbetande firmor eller enskilda handlande. De, som i första hand härvid skulle ifrågakomma, voro, enligt uttalande av nykterhetskommittén, sådana näringsidkare, vilka tidigare »jämte det de haft rätt till minutförsäljning av vissa slag, förnämligast utländska, finare spritdrycker och viner, jämväl berett dessa drycker ävensom punsch för försäljning». Enligt stad-

gande i 12 § rusdrycksförsäljningsförordningen skulle därjämte utan särskilt tillstånd partihandelsrätt i viss begränsad utsträckning tillkomma tillverkare av rusdrycker samt den, som bedreve rening av brännvin, ävensom detaljhandelsbolag. Den direkta importen från utlandet skulle handhavas endast av till partihandel berättigade samt i viss utsträckning även av detaljhandelsbolagen.

Samtidigt som förut berörda undersökningar angående inlösning av vin- och spirituosaaffärer pågått, hade Aktiebolaget Stockholmssystemet dels inlöst, dels medverkat vid ombildandet av vissa firmor av hithörande slag. Såsom ett led i det nykterhetspolitiska program, som Aktiebolaget Stockholmssystemet sökte förverkliga, ingick nämligen avlägsnandet från vin- och spirituosaanläggningen av privatekonomiskt intresse. Under hänvisning härtill inköpte bolaget i slutet av år 1916 firman J. D. Grönstedt & Co, vars rörelse överläts på ett nybildat bolag, Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co. Enligt bolagsordningen för detta bolag skulle aktierna utgöra dels stamaktier, dels preferensaktier, av vilka de senare skulle berättiga till en årlig ackumulativ utdelning av intill 7 procent, under det att stamaktierna utrustades med sådant röstetal, att de ägde majoritet å bolagsstämman. Stamaktiekapitalet övertogs av Stockholmssystemet. Enligt samma grunder, som gällde för övertagandet av den Grönstedtska firman, träffades under år 1917 avtal med Carlshamns Punschfabriksaktiebolag (C. G. Berg) och firman J. Cederlunds Söner i Stockholm. Dessa företag konstituerades efter övertagandet på samma sätt som det Grönstedtska bolaget och blevo sålunda dotterbolag till Stockholmssystemet.

I juli 1917 uppdrog chefen för finansdepartementet, statsrådet Carleson, åt doktorn Ivan Bratt och direktören E. Wennerberg att träda i förhandling med Reymersholms Gamla Spritförädlingsaktiebolag rörande inköp av detta bolags affärsrörelse, i vad den avsåge sprithantering. Vidare uttalade samme finansminister i en till doktor Bratt den 1 augusti 1917 ställd skrivelse sitt tillstyrkande av att uppköp och ombildningar av ännu icke inlösta vinaffärer måtte fortsättas, varvid noga borde tillses, att köpevillkoren icke i för statsintresset ogynnsam riktning nämnvärt avveke från de villkor, på vilka en del firmor blivit inlösta av Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co och Carlshamns Punschfabriksaktiebolag.

De med Reymersholmsbolaget inledda förhandlingarna resulterade i ett den 10 augusti 1917 under finansministerns medverkan träffat preliminärt avtal, enligt vilket nämnda bolags hela spritförädlings- och sprithandelsrörelse överläts å ett tillämnat nytt bolag, för vilket stiftelseurkund den 17 september 1917 inlämnades för registrering under namn av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

Vid konstituerande stämma i Stockholm den 17 oktober 1917 bildades Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen. Den för bolaget därvid antagna bolagsordningen innehöll efter vissa år 1918 beslutade ändringar följande huvudsakliga bestämmelser.

*Aktiebolaget
Vin- & Sprit-
centralen.*

Bolagets aktiekapital skulle utgöra lägst 8 000 000 kronor och högst 24 000 000 kronor. Aktierna, lydande å 1 000 kronor, skulle vara dels stamaktier, dels preferensaktier, vilka sistnämnda skulle kunna utgivas till ett belopp av högst 23 500 000 kronor. Preferensaktierna skulle framför stamaktierna medföra företrädesrätt till en årlig ackumulativ utdelning av högst 7 procent. Stamaktierna skulle städse motsvara lägst en femtiondel av hela aktiekapitalet. Utelöpande preferensaktier skulle bolaget kunna inlösa, dock att aktiekapitalet därigenom ej finge nedsättas under minimikapitalet. Styrelsen för bolaget skulle bestå av minst tre och högst sju ledamöter med minst två och högst fem suppleanter. Bolagets revisorer skulle vara fyra till antalet med två suppleanter. Å bolagsstämmor finge aktieägare rösta för fulla antalet ägda aktier. Varje stamaktie medförde femtio röster, varemot varje preferensaktie allenast medförde en röst.

Såsom dotterbolag till Stockholmsystemet fortsatte Spritcentralen det av Stockholmsystemet påbörjade inlösningsförfarandet och övertog ett stort antal spritförädlingsrörelser samt vin- och spirituosaaffärer. Redan år 1919 hade Spritcentralen eller dess dotterbolag övertagit praktiskt sett samtliga sådana firmor. Jämväl vinagenter och agenturfirmor för utländska hus blevo föremål för inlösnung, varvid de inlösta firmornas rörelse i vissa fall överläts till för ändamålet bildade dotterbolag till Spritcentralen.

*Stamaktie-
kapitalet i
Sprit
centralen.*

Stamaktiekapitalet i Spritcentralen ägdes av Aktiebolaget Stockholmsystemet, och Spritcentralen utgjorde sålunda ett dotterbolag till Stockholmsystemet. Av bolagsordningens bestämmelser angående vinstens disposition framgår, att dotterbolagets vinst utöver den begränsade andel, som skulle tillfalla preferensaktierna, tillkom Stockholmsystemet såsom stamaktieägare.

I skrivelse till chefen för finansdepartementet den 15 augusti 1917 förklarade sig *Aktiebolaget Stockholmsystemet* hava för avsikt att icke frånhända sig vare sig stamaktierna i Spritcentralen eller i de Grönstedtska, Carlshamnska och Cederlundska bolagen. Emellertid erbjöd sig systembolaget att antingen, när så påfordrades, överlämna samtliga ifrågakörande stamaktier till statsverket till parikurs eller det pris, som bolaget erlagt, eller ock, därest tillstånd därtill meddelades, under enahanda villkor, i samband med inlämnandet av bolagets vinst och såsom vinstmedel, överlämna aktierna i fråga.

Stamaktierna i Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co, Aktiebolaget J. Cederlunds Eftr. och Carlshamns Punschfabriksaktiebolag överlätos av Stockholmsystemet under år 1917 till Spritcentralen till pari. Rätt till parti-handel med rusdrycker uppläts från och med år 1919 åt dessa fyra bolag ävensom åt Aktiebolaget Tegnér & Wilcken, likaledes ett dotterbolag till Spritcentralen.

I skrivelse till chefen för finansdepartementet den 5 december 1917 förklarade *Aktiebolaget Stockholmsystemet*, att bolaget icke komme annat

än för stasverkets räkning att fränhända sig stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spitecentralen, och erbjöd bolaget sig att till staten efter parikurs försälja aktierna i fråga eller ock såsom vinstmedel, därest tillstånd därtill lämnades, inleverera dem till statsverket.

I slutet av år 1917 anmodade chefen för finansdepartementet chefen för kontrollstyrelsen att avgiva yttrande beträffande den då föreliggande frågan om närmare riktlinjer för den av riksdagen begärda utredningen av frågan, i vad mån ersättning borde utgå till de olika yrkesgrupper, som berördes av den nyantagna rusdrycksförsäljningsförordningen. I en under medio av december månad 1917 avgiven P. M. framhöll *chefen för kontrollstyrelsen*, att de i stor skala företagna uppköpen av reningsverk samt av vin- och spirituosahandelsaffärer syntes få anses föranleda upptagande till behandling av frågan om en revision av bestämmelserna om partihandel med rusdrycker i rusdrycksförsäljningsförordningen. I P. M. framlades ock förslag om genomförandet av partihandelsmonopol och angåvos de huvudsakliga riktlinjerna för monopolets organisation m. m. Genomförandet av partihandelsmonopolet syntes böra äga rum på det sätt, att Kungl. Maj:t skulle föreslå riksdagen att dels medgiva, att Aktiebolaget Stockholmssystemet finge i samband med inlevererandet av bolagets nettovinst såsom vinstmedel överlämna till statsverket aktierna i de fyra existerande partihandelsbolagen (Grönstedt, Carlshamn, Cederlund och Spritecentralen), vilka därefter skulle sammanslås till ett enda bolag, dels besluta vissa ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen av det innehåll, som ett till nämnda P. M. fogat utkast till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av rusdrycksförsäljningsförordningen utvisade, dels ock antaga en lag, varigenom Kungl. Maj:t bemyndigades att efter vissa grunder före 1919 års ingång låta inlösa de återstående oinlösta reningsverken samt vin- och spirituosahandelsaffärerna. Inlösningsen syntes lämpligen kunna ordnas så, att de enskilda såsom likvid erhöilo preferensaktier i partihandelsbolaget.

De av chefen för kontrollstyrelsen framhållna synpunkterna godkändes emellertid icke av regeringen, utan ansågs, att man borde fortsätta på den redan beträdda inlösningsvägen genom uppköp av i gång varande vin- och spirituosahandelsaffärer. Detta kom också till uttryck i det anförande, som *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Branting, hade till statsrådsprotokollet den 31 december 1917 vid tillkallandet av sakkunniga (ersättningssakkunniga) för utredning av frågan, i vad mån på grund av den nya rusdrycksförsäljningsförordningens genomförande ersättning borde utgå till därav berörda yrkesgrupper.

De ersättningssakkunnigas utredning kunde icke framläggas för 1919 års riksdag. Efter det att *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Thorsson, i ett interpellationssvar vid nämnda riksdag gjort det uttalandet, att såväl de frågor, som berörde partihandels organisation, som ock förslag i ersättningsfrågan skulle föreläggas 1920 års riksdag, avlät *kontrollstyrel-*

sen till chefen för finansdepartementet den 10 oktober 1919 en skrivelse, däri styrelsen anförde i huvudsak följande: Då numera uppgiften att avlösa den enskilda verksamheten på detta område kunde anses slutförd, hade kontrollstyrelsen ansett tidpunkten vara inne, att staten borde övertaga stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och därmed bestämmanderätten över partihandeln med spritdrycker och viner. Enligt kontrollstyrelsens mening kunde det nämligen icke anses lämpligt, att Aktiebolaget Stockholmssystemet längre vore innehavare av ifrågavarande aktier. Efter utvecklande av skälen härför uttalade kontrollstyrelsen, att enligt styrelsens mening Aktiebolaget Stockholmssystemet borde åläggas att, i enlighet med gjord utfästelse, till statsverket inleverera stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen mot det att på de vinstmedel, bolaget författingsenligt skulle inleverera inom mars månads utgång 1920, avräknades ett belopp, som svarade mot ifrågavarande stamaktiers parikurs.

I skrivelse den 20 november 1919 inkom *Aktiebolaget Stockholmssystemet* till chefen för finansdepartementet med förslag till vissa anordningar för att befria bolaget från innehavet av Spritcentralens aktier. Styrelsen anförde i denna skrivelse i huvudsak, att styrelsen ansett sig böra taga i övervägande, under vilka former samt på vilka villkor ett överlåtande av stamaktierna skulle kunna äga rum. Vid övervägande av frågan, till vem Spritcentralens stamaktier borde överlåtas eller, med andra ord, vem som i fortsättningen borde hava ansvaret för de beslut, som fattades å bolagsstämma, hade styrelsen givetvis tagit i betraktande olika möjligheter. Styrelsen hade för sin del beslutat söka medverka till utförande av en plan, vars huvuddrag voro,

att Kungl. Maj:t skulle utse tre av styrelsens sju ledamöter, därav en såsom ordförande och en såsom vice ordförande, samt suppleanter för dem;

att stamaktierna överlåtes till ett mindre antal vederbörligen godkända personer;

att stamaktieägarnas rätt till andel i vinsten begränsades till vissa procent;

att all vinst därutöver tillföлле staten; samt

att Kungl. Maj:t skulle utse en revisor och en suppleant för denne.

Därjämte borde stamaktieägarna genom särskilt avtal förbinda sig att icke utan Kungl. Maj:ts medgivande och endast på de villkor, Kungl. Maj:t bestämde, överlåta stamaktierna till annan än statsverket, att nedsätta aktierna i taka händer (riksbanken) för detta ändamål, samt att, därest det skulle anses önskligt, att staten på ett mindre indirekt sätt skötte denna rörelse, efter viss tid överlåta aktierna till statsverket.

Med tillkännagivande att enskilda personer funnits villiga att övertaga ifrågasatt post av stamaktier i Spritcentralen till ett pris av 1 000 kronor stycket jämte 7 procent ränta från den 1 januari 1919 anhöll styrelsen för Stockholmssystemet, att chefen för finansdepartementet behagade förklara hinder icke möta för styrelsen att på omförmälda grunder genom avtal av

föreslagen lydelse till enskilda personer överlåta bolagets ägande stamaktier i Spritcentralen. Stockholmssystemets förevarande skrivelse finnes återgiven i bilaga I (sid. 30 o. f.) till bevillningsutskottets betänkande nr 39 år 1921.

Över denna framställning avgåvos infordrade utlåtanden av kontrollstyrelsen och statskontoret, varefter bolaget på hemställan av departementschefen inkom med i vissa avseenden omarbetade förslag i ämnet.

I sitt den 7 februari 1920 avgivna utlåtande¹ anförde *kontrollstyrelsen*, att det vore givet, att Aktiebolaget Stockholmssystemets föreliggande framställning vore ägnad att väcka synnerlig förvåning, då, såvitt styrelsen kunde finna, berörda framställning innebure ett väsentligt avsteg från de uppfattningar, som dittills från ansvarigt håll enhälligt gjorts gällande i fråga om partihandelns organisation. I avseende å lämpligheten ur kontrollsynpunkt av den av Aktiebolaget Stockholmssystemet ifrågasatta organisationen för partihandeln framhöll styrelsen, att det givetvis vore lättast att övervaka, att partihandeln bedreves på ett för statens intressen förmånligt sätt, om staten själv innehade stamaktierna. Överlätes dessa aktier till ett enskilt konsortium, vore det, i synnerhet med den organisation, som föreslagits, att befara, att statens intressen i olika avseenden kunde bliva lidande. Efter en jämförelse mellan den föreslagna organisationen och rusdrycksförsäljningsbolagens organisation konstaterade styrelsen, att det verkliga avgörandet i fråga om partihandelsbolagens angelägenheter enligt förslaget lades i händerna på en enskild person, stamaktieägarnas förtroendeman, som efter behag kunde till- och avsätta representanterna för bolaget i styrelsen. Någon verklig, statens intressen tillfredsställande kontroll å bolagets verksamhet kunde givetvis härigenom icke ernås. Varje ingripande mot bolaget ur synpunkten av nyssberörda intressen kunde komma i konflikt med förtroendemannens intressen, och någon möjlighet att vinna rättelse torde i ett dylikt fall icke kunna vinnas med hänsyn till förtroendemannens maktställning inom bolaget. För sin del kunde kontrollstyrelsen icke finna några rimliga skäl till ett dylikt tillbakasteg i jämförelse med rusdrycksförsäljningsbolagens organisation. Något motiv att helt plötsligt lämna åsido den tidigare enhälligt intagna ståndpunkten att aktierna skulle inlevereras till statsverket, varigenom Kungl. Maj:t skulle komma att helt och hållet bestämma beträffande styrelsens sammansättning och därmed de allmänna riktlinjerna för bolagets verksamhet samt i fråga om granskning av bolagets räkenskaper och beviljande av ansvarsfrihet, funnes enligt kontrollstyrelsens mening icke anförda.

En sådan organisation, som Aktiebolaget Stockholmssystemet ifrågasatt, ledde till betänkliga konsekvenser i flera avseenden. Härvid framhöll kontrollstyrelsen till en början, att genom den ifrågasatta organisationen flera önskvärda förändringar på partihandelns område skulle undanskjutas, var-

¹ Utlåtandet är intaget såsom bilaga B till konstitutionsutskottets memorial nr 42 år 1921

med åsyftades bedrivandet av reningsverksamheten och anordnandet av tillverkningsbeskattningen. Kontrollstyrelsen erinrade vidare om att den ifrågasatta organisationen av partihandeln syntes utesluta en önskvärd reglering av förhållandet mellan partihandlaren såsom säljare och rusdrycksförsäljningsbolagen såsom köpare av spritdrycker och viner. Den för sådant ändamål inrättade pris- och inköpsnämnden hade, även sedan Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen tillkommit, ansetts erforderlig. Därest staten övertog stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och i samband därmed vidtog erforderliga ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, varigenom, bland annat, bolagen tillförbundes att allenast köpa hos statens monopolorgan och närmare bestämmelser om prissättningen fastställdes, kunde givetvis bibehållandet av pris- och inköpsnämnden icke vara erforderligt. Överlättes däremot stamaktierna till ett enskilt konsortium, i vilket det enskilda intresset vore så dominerande, som det föreliggande organisationsförslaget innefattade, vore bibehållandet av pris- och inköpsnämnden nödvändigt. Vidtoges icke i samband med förslagets genomförande ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, kunde Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens ställning väsentligt försvagas, därest pris- och inköpsnämnden på grund av bolagets prispolitik eller beskaffenhets av dess varor funne sig nödsakad att direkt för bolagens räkning från firmor i utlandet inköpa spritdrycker eller viner.

I ytterligare följande avseende framhöll kontrollstyrelsen, att förslaget kunde leda till ur synpunkten av statens intressen menliga konsekvenser.

»Såvitt kontrollstyrelsen av den föreliggande framställningen kan finna, är det icke meningen att begränsa Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens möjligheter att sluta avtal med firmor eller sammanslutningar inom eller utom landet. Det låter sig mycket väl tänka, att Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen sluter avtal med en sammanslutning av brännvinstillverkare för lång tid framåt, varigenom staten, när den en gång i framtiden övertager aktierna, finner sig bunden i sin handlingsfrihet på detta område. Avtalen kunna sålunda hava innehållit sådana ekonomiska förpliktelser, att staten icke skulle kunna genomföra en önskvärd förändring i lagstiftningen utan att lämna ersättningar till sammanslutningen. Det låter sig också tänka, att på grund av de uppfattningar, som behärska konsortiets majoritet och förtroendemannen, avtal ingås av sådan natur, att statsmakternas dispositioner i vissa avseenden direkt eller indirekt motverkas.

Av särskilt ödesdiger natur för lagstiftningens frihet kunna sådana avtal bliva, som slutas med utländska firmor och handelshus. Genom dessa avtal kunna dylika firmor erhålla en sådan ställning i fråga om leverans av spritdrycker och viner, att inköpsmöjligheter från andra firmor och andra länder begränsas eller förhindras utöver de föreslagna fem åren. Jämväl kunna utfästelser göras, från vilka man sedermera endast med stora svårigheter kan frigöra sig.»

Kontrollstyrelsen anmärkte vidare vid granskning av förslaget i dess sammanhang med gällande nykterhetslagstiftning, d. v. s. framför allt rusdrycksförsäljningsförordningen, att styrelsen väntat, att bestämmelserna i

rusdrycksförsäljningsförordningen med det snaraste skulle ändras på sådant sätt, att Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen erhöle monopol på denna handel i samband med att stamaktierna inlevererades till statsverket. Ägde emellertid detta icke rum och förvandlades icke Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens faktiska monopol till ett rättsligt monopol, bleve Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens ställning mycket svag. Det kunde sålunda inträffa, att konkurrenter uppträdde, vilka erhållit nya partihandelsrättigheter, varjämte Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens tillstånd till partihandel kunde av kontrollstyrelsen återkallas av en eller annan anledning. En ändring av det faktiska läget på förevarande område påkallade enligt styrelsens mening en ändring i lagstiftningen och frågans föreläggande för riksdagen.

Enär enligt kontrollstyrelsens mening det föreliggande organisationsförslaget ur kontroll- och nykterhetssynpunkter skulle leda till mycket beklagliga konsekvenser, och då några skäl icke blivit anförda för att den tidigare ifrågasatta organisationen av partihandeln skulle vara olämplig, hemställde kontrollstyrelsen, att Aktiebolaget Stockholmssystemets framställning måtte avslås ävensom att åtgärder måtte vidtagas i den riktning, varom kontrollstyrelsen i skrivelse den 10 oktober 1919 anhållit.

Statskontoret hade haft att avgiva yttrande, huruvida förslaget till avtal angående försäljning av samtliga stamaktier i Spritcentralen kunde anses för statsverket medföra ekonomisk fördel.

I sitt yttrande den 4 februari 1920 upptog statskontoret en jämförelse mellan den föreslagna anordningen och den, att statsverket skulle jämlikt det av Aktiebolaget Stockholmssystemet i skrivelse den 15 augusti 1917 gjorda erbjudandet omedelbart självt inköpa berörda stamaktier och således genom sina egna organ övertaga bolagets förvaltning. Ämbetsverket yttrade härvid bland annat:

»Vid denna jämförelse måste statskontoret, rent principiellt sett, komma till den uppfattningen, att en anordning ungefär sådan som den föreslagna, vari alltså enskilt initiativ och även i viss mån enskilda affärsintressen få tillfälle att göra sig gällande, bör anses medföra större fördel för statsverket, än om detta självt skulle övertaga rörelsen. I sådant avseende vill statskontoret erinra, hurusom vid införande av statsmonopol å tobakshandlingen i riket betänkligheter just ur ekonomisk synpunkt yppades mot förslaget att staten skulle själv utöva verksamheten. Det framhölls, att staten i sin verksamhet givetvis icke kunde begagna sig av lika fria former som den enskilde näringsutövaren och knappast kunde lika smidigt som denne anpassa sig efter konsumenternas krav, samt att, där det personliga intresset för ett företags utveckling förminskades, de skiftande impulserna, initiativet och arbetsintensiteten ofta nog försvagades. Statstjänstemannen vågade icke, yttrade Stockholms handelskammare, på samma sätt som en enskild affärsidkare bära risken för den spekulation, som både vid inköp och försäljning vore en nödvändig förutsättning för den rationella driften av ett affärsföretag.

Visserligen hava, med hänsyn till de särskilda förhållanden, som föreligga i fråga om vin- och spirituosa-handeln, dessa synpunkter icke samma

betydelse för det nu ifrågavarande monopolföretaget som beträffande tobakshanteringen; men de förtjäna dock utan tvivel även här beaktande, och särskilt i fråga om importaffärer med främmande länder föreställer sig statskontoret, att ett enskilt bolag kan med större obundenhet än ett statsföretag tillvarataga de ekonomiska intressena.»

Ärendet föredrogs i statsråd den 5 mars 1920, därvid *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Thorsson, uttalade, bland annat, att det då efter omarbetning föreliggande avtalsförslaget med därtill hörande förslag till ändringar i bolagsordningen för Spritcentralen syntes honom erbjuda fullt tillfredsställande säkerhet för att ledningen av bolagets angelägenheter komme att handhavas på sådant sätt, att, om och när statsmakterna ville vidtaga åtgärder för ordnande av partihandelsfrågan eller reningsverksamheten, hinder eller svårigheter för lagstiftning härutinnan icke komme att möta till följd av förpliktelser, som bolaget iklätt sig gentemot bränneriidkare eller annorledes. Någon överlåtelse direkt å staten av stamaktiekapitalet i Spritcentralen syntes därför icke vara av förhållandena ovillkorligen betingad, och den av Aktiebolaget Stockholmssystemet förordade anordningen syntes tills vidare erbjuda en fullt betryggande utväg att bereda statsverket erforderligt inflytande på ledningen av Spritcentralen.

I anslutning härtill beslöt Kungl. Maj:t att med vissa modifikationer godkänna det förslag, som av Aktiebolaget Stockholmssystemet framlagts. Dessa modifikationer bestodo väsentligen däri, att större inflytande inrymdes åt Kungl. Maj:t genom rätt för Kungl. Maj:t att tillsätta hälften av styrelsen, däribland ordföranden, samt halva antalet revisorer, att å stamaktierna endast finge utdelas det belopp, som motsvarade genomsnittlig aktiebelåningsränta för räkenskapsåret, uträknad av riksbanken, samt att, när statsmakterna så påfordrade, samtliga stamaktier skulle överlätas till statsverket. Vidare förklarade Kungl. Maj:t hinder från Kungl. Maj:ts sida icke möta mot stamaktiernas försäljning under de villkor, som funnes angivna i ett i Kungl. Maj:ts beslut intaget förslag, däribland, att i bolagsordningen för Spritcentralen vidtoges vissa ändringar i enlighet med vad i Kungl. Maj:ts beslut angåves.

Dessa ändringar beslötos vid ordinarie bolagsstämma den 11 juni 1920 och berörde endast §§ 6, 10 och 12 i bolagsordningen, varjämte till densamma fogades en ny paragraf med nummerbeteckning 18. Bolagsordningen är i sin sålunda ändrade, nu gällande lydelse intagen i styrelsens förvaltningsberättelse för år 1923, sid. 40.

1920 års avtal
ang. stam-
aktierna i
Sprit-
centralen.

Härefter försålde Aktiebolaget Stockholmssystemet samtliga stamaktier, uppgående till ett antal av 400, i Spritcentralen till ett konsortium, bestående av följande tio personer, nämligen: bankdirektören M. Billing, doktor Ivan Bratt, professorn Helge Bäckström, kammarrättsrådet C. Carlsson, direktören Allan Cederborg, riksgäldsfullmäktigen greve G. Lager-

bielke, fabriksidkaren C. J. Lund, kanslisekreteraren Alfred Peyron, bankdirektören O. Rydbeck och advokaten John Tjerneld. I samband därmed och i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 5 mars 1920 träffades den 1 september/19 oktober 1920 avtal av följande huvudsakliga innehåll att gälla dels mellan säljaren och köparna, dels mellan köparna och svenska staten och dels mellan köparna inbördes.¹

Säljaren överlät till envar av köparna 40 stycken av ifrågavarande aktier med 1920 och efterföljande års kuponger till ett pris enligt parikurs av 1000 kronor för stycket jämte 7 procent ränta därå från och med den 1 januari 1920 till dess likvid skedde. Aktierna skulle transporteras på köparna, så snart avtalet blivit av Kungl. Maj:t godkänt samt köpesumman blivit erlagd.

Köparna förbundo sig att icke överlåta aktierna till annan än statsverket eller den Kungl. Maj:t på förslag av styrelsen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen godkände såsom innehavare av aktierna. Skulle aktier anorledes än genom sådan överlåtelse lagligen övergå från någon av köparna till person, som icke på sätt nyss sagts godkändes såsom innehavare av desamma, skulle statsverket vara berättigat att inlösa samma aktier med löpande och efterföljande års kuponger till parikurs med tillägg av 7 procent ränta från och med den 1 januari det år, inlösen skedde. Innehavare av aktie, som överlåtits enligt vad nu sagts, skulle vara skyldig ikläda sig de förpliktelser avtalet innehöll.

Köparna förbundo sig vidare att, närhelst statsmakterna så påfordrade, till statsverket överlåta samtliga ifrågavarande aktier med löpande och efterföljande års kuponger enligt parikurs med tillägg av 7 procent ränta från och med den 1 januari det år, överlåtelsen skedde, dock under förbehåll att statsverket åtog sig att av preferensaktieägare i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen, vilka inom tre månader efter dagen för överlåtelsen sådant påkallade, inlösa dem tillhöriga preferensaktier med belopp, som innehavare av dylika aktier enligt 6 § i bolagsordningen i händelse av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens upplösning ägde ur bolagets tillgångar utbetomma.

Köparna förbundo sig slutligen att till säkerhet för fullgörandet av vad sålunda blivit stadgat deponera ifrågavarande aktier i Sveriges riksbank under förbud för banken att annat än med Kungl. Maj:ts medgivande och på villkor, som Kungl. Maj:t finge bestämma, utlämna aktierna; dock att köpare, som för likviderande av sina aktier behövde i annan bank eller hos statsinstitution belåna desamma, skulle äga att i stället för aktierna till riksbanken överlämna en av långivaren utgiven förbindelse av innehåll, att de belånade aktierna icke komme att av långivaren utlämnas utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Vid bolagsstämma skulle talan för samtliga stamaktierna föras av en enda av köparna därtill utsedd person. Kunde köparna icke enas om valet

¹ Avtalet är fogat såsom bilaga II till propositionen nr 170 år 1923.

av sådan person, eller vägrade någon av dem att deltaga i valet, skulle den anses vald, om vilken de flesta förenat sig. Vid lika röstetal avgjorde lotten.

För giltigheten av avtalet fordrades, att detsamma godkändes av Kungl. Maj:t. Avtalet, som den 1 september 1920 undertecknades av säljaren och köparna, blev den 19 oktober samma år godkänt å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar.

Denna överlåtelse av stamaktierna i Spritcentralen blev föremål för uppmärksamhet inom konstitutionsutskottet vid 1921 års riksdag vid granskning av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1920, i det att utskottet i sitt memorial nr 42 punkt 4:o anmärkte emot handläggningen i visst formellt avseende av detta ärende.

Anmärkningen, emot vilken framställdes särskilda reservationer, lades av kamrarna till handlingarna. Därjämte antecknades emellertid vid utskottets memorial tre särskilda reservationer angående samma ärende, nämligen *dels* av herrar Clason, Ljunggren, Stendahl, Magnusson i Tumhult, Starbäck och Olsson i Golvvasta, *dels* av herr Reuterskiöld med instämmande av herr Andersson i Kolstad, *dels ock* av herr Lyberg.

I den första reservationen framhölls i huvudsak, att riksdagen bort bliva hörd i ärendet, vilket syntes hava varit så mycket nödvändigare, som det träffade avgörandet uppenbarligen vore av natur att även för statens ekonomi medföra mycket vittgående konsekvenser. Men därtill komme jämväl, att de villkor, nu ifrågavarande avtal bestämde för statens eventuella övertagande av stamaktierna i bolaget, vore för staten vida ofördelaktigare än de, som tidigare gällde i fråga om överlåtelse till statsverket av stamaktierna. Staten skulle hava att, i händelse den ville övertaga bolaget, icke blott inlösa stamaktierna, värda 400 000 kronor, med därå bestämd ränta, utan ock att av preferensaktiernas ägare inlösa deras aktier med ett belopp, som, därest samtliga preferensaktieägare påkallade sådan inlösen, skulle uppgå till 19 600 000 kronor. Jämväl denna betydande försämring av en staten tillkommande ekonomisk förmån borde hava påkallat, att ärendet underställts riksdagen.

Jämväl i den andra reservationen anmärktes, att ingen hänsyn tagits till det ekonomiskt väsentligt försämrade läge, vari staten måste komma genom uppgivandet av rätten enligt Aktiebolaget Stockholmssystemets förbindelse av den 15 augusti 1917. Den rätt, staten genom villkoren för uppgivandet i utbyte erhållit, vore vida sämre ur ekonomisk synpunkt, och den kontroll, som staten ur andra synpunkter därigenom möjligen kunde vinna över Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens verksamhet, hade, med fäst avseende å de rent faktiska förutsättningarna för detta bolags ställning, kunnat med bibehållande av samma rätt, utan dess vare sig uppgivande eller omedelbara begagnande, i nödig utsträckning annorledes vinnas.

I den tredje reservationen uttalades, att, då de ekonomiska förutsättningarna för utnyttjande av den staten år 1917 tillförsäkrade inlösningsrätten till

stamaktierna, vars innehavare oberoende av innehavarna av preferensaktierna ägde bestämma över bolagets verksamhet, genom det av Kungl. Maj:t godkända avtalet väsentligen förändrats och förändringen måste anses medföra försämrade möjligheter till ett dylikt utnyttjande, de förändrade villkoren bort underställas riksdagens prövning.

I samtliga reservationer hade på de anförda skälen yrkats, att anmärkning enligt § 107 regeringsformen bort av utskottet framställas mot föredragande departementschefen, statsrådet Thorsson.

Jämsides med inlösningsförfarandet var frågan om partihandelsorganisationen vid olika tillfällen föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Så uttalade *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Branting, till statsrådsprotokollet den 31 december 1917, bland annat, att under övervägande vore ett förslag om en sådan organisering av partihandeln, att jämväl denna komme att handhavas av organ, som i sitt förhållande till det allmänna mer eller mindre bleve jämställt med detaljhandelsbolagen. Å andra sidan hemställdes i en vid 1918 års riksdag inom andra kammaren av herr *Lithander* väckt *motion*, nr 137, om sådant förtydligande av gällande lagstiftning, att partihandeln med alkoholhaltiga drycker (utom egentligt brännvin), måtte, i enlighet med av 1917 års riksdag antagna bestämmelser, förhindrat utövas av enskilda näringsidkare. Men denna *motion* avslogs av riksdagen. Vid besvarandet av förut angivna interpellation vid 1919 års lagtima riksdag uttalade *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Thorsson, att han ansåge det betydelsefullt och fördelaktigt för fullföljande av nykterhetsreformen av år 1917, att särskilt genom Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens tillkomst en koncentration skett inom branschen, samt att garantier föreläge för att de allmänna intressena skulle bli vederbörligen tillvaratagna uti Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens verksamhet. Det oaktat vore det riktigast, att riksdagen bereddes tillfälle att pröva, huruvida statsverkets kontrollerande ställning till detta bolag borde, på annat sätt än som då skedde, komma till uttryck. Då frågan om ersättning åt vissa näringsidkare i anledning av genomförandet av 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning framfördes för 1920 års riksdag, anförde *departementschefen*, statsrådet Thorsson, till statsrådsprotokollet den 12 mars 1920 angående propositionen nr 287, att, i fråga om de firmor och enskilda, som vore att räkna till vin- och spirituosabranschen i egentlig mening, ersättningsspörsmålen genom Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens dittillsvarande förfarande och av bolaget lämnade utfästelser kunde anses hava erhållit en sådan lösning, att någon särskild åtgärd från statsmakternas sida icke vore erforderlig. I sitt beslut i anledning av nämnda proposition anslöt sig ock riksdagen till denna uppfattning.

Frågan om partihandelsorganisation, tidigare uttalanden.

Frågan om partihandelsorganisation upptogs härefter i tvenne vid 1921 års riksdag väckta likalydande *motioner*, den ena inom första kam-

1921 års riksdag.

maren, nr 58, av herr *Johan Nilsson* i Skottlandshus samt tre andra ledamöter av kammaren, den andra inom andra kammaren, nr 96, av herr *Norman* jämte 22 andra ledamöter av samma kammare, i vilka motioner efter viss motivering hemställdes, bland annat, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag om sådana ändringar i kungl. förordningen den 14 juni 1917 angående försäljningen av rusdrycker, genom vilka partihandeln med rusdrycker på ett ändamålsenligt sätt reglerades.

Bevillningsutskottet, till vilket motionerna hänvisades, mottog i vederbörlig ordning av kontrollstyrelsen avgivet yttrande över motionerna, vilket yttrande återfinnes såsom bilaga till utskottets betänkande i ämnet nr 39. Berörda yttrande åtföljdes bland annat av en promemoria från Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen rörande detta bolags tillkomst och förhållande till partihandeln med rusdrycker.

Sedan bevillningsutskottet erinrat om koncentrationen av partihandeln till ett fåtal bolag med begränsad utdelning och därvid yttrat, att utskottet ur saklig synpunkt ansett, att denna koncentration varit till gagn och väsentligt underlättat genomförandet av den nya rusdryckslagstiftningen, anmärkte utskottet, att vad utskottet i samband med behandlingen av förevarande motioner funne böra bliva föremål för riksdagens beaktande sålunda ej vore den av motionärerna företrädade tanken på en återgång till en mera fri näringsutövning på partihandelns område. Fastmer syntes det böra i författningen fastslås, att rätt till partihandel icke måtte kunna utövas i privatekonomiskt intresse.

I anslutning härtill anförde utskottet vidare:

»Det sätt, varpå den nuvarande organisationen kommit till stånd, gör det emellertid helt naturligt, att statsmakterna böra undersöka, huruvida inom den nuvarande organisationen av partihandeln det allmännas inflytande är i önskvärd utsträckning tillgodosett. Ehuru väl utskottet anser det vara en angelägenhet av stor vikt, att det eller de affärsföretag, som skola handhava denna gren av rusdryckshandeln, äro väl konsoliderade och sålunda i stånd att själva bära konsekvenserna av de inskränkningar i deras rörelse, som statsmakterna må finna lämpliga, är det icke desto mindre av vikt, att klara bestämmelser finnas rörande medelsdispositionen inom dylika företag. Utskottet har väl beaktat, att inom den nuvarande partihandelnsorganisationen det allmännas representanter hava ett avgörande inflytande, men ifrågasätter, huruvida ej genom avtal eller på annat lämpligt sätt, i likhet med vad fallet är med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, det allmänna bör tillförsäkra sig rätt till utsträckt kontroll dels i fråga om den löpande affärsverksamheten, dels ock i fråga om bolagsstämmans avsättningar till fonder och dylikt.

Slutligen anser utskottet tiden vara inne att utreda, huruvida de principer för partihandelns handhavande, som numera bragts till tillämpning, böra inskrivas i rusdrycksförsäljningsförordningen och tillbakagång på detta område sålunda omöjliggöras. — — —

Därest den utredning i frågan, som utskottet sålunda funnit sig böra

förorda, kommer till stånd, är det givetvis av vikt för frågans lösning, att under tiden för utredningen inga åtgärder vidtagas, som äro ägnade att föregripa ett eventuellt kommande beslut från riksdagens sida, utan att utredningens resultat avvaktas under bibehållande av sakernas nuvarande läge. Härförutom får det anses vara ett statsfinansiellt intresse av särskild betydelse under nuvarande situation, att åtgärder icke vidtagas, som kunna vara ägnade att minska statens vinstandel från partihandeln.»

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen, med avslag å motionerna I:58 av herr Johan Nilsson i Skottlands-hus m. fl. och II:96 av herr Norman m. fl. i vad de avsåge yrkandena på förändringar i den dåvarande partihandelsorganisationen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, på vad sätt det allmännas inflytande inom den dåvarande faktiska organisationen av partihandeln med rusdrycker bäst kunde ordnas, samt att för riksdagen måtte framläggas de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utskottets betänkande voro fogade åtskilliga *reservationer*.

I en reservation anförde herrar friherre *Fleming*, *Antonsson*, *Olsson* i *Kullenbergstorp*, *Grevesmühl*, *Kant* och *Brännström*, att de ansett utskottets betänkande bort innehålla bland annat följande:

»Frånsett sakens principiella sida synes det gynnade monopolföretagets sätt att i praktiken utnyttja sin ställning ägnat att framkalla befogade anmärkningar. Motionärerna hava särskilt påtalat vissa av bolaget under senare tid företagna transaktioner. Bolaget har självt i sin ovannämnda promemoria om två av dessa transaktioner, nämligen förvärven av Grand Hôtel och Carnegies porterbryggeri, medgivit, att de i viss mån läge vid sidan av bolagets egentliga verksamhet. Även utskottet håller bestämt före, att bolaget i nämnda och andra liknande företag gått utöver sin uppgift som ett av statsmakterna gynnadt monopolföretag. Bolaget har icke visat och läser ej heller kunna visa, att berörda affärer varit nödvändiga för eller ens främjat rusdryckshandelns skötande i enlighet med det allmännas intresse och lagstiftarens syfte. En av förutsättningarna för bolagets monopolställning är ju, att all vinst utöver fixerad procent går till staten, och åsyftas därvid givetvis hela den vinst, som partihandeln med rusdrycker lämnat. Berörda vinstbegränsning skulle kringgås, om bolaget tillätes nedlägga dylika vinstmedel i andra affärsföretag, även om eventuell vinst å dessa redovisades efter samma principer som rusdryckshandelsvinsten. Statens andel av sistnämnda vinst måste anses hava karaktär av statsmedel, som det icke bör tillkomma bolaget att utan vederbörligt tillstånd disponera och riskera.

Utskottet är ense med motionärerna om att de rådande förhållandena på partihandelns område icke äro överensstämmande med förfatningens anda, och att en utredning bör komma till stånd i syfte att åvägabringa en bättre ordning. Däremot är utskottet icke berett att angiva några bindande riktlinjer för utredningen. Det torde tvärtom lända till det bästa resultat, om utredningen får bliva obunden av särskilda förutsättningar och hava till mål allenast en lösning, som på ett rationellt sätt garanterar ej mindre förverkligandet av den nya rusdryckslagstiftningens bärande idéer, i vad detta beror på partihandelns ordnande, än ock den konsume-

rande allmänhetens berättigade krav i avseende å hithörande varors kvalitet och pris.

Därest den utredning i frågan, som utskottet sålunda funnit sig böra förorda, kommer till stånd, är det givetvis av vikt för frågans lösning, att under tiden för utredningen praxis icke föres vidare i någondera riktningen utan att utredningens resultat avvaktas under bibehållande av sakens nuvarande läge. Härförutom får det anses vara ett statsfinansiellt intresse av särskild betydelse under närvarande situation, att åtgärder icke vidtagas, som kunna vara ägnade att minska statens vinstandel från parti-handeln.»

Enligt reservanternas förslag hade utskottet alltså bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning angående parti-handels ordnande på ett för såväl staten som den konsumerande allmänheten ändamålsenligt sätt och enligt grunder, som bleve i gällande rusdrycksförsäljningsförordning eller eljest i vederbörlig författning fastställda.

Jämväl herrar *Rosén* och *Lithander* antecknade var för sig reservation utan angivna yrkanden, varjämte herr *Örne* reserverade sig mot viss del av motiveringen.

Med bifall till utskottets hemställan anhöll *riksdagen* i skrivelse den 17 juni 1921, nr 408, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning, på vad sätt det allmännas inflytande inom den dåvarande faktiska organisationen av parti-handeln med rusdrycker bäst kunde ordnas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid anmälan av denna skrivelse i statsrådet den 12 september 1921 anförde *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Beskow, i fråga om riktlinjerna för utredningen i huvudsak följande:

Departementschefen anslöt sig till riksdagens uttalanden, i vilka riksdagen avvisat tanken på en återgång till en mera fri näringsutövning på parti-handels område samt yttrat, att det fastmera syntes böra i författningen fastslås, att parti-handel icke måtte kunna utövas i privatekonomiskt intresse. Ett godkännande från statsmakternas sida av den utveckling på parti-handels område, som faktiskt ägt rum, förutsatte emellertid ovillkorligen, att det allmänna tillförsäkrades tillfyllestgörande inflytande över parti-handeln. De dåvarande förhållandena härutinnan vore i åtskilliga hänseenden otillfredsställande. Vid frågans utredning syntes böra undersökas förutsättningarna för och lämpligheten av att inrätta ett statligt monopol i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gällde för tobakstillverkningen inom landet. Även andra lösningar kunde tänkas, exempelvis i form av avtal mellan statsmakterna och vederbörande enskilda företag. Självfallet borde jämväl upptagas spørsmålet om den blivande parti-handelsorganisationens ställning till den tillverkning av spritdrycker, som dreves inom landet, ävensom till importen från utlandet av

Chefen för finansdepartementet den 12 september 1921.

olika slag av spritdrycker. Vad sistberörda fråga beträffade, syntes det i varje fall böra sörjas för att viss möjlighet hölles öppen för enskild person att från namngiven firma utom riket förskaffa sig viss önskad vara och detta till skäligt pris.

Vilken form för partihandelns ordnande än måtte komma att föreslås, borde statsmakterna tillförsäkras ej blott en fortlöpande och fullt effektiv kontroll över affärsverksamheten utan även ett avgörande inflytande över företagens medelsförvaltning. För sistnämnda ändamål syntes bestämmelser bliva erforderliga bland annat rörande avskrivningar samt avsättningar till fonder. Tillika syntes vid utredningen böra uppmärksammas spørsmålet, huruledes förhållandet mellan den ifrågasatta partihandelorganisationen och detaljhandlarna, särskilt i avseende å prissättning, närmare skulle utformas.

Samma dag tillkallades sakkunniga för ändamålet, nämligen: justitierådet A. G. S. Borgström, ledamöterna av riksdagens första kammare kammarherren C. A. E. von Hofsten och riksgäldsfullmäktigen S. H. Kvarnzelius samt generaltulldirektören N. H. R. Themptander, varjämte uppdrogs åt Borgström att i egenskap av ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Partihandels-
sakkunniga.

Med skrivelse den 23 november 1921 överlämnade dessa sakkunniga (*partihandelssakkunniga*) ett i anledning av uppdraget utarbetat förslag, vilket jämte av två utav de sakkunniga, herrar von Hofsten och Kvarnzelius, avgivna särskilda yttranden finnes fogat såsom bilaga I vid propositionen nr 191 till 1922 års riksdag. I detta sammanhang torde få lämnas följande översikt av förslaget:

I enlighet med vad riksdagen i sådant avseende uttalat, utgingo de sakkunniga från den grundsatsen, att partihandeln med rusdrycker icke borde få utövas i privatekonomiskt intresse. För genomförandet av detta syfte borde den enskild person eller firma enligt rusdrycksförsäljningsförordningen förbehållna möjligheten att erhålla tillstånd till partihandel med rusdrycker borttagas. De sakkunniga avvisade tanken på att staten skulle efter partihandelsverksamhetens monopolisering själv taga hand om densamma. Ej heller funne de skäl förorda bildandet av ett i anslutning till principerna för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet organiserat bolag, däri staten skulle ingå såsom huvuddelägare. Såsom ett huvudskäl mot en dylik anordning anfördes nödvändigheten för staten att i sådant fall tillskjuta ett avsevärt kapitalbelopp, något som under rådande förhållanden syntes böra ifrågakomma endast i nödfall. Vidare skulle vid ett tillämpande av monopolprincipen uppkomma svårösta ersättningsfrågor.

Den utväg till lösning av frågan, som de sakkunniga förordade, gick ut på åvägabringandet av ett avtal mellan staten och vederbörande redan existerande företag, varigenom partihandelsrätten upplättes uteslutande till detta företag, samtidigt som önskvärda förändringar i dess organisation

genomfördes och statsmakterna tillförsäkrades avgörande inflytande på företagets skötsel.

Jämte det de sakkunniga utarbetade förslag till de ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, vilka erfordrades vid den av dem ifrågasatta anordningen, inriktade de sakkunniga sitt arbete på att undersöka möjligheten av att staten med Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen träffa ett avtal av angiven innebörd. Förslag till sådant avtal framlades ock av de sakkunniga.

Då staten genom sina representanter i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens styrelse redan hade avgörande inflytande på styrelsens beslut, ansåge sig de sakkunniga ej böra ifrågasätta någon förstärkning av statens representation i styrelsen. För tillsyn över den dagliga skötseln av Spritcentralen och dess dotterbolag föreslog de sakkunniga emellertid, att Kungl. Maj:t skulle, i likhet med vad fallet vore i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, utse en jourhavande direktör. Därjämte borde den organisation, det s. k. direktörsrådet, som inrättats för åvägabringande av ett mera planmässigt samarbete mellan Spritcentralen och dess fyra då med partihandelsrätt utrustade dotterbolag, med vissa ändringar äga bestånd, då den enligt de sakkunnigas uppfattning väl motsvarat sitt ändamål. I direktörsrådet skulle Spritcentralens styrelse utse tre medlemmar, av vilka minst en skulle utses bland de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna av Spritcentralens styrelse. Jourhavande direktören skulle vara självskriven ledamot av rådet. De sakkunniga förordade vidare, att i de fall, då enligt bolagsordningen i dotterbolag skulle utses mer än en revisor, en av de av Kungl. Maj:t förordnade revisorerna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen skulle utses till revisor jämväl hos dotterbolaget.

För tillgodoseende av det av riksdagen framställda önskemålet, att det allmänna borde tillförsäkra sig rätt till kontroll i fråga om avsättningar till fonder, intogo de sakkunniga i förslaget till avtal detaljerade bestämmelser om disposition av eventuellt uppkommande vinst.

De sakkunniga ingingo därvid på frågan, i vad mån partihandelsbolags verksamhet borde gå ut på att bereda bolaget och därmed statsverket största möjliga vinst. De sakkunniga betonade, att enligt deras förmenande partihandelsbolag borde i främsta rummet inrikta sig på att söka tillhandahålla varor av tillfredsställande beskaffenhet under riktiga ursprungsbeteckningar och att vinstfrågan borde komma i andra rummet. Därest statsverket ville av rusdryckshanteringen uttaga inkomst, kunde detta på enklare sätt ske i form av brännvinstillverkningskatt, omsättningsskatt eller utskänkningskatt.

Detaljhandelsbolagens rätt till import av spritdrycker och vin var enligt förslaget avsedd att kvarstå. Import skulle dock icke få äga rum utan att tillstånd därtill lämnats av en av kontrollstyrelsen för ett rationellt ordnande av detaljhandelsbolagens inköp tillsatt pris- och inköpsnämnd.

Föreskrifter angående en dylik nämnd borde inryckas i rusdrycksförsäljningsförordningen.

Under påvisande, att rening av brännvin endast bedreves av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och vissa dess dotterbolag, ansågo de sakkunniga det lämpligt, att i lagstiftningen intoges uttryckligt stadgande om att rätt till rening av brännvin för förbrukning inom riket förbehölls de under offentlig kontroll stående partihandelsbolagen. Tillverkare av brännvin skulle vara skyldig att med vissa angivna undantag försälja allt det tillverkade råbrännvinet till partihandelsbolag. För att skydda tillverkarna funno de sakkunniga det erforderligt att, i likhet med vad som ägde rum vid införandet av tobaksmonopolet i fråga om prissättningen av inom riket odlad tobak, i lagstiftningen intoges föreskrifter om tillsättande av en särskild prisnämnd för bestämmande av råbrännvinspriset.

De sakkunniga bibehöllo slutligen viss möjlighet för enskild person att från angiven firma inom eller utom riket förskaffa sig viss önskad vara.

Vad angår de fyra dotterbolag till Spritcentralen, som då innehade tillstånd till partihandel med rusdrycker, hade de sakkunniga ansett, att de två bolag, vilka endast tillverkade och försålde punsch, borde upplösas och uppgå i moderbolaget. Beträffande de båda övriga dotterbolagen — Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co samt Aktiebolaget Tegnér & Wileken — som bedreve partihandel med rusdrycker samt import av vin, hade de sakkunniga funnit tillräckliga skäl ej föreligga att vid den tidpunkten frångå den dåvarande organisationen. Vidare framhöllo de sakkunniga, att såsom förutsättning för avtalet borde uppställas, att Spritcentralen, så snart sådant kunde ske utan avsevärdare ekonomisk förlust, borde söka avveckla sitt mellanhavande med dotterbolagen Aktiebolaget Nya Grand Hôtel, Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co, Aktiebolaget Astra, Apotekarnes Kemiska Fabriker, samt Aktiebolaget Svanens Droghandel. De sakkunniga föreslogo, att uttrycklig bestämmelse härom skulle inryckas i det eventuella avtalet med Spritcentralen.

I ett i anledning av de sakkunnigas förslag avgivet yttrande (bilaga II vid propositionen nr 191 år 1922) erinrade *kontrollstyrelsen*, att styrelsen tidigare förordat vidtagande av åtgärder i syfte, att stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen måtte inlevereras till statsverket. Styrelsen hade icke funnit anledning att uppgiva denna av styrelsen tidigare hävdade uppfattning. Enär det emellertid vore föga sannolikt, att partihandeln, åtminstone under de närmaste åren, komme att ordnas enligt de av kontrollstyrelsen angivna riktlinjerna, hade styrelsen ansett sig icke böra avstyrka det föreliggande förslaget.

Kontrollstyrelsen framställde emellertid vissa erinringar mot förslaget.

På grundval av den utav de sakkunniga framlagda utredningen avläts den 10 mars 1922 proposition, nr 191, till riksdagen med förslag till för-

Kontrollstyrelsen ang. partihandels-sakkunnigas förslag.

1922 års riksdag.

ordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m.

Vid anmälan i statsrådet av frågan om denna proposition erinrade *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Thorsson, om den allmänna uppfattning beträffande partihandelsorganisationen, varåt han givit uttryck i interpellationssvaret vid 1919 års lagtima riksdag, och anförde vidare:

»I anslutning till de synpunkter, jag år 1919 utvecklade, kan jag givetvis biträda de sakkunnigas principiella uppfattning angående formerna för det företag, som i huvudsak bör handhava partihandeln med rusdrycker. Jag anser alltså, att man bör fortgå på den väg, på vilken man redan än inne, och följaktligen upplåta partihandeln åt enskilt företag med avlägsnande ur detta av privat vinstintresse och under effektiv kontroll från statens sida. Att, på sätt förslaget upptar, partihandelsbolag bör antagas av Kungl. Maj:t, finner jag principiellt riktigt. De ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, vilka de sakkunniga i sådant avseende funnit nödiga, kan jag ock i stort sett tillstyrka.

Det av de sakkunniga gjorda uttalandet rörande partihandelsbolagets prispolitik vinner min anslutning. I enlighet med vad jag i inkomstberäkningen till årets statsverksproposition förutsatt, har jag ock för avsikt att förelägga Kungl. Maj:t förslag till höjning i omsättningsskatten, varigenom skulle motvägas den minskning i inkomst från partihandeln, som skulle följa av de nya principerna för prisberäkningen.»

De av de sakkunniga föreslagna ändringarna i rusdrycksförsäljningsförordningen voro givetvis oberoende av vilket bolag, som komme att erhålla partihandelsrätten. De sakkunniga hade emellertid — i anslutning till riksdagens år 1921 gjorda uttalande — utgått från att den existerande organisationen av partihandeln åtminstone i väsentliga delar borde komma att utnyttjas under den första period om fem till tio år, för vilken enligt de nya bestämmelserna partihandelsrätt skulle upplåtas, och att alltså Spritcentralen av Kungl. Maj:t borde antagas till utövare av verksamheten. Med anledning härav berörde departementschefen vissa frågor, som kunde uppkomma vid partihandelsrättens upplåtande till nämnda bolag.

Med föranledande av vissa erinringar angående Spritcentralens ekonomiska ställning hade departementschefen låtit genom revisorerna i bolaget — av vilka ju två utsågos av Kungl. Maj:t — verkställa en särskild utredning i sådant hänseende. Den avgivna berättelsen över denna undersökning, vilken såsom bilaga III fogades vid statsrådsprotokollet, gäve vid handen, att ställningen syntes kunna betecknas såsom god, vadan följaktligen ur denna synpunkt hinder icke borde anses möta mot att partihandelsrätt upplåtes åt Spritcentralen.

Vidare anförde departementschefen i frågan, huruvida jämte det bolag, som var avsett att handhava den huvudsakliga partihandeln, borde få finnas partihandelsbolag med mera begränsade uppgifter, följande:

»De sakkunniga hava åt sitt förslag beträffande 12 § givit en sådan formulering, att därigenom lämnas åt Kungl. Maj:t att bestämma bolagens antal. Med utgångspunkt från de nuvarande förhållandena hava — — — de sakkunniga uttalat sig för att två av Spritcentralens dotterbolag, vilka huvudsakligen bedriva handel med viner, jämväl skulle erhålla partihandelsrätt. De sakkunniga hava emellertid ansett det vara förtjänt att undersökas, huruvida icke i framtiden dessa bolag — liksom vissa andra dotterbolag — borde uppgå i Spritcentralen. Kontrollstyrelsen däremot har ansett, att allenast ett bolag borde få för framtiden bedriva partihandel, men att såsom en övergångsanordning ytterligare två bolag borde få under de närmaste åren bedriva sådan handel.

Ehuru det enligt min uppfattning måste anses uteslutet att inrätta flera med varandra konkurrerande partihandelsföretag, lärer det med hänsyn till vinimporten föreligga vissa skäl, att ett särskilt bolag, vilket lämpligen torde böra vara dotterbolag till det bolag, som utövar partihandeln i allmänhet, handhar den väsentliga handeln med viner. Det kan även tänkas, att man kan vilja bilda ett mer eller mindre fristående bolag för utövande av partihandel med spritdrycker och viner, avsedda att användas för särskilda ändamål. Alldeles oavsett vilket bolag, som kommer att erhålla rätt till partihandel med rusdrycker, vill det därför synas, att det icke kan vara lämpligt att i rusdrycksförsäljningsförordningen begränsa antalet partihandelsutövarer.»

I fråga om dotterbolagen anförde departementschefen följande:

»Vad särskilt angår de till Spritcentralen anslutna dotterbolagen, har enligt erhållen uppgift Spritcentralen redan vidtagit åtgärd i syfte att sammanslå Aktiebolaget Tegnér & Wilcken, som därför skulle träda i likvidation, med Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co.

Av dotterbolagen Aktiebolaget Astra, Apotekarnes Kemiska Fabriker, och Aktiebolaget Svanens Droghandel har det sistnämnda redan likviderat. Då Spritcentralen vid sitt engagement i dessa företag torde hava förutsatt, att mellanhavandet allenast skulle vara av mera eller mindre tillfällig karaktär, lärer även från Spritcentralens sida en snar avveckling av de två återstående av dessa företag anses önskvärd. Enligt vad jag erfarit, har vid de förhandlingar, som under den senaste tiden förts om en dylik avveckling, ett förslag varit under diskussion om att det företag, som eventuellt komme att övertaga dessa dotterbolags verksamhet, skulle kunna få rätt att bedriva partihandel med sådana rusdrycker, som antingen äro att betrakta såsom läkemedel i och för sig eller ock nödvändiga för läkemedels tillverkning.

Vad slutligen angår de till Spritcentralen anslutna dotterbolagen Aktiebolaget Nya Grand Hôtel och Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co, torde den av de sakkunniga föreslagna avvecklingen av dessa företag böra äga rum först efter sorgfällig prövning och allenast under förutsättning, att densamma kan ske utan nämnvärd förlust.»

Vid granskning av detaljbestämmelserna i de sakkunnigas förslag vidtogos, såvitt nu är i fråga, i propositionen vissa förändringar. Det med propositionen framlagda förslaget till ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen innebar sålunda i huvudsak följande.

I 12 § av rusdrycksförsäljningsförordningen infogades den grundläggande bestämmelsen därom, att rätten till partihandel inom riket med rus-

drycker finge bedrivas allenast av för sådant ändamål bildat, i viss ordning antaget aktiebolag (partihandelsbolag). Genom denna bestämmelse gjordes dock ej ändring i den tillverkare av spritdrycker tillkommande rätten till avsalu för export och till försäljning till partihandlare med skattefri sprit samt ej heller uti detaljhandelsbolagens rätt till försäljning av rusdrycker till annan innehavare av rätt till detaljhandel i och för dennes rörelse. Importen av rusdrycker förbehölls, med visst undantag, partihandelsbolag; exporten av rusdrycker tillkom uteslutande partihandelsbolag samt tillverkare. Spritdrycker, som icke exporterades eller såldes till partihandlare med skattefri sprit, ävensom vin, som icke exporterades, måste av tillverkarna säljas till partihandelsbolaget.

Partihandelsbolag skulle antagas av Konungen för viss tid, minst fem högst tio år. Missbrukade bolaget sin försäljningsrätt, kunde densamma av Kungl. Maj:t återkallas att upphöra å tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes. Partihandelsbolag finge icke avse att bereda delägarna vinning utöver skälig ränta å de av delägarna tillskjutna kontanta medel. Av den vinst, som årligen uppstode å partihandelsbolags rörelse, skulle bolaget enligt Kungl. Maj:ts medgivande få använda viss del till avskrivningar och avsättning till fonder. Vad därefter, och sedan utdelning till bolagets delägare ägt rum, kunde återstå av vinsten, skulle bolaget inom juni månads utgång efter varje kalenderårs slut insätta å statsverkets giroräkning i riksbanken. Partihandelsbolag skulle ej få antagas, där ej genom bestämmelser i bolagsordningen eller på annat sätt, som funnes betryggande, åt staten beretts övervägande inflytande å bolagets ledning. Därutöver skulle bolaget vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Kungl. Maj:t prövade nödig. Närmare bestämmelser i avseende å partihandelsbolags verksamhet och drift skulle intagas i avtal, som upprättades vid bolagets antagande.

I 19 § 2 mom. av förslaget intogs bestämmelse om att kontrollstyrelsen skulle för tillsyn och övervakande av detaljhandelsbolags inköp av andra rusdrycker än inom riket tillverkat öl tillsätta en pris- och inköpsnämnd av högst sju personer. Denna nämnd skulle bland annat hava till uppgift att meddela tillstånd till detaljhandelsbolags import av rusdrycker. I 50 § av förslaget upptogs jämväl bestämmelse om skyldighet för detaljhandelsbolag att till enskild person söka anskaffa visst slags rusdryck, som ej hölles i lager av bolaget, dock utan rätt för den enskilde att uppgiva viss leverantör.

De föreslagna ändringarna i rusdrycksförsäljningsförordningen skulle träda i kraft den 1 januari 1923.

Propositionen nr 191 hänvisades till bevillningsutskottet, till vilket jämväl överlämnades sex i anledning av propositionen väckta motioner, bland vilka följande må nämnas:

I två likalydande motioner, nr 152 i första kammaren av herr *Johan Jo-*

hansson i Friggeråker och nr 292 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kulenbergstorp, hemställdes, att riksdagen måtte med avslag å propositionen besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ny, allsidig, av fullt opartiska och kvalificerade personer verkställd utredning och förslag om sådana ändringar i kungl. förordningen av den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, genom vilka partihandeln med rusdrycker så ordnades, att full trygghet vunnes för att den staten tillkommande delen av vinstmedlen på denna handel av det eller de organ, som kunde komma att övertaga ifrågavarande verksamhet, på det noggrannaste redovisades och till statsverket inlevererades. Därjämte borde riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställa, att det under den tid, varunder berörda utredning påginge, noggrant tillsåges, att statens andel av ifrågavarande vinstmedel i största möjliga utsträckning komme det allmänna till godo.

I motionen nr 153 i första kammaren av herr *Stendahl* föreslogs, bland annat, att riksdagen med avslag på propositionen ville besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1923 års riksdag om ordnande av partihandeln med rusdrycker i angiven riktning, samt att Kungl. Maj:t måtte noggrant övervaka, att den staten tillkommande vinsten från Spritcentralen oavkortad inflöte till statsverket.

I motionen nr 154 i första kammaren av herr *Carl Gustaf Ekman* hemställdes, att riksdagen måtte avslå propositionen och hos Kungl. Maj:t anhålla om förnyad, allsidig utredning rörande frågan om organisation av partihandeln med rusdrycker, därvid till prövning borde, i jämbredd med andra möjliga alternativ, upptagas jämväl anordnandet av ett verkligt statsmonopol därå.

I motionen nr 281 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Boa föreslogs, bland annat, att pris- och inköpsnämnden skulle tillsättas av Konungen och att brännerinäringen skulle bliva företrädd i densamma.

I betänkande nr 46 i ämnet anförde *bevillningsutskottet* efter en redogörelse för 1921 års riksdagsskrivelse nr 408 och den framlagda propositionen m. m. följande:

»Den i propositionen föreslagna lösningen av frågan om partihandelns ordnande tillgodoser i allt väsentligt berörda av 1921 års riksdag uttalade önskemål. Utan att kravet på ett avlägsnande av privat vinstintresse från partihandeln med rusdrycker åsidosatts eller anspråken på statens övervägande inflytande å partihandelsföretags ledning och en effektiv kontroll över desamma eftergivits, synes den föreslagna formen för de företag, som skulle äga att utöva partihandel med rusdrycker, erbjuda betydande organisatoriska fördelar. I motsats till vad förhållandet säkerligen skulle bliva, därest någon av de utvägar anlåtats, som förordats till utredning i flera av de föreliggande motionerna, eller att staten antingen själv skulle övertaga försäljningsverksamheten eller överlåta densamma till ett efter mönstret av Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet bildat företag, kräver den föreslagna anordningen icke något kapitaltillskott från statens sida, liksom genom densamma de avsevärda olägenheter, som skulle uppstå genom avvecklingen av redan bestående företag, undgås. Även

med hänsyn till att statsmakterna sannolikt hava att inom en icke avlägsen framtid taga ställning till frågan om införande av ett rusdrycksförbud, har det synts utskottet olämpligt att för rusdrycksförsäljningens ordnande åtgärder vidtagas, som skulle å ena sidan tillskott av nytt kapital och å andra sidan måhända göra redan förefintliga anordningar värdelösa. För övrigt synes den föreslagna lösningen av frågan ur ovan nämnda, av 1921 års riksdag framhållna synpunkter erbjuda i stort sett lika stora fördelar som de av motionärerna förordade utvägarna.

Utskottet har därför icke haft någon erinran i princip att framställa mot ifrågavarande proposition. Härigenom har utskottet även angivit sin ståndpunkt till de yrkanden, som framställdes i motionerna I: 152 av herr Johan Johansson i Friggeråker, II: 292 av herr Olsson i Kullenbergstorp, I: 153 av herr Stendahl och I: 154 av herr Carl Gustaf Ekman.

De bestämmelser, som finnas införda i berörda av partihandelssakkunniga utarbetade förslag till avtal, hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Utskottet har vidare i likhet med föredragande departementschefen ansett riktigt, att den inkomst, statsverket önskar uttaga ur rusdryckshanteringen, uppbäres i form av skatter, lagda å de tillverkade och försålda varorna, samt att med hänsyn härtill högre priser icke åsättas de av partihandelsbolagen försålda varorna än som erfordras för att bereda bolagen en skälig fabrikations- och handelsvinst. Härigenom vinnes dessutom den beaktansvärda fördelen, att staten tidigare kommer att tillgodonjuta inkomsten i fråga än om densamma utginge i form av vinstandel från partihandelsbolagen.

Det har synts utskottet önskvärt, att staten, åtminstone icke innan någon erfarenhet vunnits rörande de praktiska verkningarna av ett avtal, upprättat i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag, för någon längre tid bindes vid visst eller vissa partihandelsbolag. Med hänsyn härtill, och då det skulle medföra olägenheter, därest vid ett eventuellt beslut om rusdrycksförbud någon längre kontraktstid skulle återstå, har utskottet föreslagit, att partihandelsbolag må antagas för en tid av högst fem år. — — —

Med hänsyn till beskaffenheten av de åligganden, ledamöterna i den i 19 § rusdrycksförsäljningsförordningen omförmälda pris- och inköpsnämnden hava sig anförtrodda, har utskottet anslutit sig till den av herr Jönsson i Boa i motionen II: 281 gjorda hemställan, att nämndens ledamöter skola utses av Kungl. Maj:t.»

I övrigt hade bevillningsutskottet icke haft något att erinra mot de framlagda förslagen i nu berörda delar.

Vid utskottets betänkande voro fogade åtskilliga *reservationer*.

Beträffande propositionen i dess helhet reserverade sig till en början herrar K. A. Nilsson, Rosén, Johansson i Kälkebo och Olsson i Ramsta, vilka anförde:

»I olikhet med utskottets majoritet, som ansett, att den i propositionen föreslagna lösningen av frågan om partihandelns ordnande i allt väsentligt tillgodoser de av 1921 års riksdag uttalade önskemål, finna vi detta så långt ifrån vara förhållandet, att vi snarare måste konstatera, att den utredning riksdagen påkallat alldeles icke vare sig i sakkunnigeförslaget eller propositionen fullföljts.

Redan den korta tid av 2 månader, som tillmätts utredningsmännen för att tränga in i det högst vidlyftiga spörsmålet och att lära känna och studera det vittutgrenade och vittfamnande mångmiljonföretag, Vin- & Spritcentralen med dotterbolag och sidoaffärer, som skulle av sakkunniga bedömas, talar ju för att utredningen omöjligen kunnat så tränga till djupet av frågan som varit nödvändigt för att riksdagen skulle kunnat känna sig trygg för att det därpå byggda förslaget verkligen på bästa sätt ordnade det allmännas inflytande över organisationen och partihandeln med rusdrycker. I ögonen fallande är också den lättvindighet, med vilken en del av de riktlinjer som av riksdagen anvisats för utredningen behandlats. Så har frågan om eventuellt statsmonopol avfärdats med ett enkelt utalande, att det 'av lätt insedda skäl' icke torde vara lämpligt 'gå så långt'. Men skälen ha förblivit sakkunnigas hemlighet. Den förebild av halvstatligt monopol, som givits i Tobaksmonopolets organisation, har icke heller närmare bedömts, och de omorganisationsförsök av det nuvarande spritmonopolet, som försökts, hava i allt väsentligt lämnat den nuvarande organisationen med sina fel och förtjänster orubbad. Icke ens den ytterst angelägna åtgärden att betryggande överföra Spritcentralens stamaktiepost i statens händer och därmed säkerställa statens avgörande inflytande vid ledningen av företaget har åstadkommits.

Fortfarande som hittills skola stamaktierna innehavas av tio enskilda personer, vars beslutanderätt fullgöres av en person. Fortfarande är alltså så gott som all makt samlad på en enda hand — och vad det betyder och vart det kan leda har de senare årens storartade expansion inom icke allenast det egentliga utan även på vitt skilda områden nogsamt burit spår. Något fullt säkert skydd för att 'partihandeln med rusdrycker icke må utövas i privatekonomiskt intresse' lämnar den befintliga — nu till lagfästade föreslagna organisationen — enligt vår mening alldeles icke. Icke heller kunna vi finna, att säkerhet skapats för att landets verkliga intressen alltid komma att som sig bör bli tillvaratagna vid de vidlyftiga förbindelser med utlandet, som detta privatmonopol måste komma att få.

Även med erkännande av vissa fördelar av ett privatmonopol framför ett statsmonopol synes oss emellertid den nu föreslagna anordningen föra med sig ett statsmonopols alla olägenheter utan att innebära de garantier för tillgodoseendet av eller det inflytande åt de allmänna intressena, som ett under statsdrift mera rationellt inordnat företag kan skapa.»

Då det syntes reservanternas nödvändigt, att dessa förhållanden jämsides med förslag om ett betryggande privatmonopol komme under verklig undersökning och objektiv prövning, innan ett fastlåsande av förhållandena ägde rum, hade de därför inom utskottet yrkat, att utskottet skulle hemställa, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förnyad, allsidig utredning av frågan om organisation av partihandeln med rusdrycker, därvid till prövning borde, i jämbredd med andra möjliga alternativ, jämväl upptagas anordnandet av ett verkligt statsmonopol.

Jämväl herr *Lithander* yrkade avslag å propositionen i dess helhet och hemställde om förnyad allsidig utredning rörande frågan om organisationen av partihandeln med rusdrycker. I denna reservation erinrades till en början, att såväl i Kungl. Maj:ts proposition nr 191 som i bevillningsutskottets betänkande yrkats, att partihandeln med rusdrycker skulle ord-

nas »inom den nuvarande faktiska organisationen». En så snäv tolkning av riksdagens skrivelse den 17 juni 1921, nr 408, hade riksdagen säkerligen icke avsett, som att såväl de sakkunniga som riksdagen skulle vara betagna möjligheten att till prövning upptaga annat förslag än det att giva ett faktiskt monopol åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen. Härutöver anförde reservanten till stöd för sina yrkanden bland annat följande:

»Innan Kungl. Maj:t och riksdagen för framtiden på kortare eller längre tid binder sig vid 'den nuvarande faktiska organisationen', bör opartiskt och sakkunnigt undersökas hur Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen hittills bedrivits och fullgjort sina åligganden gent emot det allmänna.

Denna mycket viktiga fråga har ej blivit tillräckligt belyst av de sakkunniga eller Kungl. Maj:t, och av Kungl. Maj:t tillsatta revisorers berättelser har ej sådan inblick kunnat vinnas i detta monopolbolags förvaltning, som riksdagen kunnat kräva på grund av den maktbefogenhet att beskatta svenska folket, varmed Kungl. Maj:t och kontrollstyrelsen faktiskt utrustat detta bolag.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 191 har icke sörjts för att riksdagen skall äga rätt att genom riksdagens revisorer granska förvaltningen av ett bolag, som enligt Kungl. Maj:ts förslag så uteslutande skall bedrivas för det allmännas räkning.

Det finnes ingen garanti för att den kontroll, som ernås genom en jämligt proposition nr 191 av Kungl. Maj:t tillsatt jourhavande direktör, kan för riksdagen ersätta den granskning, som riksdagens olika partier härvidlag med skäl kunna fordra må kunna äga rum genom årligen växlande riksdagens revisorer.»

Herrar friherre *Fleming, Antonsson, Jönsson* i Boa och *Henrikson* anförde i en reservation, att, ehuru de nu lika litet som förut kunde biträda uppfattningen, att den utveckling, partihandelns ordnande fått, varit ur alla synpunkter den lyckligaste, de, sedan riksdagen år 1921 uttalat sig för att den faktiska organisationen av partihandeln med rusdrycker borde bestå, ansett sig böra biträda utskottets förslag i fråga om partihandelns ordnande.

En blank reservation i nämnda fråga antecknades av herr *Wohlin*.

Vid behandlingen av bevillningsutskottets ovannämnda betänkande stannade riksdagens kamrar i olika beslut, i det att första kammaren biföll vad utskottet hemställt, under det att andra kammaren avsåg såväl utskottets hemställan som propositionen, i följd varav frågan för denna riksdag förfallit.

Vid 1922 års riksdag förekom även en inom första kammaren av herr *A. Ljunggren* väckt motion, nr 100, däri hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en ingående inspektion — genom en eller flera därtill lämpliga personer — rörande användningen av de genom rusdrycksförsäljningen inflytande medlen samt vidtagande av de åtgärder, som därav kunde föranledas. I motionen påtalades bland annat den

transaktion, varigenom stamaktierna i Spritcentralen överlätos å ett konsortium av tio personer, ävensom Spritcentralens engagement i Aktiebolaget Nya Grand Hôtel, Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co och Aktiebolaget Astra, affären med Spritcentralens nya lagerhus och kostnaderna för Centralpalatset m. m.

I utlåtande nr 13 över motionen erinrade första kammarens andra tillfälliga *utskott*, att frågan om det allmännas inflytande inom partihandelsorganisationen i annat sammanhang kommit under 1922 års riksdagsprövning, i följd varav utskottet hemställde, att motionen icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda. *Reservation* utan angivet yrkande antecknades av herrar Almkvist och Franzén.

Första kammaren beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Med en den 2 mars 1923 dagtecknad proposition, nr 170, förelades frågan om partihandels ordnande ånyo riksdagen. Till det vid nämnda proposition fogade statsrådsprotokollet framhöll *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Thorsson, att han sökt att, så långt det syntes honom möjligt och lämpligt, taga hänsyn till de önskemål och synpunkter, som framkommit vid riksdagsbehandlingen av 1922 års förslag.

1923 års
riksdag.

Departementschefen redogjorde därvid först i korthet för de skäl, som för honom varit avgörande, då han biträtt den uppfattningen, att det privatekonomiska intresset borde avlägsnas från partihandeln med rusdrycker, och yttrade därutinnan följande:

»Såsom jag redan i det föregående framhållit, hava detaljhandelsbolagen genom 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning praktiskt taget fått monopol på detaljhandeln med rusdrycker. Det förhållandet, att ansvariga för detaljhandeln med rusdrycker varit i första hand företag, vilkas delägare kunnat erhålla endast en begränsad utdelning på tillskjutna medel och därutöver ej haft något intresse av företagens avkastning, har bildat den första nödvändigaste förutsättningen för genomförandet av de konsumtionsreglerande åtgärder, på vilka 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning till väsentliga delar bygger. Det lär vara för envar uppenbart, att de resultat i nykterhetsavseende, som vunnits under de sista åren, ej kunnat nås, därest detaljhandeln handhäfts av enskilda, vilka genom varje restriktiv åtgärd, som inskränkt försäljningen, sett sina inkomster i större eller mindre utsträckning minskade. Det aktiva eller passiva motstånd, som under sådana förhållanden skulle hava rests från deras sida, hade säkerligen varit tillräckligt starkt att på väsentliga punkter hindra utvecklingen.

Partihandlarna kunna ju ej lika direkt som detaljhandlarna inverka på försäljningens storlek, men, då även partihandeln måste ekonomiskt kännbart beröras av restriktioner, som minska försäljningen, kan det ej förutsättas, att privata partihandlare skulle hava utan kraftigt motstånd funnit sig i de sista årens utveckling. Hur kännbart denna måst drabba dem, belyses till exempel av att konsumtionen av spritdrycker, som år 1913 uppgick till över 44 miljoner liter, år 1922 ej uppgick till fullt 26 miljoner liter. Koncentrationen av partihandeln hos Aktiebolaget Vin- & Sprit-

centralen och dess dotterbolag har därför enligt min mening väsentligt bidragit till att underlätta genomförandet av 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning. Den uppfattning om nödvändigheten av det privatekonomiska intressets avlägsnande även från partihandeln med rusdrycker, som säkerligen varit ett av ledmotiven vid de nuvarande partihandelsföretagens tillkomst, måste enligt min mening, såsom ock 1921 års riksdag önskat, inskrivas i lagstiftningen. Endast om det privatekonomiska intresset är avlägsnat från såväl detaljhandel som partihandel och genom principernas erkännande i lagstiftningen garanti mot återgång till äldre förhållanden skapats, finnas förutsättningar för att nykterhetslagstiftningen skall kunna handhas utan hänsynstagande till ekonomiska intressen, som, hur naturliga de än kunna förefalla från den enskildes synpunkt sett, dock äro för hela lagstiftningen främmande.

Vad jag i det föregående anfört rörande det värdefulla ur nykterhets-synpunkt av en från privatekonomiskt intresse frigjord partihandel, har för mig i första hand varit bestämmande vid mitt ståndpunktstagande i förevarande fråga. Det lärer emellertid vara uppenbart, att även vägran skäl av annan art tala i samma riktning. Redan flera år före ikraftträdandet av 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning centraliserades med utgångspunkt från ett uttalande av 1915 års riksdag systembolagens inköp hos en av kontrollstyrelsen tillsatt pris- och inköpsnämnd. Systembolagen kommo härigenom att i viss utsträckning uppträda såsom en enda köpare på marknaden. Skulle systemet med privata partihandlare komma att i praktiken tillämpas efter rusdrycksförsäljningsförordningens ikraftträdande den 1 januari 1919, hade sålunda samtliga partihandlare blivit hänvisade att uteslutande sälja till denna enda köpare utan att längre hava den möjlighet att sälja direkt till allmänheten, som de före denna tidpunkt ägt. Att en sådan ordning icke i längden kunnat äga bestånd utan betydande olägenheter, torde vara oemotsägligt. På ett område, där svårigheten att objektivt bedöma kvaliteter och priser är så stor som på här förevarande, skulle bestämmandet av dessa priser så, att det allmännas berättigade intressen tillgodosetts och att rättvisa skipats mot de enskilda partihandlarna, hava varit en särdeles ömtålig uppgift. Även en fördelning av inköpskvantiteterna på de olika firmorna skulle utan tvivel hava skapat svårartade friktionsanledningar. Att importera och bereda drycker, för vilka avsättning ej kunnat vinnas, om ej den enda avnämaren velat köpa dem, hade för de enskilda partihandlarna måst leda till ett ekonomiskt osäkerhetstillstånd, som icke kunnat vara annat än till skada för såväl dem som det allmänna. En osund konkurrens med en lagtillämpningen försvårande reklam för olika varor och märken hade måst bliva följd.

Det synes mig slutligen, i likhet med vad bevillningsutskottet vid 1918 års riksdag uttalade, som om under offentlig kontroll stående bolag, från vilka det privatekonomiska intresset avlägsnats, skulle erbjuda säkerhet mot åtskilliga på förevarande område tidigare förekommande osunda företeelser, såsom varuförfalskning och varuförsämring, anbringande av missvisande etiketter m. m.

Jag har hittills icke berört den statsfinansiella betydelse, en omläggning av bestämmelserna angående partihandeln med rusdrycker i förut angiven riktning kan äga. De statsfinansiella synpunkterna hava nämligen icke varit bestämmande för mitt ståndpunktstagande i frågan. Partihandelssakkunniga uttalade, såsom jag redan i det föregående framhållit, i detta avseende i sitt betänkande, att partihandelsbolagen främst borde

inrikta sig på att söka tillhandahålla varor av tillfredsställande beskaffenhet under riktiga ursprungsbeteckningar, och att vinstfrågan borde komma i andra rummet, även om varornas prissättning borde ske så, att vinstmarginalens storlek ej äventyrade bolagens konsolidering. De framhöllo vidare, att, i den mån statsverket ville ur rusdryckshanteringen uttaga inkomst, detta kunde ske på enklare sätt i form av brännvinstillverknings-skatt, omsättnings-skatt eller utskänknings-skatt.

Detta de sakkunnigas uttalande gav jag min anslutning i mitt anförande till statsrådsprotokollet vid framläggande av föregående års proposition i partihandelsfrågan, och jag har ej haft anledning att därefter ändra ståndpunkt. Givetvis är det ett statsfinansiellt intresse, som ej får åsidosättas, att de företag, som komma att erhålla partihandelsrätt, komma att skötas på ett ur ekonomisk synpunkt så tillfredsställande sätt som möjligt, och att det överskott, som, därest företagen skötas efter sunda affärsprinciper, måste uppstå på deras rörelse, kommer statsverket till godo. Att detta överskott i allmänhet måste bliva högst betydande, då fråga är om företag, som driva en så omfattande rörelse som partihandelsföretagen, framhöll jag redan i det tidigare av mig berörda interpellationssvaret vid 1919 års riksdag. Till de föreskrifter och kontrollåtgärder, som för tryggnad av denna statsfinansiella synpunkt tilläventyrs kunna vara erforderliga, skall jag framdeles återkomma. Det synes mig däremot föga ändamålsenligt, att statsmakterna skulle ställa sådana ekonomiska anspråk på företagen, att företagen med utnyttjande av sin faktiska monopolställning skulle nödgas hålla högre försäljningspriser, än prisläget på världsmarknaden betingade. Anmärkas må i detta sammanhang, att de vinstmedel, som staten erhåller genom partihandelsföretagen, kommunalt beskattas. För att kunna inleverera en viss summa till statsverket måste partihandelsföretagen med hänsyn härtill av allmänheten genom höjda priser uttaga avsevärt mera än som motsvarar det belopp, som statsverket erhåller. Det synes mig också, som om större garantier för en affärs-mässig skötsel av partihandelsföretagen vinnas, därest dessa få sköta sin prispolitik efter vanliga kommersiella grunder.»

Härefter upptog departementschefen frågan om formerna för det företag, som i huvudsak skulle handhava partihandeln med rusdrycker, och anförde, att han av följande skäl icke haft anledning frånträda sin tidigare uttalade uppfattning i denna fråga:

»Om man fasthåller vid att partihandel med rusdrycker icke må bedrivas i privatekonomiskt intresse, synas av tänkbara organisationsformer följande med hänsyn till föreliggande omständigheter kunna ifrågakomma:

- 1) det rena statsmonopolet,
- 2) bolag av Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolets typ,
- 3) bolag av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens typ.

Vad först det rena statsmonopolet beträffar, synes det mig ur principiella synpunkter mindre tilltalande, att staten så engagerar sig i rusdryckshanteringen, att den direkt uppträder såsom köpare och säljare. Det lär ej heller vara uteslutet, att det kunde vara förenat med vissa ej obetydliga olägenheter för staten att själv uppträda på den utländska marknaden såsom köpare av viner och spirituosa. Härtill kommer, att inrättandet av ett statsmonopol i egentlig mening helt naturligt ej kan ske utan betydande kapitalutlägg från statens sida. Att belasta staten med

stora kapitalutlägg, låt vara för räntebärande ändamål, torde emellertid särskilt under nuvarande förhållanden ej böra ske, med mindre betydande fördelar härigenom vinnas, som ej kunna på annat sätt erhållas.

I valet mellan de två alternativen att upplåta rätten till partihandel med rusdrycker åt ett nybildat bolag av Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolets typ eller att bibehålla den nuvarande organisationsformen, sedan statsmakternas inflytande däri genom vissa åtgärder ytterligare stärkts, stannade partihandelssakkunniga i sin förenämnda utredning, såsom för övrigt redan av mig framhållits, vid det senare alternativet, vilken ståndpunkt jag ock föregående år gav min anslutning.»

Då departementschefen så gick att taga ställning till denna fråga, gällde det att undersöka, huruvida statens inflytande på ledningen av och dess kontroll över partihandeln med rusdrycker bleve avsevärt starkare, därest partihandelsrätten upplåtes åt ett nybildat bolag av Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolets typ, än om den upplåtes åt bolag av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens typ. En jämförelse mellan de faktiskt existerande företagen Tobaksmonopolet och Spritcentralen i avseende å styrelsens sammansättning, tillsättandet av jourhavande direktör och verkställande direktör, revisionens sammansättning, rätten till avskrivningar och avsättningar till fonder samt utdelning å aktier föranledde departementschefen till följande sammanfattande uttalanden:

»Det lär av vad jag nu anfört framgå, att staten genom sådana bestämmelser som dem, vilka redan för närvarande finnas intagna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens bolagsordning och i avtalet med de tio stamaktieägarna, och genom de ytterligare bestämmelser, som kunna intagas i det av mig föreslagna avtalet vid antagande av partihandelsbolag, i ett bolag av Vin- & Spritcentralens typ kan erhålla garantier för inflytande på bolagets förvaltning och för kontroll över densamma, som ej äro mindre betryggande än motsvarande garantier i fråga om Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, och att även i de av mig i övrigt angivna avseenden berättigade krav kunna fyllas lika väl av ett bolag av Spritcentralens typ som av ett bolag av Tobaksmonopolets typ. Vid sådant förhållande synes mig anledning icke finnas att frångå den organisationsform, som under de senaste åren vuxit fram. Jag anser därför, att lagstiftningen på förevarande område bör utgå från den bestående formen, blott med förstärkande, där så finnes nödigt, av garantierna för statens rätt till kontroll och inflytande.»

Departementschefen övergick därefter till frågan om vilka förändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, som betingades av de angivna principerna. Det syntes därvid vara uppenbart, att endast de bestämmelser, som hade rent principiell innebörd, borde inflyta i rusdrycksförsäljningsförordningen, medan det däremot syntes böra ankomma på den, som hade att antaga partihandelsbolag, att vid dess antagande tillse, att de tillämpningsföreskrifter, som kunde vara erforderliga för de principiella bestämmelsernas realiserande, vid antagandet bleve på ett ur det allmännas synpunkt betryggande sätt fastställda.

I samband härmed upptog departementschefen till behandling frågan, huruvida efter genomförandet av angivna principer i rusdrycksförsäljningsförordningen borde föreskrivas, att rätt till partihandel med rusdrycker finge medgivas allenast ett bolag eller om möjlighet alltjämt borde finnas att antaga flera dylika. I denna fråga anförde departementschefen:

»Såsom jag redan föregående år uttalade, måste det anses uteslutet att inrätta flera med varandra konkurrerande partihandelsföretag. Annorlunda ställer sig däremot frågan, huruvida det kan anses lämpligt, att partihandelsrätt må kunna upplåtas åt flera med varandra ekonomiskt sammanhörande företag. Denna fråga är närmast ett organisatoriskt spörsmål, som lärer böra prövas från fall till fall under hänsynstagande till i det särskilda fallet föreliggande omständigheter. Med hänsyn till vinimporten synes det kunna ifrågasättas att låta ett särskilt bolag, ekonomiskt sammanhörande med det bolag, som utövar partihandeln i allmänhet, handhava den väsentliga handeln med viner. Det kan även tänkas, att det skulle kunna visa sig fördelaktigt att bilda mer eller mindre fristående bolag för utövande av partihandel med spritdrycker och viner, avsedda att användas för särskilda ändamål. Det vill därför synas, att det icke kan vara lämpligt att i rusdrycksförsäljningsförordningen begränsa antalet partihandelsutövare.»

Departementschefen angav härefter de riktlinjer för begränsningar i avseende å partihandelsföretagets rörelsefrihet, vilka sedermera kommo till tillämpning vid avfattandet av det mellan staten och Spritcentralen träffade avtalet.

De ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, som sålunda föreslagits, voro givetvis oberoende av vilket företag, som komme att erhålla partihandelsrätten. Med hänsyn till föreliggande förhållanden ansåg sig departementschefen emellertid liksom år 1922 böra beröra vissa frågor, som kunde framställa sig, därest partihandelsrätten komme att upplåtas till Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen. Då det gjorts gällande, att partihandelsrätt ej lämpligen kunde upplåtas till detta bolag, förrän en ingående undersökning av bolagets tidigare verksamhet ägt rum, framhöll departementschefen, att frågan om upplåtande av partihandelsrätt fastmer borde prövas ur synpunkten av om bolagets ställning och organisation vore sådan, att det kunde väntas komma att framdeles på ett med hänsyn till det allmännas intresse tillfredsställande sätt fylla sin uppgift som partihandelsföretag. Enligt vad departementschefen inhämtat, hade inga avtal av Spritcentralen under tidigare år slutits, som skulle kunna i oförmanlig riktning påverka dess möjlighet att på ett ur det allmännas synpunkt tillfredsställande sätt handhava partihandeln med rusdrycker. Särskilt syntes böra anmärkas, att, enligt vad han erfarit, inga för framtiden bindande avtal med utländska leverantörer funnes. Av väsentlig betydelse för bedömandet av frågan om partihandelsrätt borde upplåtas åt Spritcentralen vore givetvis bolagets ställning i ekonomiskt avseende. I detta hänseende erinrade departementschefen om den år 1922 verkställda under-

sökningen och anknöt härtill det uttalande, att bolagets såväl soliditet som likviditet under nämnda år ytterligare förbättrats.

Departementschefen övergick därefter till frågan om de till Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen anslutna dotterbolagens framtida ställning. Sedan Aktiebolaget Tegnér & Wilcken och Aktiebolaget J. Cederlunds Eftr. likviderat, återstodo av de fyra dotterbolagen med partihandelsrätt två, nämligen Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co samt Carlshamns Punschfabriksaktiebolag. Det förstnämnda, vilket så gott som uteslutande drev handel med viner, torde, om partihandelsrätt framdeles upplätas till Spritcentralen, jämväl böra erhålla sådan rätt. Vad Carlshamns Punschfabriksaktiebolag beträffade, var dess införlivande med Spritcentralen under övervägande.

Beträffande övriga dotterbolag anförde departementschefen:

»En särskild grupp bilda de till Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen anslutna dotterbolag, som uteslutande bedriva agenturverksamhet. Då större utländska vin- och spirituosafirmor torde vilja i Sverige företrädas av särskilda representanter, läser det såväl ur ekonomiska som andra synpunkter vara fördelaktigast, att detta sker genom till partihandelsföretaget anslutna dotterföretag.

Beträffande Aktiebolaget Astra, Apotekarnes Kemiska Fabriker, vill jag allenast framhålla, att bestämmandet av den tidpunkt, då detta företag skall helt avskiljas från Spritcentralen, numera är att betrakta såsom en lämplighetsfråga, samt att värdet av bolagets tillgångar, enligt vad jag inhämtat, med säkerhet överstiger det belopp, till vilket Spritcentralens engagement i företaget redan i 1921 års bokslut är upptaget.

Vad angår Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co, anser jag mig — — — ej för närvarande böra göra något särskilt uttalande, då dess framtida ställning är i väsentlig grad beroende på det beslut, innevarande års riksdag kommer att fatta i fråga om det så kallade starkölsförbudet.

Vad Aktiebolaget Nya Grand Hôtel vidkommer, anser jag, i likhet med vad jag föregående år uttalade, att en avveckling av detta företag torde böra äga rum först efter sorgfällig prövning och allenast under förutsättning, att densamma kan ske utan nämnvärd förlust.»

Det förslag till ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, som framlades med förenämnda proposition, överensstämde i huvudsak med det år 1922 framlagda. I anslutning till den ståndpunkt, som 1922 års bevillningsutskott intagit, begränsades den tid, för vilken partihandelsbolag kunde antagas, till högst fem år. Likaså upptogs bevillningsutskottets förslag, att pris- och inköpsnämnden skulle tillsättas av Konungen, som även skulle fastställa instruktion för nämnden. Den föreslagna organisationen av partihandeln med rusdrycker skulle träda i tillämpning den 1 januari 1924. För att belysa innebörden av det avtal, som skulle upprättas vid partihandelsbolags antagande, fogades såsom bilaga III till statsrådsprotokollet ett utkast till sådant avtal, så som detta i huvudsak skulle komma att lyda, därest partihandelsrätt komme att upplätas till Spritcentralen.

Under samma förutsättning utarbetat utkast till instruktion för jourhavande direktör fogades såsom bilaga IV till statsrådsprotokollet.

Propositionen hänvisades till bevillningsutskottet, till vilket jämväl överlämnades två i anledning av densamma väckta *motioner*, den ena i första kammaren nr 196 av herr *Lindgren* och den andra i andra kammaren nr 285 av herr *Lithander*, i vilka *motioner* hemställdes, att riksdagen måtte avslå föreliggande proposition.

I betänkande nr 41 i ämnet yttrade *bevillningsutskottet* bland annat:

»På skäl, som anförts av 1922 års bevillningsutskott, har utskottet ansett sig böra biträda det förslag till lösning av frågan om partihandelns ordnande, som föreliggande proposition innehåller. Härigenom har utskottet även angivit sin ställning till förevarande *motioner*.

De bestämmelser, som finnas införda i berörda förslag till avtal, och vilka torde tillförsäkra Kungl. Maj:t ett än starkare inflytande å partihandelsföretagens ledning än det vid 1922 års proposition fogade avtalsförslaget, hava icke givit utskottet anledning till erinran.»

I anslutning till vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 170 samt med avslag å *motionerna* I: 196 av herr *Lindgren* och II: 285 av herr *Lithander* antaga de med propositionen framlagda författningsförslagen.

Herr *Wohlin*, vilken upptagits såsom närvarande vid beslutets fattande, men vid betänkandets justering icke tillhörde bevillningsutskottet, hade anhållit få anteckna, att han, då beslut i detta ärende den 16 april 1923 fattades, yrkat avslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, i vad den avsåge frågan om partihandelns ordnande.

Vid utskottets betänkande voro därjämte fogade åtskilliga *reservationer*.

Herrar *Rosén*, *Olsson* i Ramsta och *Johan Bergman* anförde bland annat:

»De skäl, som vid 1922 års riksdag föranledde, att då framlagd proposition i samma ärende av riksdagen icke kunde bifallas, synas oss i det väsentliga fortfarande kvarstå. Någon mera ingående utredning av denna stora och invecklade fråga har lika litet nu som då förelegat och är alltså alltjämt ett ouppfyllt önskemål. Men innan en sådan, omfattande såväl en undersökning av andra vägar för ordnande av partihandeln (varom se herr K. A. Nilsons m. fl. vid 1922 års bevillningsutskotts betänkande nr 46 fogade reservation) som även en ingående granskning av Vin- & Spritcentralens hittillsvarande verksamhet och förutsättningar för den ifrågasatta uppgiften, blivit verkställd, bör, enligt vårt förmenande, ett bifall till vad i årets kungl. proposition i ämnet föreslås vara uteslutet.

Den väsentligaste skillnaden mellan denna proposition och den i fjol avgivna är den, att de ändringar i den sistnämnda, som då föreslogos av bevillningsutskottet, nu iakttagits redan i propositionen. Man kan således säga, att vad nu av Kungl. Maj:t föreslås är vad bevillningsutskottets majoritet redan 1922 föreslog riksdagen, men som då av densamma blev avslaget. Någon anledning att antaga att andra kammaren nu ändrat mening synes icke föreligga.»

Reservanterna yrkade alltså, att riksdagen måtte, med förklarande att propositionen i förevarande del icke kunnat av riksdagen bifallas, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa förnyad, allsidig utredning av frågan om organisationen av partihandel med rusdrycker samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Herr *Lithander* anförde, att, då enligt hans mening Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens skötsel icke underkastats nöjaktig granskning, han ansett sig icke kunna biträda förslaget om partihandelns ordnande. Reservanten hade alltså inom utskottet hemställt om avslag å propositionen i denna del.

Herr *Olsson* i Golvvasta anförde:

»Med utgångspunkt från riksdagens förut uttalade mening, att en återgång till en mera fri näringsutövning på detta område ej är önskvärd och att sålunda partihandeln med rusdrycker icke vidare bör få utövas i privatekonomiskt syfte, har frågan om statens förhållande till denna partihandel för mig närmast blivit en fråga om på vad sätt statsmakterna må av sprithanteringen utfå största möjliga inkomster utan att därmed nykterhets- och andra sociala synpunkter åsidosättas. Det har syntts mig, att staten i allt för hög grad lägger huvudvikten på de inkomster av sprithanteringen, som härflyta av tullmedel, brännvinstillverkningskatt, rusdrycksförsäljningsmedel samt omsättnings- och utskänkningskatt, och underlåter att låta partihandeln tjänstgöra som det skatteinstrument på detta område, vartill denna partihandel otvivelaktigt lämpar sig. Man har beträffande Vin- & Spritcentralen låtit vinstfrågan komma i andra rummet, även sedan från regeringens sida vissa bestämda krav på ett årligt tillskott till statskassan av vinstmedel uppställts. Följden av detta förfaringsätt har blivit, att de först nämnda formerna för beskattning av spritkonsumtionen tagits i anspråk i sådan utsträckning, att man knappast torde kunna gå längre. I fråga om exempelvis omsättningsskatten befinner sig denna numera vid en höjd, som uppmuntrar den olagliga sprithanteringen. Det måste under dylika förhållanden starkt ifrågasättas, huruvida ej lämpligheten talar för att låta partihandelsorganisationen bli ett skatteinstrument för staten, som kan komplettera de andra sätten för spritkonsumtionens beskattning. Detta låter sig så mycket lättare göra nu, sedan genom Vin- & Spritcentralen praktiskt taget all privat sprithandel utlösts och ersatts samt sålunda de kostnader i detta avseende, som varit förenade med detta bolags första genomgångsår, ej för framtiden längre behöva tynga detsamma ekonomi. Det enda mera betydande skäl, som skulle kunna anföras mot tanken på att göra Vin- & Spritcentralen till ett verkligt skatteinstrument, som skall inleverera största möjliga vinstmedel till staten, har varit, att härigenom betydande belopp skulle avgå till kommunala skatter. Sedan riksdagen emellertid i skrifvelse till Kungl. Maj:t år 1921 begärt, att sådana bolag, varom här är fråga, skulle befrias från kommunalskatt, finnes anledning förmoda, att detta hinder inom en nära framtid skall undanröjas.

Då de i föreliggande proposition föreslagna författningsändringarna ej synas mig befördra en sådan sakernas utveckling, som enligt det ovan sagda synes mig önskvärd, har jag ej funnit anledning att biträda Kungl. Maj:ts proposition, i vad den avser frågan om partihandelns ordnande.

Däremot har jag i de övriga frågor, propositionen avser, biträtt majoritetens förslag.»

Vid frågans behandling i riksdagen bifölls Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i första kammaren med 58 röster mot 37 och i andra kammaren med 95 röster mot 68 vid votering beträffande 12 § i förslaget till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker. I skrivelse den 18 maj 1923, nr 185, anmälde riksdagen sitt beslut i ämnet för Kungl. Maj:t.

Vid sidan av prövningen av frågan om partihandelns organisation hade 1923 års riksdag under behandling två likalydande *motioner*, nr 130 i första kammaren av herr *Lindgren* och nr 182 i andra kammaren av herr *Bengtsson* i Kullen, vilka motioner närmast gingo ut på en undersökning ur ekonomiska och statsfinansiella synpunkter av Spritcentralens och dess dotterbolags verksamhet. I motionerna hemställdes nämligen, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att genom sakkunniga, helst utsedda bland kvalificerade personer från riksdagens särskilda partier, måtte verkställas en undersökning rörande Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens samt dess dotterbolags verksamhet om möjligt alltifrån tillkomsten av förstnämnda bolag ävensom rörande dessa bolags nuvarande affärsställning i övrigt för ernående av visshet, huruvida icke tilläventyrs större belopp vinstmedel än som ditills från Vin- & Spritcentralen erhållits måtte kunna av statsverket från densamma fordras och uttagas, med skyldighet tillika för de utsedda att, därest det skulle visa sig, att vinstmedel, som med hänsyn till den idkade partihandelns med vin och spirituosa omfattning från allmän synpunkt vore tillfredsställande, ej stode att vinna, eller att utredningen i berörda hänseende gäve negativt resultat, utarbета förslag till en från statens synpunkt fördelaktigare omläggning av partihandeln med vin och spirituosa särskilt vad importen rörde.

Herr Lindgrens motion hänvisades till första kammarens andra tillfälliga *utskott*, som i utlåtande nr 16 hemställde, att första kammaren för sin del måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om undersökning rörande Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens och dess dotterbolags dittillsvarande verksamhet.

I särskilda vid utskottets utlåtande fogade *reservationer* hemställde dels herr *Rooth*, dels herrar *Julin* och *Bondeson*, att motionen icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Vid ärendets behandling i första kammaren blev detsamma återremitterat till utskottet på den grund, att riksdagens beslut i fråga om ordnandet av partihandeln med rusdrycker borde avvaktas, innan ärendet upptogs till slutlig behandling. Sedan riksdagens beslut i denna fråga fattats, avgav *utskottet* förnyat utlåtande i ärendet, nr 19, enligt vilket utskottet icke funnit anledning att med hänsyn till sistnämnda beslut och vad där-

vid under behandlingen i kammaren anförts frångå sin ståndpunkt. Herrar *Roöth*, *Julin* och *Bondeson* antecknade enahanda *reservation* som vid utskottets tidigare utlåtande.

Första kammaren fattade därefter beslut i enlighet med dess utskotts hemställan.

Herr Bengtssons i Kullen motion hänvisades till andra kammarens andra tillfälliga *utskott*, som i utlåtande nr 11, efter det riksdagen behandlat Kungl. Maj:ts proposition nr 170 i partihandelsfrågan, hemställde, att motionen icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation anfördes av herrar *Corneliusson*, *Olsson* i Labbemåla, *Johansson* i Bro, *Björnberg* och *Ernfors*, vilka hemställde, att andra kammaren för sin del måtte fatta samma beslut, varom första kammarens andra tillfälliga utskott hade hos första kammaren hemställt.

Utskottets hemställan bifölls av *andra kammaren*, som alltså icke biträdde första kammarens i samma ärende fattade beslut.

Det med förevarande motioner väckta förslaget hade vid sådant förhållande förfallit.

1923 års
ändringar i
rusdrycksför-
säljningsför-
ordningen.

De av 1923 års riksdag beslutade ändringarna i rusdrycksförsäljningsförordningen utfärdades i en förordning den 8 juni 1923 (nr 153). Huvudbestämmelserna i avseende å organisationen av partihandeln med rusdrycker innefattas i 12 § av förordningen och äro av följande innehåll.

Partihandel inom riket med rusdrycker må i regel bedrivas allenast av för sådant ändamål bildat, i viss ordning antaget aktiebolag (partihandelsbolag). Konungen antager efter därom gjord ansökan ett eller flera partihandelsbolag för viss tid, högst fem år. Ansökan skall före ingången av året näst före det, då försäljningen är avsedd att taga sin början, skriftligen göras hos Konungen. Ansökningen skall vara åtföljd av den för bolaget antagna bolagsordningen. Missbrukar bolaget sin partihandelsrätt eller varder bolaget försatt i konkurs, må försäljningsrätten av Konungen återkallas att upphöra å tid, som av Konungen bestämmes. Konungen äger ock i sådant fall föreskriva viss annan tid, än nyss sagts, för avgivande av ansökning om rätt att från den tidpunkt, då försäljningsrätten sålunda upphör att gälla, vara partihandelsbolag.

Partihandelsbolag må icke avse att bereda delägarna vinning utöver skälig ränta å de av delägarna tillskjutna kontanta medel.

Av den vinst, som å partihandelsbolags rörelse årligen uppstår, må bolaget enligt Konungens medgivande använda viss del till avskrivningar och avsättning till fonder. Vad därefter, och sedan utdelning till bolagets delägare ägt rum, kan återstå av vinsten, skall bolaget efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insätta å statsverkets giroräkning i riksbanken. Partihandelsbolag må ej antagas, där ej genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat sätt, som finnes betryggande, åt staten beretts övervägande inflytande å bolagets ledning; och skall bo-

laget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Konungen prövar nödig. Närmare bestämmelser i nu angivna hänseenden ävensom de ytterligare föreskrifter i avseende å partihandelsbolags verksamhet och drift, som finnas erforderliga, skola intagas i avtal, som upprättas i samband med bolagets antagande. Konungen äger i sådant avtal avgiva försäkran att ej för den tid, avtalet gäller, antaga annat partihandelsbolag.

På grund av därom av chefen för finansdepartementet uttalad önskan och i enlighet med av denne med avseende på personval och planläggning angivna riktlinjer hemställde styrelsen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen genom beslut den 29 juni 1923 hos bolagets, av Kungl. Maj:t utsedda revisorer, landshövdingen S. H. Kvarnzelius och civilingenjören G. H. Hultman, samt den av Kungl. Maj:t för dessa förordnade suppleanten, auktoriserade revisorn Seth Svensson — av vilka endast den förstnämnde deltagit i tidigare revisioner inom bolaget —, att dessa snarast möjligt ville verkställa och därefter till styrelsen överlämna en utredning, omfattande dels en granskning av de i en för bolaget per den 30 juni 1923 upprättad balansräkning förekommande poster med särskild hänsyn till de olika tillgångarnas realvärde och till soliditeten av bolagets ställning, dels ock en sammanfattande ekonomisk återblick över bolagets dittillsvarande verksamhet, berörande i främsta rummet de mera betydelsefulla förvaltningsåtgärderna och inneslutande allsidiga upplysningar bland annat angående de förhållanden och motiv, som föranlett deras vidtagande.

1923 års utredning angående Spritcentralens soliditet m. m.

Med anledning av denna hemställan verkställde nämnda revisorer en dylik undersökning och överlämnade den 15 oktober 1923 till Spritcentralens styrelse resultatet av densamma.

Denna utredning omfattade beträffande Spritcentralen en historisk återblick, redogörelse för de organisatoriska förhållandena och bolagets dittillsvarande ekonomiska utveckling samt dess dåvarande ekonomiska ställning m. m. Undersökningen av Spritcentralens dotterbolag avsåg motsvarande förhållanden beträffande Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co, Carlshamns Punschfabriksaktiebolag, Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co, Aktiebolaget Nya Grand Hôtel samt Aktiebolaget Astra, Apotekarnes Kemiska Fabriker.

Den sålunda utförda utredningen jämte revisorernas därtill hörande skrivelse överlämnades till Kungl. Maj:t av Spritcentralens styrelse med skrivelse den 22 oktober 1923. Sedermera inkom bolaget med en den 5 januari 1924 dagtecknad V. P. M. med vissa kompletterande uppgifter. Utredningen har, med uteslutande av vissa delar, jämte nämnda V. P. M. befordrats till trycket.

Upplåtande åt
Spritcentralen
av rätt till
partihandel
med rus-
drycker m. m.

Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen inkom den 29 september 1923 till Kungl. Maj:t med anhållan att från och med den 1 januari 1924 för en tid av fem år varda antaget såsom partihandelsbolag. Bolaget, som den 31 december 1918 av kontrollstyrelsen meddelats tillstånd att från och med den 1 januari 1919 driva partihandel med rusdrycker, vilket tillstånd uppsagts till upphörande den 31 december 1925, förklarade sig berett att från och med 1924 års ingång avstå från de på berörda tillstånd grundade rättigheter, därest bolagets oktrojansökan vunne bifall.

Yttrande i ärendet inhämtades från kontrollstyrelsen, som tillstyrkte oktroj åt bolaget.

Förslag till avtal angående upplåtelse av partihandelsrätt åt bolaget upprättades nu i huvudsaklig överensstämmelse med det utkast, vilket såsom bilaga III fogats vid propositionen nr 170 till 1923 års riksdag. Förändringarna avsågo huvudsakligen — fränsett allenast formella jämförelser — att tillförsäkra Kungl. Maj:t ett än starkare inflytande särskilt å dotterbolagens verksamhet.

I syfte att ytterligare säkerställa statsverkets rätt att inlösa stamaktierna i bolaget jämlikt den mellan statsverket och stamaktieägarna den 1 september/19 oktober 1920 träffade överenskommelsen upprättades därjämte i samband med prövningen av oktrojansökan förslag till nytt avtal i ämnet. Detta förslag vann stamaktieägarnas godkännande.

Ärendet anmäldes härefter i statsråd den 26 oktober 1923. Kungl. Maj:t beslöt därvid att jämlikt 12 § av förordningen angående försäljning av rusdrycker för tiden från och med den 1 januari 1924 till och med den 31 december 1928 åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen upplåta rätt att såsom partihandelsbolag inom riket bedriva handel med rusdrycker.

I samband därmed bemyndigade Kungl. Maj:t statsrådet och chefen för finansdepartementet att, å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar, underskriva dels avtal med sagda bolag angående upplåtande åt bolaget av sådan partihandelsrätt, dels ock avtal med stamaktieägarna i samma bolag angående statsverkets rätt att närhelst så påfordras övertaga samtliga stamaktier i bolaget.

Avtalen, som undertecknades den 26 oktober 1923, äro återgivna i Spritcentralens styrelseberättelse för år 1923, sid. 35 och 38.

Huvudbestämmelserna i *avtalet angående upplåtande åt Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker* äro av följande innehåll.

Kungl. Maj:t antager icke under avtalstiden till partihandelsbolag annat bolag än sådant, som i förhållande till Spritcentralen är att anse som dess dotterbolag.

Spritcentralen må icke själv eller genom dotterföretag idka — förutom partihandel med rusdrycker — annan verksamhet än sådan, som avser att tillverka, förädla eller på annat sätt bereda alkoholhaltiga drycker, eller som har samband med dylik rörelse. De bestående dotterbolagen få dock alltså fortsätta sin verksamhet, men Spritcentralen har i avtalet för-

bundit sig att, så snart sådant av Kungl. Maj:t påfordras och utan avsevärdare förlust för Spritcentralen kan ske, avveckla sitt förhållande till dotterbolagen Aktiebolaget Nya Grand Hôtel, Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co samt Aktiebolaget Astra, Apotekarnes Kemiska Fabriker. Spritcentralen må ej utan Kungl. Maj:ts tillstånd förvärva aktier eller andelar i annat bolag eller ekonomisk förening.

I avseende å sättet för verksamhetens bedrivande innehåller avtalet vissa allmänna riktlinjer, enligt vilka det åligger Spritcentralen bland annat att vid försäljning av alkoholhaltiga drycker tillämpa sådana prissättningsgrunder, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna, på samma gång som åt bolaget beredes skälig inkomst av rörelsen. För vinnande av största möjliga besparing av omkostnader skall Spritcentralen å alla områden av sin verksamhet handhava rörelsen och anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt.

Enligt avtalet äger Kungl. Maj:t utse en person att vara jourhavande direktör hos Spritcentralen för kontroll och tillsyn över Spritcentralens samt dess dotterbolags rörelse och förvaltning.

För åvägabringande av planmässigt samarbete mellan Spritcentralens olika verksamhetsgrenar samt mellan Spritcentralen och dess dotterbolag skall enligt avtalet finnas ett direktörsråd. Spritcentralens styrelse skall utse minst en bland de av Kungl. Maj:t tillsatta styrelseledamöterna att vara ledamot i rådet. Jourhavande direktören är självskriven medlem av direktörsrådet.

Spritcentralen skall till de av Kungl. Maj:t utsedda revisorernas disposition ställa erforderliga penningmedel att av dem användas för anordnande av sifferrevision och övrig kontroll, som de pröva nödig.

Avtalet innehåller vidare bestämmelser angående Spritcentralens rätt till avskrivningar samt avsättning till fonder. Därjämte upptagas föreskrifter angående de ekonomiska förhållandena mellan Spritcentralen och dotterbolag och angående säkerställande av statens inflytande över dotterbolagens rörelse m. m. Tvist mellan staten och bolaget rörande rätta tolkningen av avtalet skall avgöras enligt gällande lag om skiljemän.

En jämförelse mellan 1920 och 1923 års *avtal angående stamaktierna i Spritcentralen* utvisar i huvudsak följande. Skyldighet för stamaktieägarna att låta statsverket inlösa stamaktierna inträder, när helst Kungl. Maj:t — enligt 1920 års avtal statsmakterna — så påfordrar. Föreskriften i det äldre avtalet om att innehavare av överlåten aktie skulle vara skyldig ikläda sig de förpliktelser, detta avtal innehöll, har utbytt mot en bestämmelse i det nya avtalet, vilken avser skyldighet för nuvarande stamaktieägare att vid överlåtelse av aktie till annan än statsverket tillförbinda ny innehavare att underkasta sig de förpliktelser, detta avtal innehåller. I det nya avtalet har tillkommit den bestämmelsen, att vid stamaktieägars död eller konkurs av honom innehavda aktier omedelbart övergå å statsverket, som det åligger att inom trettio dagar efter

anfordran erlægga betalning för aktierna med tillhörande kuponger enligt samma grunder, som avtalet stadgar för stamaktiernas inlösen av statsverket. Köpet skall dock gå åter, därest inom sextio dagar efter dödsfallet eller konkursens början hos Kungl. Maj:t anmäles köpare till aktierna, vilken efter förslag av styrelsen för Spritcentralen av Kungl. Maj:t godkännes såsom innehavare av desamma. Medan det äldre avtalet lämnade föreskrifter om stamaktiernas deponering till säkerhet för statsverkets rättigheter, skola enligt nya avtalet för detta ändamål stamaktieägarna pantsätta ifrågavarande aktier, och statsverket äger rätt att, om stamaktieägarna brista i fullgörandet av åtagna förpliktelser enligt avtalet, utan iakttagande av i lag stadgade föreskrifter, på sätt statsverket finner lämpligt realisera panten samt därur göra sig betalt för sina ersättningsanspråk. Stamaktiernas belåning må ske endast i riksbanken eller — utan att aktierna uttagas från riksbanken — annan oktrojerad bank. Belåningsgränsen är i avtalet närmare bestämd. Pantsättning vid belåning får ske allenast på villkor, att panten ej må realiseras utan att Kungl. Maj:t på förhand underrättats och erhållit tillfälle att bevaka sin rätt. Avtalet av år 1920 angående samma aktier upphävdes, i vad det avsåg rättsförhållandet mellan stamaktieägarna och statsverket.

*Tillsättande
av statens
jourhavande
direktör.*

Den 14 december 1923 förordnade Kungl. Maj:t f. d. kaptenen E. A. Bernström att tills vidare under tiden från och med den 1 januari 1924 till och med den 31 december 1928 vara jourhavande direktör hos Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

*Tilläggs-
kontraktet av
år 1924.*

I en den 16 maj 1924 dagtecknad proposition, nr 225, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen bland annat att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker. Därvid föreslogs den ändringen i nämnda förordning, att omsättningskatten icke vidare skulle upptagas och inlevereras till statsverket genom pris- och inköpsnämnden, utan att Spritcentralen skulle erhålla befogenhet att, i samband med mottagande av likvid för dryckerna, uppbära skatten, vilken skulle till statsverket erläggas i den ordning Kungl. Maj:t bestämde. Vid propositionen var fogat förslag till avtal mellan staten och Spritcentralen, innefattande bestämmelser om ordningen för omsättningskattens inlevererande samt om kontrollen över skattens behöriga utgörande m. m., ävensom förslag till instruktion för pris- och inköpsnämnden i anledning av omläggning av nämndens verksamhet.

I tvenne inom riksdagen väckta motioner, nr 298 i första kammaren av herr *Lindgren* och nr 457 i andra kammaren av herr *Lovén*, avstyrktes de av Kungl. Maj:t sålunda föreslagna ändringarna.

Bevillningsutskottet hemställde emellertid i betänkande nr 51 om bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad densamma avsåg ändrin-

gar av ifrågavarande förordning. Vid utskottets betänkande var fogad en reservation av herrar *Lithander* och *Bengtsson* i Kullen, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om fortsatt tillämpning av förordningen i oförändrat skick.

Riksdagen anslöt sig till utskottets ståndpunkt och anmälde i skrivelse den 3 juni 1924, nr 276, sitt beslut i ämnet.

Den 20 juni 1924 utfärdades förordning (nr 228) angående fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker ävensom kungörelse (nr 229) angående ikraftträdande från och med den 1 oktober 1924 av omförmälda ändringar i samma förordning. Förstnämnda dag träffades ock mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen tilläggskontrakt till avtalet om upplåtande åt bolaget av rätt att idka partihandel med rusdrycker. Tilläggskontraktet, som överensstämmer med det vid nämnda proposition fogade förslaget, har ägt tillämpning från och med den 1 oktober 1924. I kontraktet stadgas i huvudsak följande.

Kontraktet stadgar vissa skyldigheter för Spritcentralen i avseende å bedrivandet av försäljningen av rusdrycker till detaljhandelsbolagen. Meningsskiljaktigheter mellan Spritcentralen och detaljhandelsbolag i angelägenheter rörande detaljhandelsbolags inköp av rusdrycker skola hänskjutas till avgörande av pris- och inköpsnämnden. Spritcentralen skall delgiva kontrollstyrelsen samt pris- och inköpsnämnden företagna sänkningar i de av nämnden godkända försäljningspriserna å rusdrycker, till kontrollstyrelsen avlämna fullständig statistik över detaljhandelsbolags inköp av rusdrycker, m. m. Spritcentralen skall senast den femtonde dagen i varje månad å statsverkets giroräkning i riksbanken för statskontorets räkning insätta de omsättningsskattebelopp, som enligt vid varje tid gällande skattesatser belöpa å de rusdrycker, vilka Spritcentralen under nästföregående månad försålt. Skattebeloppen uträknas med ledning av bolagets böcker, och samtidigt med varje inleverering till statskontoret skall avlämnas på nämnda böcker grundad uträkning av skattebeloppen, vilken skall vara å bolagets vägnar av verkställande direktören avgiven samt till riktigheten styrkt av den utav Kungl. Maj:t utsedde jourhavande direktören och en av de utav Kungl. Maj:t utsedda revisorerna i bolaget. Avskrift av bevis om insättningen jämte uträkning av skattebeloppen, åtföljd av uppgift å det sammanlagda beloppet av varje detaljhandelsbolags inköp under ifrågavarande månad av rusdrycker, för vilka omsättningsskatt erlägges, skall omedelbart tillställas kontrollstyrelsen. Spritcentralen skall tillse, att bolag, som i förhållande till Spritcentralen är att anse som dotterbolag, i tillämpliga delar ställer sig till efterrättelse vad sålunda bestämts med avseende å Spritcentralen.

Tilläggskontraktet är intaget i Spritcentralens styrelseberättelse för år 1925, sid. 38.

Instruktion för pris- och inköpsnämnden utfärdades av Kungl. Maj:t den 27 september 1924 (sv. f. nr 428).

Instruktioner
för de av
Kungl. Maj:t
utsedda funk-
tionärerna i
Sprit-
centralen.

Kungl. Maj:t utfärdade den 20 juni 1924 instruktioner *dels* för de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i styrelsen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen, *dels* för de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna för granskning av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens styrelses förvaltning och bolagets räkenskaper, *dels ock* för den av Kungl. Maj:t utsedde jourhavande direktören i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen. I annat sammanhang återgives huvudinnehållet av dessa instruktioner, vilka äro intagna i Spritcentralens förvaltningsberättelse för år 1925, sid. 41—47.

1925 års
riksdag.

Fråga om in-
lösning av
stamaktierna i
Spritcentralen.

Uti en vid 1925 års riksdag inom andra kammaren väckt motion (nr 218) hemställde herr *E. Lithander m. fl.*, att riksdagen för sin del ville besluta, att staten under budgetåret 1925—1926 måtte begagna sin rätt att inlösa stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

Till stöd för sin framställning anförde motionären efter en erinran om innehållet av avtalet den 1 september/19 oktober 1920 angående stamaktierna i Spritcentralen följande:

»Ehuru detta avtal, som den 19 oktober 1920 även fick Kungl. Maj:ts godkännande, alltjämt är i gällande kraft, lär det icke kunna sägas, att frågan om ägande- och inlösningsrätten till stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen därmed fått en principiellt bärkraftig och tilltalande lösning. Det är också känt, att, innan detta avtal kom till stånd, den på detta område närmast ansvariga centrala myndigheten, kontrollstyrelsen, vid upprepade tillfällen förordat en helt annan lösning av berörda äganderätsfråga, nämligen att statsverket skulle övertaga stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen. Det synes oss även vara uppenbart, att den ordning i förevarande avseende, som sedan hösten 1920 upprätthålles, näppeligen kan kännetecknas såsom något annat än ett provisorium. Den stund måste komma, då statsmakterna hava att taga ställning till spørsmålet om en nyreglering av dessa förhållanden. Flera år hava ju redan förflutit, sedan avtalet i fråga slöts; därest något dödligt skulle träffa en eller flera av dem, som voro köpare och den aktiepost han eller de innehaft skulle lagligen, till exempel genom arv, övergå i andra händer, så uppstår oundvikligen frågan, huruvida staten skall inlösa de arvfallna aktierna eller godkänna arvtagaren eller arvtagarna såsom berättigade att innehava stamaktier i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

Då alltså den nuvarande ordningen, som sagt, måste kännetecknas som ett provisorium och då det uppenbarligen icke kan undvikas, att statsmakterna förr eller senare taga ställning till frågan om sättet för en avveckling av detsamma, har det syntts oss riktigt, att statsmakterna redan nu beslöto sig för att begagna den rätt, som enligt avtalets § 3 tillkommer dem, nämligen att, då de så påfordra, inlösa samtliga stamaktier enligt parikurs. En sådan åtgärd skulle, enligt vårt förmenande, i ett slag avvärja alla de komplikationer och svårigheter, som i en mer eller mindre avlägsen framtid kunna bliva förknippade med den nuvarande ordnin-

gen. Att stamaktierna i detta, med vittomfattande monopolrättigheter utrustade företag, överfördes i statens ägo, skulle också tillfredsställa opinionens krav inom vida kretsar. Detta överförande har tillika fått ett särskilt berättigande, sedan Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen vid 1924 års riksdag förvandlades till uppbördsorgan för omsättningsskatten.

Ur affärsässig synpunkt torde ingen berättigad invändning kunna göras mot den föreslagna inlösningen.

Den berättelse, som av dåvarande finansministern särskilt tillkallade granskningsmän under senare halvåret 1923 avgåvo över Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens ställning, gav vid handen, att samma ställning var synnerligen god. Ej heller synes det vara förenligt med någon risk, att staten jämlikt avtalets § 3 åtager sig de där angivna förpliktelserna mot preferensaktieinnehavarna. Dessa preferensaktier noteras för närvarande över pari, och 7-procentspapper måste ju anses såsom god placering.»

I utlåtande nr 103 yttrade *statsutskottet*:

»Till en början må i avseende å motionärernas yrkande framhållas, att en inlösen av ifrågavarande stamaktier medför skyldighet för statsverket att i mån av anfordran inlösa jämväl preferensaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen. Nämnda preferensaktiekapital uppgår till 19 600 000 kronor. Om än icke inlösen av dessa preferensaktier för närvarande i någon större utsträckning skulle komma att påfordras, har utskottet ansett sig böra omnämna detta förhållande, vilket torde vid frågans bedömande böra beaktas.

Spörsmålet om Vin- & Spritcentralens lämpliga organisation har så sent som vid 1923 års riksdag varit föremål för statsmakternas omprövning. Gent emot tanken på ett rent statsmonopol anfördes av departementschefen bland annat, att det ur principiella synpunkter syntes mindre tilltalande, att staten så engagerade sig i rusdryckshanteringen, att staten direkt uppträdde såsom köpare och säljare. Det vore enligt departementschefens mening ej heller uteslutet, att det kunde vara förenat med vissa ej obetydliga olägenheter för staten att själv uppträda på den utländska marknaden såsom köpare av viner och spirituosa. Riksdagen lämnade dessa synpunkter utan erinran, och den nuvarande avvägningen mellan statens inflytande och av de av vederbörande privata aktieägare företrädda intressena fastslogs av riksdagen såsom lämplig.

Såvitt utskottet kan finna, hava sedan dess inga omständigheter tillkommit, som vid innevarande riksdag böra påkalla beslut om ändring i detta förhållande.»

Under återopande av vad utskottet sålunda anför, hemställde utskottet, att den av herr Lithander m. fl. i ämnet väckta motionen icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation anfördes av herr O. Olsson i Kullenbergstorp, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka den i ämnet väckta motionen.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Vid samma riksdag väcktes inom andra kammaren en motion (nr 219) av herr E. Lithander m. fl., i vilken hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Konungen angående statsregleringen för budgetåret 1925—1926 måtte un-

der littera D upptaga andel i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens vinst för år 1925, uppgående till fem miljoner kronor.

Statsutskottet, som ansett lämpligt att förevarande spörsmål bragtes till avgörande, innan statsregleringen för budgetåret 1925—1926 verkställdes, anförde i utlåtande nr 104:

»Av statsmakterna har tidigare fastslagits, att inkomsten av partihandeln med rusdrycker bör i huvudsak utgå i form av omsättnings- och utskänkningskatt. Såsom av chefen för finansdepartementet i statsverkspropositionen till 1924 års riksdag framhållits (Inkomsterna; sid. 23), ligger det emellertid i sakens natur, att ett företag av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens omfattning även med en prispolitik, som avser att hålla balans mellan inkomster och utgifter samt därutöver intjäna visst belopp till utdelning å aktierna i företaget, vid sitt bokslut bör finnas lämna ytterligare något överskott.

Under budgetåret 1925—1926 kan, enligt i statsverkspropositionen lämnad uppgift, i vinstmedel från Vin- & Spritcentralen beräknas inflyta 2 000 000 kronor. Av departementschefen har föreslagits, att dessa vinstmedel skulle, på sätt jämväl under nästföregående år ägt rum, tillföras den i riksstaten upptagna inkomstiteln 'Diverse inkomster', varemot i motionen gjorts gällande, att desamma borde såsom under år 1922 och tidigare skett uppföras under särskild inkomstitel.

I avseende å beräkningen av nyssnämnda under budgetåret 1925—1926 inflytande vinstbelopp vill utskottet framhålla, att detsamma avser vinsten för år 1925 och sålunda icke för närvarande kan till storleken tillförlitligen bestämmas. Men oavsett frågan, till vilket belopp ifrågavarande vinstmedel i verkligheten kunna komma att uppgå, torde någon ändring i sättet för deras redovisande icke nu böra företagas, utan lära desamma alltjämt böra tillföras inkomstiteln 'Diverse inkomster', från vilken inkomstitel bland annat skola enligt statsmakternas tidigare beslut direkt bestridas de allt fortfarande till betydande belopp uppgående utgifterna för skatterestititioner.

I anslutning till motionen vill utskottet dock framhålla såsom önskligt, att sådana anordningar för ifrågavarande vinstmedels inleverering och uppförande å budgeten träffas, att tillförlitligare än för närvarande är fallet kan vid budgetens uppgörande bestämmas, med vilket belopp de i verkligheten komma att inflyta.»

Under återopande av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att den föreliggande motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan bifölls av *riksdagen*.

I en vid 1926 års riksdag inom andra kammaren av herr *E. Lithander* väckt motion, nr 258, hemställdes, att riksdagen för sin del ville besluta, att staten under budgetåret 1926—1927 måtte begagna sin rätt att inlösa stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

Motionären erinrade om vad som anförts till stöd för förslaget i samma ämne vid 1925 års riksdag ävensom vad statsutskottet uttalat såsom skäl för sitt avstyrkande av förslaget. Vidare anfördes i nu förevarande motion följande:

1926 års
riksdag.
Fråga om in-
lösning av
stamaktierna i
Spritcentralen.

»De skäl, som sålunda förebragtes mot mitt förslag, synas mig likväl ej vara hållbara. Den helgd, med vilken man vill omgiva 1923 års partihandelslagstiftning, förefaller mig icke rätt övertygande, då man erinrar sig, att det icke dröjde många månader, förrän statsmakterna började bryta sönder den ordning som på detta område etablerades genom 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning. Kunde man redan 1918—1919 vara färdig att kasta överända alla de principer, på vilka 1917 års lagstiftning i fråga om partihandelsväsendet vilade, så vill det synas, som om man 1926 skulle kunna gå i författning om en statsinlösning av stamaktierna i 1923 års partihandelsmonopol, en inlösning, som ingalunda skulle innebära något revolutionerande ingrepp i gällande ordning utan allenast betyda en säkrare konsolidering i det allmännas hand av densamma; för övrigt öppnade man ju 1923 just en möjlighet till sagda inlösning genom avtalet med de tio stamaktieägarna. Vad vidare beträffar motviljan mot ett statens engagement i sprithandeln och farhågorna för ett dess uppträdande på den utländska marknaden, så torde dessa känslor bottna i den verklighetsfrämmande illusionen, att icke utomstående skulle finna ett samband rådande mellan staten och det nuvarande partihandelsmonopolet. I själva verket förhåller det sig så, att statsmakterna få på sin anpart taga mycket av den ovilja, som faktiskt är förbunden med det omstridda monopolet. Genom ett statens övertagande av stamaktiestocken skulle tvivelsutan större möjlighet yppa sig för statsmakterna att komma till rätta med missförhållanden, för vilka det allmänna nu oförskyllt får uppbara tadel.

Vad slutligen angår det anförda argumentet, att staten efter en inlösning av stamaktierna måhända ävenledes finge inlösa preferensaktierna, kan denna invändning icke sägas vara särdeles bärkraftig. Det är att märka, att staten äger rätt inlösa preferensaktierna *till pari*, medan staten, enligt marknadsläget, omedelbart därefter skulle kunna försälja dessa 7-procents-papper till betydlig överkurs. Det skulle sålunda närmast vara i deras intresse, som köpt preferensaktierna till överkurs, som en statsinlösning icke borde ske. Men här är det givetvis fråga om det *allmännas* intresse, icke de enskildas.

Riksdagen godkände emellertid, som sagt, statsutskottets ståndpunkt. Under debatten i andra kammaren den 20 maj framkom emellertid en upplysning, som, ehuru avsedd att tjäna som ett argument mot mitt yrkande, i sak torde utgöra ett stöd för detsamma. Det upplystes nämligen, att Kungl. Maj:t genom avtal den 26 oktober 1923 med stamaktieägarna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen förändrat avtalet den 1 september/19 oktober 1920 angående rättsförhållandet mellan stamaktieägarna och statsverket. Nu förhöll det sig, som bekant, så, att det var detta senare avtal, som 1923 på våren framlades för riksdagen och som då utgjorde ett integrerande moment i den då träffade stora uppgörelsen om partihandelsmonopolet. Avtalet av den 26 oktober 1923 har däremot varken före eller efter sin tillkomst varit förelagt riksdagen eller bragt till riksdagens kännedom. Jag saknar i detta sammanhang anledning att ingå på det materiella innehållet i det nya avtalet. Jag endast fastslår, att det nu synes stå Kungl. Maj:t fritt att utan föregående eller efterföljande meddelande till riksdagen vidtaga rubbningar i det grundläggande avtalet mellan staten och stamaktieägarna. Bevis synes därför vara förebragt för riktigheten av min uppfattning, att över förhållandet mellan staten och sagda stamaktieägare vilar ett alltför stort mått av osäkerhet. Utan riksdagens vetskap kan en reglering däri åstadkomma förändringar i den ena

eller andra riktningen, förändringar, som givetvis också kunna vara av ur *allmän* synpunkt betänkligaste slag.

Det finnes, enligt min mening, endast ett sätt att göra slut på detta osäkerhetstillstånd, som kan hava överraskningar av mindre angenämt slag i sitt följe, och det är, att staten begagnar sin inlösningsrätt i fråga om stamaktierna.»

Statsutskottet återopade i utlåtande nr 22 vad utskottet tidigare i ämnet anfört och hemställde i avseende å det ånyo i samma syfte gjorda yrkandet, att den av herr Lithander i ämnet väckta motionen icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer anfördes *dels* av herrar *P. M. Olsson* i Blädinge, *O. Olsson* i Kullenbergstorp och *B. F:son Holmgren*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka den i ämnet väckta motionen, *dels ock* av herrar *C. P. V. Nilsson* i Gränebo och *C. G. Ekman* utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan bifölls av *riksdagen*.

Undersökning
rörande Sprit-
centralens och
dess dotter-
bolags verk-
samhet.

Vid samma riksdag väcktes inom andra kammaren tre *motioner* angående åvägbringande av en undersökning rörande systembolagens samt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens och dess dotterbolags verksamhet.

I motionen nr 309 av herr *Ljunggren m. fl.* hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en opartisk undersökning genom kunniga, erfarna och av de ovannämnda ekonomiska företagen otvivelaktigt oberoende personer, helst ur olika politiska partier, måtte föranstaltas angående systembolagens samt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens och deras respektive dotterbolags dittills utövade verksamhet i syfte att vinna klarhet över frågan, i vad mån denna verksamhet motsvarat det ekonomiska och sociala syfte, som utgjorde den självklara och underförstådda förutsättningen för statens nuvarande ställning till ifrågasvarande företag; ävensom att för riksdagen måtte framläggas resultatet av en sådan undersökning.

I motionen nr 313 av herr *Lithander m. fl.* hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att genom sakkunniga, helst utsedda bland riksdagens särskilda partier, en undersökning rörande Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens och dess dotterbolags verksamhet omedelbart måtte företagas i ändamål att bereda statsmakterna en säker uppfattning, huruvida Spritcentralen och dess dotterbolag dreves med största möjliga besparing av omkostnaderna, efter stadgade prissättningsgrunder samt utan vare sig gynnande eller missgynnande av in- eller utländska leverantörers eller agents berättigade handelsintressen, ävensom att för riksdagen framlades undersökningens resultat samt i den mån sådant kunde anses erforderligt jämväl de förslag, vilka av undersökningen, såvitt anginge frågan om partihandeln med rusdrycker, tilläventyrs kunde bliva en följd.

I motionen nr 314 av herr *Laurin* hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att den undersökning,

som Kungl. Maj:t kunde komma att sätta i verket rörande Vin- & Spritcentralens affärer, finge verkställas av undersökningsmyndighet, som tilldelats de befogenheter, vilka angäves i 1925 års trustlag.

Motionerna hänvisades till andra kammarens andra tillfälliga *utskott*, som jämlikt 46 § i riksdagsordningen begärde och erhöll yttranden i anledning av motionen nr 309 av socialstyrelsen och av kontrollstyrelsen. Yttranden över denna motion avgåvos vidare till utskottet av Aktiebolaget Stockholmssystemets styrelse och över motionen nr 313 av styrelsen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen. Samtliga dessa yttranden återfinnas som bilagor till utskottets utlåtande i ämnet nr 8.

I detta utlåtande anförde utskottet, vidkommande motionen nr 309, att den föreslagna undersökningen vore av en betydande omfattning och att starka skäl måste föreligga för att en dylik omfattande och kostsam undersökning skulle kunna anses motiverad. Utskottet hade icke kunnat finna, att motionärerna förebragt tillräckligt vägande sådana skäl och icke heller hade av de utredningar, som stått till utskottets förfogande, framgått sådana omständigheter, som kunde anses aktualisera det i motionen framförda undersökningskravet.

Beträffande motionen nr 313 erinrade utskottet om behandlingen av de vid 1923 års riksdag väckta motionerna med liknande undersökningskrav samt om partihandelns ordnande vid nämnda riksdag, om den år 1923 verkställda undersökningen och om upplåtandet åt Spritcentralen av rätt till partihandel med rusdrycker, så ock om givna föreskrifter angående statens övervägande inflytande och kontroll å bolagets ledning. Härutöver yttrade utskottet:

»Genom dessa kontrollanordningar, som utskottet endast i sina huvuddrag skisserat, men för vilka något utförligare redogöres i kontrollstyrelsens och Spritcentralens ovannämnda yttranden, synas mycket betryggande garantier vara givna för att partihandeln med rusdrycker skall bedrivas i sträng överensstämmelse med gällande bestämmelser. Den i motionen nr 313 påyrkade undersökningen skulle sålunda gå ut på att klarlägga, huruvida de av Kungl. Maj:t utsedda förtroendemän fullgjort sina åligganden. Utskottet har icke kunnat finna, att några sakskäl föreligga för en så extraordinär åtgärd. Motionärerna ha som stöd för sitt undersökningskrav egentligen endast anført, att 'en ganska utbredd och numera otålig folkmening önskar dagsljus över verksamheten i Spritcentralen med underlydande in i detaljerna'. I vilken utsträckning en dylik önskan gör sig gällande, är givetvis svårt att bedöma. Men den synes utskottet i varje fall icke kunna motivera en sådan undersökning, som motionärerna föreslagit; möjligen borde den föranleda ett förverkligande av det i socialstyrelsens yttrande framkastade förslaget att från auktoritativt håll förmedla till allmänheten autentiska och för gemene man såvitt möjligt lättfattliga upplysningar om de faktiskt bestående anordningarna på området.

Utskottet anser sålunda, att riksdagen för närvarande saknar anledning att under löpande avtalstid begära en extraordinär undersökning av Spritcentralens verksamhet. Detta innebär emellertid icke, att frågan om for-

merna för utövandet av statens kontroll icke bör upptagas till förnyad prövning. Tvärtom synes en sådan omprövning, även avseende formerna för organisation och revision, på grundval av vunnit erfarenhet vara att förordas, innan nytt avtal om upplåtande av partihandelsrätt träffas mellan staten och Spritcentralen. Att denna fråga är föremål för uppmärksamhet inom finansdepartementet framgår av departementschefens interpellationssvar i andra kammaren den 19 mars detta år.»

Vid det förhållandet, att utskottet sålunda funnit sig böra avstyrka den i motionen nr 313 påyrkade undersökningen, saknade utskottet anledning att ingå på det i motionen nr 314 gjorda yrkandet beträffande den ifrågasatta undersökningsmyndighetens befogenheter.

På grund av vad som sålunda anförts hemställde utskottet, att ifrågavarande motioner icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Vid utskottets utlåtande var fogad en *reservation* av herrar *Petersson* i Broaryd och *Bodén*, vilka, efter en erinran om det privatekonomiska intresset vid handhavandet av utskänkning av rusdrycker, i anslutning till motionen nr 309 anförde bland annat:

»Beträffande partihandeln kvarstår ej det enskilda vinstintresset på samma sätt som i fråga om utskänkningsen, men det torde likväl icke vara uteslutet, att sådant vinstintresse i andra former ännu finnes kvar. Utom det gynnande av enskilda intressen, som kan tänkas hava skett i samband med bildandet av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och detta bolags övertagande och ombildande till dotterbolag av vissa större affärsföretag, vilka transaktioner icke hittills gjorts till föremål för någon verkligt ingående undersökning, så kan ifrågasättas, om denna stora monopolaffär drives med all möjlig sparsamhet beträffande löner och andra omkostnader och om till exempel de många dotterbolag, vilka fortleva som agenturer, äro nödvändiga.

Styrelsen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen hänvisar i sitt yttrande till den hösten 1923 verkställda undersökningen av nämnda bolag. Denna undersökning avsåg dock huvudsakligen en granskning av bolagets soliditet och de olika tillgångarnas realvärde, innan Kungl. Maj:t upplät partihandelsrätt åt och träffade avtal med bolaget. Fastän den nämnda utredningen givetvis har sitt stora värde och intresse, är den dock icke klarläggande i alla de avseenden, som äro önskvärda, för att fullt ljus skall kunna anses hava fallit över både parti- och detaljhandelns organ och alla deras förgreningar. Ingen undersökning hittills har heller fullständigt omfattat icke blott Vin- & Spritcentralens utan även systembolagens dotterbolag och den verkan dessa senares förvaltning kan hava haft och har på statens intressen. — — —

En undersökning enligt denna motions yrkande måste också anses nödvändig med hänsyn till önskvärldheten av att få ett slut på de rykten, som äro i omlopp, särskilt i vad rör förmenade privatekonomiska intressen inom Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen. Socialstyrelsen påpekar också i sitt yttrande, att 'i den mån dylika rykten vinna tilltro, kunna de utan tvivel vara ägnade att minska allmänhetens förtroende till systemet och att därigenom skada dess sociala uppgifter'. Det synes oss därför vara i hög grad önskvärdt — icke minst för de företag det här gäller — att en un-

dersökning på sätt, som i motionen yrkas, kommer till stånd. En stark och utbredd opinion står också bakom detta krav.

Det i motionerna framställda undersökningskravet synes oss icke innebära något misstroende mot de personer, vilka äro utsedda att bevaka det allmännas intresse på ifrågavarande områden, då nämligen deras befogenheter icke torde sträcka sig så långt, som erfordras för en så ingående och omfattande undersökning som den i motionerna påyrkade.»

På grund av vad sålunda anförts hemställde reservanterna, att andra kammaren i anledning av motionerna nr 309, 313 och 314 måtte för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an- hålla

1) att en opartisk undersökning genom kunniga, erfarna och av de ovan nämnda ekonomiska företagen otvivelaktigt oberoende personer, helst ur olika politiska partier, måtte föranstaltas angående systembolagens samt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens och deras respektive dotterbolags hitills utövade verksamhet i syfte att vinna klarhet över frågan, i vad mån denna verksamhet motsvarat det ekonomiska och sociala syfte, som utgjorde den självklara och underförstådda förutsättningen för statens nuvarande ställning till ifrågavarande företag;

ävensom att för riksdagen måtte framläggas resultatet av en sådan undersökning;

2) att den undersökning, som Kungl. Maj:t kunde komma att sätta i verket rörande Vin- & Spritcentralens affärer, måtte verkställas av undersökningsmyndighet, som tilldelats de befogenheter, vilka angåves i 1925 års trustlag.

Vid ärendets behandling i *andra kammaren* bifölls utskottets hemställan med 76 röster mot 68, vilka sistnämnda röster avgåvos för ett under överläggningen framställt yrkande om bifall till reservationen med uteslutande av motiveringen och de i hemställan förekommande orden »helst inom olika politiska partier».

13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

På sätt förut nämnts förvärvade Spritcentralen under år 1917 av Stockholmssystemet stamaktierna i de *Grönstedtska* och *Cederlundska bolagen* ävensom i *Carlshamns Punschfabriksaktiebolag*.

Under 1918 inköptes samtliga aktierna i *Aktiebolaget Tegnér & Wilcken*. Vidare tillkom ett nytt dotterbolag, *Aktiebolaget Skattefri Sprit*, med upp- gift att i enlighet med bestämmelserna i förordningen den 1 juli 1918 an- gående handel med skattefri sprit bedriva handel med och företaga dena- turering av sådan sprit, ävensom att bedriva annan i samband därmed stående rörelse. Under samma år förvärvade Spritcentralen slutligen aktiemajoriteten i *Aktiebolaget Centralpalatset*, i vars fastighet kontors- lokaler sedermera inrättades för Spritcentralens, dess dotterbolags och Ak- tiebolaget Stockholmssystemets räkning.

Översikt be-
träffande
dotterbolagen
till Sprit-
centralen.

Med avseende på vinagenterna och agenturfirmorna för utländska hus visade det sig, att dessa även efter Spritcentralens tillkomst i betydande utsträckning kunde med fördel bedriva sin verksamhet. De firmor av detta slag, vilka så önskade, blevo emellertid efter hänvändelse till bolaget föremål för inlösning och ersättning, varvid i vissa fall de inlösta firmornas rörelse överläts till nya för ändamålet bildade dotterbolag till Spritcentralen, nämligen *Aktiebolaget Hans Billmanson Vinagenturer*, *Aktiebolaget De Förenade Vinagenturerna*, *Aktiebolaget William Grafs Vinagentur*, *Aktiebolaget Hammarén & Co*, *Aktiebolaget Charles Knutzen*, *Aktiebolaget Fritz Kramer & Co*, *Gösta Lindberg & Co Aktiebolag*, *Ivar Möller Importaktiebolag* och *Aktiebolaget Gustav Wigart*.

Spritcentralen förvärvade under år 1919 aktiemajoriteten i *Hälsingborgs Jäst- & Spritfabriksaktiebolag*.

Under hösten 1920 beslöt Spritcentralens styrelse att inköpa aktierna i *Aktiebolaget Nya Grand Hôtel* och *Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co* samt att övertaga den av *Aktiebolaget Astra*, *Apotekarnes Kemiska Fabriker* i Södertälje bedrivna rörelsen med fabriker, inventarier och lager. Därjämte förvärvades *Aktiebolaget Svanens Droghandel*.

Av Spritcentralens dotterbolag trädde under år 1921 *Aktiebolaget J. Cederlunds Eftr.* i likvidation, och dess rörelse övertogs av Spritcentralen. Under år 1922 trädde *Aktiebolaget Tegnér & Wilcken* i likvidation, och dess rörelse övertogs av *Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co*. Slutligen beslöt Carlshamns Punschfabriksaktiebolag år 1923 att likvidera, och dess rörelse övertogs av moderbolaget. Under sistnämnda år trädde *Aktiebolaget Hans Billmanson Vinagenturer* och *Aktiebolaget Svensk Maltdrycksimport*, i vilket bolag Spritcentralen innehaft en tredjedel av aktiekapitalet, i likvidation.

Under år 1923 upptog Spritcentralen i sig *Aktiebolaget Städet*, vilket tidigare bildats av de Grönstedtska och Tegnérskas bolagen. *Aktiebolaget Städets* verksamhet hade framför allt bestått i uppförande av en större lagerbyggnad för vin i kvarteret *Städet* i Stockholm. Denna byggnad övertogs sedermera av Spritcentralen.

I samband med per den 31 december 1923 verkställd försäljning av Spritcentralens aktieinnehav i *Aktiebolaget Skattefrit Sprit* till *Aktiebolaget Svensk Sprit* upphörde det förstnämnda bolagets egenskap av dotterbolag till Spritcentralen.

Aktiebolaget Svanens Droghandels likvidation avslutades under år 1923.

Under år 1924 trädde *Aktiebolaget Centralpalatset* i likvidation och dess rörelse övertogs från och med den 31 december 1924 av Spritcentralen. Därjämte försälde Spritcentralen per den 31 december 1924 sitt engagement i *Astra*.

Genom avtal den 16 oktober 1925 upplät Kungl. Maj:t till *Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co* rätt till partihandel med rusdrycker för tiden från och med den 1 januari 1926 till och med den 31 december 1928. Avtalet fin-

nes intaget i Spritcentralens förvaltningsberättelse för år 1925, sid. 56. Härvid träffades ett tilläggskontrakt den 16 oktober 1925 till det mellan staten och Spritcentralen träffade avtalet med föreskrift därom, att Spritcentralen, så länge Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co utövar partihandelsrätt, icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd må vidtaga eller biträda åtgärd, varigenom Spritcentralens inflytande över Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co:s rörelse och verksamhet förminskas (se Spritcentralens förvaltningsberättelse för år 1925, sid. 40).

I samband med den ändrade ställning, som genom tillerkännande av partihandelsrätt enligt de nya lagbestämmelserna kommit att intagas av Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co genomfördes under år 1925 slutgiltigt den uppdelning av verksamheten mellan Spritcentralen och det Grönstedtska bolaget, att det sistnämnda i allt väsentligt ensamt omhändertagit all import av viner och dessa varors centrala lagring, medan moderbolaget mera uteslutande ägnat sig åt spritdryckshanteringen.

Det av Hälsingborgs Jäst- & Spritfabriksaktiebolag drivna bränneriets rörelse införlivades med Spritcentralen, och trädde bolaget av sådan anledning i likvidation den 1 oktober 1926.

Huvuddragen av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens ekonomiska utveckling.

1. Inledning.

I det föregående har en framställning lämnats av huvuddragen av de stadganden, vilka reglerat utvecklingen av partihandeln med rusdrycker från en fri näring till en verksamhet, utövad av monopoliserade företag, och som bestämmer den form, vari partihandeln nu utövas.

Vid sidan härav hava utredningsmännen verkställt en granskning ur ekonomiska synpunkter av den verksamhet, som partihandelsrättens innehavare utövat. Undersökningen har omfattat Spritcentralen och dess dotterföretag. Däremot har det legat utanför utredningsmännens befogenhet att utsträcka granskningen till partihandelsföretagens huvudsakliga avnämare, systembolagen, och till deras dotterföretag.

Vid undersökningen hava utredningsmännen tillgodogjort sig det material, som innehålles i den förut omnämnda utredning angående Spritcentralen och vissa dess dotterbolag, vilken av Spritcentralen överlämnades till Kungl. Maj:t den 22 oktober 1923. Dessutom har använts det material, som föreligger i förvaltnings- och revisionsberättelserna. Det viktigaste materialet har emellertid erhållits genom granskning av Spritcentralens och dess dotterföretags böcker, protokoll och övriga handlingar, vilka genomgått i mycket betydande omfattning och efter plan, som uppgjorts med hänsyn till utredningens syftemål. Under utredningens fortgång hava även upplysningar och utredningar införskaffats från Spritcentralens ledning och revision samt från jourhavande direktören.

I det följande framläggas de iakttagelser, som syntts vara av betydelse för uppfattningen av det sätt, varpå organisationen enligt hittills gällande bestämmelser verkat, och för bedömandet av frågan om det lämpligaste anordnandet av den statliga kontrollen av Spritcentralens verksamhet ävensom de spörsmål om reformer i företagets organisation, som visat sig äga samband därmed.

Det torde böra erinras därom, att man vid granskningen av Spritcentralens verksamhet har att urskilja tre perioder, som kännetecknas av förändringar i Spritcentralens ställning i förhållande till det allmänna. Dessa

perioder omfatta åren 1917—1919 och 1920—1923 samt tiden från och med år 1924 och sammanfalla med ikraftträdande av de förut omtalade bestämmelser, vilka innefattas i 1920 års ändringar i bolagsordningen och i 1923 års avtäl med staten.

2. Inlösnings- och ersättningsförfarandet.

Spritcentralen övertog omedelbart eller genom sina trenne dotterbolag, Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co, Aktiebolaget J. Cederlunds Eftr. och Carlshamns Punschfabriksaktiebolag, ett flertal vin- och spirituosaaffärer. I regel tillgick därvid så, att övertagandet omfattade, förutom firmornas lager av viner och spirituosa samt deras rättigheter och skyldigheter med hänsyn till gjorda inköp och beställningar av varor, jämväl firmornas lokaler, inventarier och förbrukningsartiklar. Vid övertagandet av de gamla firmorna erlade Spritcentralen förutom betalning för reallgångarna vissa summor för själva rörelsen, s. k. goodwill, antingen i form av särskilt angivna belopp eller i form av ett förhöjt pris å varulagren eller inventarierna. Härjämte övertogs den i firmorna anställda personalen med de moraliska skyldigheter gentemot densamma, som skäligen kunde anses hava påvilat firmorna vid tiden för överlåtelsen. Till förutvarande personal, som icke kunde beredas anställning inom Spritcentralen, erlades särskild gottgörelse. De firmor, vilkas rörelse sålunda övertogs, liksom också firmornas innehavare förbundo sig i överlåtelsehandlingarna att icke vidare idka handel med viner och spirituosa.

Antalet av de utav Spritcentralen eller dess dotterbolag övertagna firmorna utgjorde (härvid inräknas bland de övertagna firmorna även Reymerholmsbolaget, de Grönstedtska, Cederlundiska och Tegnériska firmorna samt Carlshamns Punschfabriksaktiebolag):

1917	34 stycken
1918	69 »
1919	9 »
1924	2 »
1926	1 »

Summa 115 stycken

Dessutom har Aktiebolaget Stockholmssystemet övertagit 17 stycken firmor.

Ett stort antal smärre agenturfirmer, som erhållit ersättning för att upphöra med sin rörelse, ingå icke i ovanstående siffror.

De av Spritcentralen vid övertagandet av gamla firmor erlagda likviderna fördela sig på följande sätt:

Övertagna fastigheter	kronor	5 980 000
Övertagna inventarier	»	4 770 000
Övertagna varulager	»	16 250 000
Goodwill	»	22 860 000
Ersättningar, pensioner och liknande	»	3 170 000

Summa kronor 53 030 000

Nedan meddelas en förteckning över de företag, som för närvarande äro anslutna till Spritcentralen, med angivande av det år, då anslutningen skett: Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co (1917), Aktiebolaget De Förenade Vinagenturerna (1918), Aktiebolaget William Grafs Vinagentur (1918), Aktiebolaget Hammarén & Co (1920), Aktiebolaget Charles Knutzen (1920), Aktiebolaget Fritz Kramer & Co (1920), Gösta Lindberg & Co Aktiebolag (1918), Ivar Möller Importaktiebolag (1919), Aktiebolaget Gustaf Wigart (1918), Aktiebolaget Nya Grand Hôtel (1920), Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co (1920), I. Lagerwall & Co (1919), W. T. Evert & Co (1920) och Th. Sack (1926).

3. Aktieinnehaven inom koncernen.

I följande tabell hava sammanförts uppgifter angående de till koncernen hörande bolagens aktiekapital vid utgången av år 1926 med särskilt angivande, huru mycket därav, som vid denna tidpunkt ägdes av bolag, tillhörande koncernen.

	Aktier- nas no- minella belopp	Aktiekapitalet			Häraf innehava samtliga bolag tillsammans		
		Stam- Kronor	Pref.- Kronor	Total Kronor	Nominellt värde		
					Kronor	I procent av aktie- kapitalet	Bokfört värde Kronor
1. Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen	1 000	400 000	19 600 000	20 000 000	70 000	0·35	70 000
2. Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co ...	1 000	1 200 000	3 800 000	5 000 000	4 483 000	89·66	4 483 000
3. Aktiebolaget De För- nade Vinagenturerna	250	—	—	25 000	24 000	96·00	1
4. Aktiebolaget William Grafs Vinagentur...	500	—	—	152 000	150 000	98·68	1
5. Aktiebolaget Charles Knutzen	1 000	—	—	25 000	21 000	84·00	1
6. Aktiebolaget Fritz Kramer & Co	1 000	—	—	25 000	21 000	84·00	1
7. Gösta Lindberg & Co Aktiebolag.....	1 000	100 000	100 000	200 000	97 000	48·50	1
8. Ivar Möller Import- aktiebolag	1 000	50 000	350 000	400 000	396 000	99·00	1
9. Aktiebolaget Ham- marén & Co	100	—	—	70 000	69 600	99·43	1
10. Aktiebolaget Gustaf Wigart	100	—	—	100 000	99 500	99·50	1
11. Aktiebolaget Nya Grand Hôtel	500	—	—	3 600 000	3 595 000	99·86	4 311 000
12. Porterbryggeriaktie- bolaget D. Carnegie & Co	1 000	—	—	5 000 000	5 000 000	100·00	7 998 200
Summa		1 750 000	23 850 000	34 597 000	14 026 100	40·54	16 862 208

Av tabellen framgår, att av koncernens sammanlagda aktiekapital å 34 597 000 kronor 14 026 100 kronor eller 40.54 procent var bundet inom koncernen. Återstoden befann sig på främmande händer. Huvudparten av denna återstod, eller 19 530 000 kronor, utgjordes av preferensaktier i Spritcentralen.

Koncernens sammanlagda aktieinnehav var bokfört till 16 862 208 kronor eller till 2 836 108 kronor mera än aktiernas nominella värde. Aktierna i Grand Hôtel och Porterbolaget voro bokförda till respektive 716 000 kronor och 2 998 200 kronor över nominella värdena. Å andra sidan hade aktierna i de agentbolag, där desamma åsatts värden, nedskrivits med sammanlagt 1 093 991 kronor till minnesbelopp. Övriga aktier, som bokförts till 1 krona, hava aldrig åsatts högre värden vid bolagens bildande. Det mot aktiekapitalet svarande tillgångsvärdet har då på en gång avförts ur Spritcentralens böcker som goodwill.

Utom nu nämnda till koncernen hörande aktier ägde Spritcentralen eller dess dotterbolag aktier eller andelar i åtskilliga andra företag.

Sälunda ägde Spritcentralen och dess dotterbolag Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co samt Gösta Lindberg & Co Aktiebolag 50 procent av aktiekapitalet (300 000 kronor) i Aktiebolaget Uppsala Stadshotell, d. v. s. samtliga preferensaktier, bokförda till sammanlagt 138 350 kronor. Bolaget är ett dotterbolag till Sprithandelsbolaget i Uppsala. Spritcentralen ägde 14.3 procent av aktiekapitalet (70 000 kronor) i Buteljglasbrukens Försäljningsaktiebolag ävensom andelar å 800 kronor i Ödåkra Elektricitetsförening u. p. a., sistnämnda båda tillgångsvärden bokförda med en minnespost av 1 krona vardera. Av aktiekapitalet i Stockholms Allmänna Restaurantaktiebolag, uppgående till 2 000 000 kronor, ägde det Grönstedtska bolaget och Gösta Lindberg & Co Aktiebolag vardera 5 procent samt Aktiebolaget Nya Grand Hôtel 2.5 procent. Hos agenturbolaget voro dessa aktier bokförda till pari, hos de båda övriga med minnesvärden å 1 krona.

En obetydlig post aktier i Aktiebolaget Aerotransport finns hos Grand Hôtel. Vissa aktieinnehav hos D. Carnegie & Co sakna nämnvärd ekonomisk betydelse.

4. Spritcentralens aktiekapital.

Spritcentralens aktiekapital bestämdes till en början till 11 225 000 kronor, därav 225 000 kronor i stamaktier och 11 000 000 kronor i preferensaktier. Till följd av den starkt ökade omfattningen av Spritcentralens rörelse verkställdes åren 1918 och 1919 ökning av aktiekapitalet, förstnämnda år till 15 000 000 kronor, varav 300 000 kronor i stam- och 14 700 000 kronor i preferensaktier, och det följande året till 20 000 000 kronor, varav 400 000 kronor i stam- och 19 600 000 kronor i preferensaktier. Vid denna storlek har aktiekapitalet sedan förblivit.

Vid bolagets bildande tecknade 6 personer *stamaktiekapitalet*, vilket sedermera övertogs av Aktiebolaget Stockholmssystemet. I det föregående är redogörelse lämnad för överlåtelsen år 1920 av stamaktierna från Stockholmssystemet till ett konsortium av tio personer, vilka förvärvade 40 stamaktier vardera. Någon förändring i avseende å äganderätten till stamaktierna har sedermera icke ägt rum.

Preferensaktier tecknades vid bolagets bildande av 145 personer. En i april 1927 verkställd överslagsberäkning gav vid handen, att antalet preferensaktieägare i Spritcentralen då utgjorde cirka 740.

Bland preferensaktieägarna återfinnas vissa allmänna verk, fonder och liknande. Sammanlagda antalet aktier hos dessa aktieägare utgjorde i april 1927 4 065. I regel är det här icke fråga om några mera betydande aktieposter. Undantag bildar pensionsförsäkringsfonden, som vid nämnda tid ägde 3 672 preferensaktier i Spritcentralen. Ett antal banker, finansinstitutet och liknande återfinnes jämväl bland preferensaktieägarna.

I följande tabell lämnas en sammanfattning av undersökningen rörande stam- och preferensaktiernas ungefärliga fördelning i april 1927:

	25 aktier eller därutöver			1 t. o. m. 24 aktier		
	Antal aktieägare	Tillsammans	Medeltal	Antal aktieägare	Tillsammans	Medeltal
1. Stamaktieägare	10	400	40	—	—	—
2. Preferensaktieägare						
a) pensionsförsäkringsfonden	1	3 672	3 672	—	—	—
b) andra fonder och liknande ...	4	380	95	1	13	13
c) banker, finansinstitut och liknande	7	739	106	—	—	—
d) privatpersoner	140	10 528	75	c:a 587	4 268	7
Summa	162	15 719	97	c:a 588	4 281	7

I anslutning till förestående uppgifter rörande pensionsförsäkringsfondens innehav av preferensaktier i Spritcentralen torde få erinras, att Kungl. Maj:t, med föranledande av särskilda framställningar från fullmäktige för förvaltningen av denna fond, den 26 oktober 1923 och den 2 oktober 1925 medgivit, att för pensionsförsäkringsfondens medel må inköpas preferensaktier i Spritcentralen för ett sammanlagt belopp av respektive högst 3 000 000 kronor och högst 9 000 000 kronor. Med begagnande av dessa medgivanden hava för pensionsförsäkringsfonden inköpts preferensaktier i Spritcentralen för ovan angivna belopp av 3 672 000 kronor till en genomsnittlig kurs av omkring 1 058 kronor. Likaledes har Kungl. Maj:t på därom av riksförsäkringsanstalten gjord framställning medgivit, att för olycksfallsförsäkringsfondens räkning må inköpas preferensaktier i Sprit-

centralen till ett belopp av högst 1 000 000 kronor. Enligt vad utredningsmännen inhämtat har anstalten emellertid endast i ringa omfattning begagnat sig av det sålunda lämnade medgivandet.

5. Spritcentralens fonder.

Spritcentralens bolagsordning innehåller inga närmare bestämmelser om avsättningar till *reservfond*. Rätten till sådan fondering var också före ikraftträdandet av 1923 års avtal med staten obeskuren.

Spritcentralens avsättningar till reservfond för tiden 1917—1926 framgå av följande sammanställning:

Avsättning för ett vart av nedannämnda år		Reservfondens storlek vid påföljande räkenskapsårs slut
Å r	Kronor	
1917	50 000	50 000
1918	400 000	450 000
1919	1 000 000	1 450 000
1920	2 000 000	3 450 000
1921	1 550 000	5 000 000
1922	500 000	¹ 5 904 500
1923	695 500	6 600 000
1924	1 600 000	8 200 000
1925	1 282 000	9 482 000
1926	518 000	10 000 000

Enligt § 9 i 1923 års avtal mellan staten och Spritcentralen må avsättning till reservfond icke utan Kungl. Maj:ts medgivande äga rum i vidare mån, än att årligen må avsättas högst 20 procent av årsvinsten, intill dess fonden uppgår till 50 procent av aktiekapitalet. Då bolagets aktiekapital för närvarande är 20 miljoner kronor, har den i avtalet stadgade maximigränsen för reservfonden uppnåtts genom den för år 1926 gjorda avsättningen.

Till *pensionsfond* verkställdes avsättning första gången av vinsten å 1919 års rörelse med 1 000 000 kronor, varefter för år 1920 avsattes 600 000 kronor och för ett vart av åren 1921 och 1922 200 000 kronor, så att fonden vid utgången av år 1923 uppgick till 2 000 000 kronor.

¹ I samband med likvidationen av Carlshamns Punschfabriksaktiebolag överfördes före 1923 års bokslut till reservfonden sammanlagt 404 500 kronor, vilket belopp tidigare hos nämnda bolag varit fördelat på en reservfond å 90 000 kronor, en pensionsfond å 250 000 kronor och en vinstregleringsfond å 64 500 kronor.

Enligt § 9 av 1923 års avtal må avsättning till pensionsfond icke utan Kungl. Maj:ts medgivande äga rum i vidare mån, än att årligen må avsättas skäligt belopp, dock högst 5 procent av årsvinsten, intill dess fonden uppgår till 10 procent av aktiekapitalet.

Denna storlek hade pensionsfonden uppnått redan vid ikraftträdandet av nämnda avtal, och några ytterligare avsättningar hava sedermera icke ägt rum. Det torde böra erinras, att styrelsen i sin berättelse för år 1921 föreslog, att av de till bolagsstämmans förfogande stående medel till pensionsfonden skulle avsättas 400 000 kronor, men att bolagets revisorer tillstyrkte, att denna avsättning måtte bestämmas till allenast 200 000 kronor, varefter bolagsstämman beslöt i enlighet med revisorernas förslag.

Pensionsfonden har hittills icke tagits i anspråk för sitt ändamål. Erättningar, pensioner och liknande understöd åt förut i branschen anställda, för år 1926 uppgående till omkring 300 000 kronor, belasta i stället helt varje års rörelse. Frågan om ordnandet av pensioneringen av bolagets tjänstemän och arbetare har varit föremål för övervägande av bolagets ledning men ännu icke vunnit sin lösning.

Utöver vad nu sagts har Spritcentralen icke med stöd av avtalets bestämmelser verkställt avsättningar till fonder.

6. Utdelning till Spritcentralens aktieägare.

Utdelningen å preferensaktierna har varje år utgjort 7 procent för år räknat.

Å stamaktierna utdelades för de tre första räkenskapsåren, då aktierna innehades av Stockholmsystemet, 20 procent för år räknat. Från och med år 1920 har utdelningen å stamaktierna varit begränsad till genomsnittlig aktiebelåningsränta och uppgått till följande belopp:

1920	8·20	procent	1924	7	procent
1921	7·74	»	1925	6·67	»
1922	6·1	»	1926	6	»
1923	6·14	»			

Den har i medeltal belöpt sig till 6.84 procent för hela ifrågavarande tid och till 6.38 procent för de senaste fem åren.

7. Partihandelsbolagens vinstleveranser till statsverket.

Från Spritcentralen och dess dotterbolag, Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co, hava betydande vinstöverskott inlevererats till statsverket. Vinstleveranserna hava uppgått till följande belopp:

År 1921	kronor	5 000 000·—
» 1922	»	10 215 749·55
» 1923	»	6 100 260·17
» 1924	»	5 089 866·94
» 1925	»	5 508 184·02

År 1926	{	Spritcentralen	kronor	3 730 863·22	}	kronor	4 700 025·95
		Grönstedt	»	969 162·73			
» 1927	{	Spritcentralen	»	7 435 993·54	}	»	8 021 464·96
		Grönstedt	»	585 471·42			

Tillhopa har statsverket alltså under åren 1921—1927 från partihandelsföretagen i vinstöverskott mottagit i runt tal 44.6 miljoner kronor eller i medeltal omkring 6.4 miljoner kronor årligen.

8. Statsverkets skatteinkomster i samband med partihandelsbolagens verksamhet.

Följande tabell lämnar en sammanfattning av statsverkets inkomster under åren 1920—1926 av tull, brännvinstillverkningsskatt, punschskatt, omsättningsskatt och kronoskatter i samband med partihandelsbolagens verksamhet. Beloppen angivas i miljoner kronor.

Å r	Tull ¹	Brännvinstillverkningsskatt	Punschskatt	Omsättningsskatt ²	Kronoskatter	Summa
1920	13·3	17·7	2·0	—	2·1	35·1
1921	11·9	12·7	0·1	—	4·5	29·2
1922	7·2	13·7	—	—	5·0	25·9
1923	7·1	14·3	—	—	4·0	25·4
1924	7·9	15·4	—	5·5	3·1	31·9
1925	8·3	14·6	—	30·9	2·6	56·4
1926	8·7	13·3	—	30·5	2·1	54·6
	64·4	101·7	2·1	66·9	23·4	258·5

Om till förestående sammanlagda skatteinkomster av 258.5 miljoner kronor läggas de under åren 1921—1926 inlevererade vinstöverskotten, 36.6 miljoner kronor, befinnes, att till statsverket under ifrågavarande tid av sju år influtit 295.1 miljoner kronor i samband med partihandelsbolagens verksamhet. Härvid bör beaktas, att omsättningsskatten för tiden före den 1 oktober 1924 ej medräknats.²

9. Avskrivningarnas bokföringsmässiga behandling hos Spritcentralen.

Med hänsyn till förekomsten av avskrivningar av olika slag torde, såsom förut framhållits, i Spritcentralens verksamhet böra urskiljas tre perioder, nämligen åren 1917—1919 och 1920—1923 samt tiden från och med år 1924.

¹ Från och med år 1923 inklusive nederlagsavgifter.

² Inkasseras från och med den 1 okt. 1924 hos systembolagen genom Spritcentralens försorg. Tidigare hade den inlevererats genom pris- och inköpsnämnden.

Att i det omfattande materialet komma till full klarhet om samtliga under de gångna åren företagna avskrivningar, vartill i detta sammanhang även räknas nedskrivningar, låter sig icke göra utan att underkasta Spritcentralens och dess dotterbolags räkenskaper en varje detalj omfattande granskning. Detta gäller särskilt i fråga om de första verksamhetsåren till och med år 1923. Under dessa år förekomma förutom de offentliggjorda eller av böckerna tämligen lätt synliga avskrivningarna en mångfald andra transaktioner, ofta till väsentligt högre belopp, vilka i själva verket äro att anse som avskrivningar. De redovisas då såsom utgifter av olika slag å särskilda konton. Sådana avskrivningar förekomma icke blott i samband med boksluten utan även vid skilda tillfällen under löpande räkenskapsår. Särskilt de sistnämnda äro understundom ytterst besvärliga att återfinna i koncernens synnerligen omfattande bokföring och dess mångfald bokföringsböcker. Det granskningsarbete, som här utförts, har emellertid varit så ingående, att detsamma enligt utredningsmännens mening givit erforderlig kännedom om de faktiska förhållanden, som äro av större betydelse för bedömande av bolagets verksamhet.

Under den första av de tre perioder, som enligt vad förut erinrats kunna särskiljas vid bolagets verksamhet, förekomma före bokslutet verkställda avskrivningar mycket rikligt, under den följande väl mindre ofta men alltså jämt till betydande belopp. Från och med år 1924 hava dylika avskrivningar praktiskt taget upphört. Ett undantag bildar den i styrelseberättelserna berörda men till beloppet ej angivna nedskrivning å Grönstedtska bolagets varulager, vilken omtalas i annat sammanhang.

Då det gällt bokföringen inom Spritcentralen av ett och samma slags utgifter och utbetalningar synes man icke heller hava varit konsekvent.

Ett exempel härpå är under tidigare år behandlingen av bolagets »Goodwillkonto». Å ett sådant konto hade man väntat sig att återfinna alla de såsom »goodwill» angivna belopp, vilka koncernen haft att erlægga för de inlösta företagen. Å kontot i fråga liksom i förvaltningsberättelserna redovisas emellertid, såsom närmare framgår av redogörelsen å sid. 76 o. f., under åren 1917—1923 blott en del av de värden, som det här rör sig om.

De belopp, som aldrig ingått å goodwillkontot, hava i en mängd poster och vid skilda tillfällen bokförts på annat sätt. En mindre del därav redovisas i förvaltningsberättelserna såsom »ersättning för förut i branschen anställda». I många fall synes det hava tillgått så, att i grundnoteringsböckerna den överlåtande firman krediterats för övervärdet och ett varukonto samtidigt belastats därför.

De avskrivningar av goodwillkostnader, som sålunda verkställts genom beloppens förande direkt å ett varukonto, hava härigenom sammanförts med kostnaderna för bolagets varuinköp och därmed i motsvarande grad minskat årsvinsten.

Bolagets åtgärd att överföra stora goodwillvärden direkt å varukonto torde hava möjliggjorts dels av de övervärden å varulagret, som förelågo

redan vid förvärven av de inlösta firmorna, dels och i synnerhet genom de vinster å lagret, som uppkommit genom efteråt inträdande prisstegringar. I vissa fall hade alltså bolaget haft tillfälle att från början uppföra det övertagna varulagret till högre värde, varigenom belastning av goodwill-kontot i motsvarande grad blivit obehövlig.

Exempel kunna vidare anföras, som visa, att stora generella avskrivningar verkställts å fastigheter, maskiner och inventarier medelst överföringar till varukonto.

Vad till en början angår avskrivningar å fastigheter befinnes, att år 1919, då någon offentliggjord avskrivning å dylika tillgångar icke äger rum, från nybyggnaders konto till varukonto överföres ett belopp av 1 200 000 kronor. År 1920 överföres hela saldot av detta års nybyggnadskonto eller omkring 779 000 kronor till varukonto. År 1921 överföres från fastigheters omkostnadskonto till varukonto ett belopp av 2 500 000 kronor, som enligt uppgift ungefärligen torde motsvara byggnadskostnader i Södertälje och Reymersholm, vilka tidigare under året förts såsom omkostnad. På liknande sätt överföres från omkostnadskonto till varukonto år 1922 ett belopp av 1 300 000 kronor.

I fråga om avskrivningar å inventarier må nämnas, att år 1918 från ett flertal inventarietkonton omkring 213 000 kronor eller hälften av det vid utgången av nämnda år redovisade värdet överföres till reskontrafordringar på så sätt, att å kontot »Diverse personer» upptages en fordran å »diverse personer» å nämnda belopp. Den återstående hälften kvarstår å respektive inventarietkonton i bolagets huvudbok. Den i reskontran och balansräkningen såsom fordran hos »diverse personer» redovisade posten är sålunda icke någon verklig sådan. Av jourhavande revisorn har även upplysts, att ett bokföringsfel här föreligger. Nästa år sker också rättelse på så sätt, att beloppet överföres å varukonto. År 1919 finnes icke någon offentliggjord avskrivning, men sammanlagt 900 000 kronor överföras till varukonto. Följande år, 1920, verkställs vid sidan av offentliggjorda avskrivningar å inventarier, uppgående till omkring 366 000 kronor, en före bokslutet verkställd avskrivning å 1 000 000 kronor medelst överföring till varukonto av detta belopp.

Ytterligare må nämnas, hurusom en del avskrivningar av olika slag avseende kursdifferenser, förrådsartiklar, facklådor m. m. samt kolförråd icke heller redovisats såsom avskrivningar utan påförts ovidkommande konton, i regel varukonto.

Mellan Spritcentralen — någon gång även Grönstedts — och dotterbolagen, bland andra Astra och Städet, hava i vissa fall överföringar gjorts för att möjliggöra avskrivningar hos dotterbolaget. Detta har skett bland annat i form av tilläggspriser å övertagna varor, extra rabatter å leveranser och mer eller mindre konstruerade ersättningar för utförda arbeten eller andra tillskott.

Det har sålunda av granskningen framgått, att avskrivningar eller bortföringar av vissa utgifter förekommit under bokföringstekniskt mindre lämpliga former.

10. Avskrivningar hos Spritcentralen å fordringar hos diverse personer.

Å vissa dotterbolag hava stora belopp avskrivits. Redogörelse härför kommer emellertid att lämnas i annat sammanhang. Avskrivningar å andra fordringar äro, såvitt kunnat utrönas, mycket obetydliga.

11. Avskrivningar å aktier.

Å aktier har Spritcentralen under årens lopp avskrivit betydande belopp. I följande tabell har en sammanställning gjorts av dessa avskrivningar, sådana de framkommit vid den nu verkställda undersökningen.

Å r	I och efter bokslutet verkställda avskrivningar kronor	Samtliga avskrivningar kronor
1917	—	14 943 06
1918	—	—
1919	—	371 797 88
1920	515 396	515 396
1921	1 998 400	1 998 400
1922	2 565 400	2 821 700
1923	¹ 1 426 200	¹ 1 426 200
1924	427 000	427 000
1925	357 000	357 000
1926	714 000	714 000
	8 003 396	8 646 436 94
Avgår vinst ¹	9 999	9 999
Rest kronor	7 993 397	8 636 437 94

Hos dotterbolagen hava avskrivningarna å aktier för åren 1917—1926, efter avdrag av å samma aktier vid försäljning uppkommen vinst, uppgått till 519 416 kronor 42 öre. Härifrån bör avdragas hos moderbolaget uppkommen vinst vid försäljning av övertagna aktier med 1 118 kronor. Tillhoppa skulle alltså hos Spritcentralen och dess dotterbolag avskrivningarna, efter vinstavdrag, belöpa sig till 9 154 736 kronor 36 öre.

Detta belopp fördelar sig å olika engagement på följande sätt:

¹ År 1923 uppkommer vid försäljning av en del aktier en vinst å 104 452 kronor 18 öre, varav dock endast 9 999 kronor beröra sådana aktier, varå bolaget tidigare verkställt avskrivningar.

Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen	kronor	1 205·80
Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co	»	11 344·45
Fastighetsaktiebolaget Engelbrektskatan 10	»	110 000·—
Aktiebolaget Centralpalatset	»	142 284·73
Carlshamns Punschfabriksaktiebolag	»	1 970·83
Aktiebolaget Tegnér & Wilcken	»	5 000·—
Aktiebolaget J. Cederlunds Eftr.	»	2 752·78
Hälsingborgs Jäst- & Spritfabriksaktiebolag	»	75 400·—
Aktiebolaget William Grafs Vinagentur	»	303 995·—
Aktiebolaget Charles Knutzen	»	24 999·—
Aktiebolaget Fritz Kramer & Co	»	24 999·—
Ivar Möller Importaktiebolag	»	399 999·—
Aktiebolaget Hammarén & Co	»	339 999·—
Aktiebolaget Nya Grand Hôtel	»	2 160 054·—
Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co	»	5 001 800·—
Stockholms Allmänna Restaurantaktiebolag	»	149 998·—
Aktiebolaget Fenixpalatset	»	¹ 348 700·—
Aktiebolaget Uppsala Stadshotell	»	11 650·—
Buteljglasbrukens Försäljningsaktiebolag	»	9 999·—
Ödåkra Elektricitetsförening u. p. a.	»	799·—
Stockholms Hästägares Foderaktiebolag	»	1 048·50
Snäckgårdsbadens Restaurantaktiebolag	»	4 100·—
Aktiebolaget Spetsbergens Svenska Kolfält	»	983·21
Linköpings Rederiaktiebolag	»	50·—
Aktiebolaget Malmö Glasbruk	»	10 000·—
Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund	»	1 951·06
Aktiebolaget Gasaccumulator	»	434·—
Rederiaktiebolaget Sverige—Nordamerika	»	40·—
Karlshamns Bostadsaktiebolag	»	9 180·—

Summa kronor 9 154 736·36

En del av de här angivna aktierna har tillförts koncernen vid inlösen av äldre firmor.

De verkställda avskrivningarna torde icke i samtliga fall vara liktydiga med förluster, enär vissa aktieposters nuvarande värde torde vara högre än det bokförda.

Av de i tabellen redovisade avskrivningarna äro de, som verkställts å aktierna i Aktiebolaget William Grafs Vinagentur, Ivar Möller Importaktiebolag och Aktiebolaget Hammarén & Co, sammanlagt 1 043 993 kronor, till större delen av goodwillnatur.

De största avskrivningarna hänföra sig till Grand Hôtel och D. Carnegie & Co med tillhoppa respektive 2 160 054 kronor och 5 001 800 kronor. Härav hava å Spritecentralens engagement belöpt avskrivningar å respektive 2 142 000 kronor och 4 996 000 kronor. Avskrivningen å aktierna i Grand Hôtel är hos Spritecentralen fördelad på åren 1922—1926 med 357 000 kronor för ett vart av åren 1922—1925 och 714 000 kronor för år

¹ Dessutom har hos Grönstedts avskrivits 85 060·45 kronor å en av Aktiebolaget Fenixpalatset utfärdad revers.

1926. Å aktierna i D. Carnegie & Co har Spritcentralen för ett vart av åren 1921 och 1922 avskrivit 1 998 400 kronor samt år 1923 999 200 kronor.

I Aktiebolaget Fenixpalatset, vilket torde få betraktas som dotterbolag till Stockholms Allmänna Restaurantaktiebolag, hava Spritcentralen och en del av dess dotterbolag haft vissa intressen, vilka medfört förluster för organisationen.

Hos dotterbolagen Carlshamns Punschfabriksaktiebolag och Ivar Möller Importaktiebolag har sålunda respektive år 1921 och 1920 å aktier i Aktiebolaget Fenixpalatset avskrivits netto 92 400 kronor. Dessutom har J. D. Grönstedt & Co å en sin fordran hos samma bolag år 1921 avskrivit 85 060 kronor 45 öre. Slutligen har Spritcentralen såsom förmedlare av förstnämnda två dotterbolags försäljning av organisationens hela innehav av aktier i Fenixpalatset till Stockholms Allmänna Restaurantaktiebolag år 1922 påtagit sig en förlust å 256 300 kronor.

Sammanräknas dessa belopp, stiger sålunda förlusten å ifrågakvarande engagement i Fenixpalatset till sammanlagt 433 760 kronor 45 öre.

12. Avskrivningar å goodwill hos Spritcentralen.

Att avgöra vad som är att hänföra till goodwill möter, såsom av det föregående framgått, svårigheter såväl ur saklig som ur bokföringsmässig synpunkt. Då emellertid slutresultatet av 1923 års utredning i väsentliga delar sammanfaller med nu gjorda iakttagelser, bygger följande redogörelse för de bokföringsmässiga avskrivningarna av goodwill under åren 1917—1923 till betydande del å denna utredning.

Under år 1917 har bolaget för av säljare nedlagda rörelser (goodwill) utgivit 7 167 652 kronor 45 öre. Härav upptages såsom tillgång i bokslutet 3 535 952 kronor 45 öre, under det att återstoden, 3 631 700 kronor, avskrives före bokslutet.

Största delen av denna avskrivning har gjorts å olika varukonto. I förvaltningsberättelsen för år 1917 (sid. 5) anför styrelsen härom följande:

»Rörande de ekonomiska förpliktelser bolaget iklätt sig genom inköp under år 1917 av fastigheter och inventarier, lager av sprit, viner och utländsk spirituosa m. m. samt för övertagna rörelser (goodwill) må meddelas, att den totala likvidsumman härför utgjort 26 149 550 kronor 69 öre. Efter omsorgsfull och sakkunnig värdering belöpa sig av denna summa 7 449 344 kronor 86 öre på fastigheter och maskiner jämte övriga fasta inventarier, 807 198 kronor 77 öre på tomfat, lager-, butiks- och kontorsinventarier och dylikt, 14 357 054 kronor 61 öre på varulager, olika slag, vadan återstående belopp, 3 535 952 kronor 45 öre, är att betrakta såsom ersättning för av säljarna nedlagda rörelser.»

Å bolagets goodwillkonto beslöt 1918 års bolagsstämma att avskryva ett belopp av 135 952 kronor 45 öre, tydligen i syfte att avrunda kontot,

varefter såsom tillgång å goodwillkonto vid nämnda års slut redovisades 3 400 000 kronor. Enligt 1923 års utredning avskrevs å goodwill samma år före bokslutet 11 003 000 kronor. Med tillägg av nyssnämnda av bolagsstämman beslutade avskrivning blir totalsumman för året 11 139 000 kronor.

År 1919 utgjorde den totala avskrivningen å goodwill 2 061 500 kronor. Denna avskrivning har skett före bokslutet. Goodwillkontot redovisas alltså i bokslutet för året fortfarande med 3 400 000 kronor.

Detta goodwillkonto å 3 400 000 kronor försvinner år 1920 ur räkenskaperna, sedan bolagsstämman beslutat att av 1919 års vinst disponera detta belopp för avskrivning. Därutöver hava år 1920 utgivits för goodwill och före bokslutet avskrivits 1 867 500 kronor.

Jämväl för åren 1921—1926 förekomma avskrivningar å goodwill, ehuru icke till så betydande belopp som förut.

Spritcentralen har under åren 1917—1926 verkställt följande avskrivningar å utbetalningar av goodwillnatur.

Å r	A v s k r i v n i n g		Ersättningar, pensioner och liknande	S u m m a
	I och efter boks'lutet	Före bokslutet		
1917	—	3 631 700	—	3 631 700
1918	135 952	11 003 000	305 403	11 444 356
1919	—	2 061 505	741 927	2 803 432
1920	3 400 000	1 867 500	391 381	5 658 881
1921	—	469 400	174 930	644 330
1922	—	180 800	260 676	441 476
1923	—	12 000	433 196	445 196
1924	75 000	—	296 263	371 263
1925	—	—	293 912	293 912
1926	—	25 000	275 415	300 415
Summa kronor	3 610 952	19 250 905	3 173 108	26 034 965

Av goodwillnatur är även större delen av de med sammanlagt 1 043 993 kronor verkställda avskrivningarna å Spritcentralens aktieinnehav i Aktiebolaget William Grafs Vinagentur, Ivar Möller Importaktiebolag och Aktiebolaget Hammarén & Co.

De angivna beloppen för ersättningar jämte de under år 1926 upptagna 25 000 kronor hava av bolaget i förvaltningsberättelserna redovisats såsom »ersättningar, pensioner och liknande understöd åt förut i branschen anställda».

13. Avskrivningar å maskiner och inventarier hos Spritcentralen.

Vid avskrivningar å maskiner och inventarier synes man under tiden 1917—1919 icke hava följt några på förhand givna bestämmelser. Visserligen hava i en del fall avskrivits smärre belopp å vissa inventariekonton, men huvudparten av avskrivningarna verkställas genom »generell» avskrivning av ett runt belopp. Därvid begagnas den direkta avskrivningsmetoden, det vill säga den å respektive konton redovisade tillgångssumman reduceras före bokslutet med avskrivningsbeloppet, var-efter nettobeloppet redovisas såsom tillgångsvärde i årets balansräkning.

Åren 1920—1923 angives, att avskrivningarna utgöra 10 procent, och så-dan avskrivning beräknas såväl år 1920 som år 1921 å det värde, vartill summan av samtliga inventariekonton uppgår vid 1920 års slut. De re-guljära avskrivningarna äro sålunda exakt lika år 1920 och år 1921. Emellertid verkställas även dessa år vid sidan härav högst betydande »generella» avskrivningar.

Åren 1920 och 1921 användes allttjämt den direkta avskrivningsmeto-den. Från och med år 1922 övergår man emellertid till den indirekta av-skrivningsmetoden, d. v. s. tillgångarna få kvarstå i huvudsak oförändrade och årets avskrivningsbelopp överföras å en förnyelsefond. Denna metod tillämpas därefter allttjämt.

Den förnyelsefond, som upplades år 1922, benämnas »Fastigheters, ma-skiners, apparaters etc. avskrivningskonto» och blir sålunda gemensam för alla dessa tillgångar. Särskild specifikation finnes emellertid å av-skrivningskontot för var och en av de olika tillgångsgrupperna.

Sedan en förnyelsefond sålunda upplagts, föras i fortsättningen alla reguljära avskrivningar å denna. Tillgångarnas bruttovärde ökas följ-aktligen ständigt med nyanskaffningarna. Reducering av detsamma sker endast i de fall, då några maskiner, inventarier etc. utranteras eller för-säljas. I dessa fall reduceras såväl motsvarande tillgångskonto som för-nyelsefonden med den å föremålet i fråga redan verkställda avskriv-ningen. Den eventuella förlust, som uppkommit vid försäljningen eller nedskrotandet därigenom, att det bokförda värdet icke hunnit tillräck-ligt nedskrivs, avföres såsom omkostnad. Vid avskrivningarnas beräk-nande utgår man från och med år 1922 från det värde å tillgångarna, vilket balanseras vid ingången av respektive år.

År 1923 verkställas emellertid utöver dessa reguljära avskrivningar även en större nedsättning av såväl inventariernas värde som förnyelse-fonden. Anledningen härtill är den värdering, som ägde rum i samband med 1923 års utredning. Då samma värdenedsättning sker å såväl de-bet- som kreditsidan, är densamma givetvis utan betydelse för 1923 års vinstresultat. Den endamärkbara påföljden därav blir, att avskrivnin-garna framdeles komma att beräknas å ett lägre anskaffningsvärde än det, som bokföringsmässigt förefunnits.

Under perioden 1924 till nuvarande tid tillämpas, som redan nämnts, de principer, vilka följts från och med år 1922, dock att nu användes den högsta avskrivningsprocent, d. v. s. 15 procent, som bestämts i 1923 års avtal. Avskrivningarna beräknas alltså å årets ingående bokföringsvärde.

En sammanställning av samtliga avskrivningar å maskiner och inventarier utvisar för de redovisade åren följande till tusental kronor avrundade belopp, jämte vilka angivits de avskrivningar, som de offentliga vinst- och förlusträkningarna utvisa.

Å r	Offentliggjorda avskrivningar Kronor	Samtliga avskrivningar Kronor
1917	—	—
1918	—	49 000
1919	—	1 120 000
1920	366 000	1 370 000
1921	1 464 000	1 464 000
1922	746 000	773 000
1923	818 000	876 000
1924	814 000	814 000
1925	845 000	845 000
1926	874 000	935 000
	5 927 000	8 246 000

De verkliga avskrivningarna överstiga alltså de offentliggjorda med omkring 2 319 000 kronor.

14. Avskrivningar å fastigheter hos Spritcentralen.

Åren 1917—1919 förekomma inga reguljära avskrivningar å fastigheter, utan avskrivningarna äro då av mer tillfällig natur.

Åren 1920—1923 avskrivs enligt uppgift »10 procent å värdet», varmed beträffande år 1920 och år 1921 synbarligen avses totala bokföringsvärdet vid 1920 års slut.

Från början av bolagets verksamhet till och med år 1921 har även beträffande fastigheterna använts den direkta avskrivningsmetoden. Reguljära avskrivningar verkställas alltså före bokslutet direkt å tillgångskontots totalsumma. Övriga nedsättningar av fastighetsvärdena ske också före bokslutet och debiteras härvid ovidkommande konton.

Från och med år 1922 tillämpas även för fastigheterna den indirekta avskrivningsmetoden. Årets reguljära avskrivningar påföras därefter det förutnämnda avskrivningskontot för fastigheter, maskiner, apparater m. m. Vid uppläggandet av detta konto bokföres summan av 1920 och 1921 års offentliggjorda avskrivningar, varvid fastigheternas värde ökas med samma belopp. Å det sålunda erhållna bruttotillgångsvärdet avskrivs sedermera 10 procent.

År 1923 verkställas liknande justeringar som för inventarier på grund av de värderingsresultat, till vilka 1923 års utredning kommit. Här sker detta emellertid i motsats mot å inventarierna såsom en verklig avskrivning.

Från och med år 1924 avskrivnas årligen 5 procent i enlighet med § 9 i 1923 års avtal med staten.

Avskrivningen beräknas å det ingående balansvärdet varje år.

Avskrivningarna beräknas icke allenast, såsom 1923 års avtal medgiver, å byggnadernas värde utan å hela fastighetens värde, alltså tomtvärdet inberäknat.

Samtliga de under årens lopp verkställda avskrivningarna å fastigheterna uppgå till nedan angivna, till tusental kronor avrundade belopp. Jämte dessa verkliga avskrivningar redovisar tabellen de enligt offentliggjorda vinst- och förlusträkningar verkställda avskrivningarna.

Å r	I och efter bokslutet verkställda avskrivningar kronor	Samtliga avskrivningar kronor
1917	—	—
1918	—	156 000
1919	—	1 382 000
1920	827 000	1 657 000
1921	1 143 000	3 643 000
1922	1 193 000	¹ 1 393 000
1923	771 000	3 022 000
1924	857 000	884 000
1925	1 090 000	1 108 000
1926	1 033 000	1 043 000
Summa kronor	6 914 000	14 288 000

Vid denna jämförelse bör beaktas, att i avskrivningarna inräknats diverse lagfartskostnader och dylikt.

Då styrelsen den 16 februari 1924 behandlade frågan om avskrivningar i bokslutet per den 31 december 1923 å fastigheters konto, yppade sig tvekan rörande tolkningen av stadgandet i § 9 av 1923 års avtal. Jourhavande direktören uttalade därvid den meningen, att de föreslagna avskrivningarna, ehuru i och för sig synnerligen välgrundade och välbetänkta, likväl syntes erfordra föregående medgivande från Kungl. Maj:ts sida, enär de *dels* icke enligt lag måste ske och *dels* överstege i avtalets § 9 medgivna avskrivningar å byggnader av högst 5 procent.

Styrelsen inhämtade därefter utlåtande från justitierådet S. Skarstedt. I detta göres bland annat gällande, att nämnda paragraf i 1923 års av-

¹ Avskrivning å Städet, utgörande 1 100 000 kronor, är ej här medtagen.

tal skulle avse allenast relationen mellan Spritcentralens balansräkning för ett visst räkenskapsår och balansräkningen för det närmast följande räkenskapsåret. Genom ifrågavarande bestämmelser skulle icke hava tagits ståndpunkt till frågan, till vilket värde en fastighet, som av Spritcentralen inköptes under tiden mellan två balansräkningar, skulle upptagas i den balansräkning, där fastigheten första gången upptogs såsom en Spritcentralens tillgång. Då fastigheten i kvarteret Städet skulle första gången upptagas i balansräkning per den 31 december 1923 och då bestämmelserna i § 9 av avtalet icke kunde anses hava någon betydelse för besvarandet av spørsmålet om värdebestämmandet av denna fastighet i berörda balansräkning, följde härav, att Spritcentralen härutinnan allenast hade att följa de direktiv, som kunde finnas uppställda i lag. På grund av detta och andra skäl skulle Spritcentralen därför hava full rätt att, utan att söka Kungl. Maj:ts medgivande, upptaga fastigheten till sitt dåvarande värde, även om detta med större eller mindre belopp understeg det, som motsvarade kostnaden för Spritcentralens förvärf av fastigheten.

Med stöd av detta utlåtande beslöt styrelsen den 4 mars 1924 att vidtaga en avskrivning för år 1923 å fastigheten Städet, vars belopp finnes angivet i det följande vid behandlingen av engagementet i Aktiebolaget Städet. Jourhavande direktören antecknade till protokollet, att han allt fortfarande funne sig böra vidhålla sin den 16 februari 1924 uttalade mening beträffande de former, under vilka avskrivningar av denna omfattning och art kunde och borde äga rum.

Till följd av detta styrelsens beslut hava 1923 års avskrivningar å fastigheter kommit att avsevärt överstiga 5 procent å byggnadernas värde utan att Kungl. Maj:ts medgivande till åtgärden inhämtats.

15. Avskrivningar å varulager hos Spritcentralen.

Hos Spritcentralen upplades år 1919 en reserv för eventuella prisfluktuationer å varulagret på det sättet, att, sedan inventering och värdesättning av lagret verkställdes, det erhållna totalvärdet nedsattes med ett visst belopp. Den värdenedskrivning, som då verkställdes, utgjorde omkring 8.3 miljoner kronor eller 20 procent av dåvarande lagervärde. År 1920 nedsattes varulagrets värde med ytterligare omkring 10.4 miljoner kronor, varefter den totala värdenedsättningen uppgick till omkring 18.7 miljoner kronor eller 39 procent av lagervärdet. Av denna reserv användes år 1922 ett belopp av 3.9 miljoner kronor, varmed vinsten det året ökades. År 1923 togs på samma sätt ytterligare ett belopp av 0.8 miljon kronor i anspråk. Efter dessa båda transaktioner återstod en dold reserv å 14 000 000 kronor. Denna har sedermera bibehållits, i det varulagrets totala inventeringsvärde år efter år nedsatts med sistnämnda belopp. Då

lagrets värde den 31 december 1926 utgjorde omkring 45.3 miljoner kronor, uppgick ifrågavarande reserv vid denna tid till cirka 31 procent av lagervärdet.

16. Övriga avskrivningar hos Spritcentralen.

Under de gångna åren hava ytterligare en del avskrivningar av olika slag förekommit, vilka icke redovisats såsom avskrivningar utan påförts ovidkommande konton. I regel synes det även i dessa fall hava varit varukontot, som därvid belastats. Exempel härå äro under tidigare år kursdifferenser, förrådsartiklar, facklådor m. m. samt kolförråd.

Beträffande kursdifferenser är att beakta, att uppkomna kursförluster motvägts av kursvinster, som varit väsentligt större än förlusterna.

Förrådsartiklar hava i stort sett tidigare till och med år 1920 redovisats med sitt ungefärliga värde vid bokslutsinventeringen. Detta blir däremot icke sedermera fallet, utan lagret upptages vid inventeringen till obetydliga minnesbelopp. Huvudparten av inköpen försvinner såsom omkostnad. Spritcentralens förrådsartiklar representera därför ett betydligt högre värde än det, som redovisas vid utgången av år 1926 eller omkring 48 000 kronor. Sannolikt utgör värdet mellan 1.5 och 2 miljoner kronor. Om härtill lägges värdet av diverse andra artiklar och persedlar, torde ifrågavarande tillgångar belöpa sig till ett belopp av omkring 3 miljoner kronor, vilket utgör en dold reserv för Spritcentralen.

17. Särskilda uppgifter om engagementet i Aktiebolaget Astra.

Under hösten 1920 inköpte Spritcentralen den av Aktiebolaget Astra, Apotekarnes Kemiska Fabriker, i Södertälje bedrivna rörelsen efter det att i nådigt brev till medicinalstyrelsen den 29 september 1920 förklarats, att hinder från Kungl. Maj:ts sida icke mötte för Spritcentralen att ikläda sig de för ordnande av denna angelägenhet erforderliga förpliktelser. För fabriker, maskiner och inventarier erlades 3 500 000 kronor samt för varulager 1 255 254 kronor 38 öre. Härjämte förvärvades Aktiebolaget Svanens Droghandel för ett pris av 292 705 kronor 12 öre. Dessa engagement behandlas hos Spritcentralen i ett sammanhang under beteckningen »Aktiebolaget Astras förlagskonto».

Redan i 1920 års bokslut företager Spritcentralen en avsevärd avskrivning å detta konto med 1 654 128 kronor 90 öre. I berättelsen för år 1920 har denna avskrivning utan angivande av beloppet omförmäls (sid. 37) på följande sätt: »Enär Aktiebolaget Astra — — — icke ännu kunnat igångsättas i sådan omfattning och under sådana förutsättningar, som från styrelsens sida på grund av tillkomsten av detta engagement ansågos såsom givna, har styrelsen ansett sig böra å rörelsen nedskrivna denna bland diverse debitorer upptagna tillgång till det värde, den under

alla omständigheter måste anses äga.» Därjämte antydas eventuella förluster i ett hypotetiskt uttalande, då det i berättelsen (sid. 21) säges: »Ehuru dessa» (lager av läkemedel och droger) »skulle likvideras med betydande rabatt — — — har det hastiga priset — — — medfört, att förlust å detta lager likväl kan komma att uppstå.»

Även år 1921 göres en betydande avskrivning å engagementet i fråga med 801 047 kronor 3 öre. Beloppet anges vara »fastighetsunderhåll», men debiteras varukonto. Dessutom avskriver moderbolaget en del belopp å från Astra år 1921 övertagen fastighet och inventarier. Härutöver har emellertid Spritcentralen krediterat Astra för en del byggnadsarbeten å den övertagna fastigheten med sammanlagt 1 279 863 kronor 61 öre, vilka bokförts såsom omkostnader. Härav har enligt 1923 års utredning sammanlagt 473 000 kronor utgjorts av rena överbetalningar.

Enligt 1923 års utredning erhåller Astra även år 1922 en extra kreditering såsom byggherre för Spritcentralens ombyggnader i Södertälje å 149 100 kronor. Beloppet ingår tydligen i 1922 års byggnadskostnader för Astrafabriken å sammanlagt 380 671 kronor 33 öre, varav 52 398 kronor 90 öre bokförts bland omkostnader och 32 827 kronor 24 öre ingå i årets offentliggjorda avskrivningar. Skillnaden mellan den extra krediteringen, 149 100 kronor, och sistnämnda båda belopp, sammanlagt 85 226 kronor 14 öre, eller 63 873 kronor 86 öre, har jämte de återstående ej avskrivna byggnadskostnaderna ökat Astrafastigheternas värde.

Aktiebolaget Svanens Droghandel likviderade under år 1923, och per den 31 december 1924 försålde Spritcentralen återstoden av sitt engagement i Astra.

En sammanställning av Spritcentralens avskrivningar å Astraengagementet ävensom av dess avskrivna byggnadskostnader år 1921 och år 1922 efter övertagandet av fabriksfastigheten lämnar alltså följande resultat:

1920	Avskrivning	kronor	1 654 128·90
1921	d:o	»	801 047·03
1921	Bland Spritcentralens avskrivningar å fastigheter upptagna byggnadskostnader	»	1 279 863·61
1922	d:o	»	85 226·14
		Summa kronor	3 820 265·68

Härtill komma givetvis ränteförluster, lagfartskostnader m. m.

Såsom förestående sammanställning antyder, ingå de år 1921 och år 1922 av Spritcentralen verkställda avskrivningarna å Astraengagementet för byggnadskostnader i det förut (sid. 80) redovisade avskrivningsbeloppet.

18. Särskilda uppgifter om engagementet i Aktiebolaget Städet.

Aktiebolaget Städet bildades år 1919 såsom dotterbolag till Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co och Aktiebolaget Tegnér & Wilcken. Vartdera bolaget innehade halva aktiekapitalet. I samband med likvidationen av Aktiebolaget Tegnér & Wilcken erhöll Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co samtliga aktier i Aktiebolaget Städet. Ändamålet med bolagets bildande var att sammanföra samtliga smärre lagerlokaler, vilkas antal vid ett tillfälle utgjorde 53, och vilka voro spridda över hela Stockholm, till en enda stor lagerlokal, vilken av nu omnämnda aktiebolag uppfördes i kvarteret Städet vid Norrtull i Stockholm. År 1923 övertog Spritcentralen denna fastighet, varvid Aktiebolaget Städet likviderades.

Hos Aktiebolaget Städet finnas en del typiska exempel på sådana tillskott mellan organisationens olika företag för möjliggörandet av avskrivningar, vilka i annat sammanhang omnämnts. Sålunda erhöll Aktiebolaget Städet år 1920 från såväl Aktiebolaget Tegnér & Wilcken som Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co 200 000 kronor eller tillsammans 400 000 kronor, som använts till avskrivning å fastigheten och å vissa aktier, vilka närmare beröras här nedan. År 1922 lämnade Spritcentralen ett liknande tillskott å 1 100 000 kronor för möjliggörandet av ytterligare avskrivning å fastigheten.

Aktiebolaget Städet har å en dess verksamhet egentligen ovidkommande fastighetsaffär åsamkats en förlust å 110 000 kronor. I november 1920 förvärvade bolaget nämligen fastigheten Engelbrektsgratan 10 i Stockholm. Enligt uppgift skedde detta för att bereda bostäder åt en del av personalen. Redan i slutet av december samma år överläts fastigheten till det nybildade Fastighetsaktiebolaget Engelbrektsgratan 10. Hela aktiekapitalet å 200 000 kronor överlämnades som likvid till Aktiebolaget Städet.

Detta belopp, utom en minnespost å 1 krona, avskrevs omedelbart med anlåtande av en del av de medel, 400 000 kronor, vilka, enligt vad ovan nämnts, ställdes till Aktiebolaget Städets förfogande.

Förlusten å fastighetsaffären blev emellertid mindre än den verkställda avskrivningen. År 1922 försåldes nämligen aktieposten för 90 000 kronor. Förlusten reducerades sålunda till 110 000 kronor. Den vinst, som bokföringsmässigt uppkom vid aktieförsäljningen, 89 999 kronor, användes till ytterligare avskrivning å Aktiebolaget Städets lagerbyggnad. Innan aktieposten försåldes, hade köpeanbud infordrats från ett av de större fastighetsföretagen i Stockholm. Detta anbud var något sämre än den erhållna köpesumman. Utredningsmännen kunna icke underlåta påpeka det anmärkningsvärda däruti, att omnämnda fastighet Engelbrektsgratan 10 förvärvats, ehuru endast ett fåtal tjänstemän kunde tänkas erhålla bostad i densamma.

En sammanställning av de å Aktiebolaget Städet verkställda avskrivningarna utvisar följande:

1920	Avskrivning å aktier	kronor	199 999.—
	» » fastigheter	»	200 001.—
1922	» » »	»	1 189 999.—
	Av Grönstedts bestridda omkostnader för Aktiebolaget Städet	»	25 300.—
1923	Hos Grönstedts avskrivna organisations- och inventariiekostnader för Aktiebolaget Städet	»	87 244.44
		kronor	1 702 543.44
	Avgår vinst å aktier	»	89 999.—
		Summa kronor	1 612 544.44

Efter övertagandet av fastigheten i kvarteret Städet år 1923 avskrev Spritcentralen ett belopp å 2 167 061 kronor 30 öre, vilket upptagits bland avskrivningar å Spritcentralens fastigheter.

För att utröna Spritcentralens verkliga kostnader för fastigheten i kvarteret Städet utöver det värde, 4 600 000 kronor, vartill fastigheten bokfördes i 1923 års bokslut, bör sålunda denna avskrivning tilläggas Aktiebolaget Städets egna avskrivningar. Härvid erhålles ett sammanlagt belopp av 3 779 605 kronor 74 öre.

Hänsyn har härvid icke tagits till kostnader för lagfart, allframtidssäkring och annullering av ett hyreskontrakt, tillhoppa 179 500 kronor, ej heller till ränteförluster.

19. Särskilda uppgifter om engagementet i Aktiebolaget Centralpalatset.

För att bereda sig och dotterbolagen ävensom Aktiebolaget Stockholms-systemet kontorslokaler förvärvade Spritcentralen år 1918 aktiemajoriteten i Aktiebolaget Centralpalatset. Fastigheten undergick under de närmaste åren efter aktieförvärvet fullständig inre ombyggnad. Sedan samtliga aktier förvärvats, övertogs år 1924 fastigheten av Spritcentralen, och bolaget likviderades.

Som bidrag till inredningen vid ombyggnaden erhöll Aktiebolaget Centralpalatset vissa tillskott från Spritcentralen och en del dotterbolag, uppgående till sammanlagt omkring 135 000 kronor. För att få disponera en del på flera år uthyrda lokaler i och för ombyggnaden måste Aktiebolaget Centralpalatset utbetala vissa ersättningar för respektive hyresgästers avflyttning. Dessa uppgå till omkring 67 000 kronor. Under sin verksamhetstid hade bolaget verkställt avskrivning å inventarier med 5 474 kronor 20 öre. Sammanräknas dessa belopp erhålles omkring 207 000 kronor, vilket i realiteten bör jämföras med avskrivningar.

För att få ett begrepp om Spritcentralens totala kostnader för Centralpalatset utöver dem, vartill fastigheten vid övertagandet bokförts i dess böcker, eller 2 591 493 kronor 40 öre, böra tilläggas dels koncernens avskrivningar å aktier i Centralpalatset med 142 284 kronor 73 öre, varav hos Grönstedt & Co 31 824 kronor, dels avskrivning hos Spritcentralen år 1923 å viss inredning med 22 997 kronor 69 öre, dels slutligen ersätt-

ning till en förutvarande hyresgäst å sammanlagt 30 000 kronor, vilken Spritcentralen på grund av äldre avtal utbätalt under åren 1924, 1925 och 1926. Med tillägg av dessa avskrivningar m. m. stiga nu omnämnda kostnader till 402 137 kronor 73 öre. I denna summa äro icke inberäknade kostnader för lagfart och allframtidsförsäkring.

De här berörda avskrivningarna å aktier och inredning ingå i de uppgifter om avskrivningar, som förut lämnats under rubrikerna »Avskrivningar å aktier» och »Avskrivningar å fastigheter hos Spritcentralen».

20. Avskrivningar hos dotterbolag.

I detta sammanhang lämnas en redogörelse för avskrivningar hos de dotterbolag, vilka äro så nära anslutna till Spritcentralen, att bokföringen för dem och moderbolaget skötes gemensamt. Då sådan anslutning icke äger rum beträffande Grand Hôtel och Carnegie, meddelas här icke uppgift om avskrivningar, som verkställts hos dessa bolag.

En sammanfattning av avskrivningar hos Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co lämnar följande resultat:

Utestående fordringar	kronor	4 102·60
Å Aktiebolaget Fenixpalatsets revers	»	85 060·45
Aktier	»	150 143·71
Goodwill	»	2 372 700·—
Inventarier	»	420 435·18
Fastigheter	»	34 708·88
Varulager	»	1 622 953·49
Summa kronor		4 690 104·31

I ovanstående tabell ingå de Grönstedt & Co:s avskrivningar å engagementen hos Aktiebolaget Städet och Aktiebolaget Centralpalatset, vilka i det föregående redovisats vid redogörelsen för engagementen i dessa båda bolag.

Avskrivning å goodwill föres i regel direkt på varukonto. Ett goodwillkonto finnes endast år 1917, och då överföres hela saldod därå, 581 575 kronor 24 öre, på varukonto. Hos detta bolag hava liksom hos moderbolaget förekommit utbetalningar av pensioner etc. till förutvarande personal, vilka inräknats under utgifter för goodwill.

I likhet med moderbolaget har även dotterbolaget genom en försiktig värdering av varulagret förskaffat sig en marginal för eventuella prisfluktuationer. Ifrågavarande reserveringar utgöra:

1924	kronor	728 103·42
1925	»	164 759·21
1926	»	730 090·86

Summa kronor 1 622 953·49

Då varulagret den 31 december 1926 hade ett värde av omkring 10.8 miljoner kronor, utgör reserven, 1.6 miljoner kronor, i runt tal 15 procent av lagervärdet.

De hos Spritcentralens samtliga dotterbolag utom Grand Hôtel och D. Carnegie & Co under åren 1917—1926 företagna avskrivningarna uppgå till ett sammanlagt belopp av 9 976 208 kronor 3 öre, som fördelar sig på följande sätt:

Osäkra fordringar.....	kronor	97 393·30
Aktier	»	519 416·42
Goodwill	»	4 253 024·22
Maskiner och inventarier	»	1 247 386·17
Fastigheter	»	2 236 034·43
Varulager	»	1 622 953·49
	Summa kronor	9 976 208·03

I det för avskrivningar å fordringar ovan angivna beloppet ingå följande poster:

Hos Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co:		
avskrivning å Aktiebolaget Fenixpalatsets revers	kronor	85 060·45
i övrigt	»	4 102·60
Hos Aktiebolaget Tegnér & Wilcken	»	3 830·25
Hos Gösta Lindberg & Co Aktiebolag.....	»	4 400·—
	Summa kronor	97 393·30

De här angivna å aktier verkställda avskrivningarna äro förut (sid. 74) omnämnda i annat sammanhang.

Avskrivningarna å goodwill fördela sig på olika dotterbolag sålunda:

Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co.....	kronor	2 372 700·—
Carlshamns Punschfabriksaktiebolag	»	395 000·—
Aktiebolaget Tegnér & Wilcken	»	150 000·—
Aktiebolaget J. Cederlunds Eftr.....	»	650 000·—
Hälsingborgs Jäst- & Spritfabriksaktiebolag	»	100 000·—
Aktiebolaget Billmanson Vinagenturer	»	25 000·—
Aktiebolaget De Förenade Vinagenturerna.....	»	45 000·—
Aktiebolaget William Grafs Vinagentur	»	29 996·—
Gösta Lindberg & Co Aktiebolag	»	217 000·—
Ivar Möller Importaktiebolag	»	68 828·22
Aktiebolaget Hammarén & Co	»	100 000·—
Aktiebolaget Gustaf Wigart	»	99 500·—
	Summa kronor	4 253 024·22

Större delen av dotterbolagens avskrivningar å fastigheter äro angivna i redogörelserna för engagementen i Aktiebolaget Städet och Aktiebolaget Centralpalatset.

Det under avskrivning å varulager upptagna beloppet utgöres av den i annat sammanhang omnämnda, hos Grönstedt & Co verkställda nedskrivningen av värdet å detta bolags varulager.

21. Särskilda uppgifter om engagementen i agenturföretagen.

Till dessa hänföres Aktiebolaget De Förenade Vinagenturerna, Aktiebolaget William Grafs Vinagentur, Aktiebolaget Charles Knutzen, Aktiebolaget Fritz Kramer & Co, Gösta Lindberg & Co Aktiebolag, Ivar Möller Importaktiebolag, Aktiebolaget Hammarén & Co, Aktiebolaget Gustaf Wigart. Hit böra även räknas firmorna I. Lagerwall & Co, W. T. Evert & Co och Th. Sack, vilka intaga ungefär samma ställning till moderbolaget som agenturbolagen, ehuru desamma organiserats på annat sätt.

Om ett flertal av dessa dotterbolag gäller, att avskrivning verkställdes av firmavärdet eller av »affärens värde», d. v. s. av det goodwillvärde, som i flertalet fall motsvarat bolagets aktiekapital. Dessa avskrivningar hava ibland skett på så sätt, att å tillgångssidan firmavärdet och å skuldsidan aktiekapitalet nedsatts. Dessa avskrivningar framgå av förvaltningsberättelserna. I sådant fall har någon verklig förlust icke uppkommit vare sig hos dotterbolaget eller hos moderbolaget. Det sistnämnda har redan förut tagit den eventuella förlusten genom avskrivning av aktie- eller goodwillvärdet i sina böcker. Emellertid förekomma vid sidan härav även avskrivningar med anlitande av vinstmedel.

Såsom redan påpekats hava extra tillskott lämnats såväl från moderbolaget till dotterbolagen som tvärtom. I sistnämnda fall har avsikten varit att tillföra moderbolaget vinstmedel av dotterbolagens rörelse.

Spritcentralens kostnader för och inkomster av de existerande 8 agenturbolagen och Aktiebolaget Hans Billmanson Vinagenturer samt firmorna I. Lagerwall & Co och W. T. Evert & Co hava varit föremål för undersökning av koncernens jourhavande revisor, herr S. R. Wikland. De härvid framkomna uppgifterna hava bekräftats av förevarande granskning, i den mån densamma berört de i utredningen avhandlade frågorna. Revisor Wikland har på begäran fullföljt undersökningen till och med den 31 december 1926. Denna undersökning utvisar, att Spritcentralens ursprungliga inlösningssummor och utbetalade belopp för agenturfirmorna uppgått till 3 445 910 kronor. Spritcentralens nettokostnad för firmorna, sålunda efter avdrag för firmornas överskott, utgjorde den 31 december 1926 1 634 663 kronor vid beräkning av ränta på ränta efter 6 procent och 453 971 kronor utan sådan ränteberäkning. I fråga om vissa av firmorna föreligger det förhållandet, att Spritcentralen å deras rörelse intjänat mer än det för firman utlagda beloppet.

22. Sammanfattning av avskrivningar.

Följande tabell lämnar en sammanfattning av Spritcentralens och dess dotterbolags — med undantag av Grand Hôtel och Carnegie — avskrivningar åren 1917—1926, i avrundade tusental kronor:

	Moderbolaget	Dotterbolagen	S u m m a
Osäkra fordringar	14 000	97 000	111 000
Aktier	8 636 000	519 000	9 155 000
Astra	2 455 000	—	2 455 000
Goodwill	26 035 000	4 253 000	30 288 000
Maskiner och inventarier.....	8 246 000	1 247 000	9 493 000
Fastigheter	14 288 000	2 236 000	16 524 000
Varulager	14 000 000	1 623 000	15 623 000
Förrådsartiklar m. m.	3 000 000	—	3 000 000
Summa kronor	76 674 000	9 975 000	86 649 000

Beträffande innebörden av dessa uppgifter torde få hänvisas till den föregående framställningen och därjämte anmärkas följande.

Vid bedömning av avskrivningarna över huvud taget får ej förbises penningvärdets förskjutning under ifrågavarande förvaltningsperioder.

Beträffande särskilt frågan om avskrivningarna å goodwill hänvisas till vad därom tidigare anförts (s. 72).

Till det för avskrivning å Astraengagementet angivna beloppet bör, för bedömning av detta engagement, läggas omkring 1 365 000 kronor, vilka såsom byggnadskostnader här redovisas under avskrivningar å fastigheter.

Vid behandling av avskrivningar å aktier, varulager och förrådsartiklar har förut framhållits, att genom vissa av dessa avskrivningar skapats betydande dolda reserver.

23. Gåvor, representation, annons- och reklamkostnader.

Av undersökningarna har framgått, att gåvor, utgifter för representation samt annons- och reklamkostnader förekommit i större utsträckning och å större belopp under Spritcentralens första verksamhetsår än vad numera är fallet.

Såsom exempel på gåvor må anföras följande.

1920 års bolagsstämma anslag 50 000 kronor till Centralförbundet för Socialt arbete för upprättande av Socialpolitiska institutet. Mendelska sällskapet, Landskrona, erhöll samma år 5 000 kronor.

För verksamheten mot smuggling och liknande ändamål hava utgivits följande belopp:

1921	kronor	20 000·—
1922	»	35 000·—
1923	»	23 353·55
1924	»	29 303·30
1925	»	16 000·—
1926	»	20 000·—
1927	»	12 000·—

Summa kronor 155 656·85

Mot styrelsens beslut den 18 december 1925 att anslå 20 000 kronor för verksamheten mot smuggling reserverade sig såväl styrelsens ordförande som statens jourhavande direktör. Beslutet gjordes även till föremål för anmälan av jourhavande direktören till chefen för finansdepartementet. Då styrelsen den 31 augusti 1927 beslöt utbetalande av ett anslag å 12 000 kronor för detta ändamål, har t. f. jourhavande direktören, som visserligen anslutit sig till beslutet, ingivit anmälan därom till departementschefen.

Representationskostnaderna, som tidigare varit större än numera, hava föranlett revisorerna att i särskilda P. M. till styrelsen år 1922 och 1923 påyrka inskränkning i visst avseende, vilket påpekande beaktats. Inberäknat det till Pariskontorets förfogande ställda beloppet av 1 000 kronor uppgingo de för år 1926 enligt uppgift till omkring 3 370 kronor. Med hänsyn till Spritcentralens ställning är det önskvärt, att representationskostnaderna ytterligare nedbringas.

För partihandelsbolagen, Spritcentralen och Grönstedt & Co samt under tidigare år Aktiebolaget Tegnér & Wilcken, uppgivas annonskostnaderna för åren 1920—1926 till sammanlagt omkring 43 000 kronor. För åren 1924—1926 hava de uppgått till cirka 3 500 kronor årligen. I de nu nämnda annonskostnaderna ingå sådana utgifter som för annonsering i Systembolagens tidskrift (1925 och 1926 1 200 kronor årligen), Franska Handelskammarens tidskrift (1926 800 kronor) och Hotellboken (1926 500 kronor). 1926 års annonseringskostnad belöper sig härutöver till cirka 1 100 kronor. Samtliga agenturbolagen hava för egen annonsering under åren 1920—1926 utgivit sammanlagt omkring 3 600 kronor. De utländska husen hava, enligt vad som kunnat utrönas, under samma tid genom agenturbolagens förmedling utgivit omkring 84 500 kronor för annonsering.

24. Arvoden till styrelse och revision. Avlöningsbestämmelser.

Till de av Kungl. Maj:t utsedda funktionärerna i Spritcentralens styrelse och revision utgå årliga arvoden enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 april 1925 efter följande grunder:

Styrelsen:

ordföranden	kronor 6 000
annan styrelseledamot	» 3 000
styrelsesuppleant	» 1 000
medlemskap i direktörsrådet, högst	» 2 000
ordförandeskap i styrelsen för Grönstedt, Carnegie eller Grand Hôtel, högst	» 2 000
ledamotskap i styrelsen för Grönstedt, Carnegie eller Grand Hôtel, högst	» 1 500
ledamotskap i styrelsen för ett eller flera av övriga dotterbolag, tillhopa högst	» 500

Ordföranden i Spritcentralens styrelse får uppbära sammanlagt högst 8 000 kronor och annan styrelseledamot sammanlagt högst 5 000 kronor.

Revisionen:

revisor	kronor 1 500
revisorssuppleant	» —
revisorsskap i Grönstedt, Carnegie eller Grand Hôtel, högst	» 1 000

Revisor får icke uppbära mera än sammanlagt högst 2 500 kronor.

Utöver nu nämnda arvoden får styrelseledamot, revisor eller suppleant icke åtnjuta ersättning i någon form från bolagen.

Till de av bolagsstämman utsedda funktionärerna i styrelse och revision utgå årliga arvoden efter följande å stämman den 20 april 1926 beslutade grunder:

Styrelsen:

styrelseledamot	kronor 3 000
styrelsesuppleant	» 1 000
medlemskap i direktörsrådet, högst	» 2 000
medlemskap i dotterbolags inre organisation, högst	» 2 000
ordförandeskap i styrelsen för Grönstedt, Carnegie eller Grand Hôtel, högst	» 2 000
ledamotskap i styrelsen för Grönstedt, Carnegie eller Grand Hôtel, högst	» 1 500
ledamotskap i styrelsen för ett eller flera av övriga dotterbolag, tillhopa högst	» 500

Styrelseledamot får uppbära sammanlagt högst 5 000 kronor eller, om han är i tjänst hos bolaget, sammanlagt högst 3 000 kronor.

Utöver nu nämnda arvoden får styrelseledamot eller suppleant icke uppbära annan ersättning från bolagen än av styrelsen bestämd avlöning för anställning hos bolaget.

Revisionen:

revisor	kronor 1 500
revisor, tillika jourhavande revisor, med skyldighet att utan särskilt arvode revidera samtliga dotterbolag	» 3 500
revisorssuppleant	—
revisorsskap i Grönstedt, Carnegie eller Grand Hôtel, högst	» 500
revisorsskap i övriga dotterbolag, tillhopa högst	» 500

Härutöver äger revisor icke åtnjuta någon ersättning, dock med undantag för uppdraget såsom jourhavande revisor. För detta uppdrag utgår ersättning, som bestämmes av de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna. Denna ersättning utgör för närvarande 16 500 kronor för år.

Här nedan följer en sammanställning av arvoden i styrelse och revision år 1926 hos Spritcentralen med dotterbolag jämte ersättningar för uppdrag i Spritcentralens direktörsråd och Grand Hôtels ekonomiråd.

	Styrelse, Råd	Revisorer	Summa, samtliga
Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.			
Av Kungl. Maj:t utsedda.....	23 000	5 000	28 000
Övriga	14 000	3 000	17 000
Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co	2 500	1 000	3 500
Aktiebolaget De Förenade Vinagenturerna	100	500	100
Aktiebolaget William Grafs Vinagentur	100		100
Aktiebolaget Charles Knutzen	300		300
Aktiebolaget Fritz Kramer & Co	100		100
Gösta Lindberg & Co Aktiebolag	100		100
Ivar Möller Importaktiebolag	100		100
Aktiebolaget Hammarén & Co	100		100
Aktiebolaget Gustaf Wigart	100		100
Aktiebolaget Nya Grand Hôtel	4 800	1 000	5 800
Ekonomirådet i Aktiebolaget Nya Grand Hôtel.....	12 000		12 000
Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co	3 000	1 000	4 000
Hälsingborgs Jäst- & Spritfabriksaktiebolag	100		100
Journalhavande revisorns ersättning utöver revisors- arvoden		16 500	16 500
Summa	60 400	28 000	88 400

Statens jourhavande direktör åtnjuter ett arvode av 24 000 kronor, vartill kommer dyrtidstillägg enligt de bestämmelser, som gälla för statens befattningshavare med oreglerad avlöning.

Verkställande direktören i Spritcentralen uppbär i avlöning 40 000 kronor om året jämte fri bostad vid Reymersholm. Dessutom åtnjuter han såsom styrelseledamot i Spritcentralen ett arvode av 3 000 kronor, varför hans sammanlagda inkomst därifrån utgör 43 000 kronor.

Vice verkställande direktörens och kassadirektörens avlöning uppgår till 25 000 kronor om året, vartill kommer arvode såsom styrelsesuppleant i Spritcentralen 1 000 kronor, tillsammans 26 000 kronor.

Vice verkställande direktören och fabriksdirektören uppbär 25 000 kronor om året, vartill kommer fri bostad vid Reymersholm.

En verkställande direktör i Grönstedt & Co, vilken därjämte är *ställföreträdare* för verkställande direktören i Spritcentralen, har i avlöning 25 000 kronor om året samt såsom styrelsesuppleant i Spritcentralen 1 000 kronor, eller sammanlagt 26 000 kronor.

En annan verkställande direktör i Grönstedt & Co åtnjuter i avlöning 25 000 kronor om året samt i styrelsearvode i bolaget 1 000 kronor, tillsammans 26 000 kronor.

Ombudsmannen och sekreteraren hos Spritcentralen uppbär i denna sin egenskap 5 000 kronor samt såsom sekreterare i direktörsrådet 18 000 kro-

nor om året. Såsom styrelseledamot eller suppleant i 8 bolag (förut 9) uppbär han därjämte 1 000 kronor. Hans inkomster från organisationen uppgå sålunda till 24 000 kronor.

Biträdande sekreteraren i direktörsrådet uppbär ett arvode av 2 500 kronor om året.

Parisrepresentanten har i avlöning 25 000 kronor om året. Som bidrag till kontor och biträde uppbär han 10 000 kronor och för representation 1 000 kronor om året. Hans övriga direkta utgifter för porto, frakt, resor etc. betalas av Spritcentralen.

Verkställande direktören i Grand Hôtel uppbär en lön av 40 000 kronor jämte vissa naturaförmåner.

Verkställande direktören i D. Carnegie & Co åtnjuter en lön av 40 000 kronor och fri bostad.

Till *disponenterna vid fabriker och filialer* utgå löner till belopp, växlande mellan lägst 8 384 kronor och högst 19 075 kronor, vartill i fem fall kommer förmån av hyresfri bostad.

För de hos Spritcentralen och Grönstedt & Co anställda *tjänstemän* utom direktörerna och ombudsmannen har en normallönestat fastställts av Spritcentralens styrelse den 17 februari 1927. Denna stat grupperar flertalet förekommande tjänstemannabefattningar under vissa standardbefattningar med en för varje dylik befattning fastställd normallön. Vid fixerandet av normallönebeloppens storlek har man med ledning av tillgänglig erfarenhet sökt nå fram till löner, vilkas storlek synts garantera erhållande och bibehållande jämväl under förbättrat konjunkturläge av kompetenta och pålitliga innehavare av de olika befattningarna. Normallönen är en begynnelselöne och avsedd att växa med personliga tillägg.

Lönerna till Spritcentralens och Grönstedt & Co:s *arbetarpersonal* regleras av kollektivavtal. De nu gällande avtalen hava tillämpats från och med ingången av år 1925.

Ledamöter av styrelsen, revisionen och direktionen åtnjuta fria resor i första klass samt inom Sverige ett dagtraktamente å 35 kronor och utomlands å 60 kronor. Disponenterna hava vid resor i Sverige ett dagtraktamente å 25 kronor samt fria resor i andra klass. För övriga tjänstemän gälla olika bestämmelser, beroende på den anställdes ställning i företaget och resans beskaffenhet.

25. Informationsbyrån.

Spritcentralen har gemensamt med Aktiebolaget Stockholmssystemet anordnat en s. k. informationsbyrå med uppgift att tillhandagå systembolagen och konsumenterna med upplysningar angående de saluförda varorna. Kostnaderna för denna byrå fördelas mellan bolagen.

Rörande informationsbyrån anförde Spritcentralens revisorer i en särskild vid sidan av revisionsberättelsen till styrelsen ingiven skrivelse den

2 juni 1922, att denna byrås verksamhet icke syntes dem fylla något verkligt behov för partihandelsbolagen, i varje fall ej något behov, som stode i riktigt förhållande till de årliga kostnaderna eller till kostnaden för den dyrbara inredningen av densamma. Det vore nämligen, enligt revisorernas sätt att se, Aktiebolaget Stockholmssystemet, som i alldeles övervägande grad måste hava nytta av byrås verksamhet, varför de föresloge, att åtgärder måtte vidtagas i syfte att Spritcentralen och dess dotterbolag endast drabbades av en ringa del av kostnaden för uppehållande av verksamheten i fråga.

I en P. M. till styrelsen, som är daterad den 2 juni 1923 och överlämnades vid sidan av revisionsberättelsen, återkommo revisorerna till denna fråga och erinrade därvid, att Spritcentralens styrelse anfört, att ifrågavarande kostnad för år 1922 kunde beräknas till 20 600 kronor, eller till ungefärligen samma belopp, som för motsvarande ändamål utgaves av Aktiebolaget Stockholmssystemet. En dylik fördelning hade syntes styrelsen svara mot det intresse, som hos de olika företagen förefunnes av byrås verksamhet.

Revisorerna hävdade emellertid bestämt den uppfattningen, att partihandelsbolagets utgift för denna verksamhet snarast borde upphöra och att det arbete av ifrågavarande slag, som kunde ifrågakomma beträffande partihandeln med rusdrycker, syntes kunna övertagas av annan eller andra bolagets avdelningar.

Den av revisorerna sålunda uttalade uppfattningen har styrelsen icke delat och, enligt vad utredningsmännen inhämtat, lära revisorerna sedermera hava frångått sin mening. Allt fortfarande uppehålls en för Spritcentralen och Stockholmssystemet gemensam informationsbyrå, för vilken utgifterna numera kunna beräknas till 27 000 kronor för år. Härav bestrider Spritcentralen i runt tal 12 000 kronor, varvid likväl bör beaktas, att i detta belopp ingår ersättning även för byrås föreståndare såsom provningssakkunnig. Återstoden betalas av Stockholmssystemet.

26. Den inre kontrollen.

Spritcentralen arbetar med 11 fabriker och filialer. Bokföringen för dem är förlagd till huvudkontoret. Detta möjliggöres genom ett mellan filialerna och huvudkontoret upprättat rapportsystem, varigenom huvudkontoret erhåller uppgift om filialernas alla åtgöranden, såsom mottagning av varor och inventarier, beredning av varor, expeditioner, tappningar och förflyttningar filialerna emellan.

All fakturering sker hos huvudkontoret, som även praktiskt taget likviderar alla inkommande räkningar och mottager alla inbetalningar för utfärdade fakturor. Endast för tull, fraktkrediträkningar, avlöningar samt smärre löpande utgifter hava filialerna förlagskassor, för vilka redovisning äger rum varje dag genom kassarapporter till huvudkontoret.

Själva bokföringen är så upplagd, att genom densamma relativt snabba månatliga bokslut kunna verkställas.

Kontrollavdelningen har till uppgift att utföra siffergranskning av alla Spritcentralens och dess dotterbolags räkenskapsböcker samt verifikationerna till desamma ävensom att för revisorernas räkning verkställa de utredningar och uppdrag, som av dem kunna påkallas.

Kontrollavdelningens personal utgöres för närvarande av 1 avdelningschef och 5 tjänstemän, varav 1 kvinnlig. Sammanlagda avlöningsbeloppet för avdelningen uppgår till omkring 44 500 kronor.

Avdelningens uppgifter och arbetsordning äro angivna i en P. M. av den 7 oktober 1927.

Granskning av bolagets kassarörelse sker dag för dag i och för vinnande av högsta möjliga kontroll ävensom för att därigenom omedelbart kunna föranstalta om rättelse av eventuellt förekommande felaktigheter. Räkenskapsböckerna avslutas och granskas månatligen. Vid granskning av verifikationerna iakttages, att attest av därtill behörig person förefinnes, och att utbetalningen blivit i behörig ordning kvitterad. Beträffande material och förbrukningsartiklar etc. tillses dessutom, att priserna äro i överensstämmelse med träffade avtal eller godkända offerter eller, därest särskild uppgörelse ej träffats, med de vid tiden för inköpet i marknaden gällande priserna, samt att påteckning rörande varans rätta mottagande och godkännande förefinnes.

Ångbåtsfrakter kollationeras med gällande fraktavtal. I de undantagsfall, där sådana icke förefinnas, företages en jämförande granskning för att utröna, huruvida de debiterade frakterna kunna anses vara rimliga. Järnvägsfrakterna kollationeras mot fraktkrediträkningarna och fraktfördelningsuppgifterna, varvid tillses, att alla å räkningen upptagna frakter, som äro att anse såsom utlägg, blivit vederbörligen debiterade, varefter fraktsedlarna översändas till särskilt engagerad trafikexpert för kontroll av fraktbeloppen i tariffhänseende. Vid all fraktgranskning efterses så långt som möjligt, att transportererna verkställts på billigaste sätt.

Debiteringen av premier för sjöassurans kontrolleras överensstämma med de villkor och tariffer, som äro stipulerade i de med sjöförsäkringsbolagen träffade avtalen. Brandassuranserna för varulagret kontrolleras månadsvis genom upprättandet av en tablå, som upptager summan av försäkringsbeståndet för varje särskild plats och som balanseras mot summan av varulagrets värde enligt de inventeringsinstrument, som upprättats vid varje månadsskifte.

Avlöningar till anställd personal kontrolleras överensstämma med upprättade löneplaner och kollektivavtal med tillhjälp av ett för detta ändamål uppgjort register, innehållande härför erforderliga uppgifter och personalia. Pensioner och understöd till f. d. anställd personal, som på grund av ålder eller sjuklighet ej mera är tjänstduglig, eller som bolaget på grund

av kontraktsevenlig förbindelse åtagit sig utbetala till övertagen överflödig personal kontrolleras till sina belopp.

Inkommande fakturor å av bolaget inköpta varor överlämnas till kontrollavdelningen, där de kontrollräknas och kollationeras med direktörsrådets inköpsprotokoll beträffande priser och övriga konditioner. När likvid verkställts för desamma, tillser kontrollavdelningen, att denna skett på föreskrivet sätt och å rätt tid.

Omsättningsskatten, som av Spritcentralen för statens räkning debiteras systembolagen och redovisas månatligen till statskontoret, kontrolleras genom hopsummering av alla å fakturorna debiterade skattebelopp, kollationering av alla å-priser å originalvaror jämte uträkningen av desamma samt kollationering av å-priser och uträkning av de å fakturaavdelningen upprättade sammandragen över härtappade varor. Slutligen avstämmas skattebeloppet med däremot svarande belopp i försäljningsboken. Tillverkningsskatten kontrolleras överensstämma med levererade kvantiteter under respektive betalningsterminer.

Kontrollavdelningens personal biträder på uppdrag av revisorerna vid de årliga inventeringarna vid bolagets fabriker och filialer,

Debiteringar kontrolleras beträffande utgående fakturor i samband med kontrollen av omsättningsskatten. Beträffande ingående hyror, räntor, utdelning å obligationer och aktier etc. sker detta enligt därför upprättat register.

Inlösta aktiekuponger avprickas i för ändamålet särskilt upplagt aktienummerregister.

Granskningen av dotterbolagens räkenskaper sker för Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co i samband och i likhet med Spritcentralen. Beträffande de övriga, där kassarörelsen icke kan följas dag för dag, sker granskningen i tillämpliga delar efter samma grunder som för Spritcentralen, för agenturbolagen med särskild uppmärksamhet fäst på att provisionsinkomsterna överensstämma med fastställda provisionssatser och de verkställda köpen.

Intressekontorets räkenskaper siffergranskas av personal från kontrollavdelningen.

Rapport över det utförda granskningsarbetet avgives månadsvis genom avskrift av granskningsjournalen i tvenne exemplar, varav direktionen erhåller ett och revisorerna ett.

Kontrollen å inköp av fatvaror är ordnad på följande sätt.

När erforderliga prover å en offererad vara kommit Spritcentralen tillhanda, granskas kvaliteten av densamma genom s. k. blindprovning. Befinnes den offererade varan ur kvalitets- och prissynpunkt lämplig för Spritcentralens behov, föredrages offerten tillsammans med provningsprotokollets utlåtande i direktörsrådet, som behandlar frågan, huruvida offerten skall antagas eller icke.

Sedan varan anlämt till Sverige, uttagas prover ur densamma, vilka jämföras med de prover, som bevarats från den första provningen vid offer-

tens ingivande. Härigenom är Spritcentralen alltid i stånd att kontrollera, att den levererade varan i kvalitetshänseende överensstämmer med den, som från början offererats.

Kvantitetskontrollen sker på följande sätt. Fakturor i fyra exemplar tillställas Spritcentralen av vederbörande leverantör. Det för bokföring hos räkenskapsavdelningen avsedda exemplaret överlämnas till kontrollavdelningen, som granskar fakturan med ledning av protokollet över inköpsbeslutet, varvid, förutom kvantitet och kvalitet, även betalningsbestämmelserna äro föremål för granskning. När fakturan sedermera gått till likvid och därför på nytt passerar kontrollavdelningen tillsammans med övriga verifikationer i kassarapporterna, tillses, att betalningsbestämmelserna följts. Dessa bestämmelser innebära i huvudsak antingen kontant likvid (med eller utan kassarabatt) efter varans ankomst och godkännande eller likvid en eller flera månader från fakturadatum, därest varan behörigen ankommit och godkänts.

Uppgift om varans ankomst och godkännande är vid likvidens utförande påtecknad fakturorna genom vin- och spirituosaavdelningens försorg. Denna avdelning erhåller genom på olika slags rapporter grundade noteringar i sin lagerbokföring upplysningar angående inköpta varor.

Bland Spritcentralens leverantörer av viner och spirituosa må nämnas följande:

Cognac: Augier Frères & Cie, Cognac; Barnett & Elichagaray, Cognac; Barriasson, Maison, Cognac; Bisquit, Dubouché & Cie, Jarnac; Boutelleau & Cie, Barbezieux; Boutillier, Delaurière & Cie, Cognac; Camus Frères, Cognac; Castillon & Cie, Cognac; Combeau & Cie, Pascal, Cognac; Coutanseaux Aïne, Saintes; Delamain & Cie, Jarnac; Denis, Henry Mounié & Cie, J., Cognac; Dupuy & Cie, A., Cognac; Foucauld & Cie, Lucien, Cognac; Fournier & Cie, V., Châteauneuf; Frapin & Cie, P., Segonzac; Fromy, Rogée & Cie, St. Jean d'Angély; Godet Frères, La Rochelle; Hennessy & Cie, Jas., Cognac; Hine & Cie, Thos., Jarnac-Cognac; Magnier & Cie, A., Blanzac s/ Cognac; Martell & Cie, Cognac; Martin & Cie, E. Rémy, Cognac; Meukow & Cie, A.-C., Cognac; Monnet & Cie, J. G., Société Propriétaires Vinicoles de Cognac, Cognac; Normandin & Cie, E., Châteauneuf; Otard-Dupuy, Maison, Cognac; Pellisson Père & Cie, Cognac; Prunier, Maison, Cognac; Renault, Saint Louvent & Cie, Cognac; Révérend, Distillerie de S:t, S:t Genis de Saintonge; Rivière Gardrat & Cie, Cognac; Robin & Cie, Albert, Cognac; Robin, Jules S. A., Cognac; Rouyer, Guillet & Cie, Saintes, Salignac & Cie, Louis de, Cognac; Savard, Georgeon & Cie, Veuve P., Cognac; Sorin & Cie, J., Cognac; Tiffon, Etablissements M., Jarnac; Vallein, G., Chermignac.

Whisky: Ainslie & Heilbron (Distillers), Ltd., Glasgow; Bisset & Co., Ltd., John, Aberdeen; Buchanan & Co., James, London; Chaplin & Co., Ltd., W. H., London; Crabbie & Co., Ltd., John, Leith; Crawford & Son, Ltd., Daniel, Glasgow; Dewar & Sons Ltd., John, Perth; The Distillers Agency Ltd., Edinburgh; Field, Son & Co., London; Grant & Sons Ltd., William, Glasgow; Haig & Co., Ltd., John, Markinch; Mackinlay & Co., Chas, Leith; Macleay, Duff & Co., Glasgow; Mc. Nish & Co., Ltd., Robert, Glasgow; Mc. Pherson & Sons, John E., Newcastle-on-Tyne; Martin & Co., Ltd., James, Leith; Portal, Dingwall & Norris, London; Stewart,

Ltd., J. & G., Edinburgh; Walker & Sons, Ltd., John, London; White Horse Distillers, Ltd., Glasgow.

Champagne: Ayala (S:té A:ne), Champagne, Ay; Bollinger, J., Ay; Clicquot-Ponsardin, Veuve (Bertrand, de Mun & Cie, Reims); Goulet & Cie, V:ve George, Reims; Heidsieck & Cie Monopole, Champagne, Reims; Moët & Chandon, Maison, Epernay; Mumm & Cie (Société Vinicole de Champagne), Reims; Pommery & Greno, Champagne, Reims; Roederer, S:té A:ne, Champagne Louis, Reims; Roger & Cie, Pol., Epernay.

Bordeaux-viner: Barton & Guestier, Bordeaux; Birkedal Hartmann & Cie, Bordeaux; Calvet, J., S. A., Bordeaux; Cruse & Fils Frères, Bordeaux; Descas Père & Fils, Bordeaux; Danglade & Fils, L., Libourne; Eschenauer, Louis, Bordeaux; Flouch Frères & Cie, Bordeaux; Johnston & Fils, Nath:l, Bordeaux; Lalande & Cie, A., Bordeaux; Latrille & Ginestet, Etabl., Bordeaux; Schröder & Schyler & Cie, Bordeaux; Woltner, F., Paris.

Bourgogne-viner: Bouchard Ainé & Fils, Beaune; Bouchard Père & Fils, Beaune; Calvet, J., S. A., Beaune; Chauvenet, F., Nuits; Geisweiler & Fils, Nuits; Latour, Louis, Beaune; Regnier & Cie, Jules, Dijon.

Rhen- och moselviner: Blum, Jacob, Mainz; Deinhard & Co., Koblenz; Hinckel & Winckler, Frankfurt a/Main; Kayser & Co., Julius, Traben-Trarbach; Koch Söhne, A., Mainz; Langenbach & Söhne, J., Worms a/Rhein; Leiden, D., Ltd., Köln; Maas, Nathan & Co., Mainz; Mahler, Wilhelm, Worms a/Rhein; Marx, Marcus, Schweinfurt a/Main; Meyer, M., Kreuznach; Sichel Söhne, H., Mainz; Siegel, Walter S., Wiesbaden.

Spanska viner: Bodegas Bosch-Güell, S. A., Villafranca del Panadés; Bodegas Guipuzcoanas, Pasajes; Bühler & Sorg en C., Villafranca del Panadés; Carrasco & Benitez, Malaga; Domecq y C:a, Pedro, Jerez; Fernández & Co., Manuel, Jerez de la Frontera; Flügel & Co., Gutierrez, Jerez; Garvey, S. A., Sucesores de, Jerez de la Frontera; Gonzales Byass & Co., Ltd., Jerez de la Frontera; Guerrero & C:a, Manuel, Jerez de la Frontera; Larios y C:a, Malaga; Ruiz & Albert, Malaga; Sanchez Romate H:nos, Jerez de la Frontera; Valdespino y H:no, A. R., Jerez de la Frontera; Williams, Humbert & Co., Jerez de la Frontera; Wisdom & Warter, L:d, Jerez de la Frontera; Viuda de Luis Quer, Reus.

Portugisiska viner: Abudarham & F:os, V:a, Madeira; Agricola e Commercial dos Vinhos do Porto, Ltd., Companhia, Oporto; Blandy's Madeiras Lda, Funchal; Burmester & Co., J. W., Oporto; Cockburn, Smithes & Co., Oporto; Cossart, Gordon & Co., Ltd., Funchal; Croft & Co., Villa Nova de Gaya; Feist, Ltd., H. & C. J., Oporto; Feuerheerd Bro:s & Co., Ltd., Villa Nova de Gaya; Forrester, Ltd., Offley, Villa Nova de Gaya; Freitas Martins, Caldeira & Co., Ltd., Funchal; Gomez da Conceição, F:os Luiz, Funchal; Graham & Co., William & John, Oporto; Henriques & Henriques, Funchal; Hunt, Roope & Co., Oporto; Leacock & Co., Ltd., Madeira; Tarquinio T:da Camara Lomelino, Lda., Funchal; Pereira da Fonseca, Lda., Abel, Lisboa; Pinto Vasconcellos, Lda., J. T. Lisboa; Portugal dos Santos & Co., Funchal; Power, Drury & Co., Madeira; Rutherford & Miles, Madeira; Sandeman & Co., Villa Nova de Gaya; Silva & Cosens, Ltd., Oporto; Welsh Brothers, Funchal.

Italienska viner: Cinzano & Cia., Francesco, Società Anonima, Torino; Florio & Co., Turin; Fratelli Beccaro, Acqui; Fratelli Folonari, Brescia; Martinazzi & Cia., E., Torino; Martini & Rossi, Torino; Ruffino, Società Anonima, Brescia; Urbani & Co., Petrangeli, Orvieto; Whitaker & Co., Ingham, Ltd., Marsala; Woodhouse & Co., Marsala.

27. Särskilda uppgifter om engagementen i Aktiebolaget Nya Grand Hôtel och Aktiebolaget D. Carnegie & Co.

Beträffande koncernens förluster å aktierna i Aktiebolaget Nya Grand Hôtel hava uppgifter lämnats i det föregående.

Vid likvidationen år 1923 av Carlshamns Punschfabriksaktiebolag ägde detta bolag aktier i Stockholms Allmänna Restaurantaktiebolag å sammanlagt nominellt 50 000 kronor. Bolaget hade verkställt avskrivningar å dessa aktier, så att deras bokförda värde utgjorde endast 1 krona. För det sålunda bokförda värdet överlätos aktierna å Grand Hôtel. Överlåtelsen godkändes av Spritcentralens styrelse den 15 november 1923. Utdelning å aktierna har sedermera årligen utgjort 7 procent. Aktierna hava år 1924 i samband med taxering för gåva uppskattats till ett värde av 35 000 kronor. Av aktierna har Grand Hôtel i oktober i år försålt nominellt 5 000 kronor till en kurs av 110 procent och sedermera ytterligare nominellt 23 000 kronor till en kurs av 103 ½ procent.

Grand Hôtel har vidare år 1923 hos Spritcentralen erhållit ett inteckningslån å 200 000 kronor, som löper med 5 procents ränta. Hypoteket ligger under halva taxeringsvärdet i Royalfastigheten.

Under de senare åren har en mycket omfattande modernisering av Grand Hôtel företagits. Denna har krävt betydande belopp. Medel hava emellertid icke erhållits genom lån från Spritcentralen eller dess dotterbolag och ej heller mot av koncernen tecknad borgen.

Aktierna i Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co inköptes år 1920 för 13 000 000 kronor.

Spritcentralens motivering för inköpet återfinnes i årsberättelsen för år 1920. Likviden för aktierna erlades av Spritcentralen sålunda, att 1 000 000 kronor betaltes kontant, 1 000 000 kronor med revers å 6 procent och återstående 11 000 000 kronor i obligationer. Dessa obligationer erhöles på så sätt, att Porterbryggeriet upplade ett 6 procents obligationslån, vilket belopp utlånades till Spritcentralen mot dess revers.

De kostnader, som Porterbryggeriet hade för nämnda obligationslån, 119 755 kronor 14 öre, betaltes av Spritcentralen.

Storleken av de avskrivningar, som Spritcentralen och dess dotterbolag verkställt å aktier i D. Carnegie & Co, har angivits i annat sammanhang.

Undersökningen av Spritcentralen och dess övriga dotterbolag har icke givit vid handen sådana förhållanden, att utredningsmännen funnit anledning föreligga att verkställa granskning av D. Carnegie & Co:s räkenskaper.

Utredningsmännens förslag.

1. Partihandelsföretagets organisation såsom ett aktiebolag. Aktieägare och aktiekapital.

*Partihandels-
rättens inne-
havare.*

Avtalsför-
slaget § 19.

När utredningsmännen av sitt uppdrag föranletts att uppgöra förslag till nytt avtal rörande utövandet av partihandel med rusdrycker, hava de anställt en jämförelse mellan aktiebolagsformen och andra organisationsformer, som kunna tänkas ifrågakomma. Visserligen kunna anmärkningar framställas mot den nuvarande partihandelsorganisationen, men de synas icke vara av den innebörd, att de böra föranleda, att aktiebolagsformen utdömes såsom olämplig vid partihandelns utövande. Vissa påtagliga fördelar befinnas vid ett närmare övervägande vara förenade med användande av denna form vid partihandeln med rusdrycker. Förutom ur handelspolitiska synpunkter synes det av skäl, vilka framgå av det följande, vara önskvärt, att staten icke själv utövar denna rörelse. Utredningsmännen hava därför stannat vid den meningen, att aktiebolagsformen bör bibehållas för partihandelns organisation.

Enligt rusdrycksförsäljningsförordningen må antagas ett eller flera partihandelsbolag. Genom avtal den 26 oktober 1923 har Kungl. Maj:t upplåtit partihandelsrätt åt Spritcentralen. Detta avtal innehåller den förklaringen, att Kungl. Maj:t icke för tid, under vilken avtalet är gällande, skall till partihandelsbolag antaga annat bolag än sådant, som i förhållande till Spritcentralen är att anse som dess dotterbolag. Genom avtal den 16 oktober 1925 har Kungl. Maj:t sedermera upplåtit partihandelsrätt jämväl åt ett av Spritcentralens dotterbolag, Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co.

För närvarande är alltså partihandelsrätt upplåten åt två bolag. Av dessa är emellertid Grönstedt & Co i fråga om förvaltningen helt beroende av Spritcentralen. En upplåtelse av partihandelsrätt åt tvenne innehavare innebär med hänsyn till bokföring och redovisning en dualism, som icke kan anses medföra några verkliga fördelar. Det har ej heller uppvisats, att en avveckling av det Grönstedtska bolaget skulle föranleda praktiska svårigheter av nämnvärd betydelse. Härtill kommer, att man genom att upplåta rätt till partihandel med rusdrycker åt endast ett företag erhåller större möjligheter att anordna denna partihandel på sådant sätt, att en ändamålsenlig förvaltning och effektiv kontroll ernås.

Vid sådant förhållande är närmast att undersöka, huruvida avtal om fortsatt upplåtande av partihandelsrätten bör träffas med Spritcentralen. Åtskilliga kostnader och praktiska svårigheter, vilka skulle medfölja partihandelsrättens upplåtande till ett nytt företag, skulle nämligen undvikas, om denna rätt för en ny period lämnades åt ett bolag, som förut varit verksamt inom detta område.

Därest partihandelsrätt upplättes enbart åt Spritcentralen, bör härav följa, att Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co omedelbart likviderar.

Med en upplåtelse åt Spritcentralen bör förbindas villkoret, att i dess organisation vidtagas sådana ändringar, att de olägenheter avlägsnas, som framträtt vid bolagets verksamhet. I sådant avseende böra genomföras ändrade bestämmelser angående Spritcentralens aktieägare och aktiekapital.

Enligt gällande bolagsordning för Spritcentralen skall bolagets aktiekapital utgöra lägst 8 000 000 kronor och högst 24 000 000 kronor. Aktierna, som lyda å 1 000 kronor, skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier, vilka sistnämnda kunna utgivas till ett belopp av högst 23 500 000 kronor. Preferensaktierna medföra framför stamaktierna företrädesrätt till årlig ackumulativ utdelning av bolagets vinst intill 7 procent, men därutöver icke rätt till utdelning. Å stamaktierna får utdelas endast det belopp, som motsvarar genomsnittlig aktiebelåningsränta för räkenskapsåret enligt uträkning av riksbanken. Återstående vinst skall, efter det avsättningar till reservfond och pensionsfond blivit gjorda, i den mån den ej användes för inlösen av preferensaktier eller avsättes för sådant ändamål, inlevereras till statsverket. Då bolaget upplöses, skall innehavare av preferensaktie med förmånsrätt framför stamaktiernas ägare ur bolagets tillgångar erhålla ett belopp, som motsvarar aktiens nominella värde jämte nyss angivna utdelning i den mån, densamma ej guldits. Övriga tillgångar tillfalla stamaktiernas ägare. Stamaktierna skola städse motsvara lägst en femtiondedel av hela aktiekapitalet. Därest beslut framdeles skulle komma att fattas angående aktiekapitalets ökning, skola förutvarande aktieägare äga företrädesrätt till nyteckning. Om de nya aktierna skola helt och hållet eller delvis utgöras av stamaktier, hava förutvarande stamaktieägare ensamma företrädesrätt till de nya stamaktierna. Utelöpande preferensaktier kan bolaget inlösa enligt angivna grunder, dock att aktiekapitalet därigenom ej får nedsättas under minimikapitalet. Å bolagsstämmor röstar aktieägare för fulla antalet ägda aktier. Varje stamaktie medför femtio röster, varemot varje preferensaktie allenast medför en röst.

Frågan hur Spritcentralens aktieägareförhållanden borde utformas har stått på dagordningen under bolagets hela verksamhetstid. Till en början rörde sig spörsmålet om Aktiebolaget Stockholmssystemets befrian-

Gällande bestämmelser om Spritcentralens aktieägare och aktiekapital.

Tidigare behandling av frågan om Spritcentralens aktieägareförhållanden.

de från innehavet av stamaktiekapitalet i Spritcentralen. Denna fråga fick, som förut omtalats, sin lösning år 1920, därigenom att enligt avtalet den 1 september/19 oktober nämnda år Stockholmssystemet överlät stamaktierna å tio enskilda personer. Genom ett avtal den 26 oktober 1923 mellan staten och stamaktieägarna undergick 1920 års avtal vissa jämkningar i syfte att säkerställa statsverkets rätt att inlösa stamaktierna. Vid särskilda tidpunkter har sedermera fråga väckts, att statsverket skulle begagna denna sin inlösningsrätt. Ändringar i reglerna om preferensaktierna, vilka till större delen äro placerade på ett betydande antal enskilda händer, hava däremot icke ifrågasatts i samband med prövning av grunderna för bolagets organisation.

Under hänvisning till finansministerns uttalande till statsrådsprotokollet angående den nu föreliggande utredningens verkställande anse sig utredningsmännen böra framlägga förslag till förändrad ordning i avseende å aktieägareförhållandena i Spritcentralen.

Gällande rusdrycksförsäljningsförordning söker så långt möjligt avlägsna det privatekonomiska intresset från partihandeln med rusdrycker. Av väsentlig betydelse blir alltså att i detta sammanhang beakta, huruvida gällande regler beträffande aktiekapitalet överensstämja med detta rusdrycksförsäljningsförordningens syfte.

Den nuvarande anordningen med avseende å stamaktiekapitalet torde böra anses vara av provisorisk natur. Ur flera synpunkter saknar den sådan organisatorisk fasthet, att den lämpligen kan bibehållas under en ny oktroyperiod.

Vid de avtal, som träffats i fråga om stamaktiekapitalet, synes man ej hava utgått från den förutsättningen, att stamaktieägare skulle disponera eget kapital för insättande i företaget. Stamaktieägarna hava nämligen berättigats att under vissa villkor pantsätta aktierna för egna förbindelser, till och med — enligt 1920 års avtal — för lån till likvid av aktierna. I visst samband härmed står sannolikt, att dessa aktieägare enligt bolagsordningen skola erhålla utdelning efter genomsnittlig aktiebelåningsränta. Under den hittillsvarande giltighetstiden för den nuvarande anordningen har utdelningen uppgått i medeltal till 6.84 procent och sålunda betydligt överstigit den utdelning av högst 5 procent, som kan tillfalla delägare i systembolagen.

Urvalet av de enskilda personer, som skola erhålla ställningen av stamaktieägare i Spritcentralen, är givetvis alltid förenat med svårigheter. Ordnas saken så, att staten direkt utser dessa personer, går fördelen av affärslivets medverkan vid personvalet förlorad. Om åter, såsom nu är fallet (sid. 23 och 52), valet sker på förslag av Spritcentralens styrelse, kan även detta föranleda kritik. Denna svaghet i själva grunden för bolagets organisation undanröjes icke därigenom, att stamaktieägarna för-

*Stamaktie-
ägare och
stamaktie-
kapital.*

Avtalsför-
slaget § 15
mom. 2.
Bolagsord-
ningen § 6.

bundit sig att låta sina vittgående befogenheter å bolagsstämman utövas genom en förtroendeman.

Med den anordning i fråga om stamaktiekapitalet, för vilken här redogjorts, torde man velat ernå den fördelen, att möjlighet skulle beredas för enskilt initiativ och affärsluglighet att göra sig gällande vid förvaltningen av företaget. Ett sådant syfte kan emellertid tillgodoses på annat mera tillfredsställande sätt.

Ur allmän synpunkt böra i fråga om aktieägare, som skola utöva bestämmanderätten å partihandelsföretagets bolagsstämmor, uppställas de önskemålen, att de dels hava ekonomisk styrka, dels hava vana vid bedömande av ekonomiska angelägenheter, dels erbjuda trygghet i fråga om kontinuitet, dels med avseende å sin verksamhet kunna anses företräda humanitära och sociala synpunkter, dels slutligen icke av vinstintresse ingå som delägare och därför också kunna påräknas vara villiga medgiva, att aktierna när som helst inlösas av staten.

Av de krav, som sålunda uppställts med avseende å stamaktieägarna i Spritcentralen, följer, att den krets, inom vilken man har att söka eventuella stamaktieägare, blir tämligen begränsad. Efter överbägande av de olika möjligheter, som kunna stå till buds, när det gäller att finna stamaktieägare, som fylla nämnda krav, hava utredningsmännen kommit till den meningen, att i första hand en hänvändelse borde riktas till livförsäkringsbolagen med förfrågan, huruvida de vore villiga att inträda såsom stamaktieägare, därest detta ansåges vara till gagn för det allmänna. Genom underhandlingar med representanter för dylika bolag har utrönt, att det kan påräknas, att ett antal av dem äro villiga att förvärva stamaktierna och övertaga de med deras innehav förenade uppgifterna. Anledning synes även finnas att förutsätta, att mellan dessa stamaktieägare kan ernås den samverkan, som är önskvärd för att deras inflytande skall på åsyftat sätt göra sig gällande inom företaget.

Reglerandet av förhållandet mellan statsverket och de nya stamaktieägarna synes kunna ske enligt följande grunder.

Med stöd av § 1 i avtalet den 26 oktober 1923 mellan staten och nuvarande stamaktieägare i Spritcentralen inlöser statsverket den 31 december 1928 samtliga stamaktier. Staten överlåter till var och en av stamaktieägarna visst antal av ifrågavarande aktier med 1929 och efterföljande års kuponger. Köpesumman erlægges den 31 december 1928 enligt parikurs. De nya stamaktiernas rätt till utdelning fastställes till 5 procent å aktiebeloppet, och staten garanterar, att nämnda utdelning årligen lämnas. Genom avtal med stamaktieägarna tillförsäkras statsverket rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, inlösa samtliga ifrågavarande aktier eller det mindre antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer. Inlösningen avser aktie med de kuponger, som ej förfallit till betalning, och priset sättes till parikurs med tillägg av 5 procent ränta, i den mån sådan ej guldits genom utdelning. Stamaktieägarna förbinda

sig vidare att icke överlåta aktie till annan än statsverket eller den Kungl. Maj:t godkänner såsom innehavare. När stamaktieägare överlåter aktie till annan än statsverket, skall han tillförbinda ny innehavare att underkasta sig de förpliktelser, avtalet innehåller. Stamaktieägarna skola deponera ifrågavarande aktier, in blanco transporterade, hos riksbanken, under förbud för banken att annat än med Kungl. Maj:ts medgivande och på villkor, som Kungl. Maj:t må bestämma, utlämna aktierna.

Vid en jämförelse mellan stamaktieägarnas ställning enligt den nuvarande och den föreslagna ordningen framträda i huvudsak följande skiljaktigheter. Inlösen av stamaktier för statsverket behöver icke, såsom nu, avse samtliga stamaktier och är icke heller förenad med skyldighet för statsverket att lösa preferensaktier, som hembjudas. Utdelningen å stamaktierna begränsas till 5 procent, som garanteras av statsverket. Rätten för Spritcentralens styrelse att i fall av överlåtelse av stamaktie förlägga förslag om ny aktieägare bortfaller. Likaledes försvinna föreskrifterna, huru förfaras skall, om aktie annorledes än genom överlåtelse övergår å ny ägare. Med beaktande av de nya stamaktieägarnas ekonomiska bärighet kan bestämmelsen om rätt för stamaktieägare att sätta aktie i pant för egna förbindelser uteslutas. Vidare föreligger icke behov av bestämmelse om aktiernas pantsättning till säkerhet för avtalets fullgörande. Däremot skola aktierna fortfarande vara under riksbankens vård. En formlig utfästelse av stamaktieägarna att utöva sin rösträtt å bolagsstämma genom en enda förtroendeman upptages icke i förslaget till det nya avtalet.

Såsom förut omnämnts, uppgår preferensaktiekapitalet till 19 600 000 kronor. Preferensaktierna medföra rätt till ackumulativ utdelning av högst 7 procent.

Det kan ifrågasättas, huruvida det icke låter sig göra att begränsa utdelningen å preferensaktiekapitalet till 5 procent. Ägarna till preferensaktier skulle i så fall erhålla en utdelning av samma storlek som systembolagens delägare, vilka enligt stadgande i rusdrycksförsäljningsförordningen erhålla högst 5 procent utdelning. Det nuvarande preferensaktiekapitalet betingar efter 7 procent en förräntning av 1 372 000 kronor årligen, varemot efter 5 procent utdelningen skulle stanna vid 980 000 kronor. Under angivna förutsättning skulle alltså en årlig besparing av 392 000 kronor vinnas.

Storleken av den besparing, som kan göras i förräntningen av stamaktiekapitalet, kan beräknas med ledning därav, att utdelningen å stamaktierna för de sistförflutna fem åren utgjort i medeltal 6.38 procent och nu föreslås skola nedsättas till 5 procent. Härigenom skulle vinnas en minskning i förräntningskostnad å 5 520 kronor för år.

Efter nedsättningen av utdelningen å stam- och preferensaktiekapitalen under dessas bibehållande vid nuvarande storlek skulle aktiekapi-

*Preferens-
aktiekapi-
talet.*

*Avtalsförsla-
get § 8.
Bolagsord-
ningen §§ 6
och 8.*

talets förräntning i sin helhet belöpa sig till 1 000 000 kronor, och den sammanlagda besparingen skulle alltså uppgå till 397 520 kronor.

Emellertid kan en sådan besparing ej omedelbart göras. Då minimikapitalet enligt bolagsordningen utgör 8 000 000 kronor, kan nämligen nedsättning av aktiekapitalet under nämnda belopp ej vidtagas, med mindre bolagsordningen ändras. Till en början kunna alltså preferensaktier inlösas till ett belopp av 12 000 000 kronor, varigenom preferensaktiekapitalet nedbringas till 7 600 000 kronor. Efter denna inlösning skulle aktiekapitalet komma att belöpa sig till 8 000 000 kronor. Så länge erforderlig ändring av bolagsordningen icke vidtagits och återstående preferensaktier icke inlösts, måste alltså den förut angivna besparing, som kan ernås genom konvertering av preferensaktierna, minskas med intill 152 000 kronor.

Den här föreslagna konverteringen av 12 000 000 kronor preferensaktier torde, under förutsättning att statsmyndigheterna lämna erforderlig medverkan, kunna ske på följande sätt.

Under loppet av år 1928 upptager Spritcentralen av fonder, som stå under statsmyndighets förvaltning, ett reverslån å 12 000 000 kronor på kortare tid. Dessa medel skola användas till inlösen av 7 procent preferensaktier. I den mån nyteckning av kvarstående enskilda preferensaktieägare icke äger rum, böra de 5 procent preferensaktier, som till ett belopp av 12 000 000 kronor därefter utsläppas, övertagas av förut berörda fonder.

På motsvarande sätt bör förfaras vid konvertering av återstående del av preferensaktiekapitalet.

Som ett önskemål bör uppställas, att det allmänna i en framtid blir ägare av alla Spritcentralens preferensaktier.

Av det ovan sagda framgår, att det förutsättes, att aktiekapitalet efter konverteringens genomförande skall återföras till sitt nuvarande belopp. Visserligen torde, enligt vad från Spritcentralens ledning inhämtats, rörelsekapitalet med hänsyn till rörelsens omslutning vara ganska knappt. Men behovet av ökning i rörelsekapitalet torde kunna tillgodoses sålunda, att bolaget beredes tillfälle till ökad fondering. Denna torde böra tillmätas betydelse jämväl i samband med den föreslagna nedsättningen av utdelningen å aktiekapitalet.

2. Oktrojtid.

I 12 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen stadgas, att partihandelsbolag antages av Konungen för viss tid, högst fem år. Genom avtalet den 26 oktober 1923 har Kungl. Maj:t å svenska statens vägnar för en tid av fem år från och med den 1 januari 1924 till och med den 31 december 1928 åt Spritcentralen upplåtit rätt att såsom partihandelsbolag inom riket bedriva handel med rusdrycker.

Gällande bestämmelser.

*Utrednings-
männens
yttrande.*

*Avtalsförsla-
get § 1.
Ändringsför-
slaget beträf-
fande rus-
drycksförsälj-
ningsförord-
ningen 12 §
2 mom.*

Då det visat sig, att man genom en så ringa förlängning av oktrojtiden som med ett år erhåller möjlighet att utforma reglerna rörande tillsättande av styrelseledamöter och revisorer på ett lämpligare sätt, föreslå utredningsmännen, att den tid, för vilken partihandelsbolag skall antagas, fastställas till sex år. Rätt till partihandel med rusdrycker skulle alltså upplåtas åt Spritcentralen för tiden från och med den 1 januari 1929 till och med den 31 december 1934.

I anslutning härtill föreslås viss ändring i 12 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen.

3. Styrelsen.

Enligt gällande bolagsordning skall Spritcentralens styrelse bestå av åtta ledamöter med fyra suppleanter. Kungl. Maj:t utser fyra ledamöter i styrelsen, därav en såsom ordförande och en såsom vice ordförande, samt två suppleanter. Övriga styrelseledamöter och suppleanter utses å ordinarie bolagsstämma. Styrelsen är beslutför, när fyra av styrelsens medlemmar, däribland två av de av Kungl. Maj:t utsedda, finnas tillstädes. Om ett jämnt antal styrelseledamöter äro tillstädes och lika röstetal står mot lika, äger ordföranden utslagsröst. Styrelsen skall senast den 1 april till revisorerna överlämna förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning och balansräkning för senaste räkenskapsåret.

Utöver bolagsordningens bestämmelser angående styrelsens uppgifter finnas särskilda föreskrifter endast för de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, för vilka Kungl. Maj:t den 20 juni 1924 utfärdat instruktion. Enligt denna skola dessa ledamöter vid fullgörandet av sitt uppdrag — med särskilt aktgivande på att statens och det allmännas intressen av bolaget behörigen tillvaratagas — i möjligaste mån verka för en ur olika synpunkter rationell skötsel av bolagets angelägenheter och för dylikt ändamål göra sig noggrant underrättade om bolagets förhållanden samt med uppmärksamhet följa bolagets verksamhet. I avseende å Spritcentralens förvaltning och skötsel åligger det dessa styrelseledamöter att särskilt tillse, att Spritcentralen i allo ställer sig till efterrättelse gällande bestämmelser på rusdryckslagstiftningens område, avtalen mellan Kungl. Maj:t och Spritcentralen samt föreskrifterna i den för Spritcentralen gällande ordningen, i synnerhet i vad de åsyfta att tillgodose statliga och allmänna intressen. De skola vidare tillse, att fullständig och kontinuerlig sifferrevision anordnas beträffande räkenskaperna samt att tillgångarna upptagas till skäligen värden vid bokslutets uppgörande. Ledamot, som finner sig icke kunna biträda beslut, som fattas vid styrelsesammanträde, bör låta till protokollet anteckna sin avvikande mening. Fattar Spritcentralen eller dess styrelse beslut, som står i strid mot de intressen, vilka det tillkommer dessa styrelseledamöter att bevaka, eller förekommer eljest i Spritcentralens förvaltning något, som

*Gällande be-
stämmelser.*

kan anses påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, har ledamot att ofördröjligen göra anmälan därom hos chefen för finansdepartementet. Varje Spritcentralen tillhörig fabrik eller annan anläggning bör årligen besökas av någon av dessa styrelseledamöter, som har att personligen skaffa sig noggrann kännedom om förhållandena vid fabriken eller anläggningen. Det åligger dem att över dotterbolagens rörelse och förvaltning öva den tillsyn, som påfordras av bestämmelserna i avtal mellan Kungl. Maj:t och Spritcentralen angående upplåtande åt bolaget av rätt att idka partihandel med rusdrycker, m. m. Vad i instruktionen stadgas skall i tillämpliga delar gälla i fråga om uppdrag, som dessa ledamöter erhålla att vara ledamöter jämväl i styrelsen för Spritcentralens dotterbolag. Spritcentralen har nämligen i 1923 års avtal förbundit sig att tillse, att en av ledamöterna i varje dotterbolags styrelse utses bland de av Kungl. Maj:t tillsatta ledamöterna i Spritcentralens styrelse.

Ersättning för uppdrag i Spritcentralens styrelse utgår såväl till ledamöter som suppleanter. Ersättningarna gäldas av Spritcentralen, till de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna och suppleanterna enligt grunder, som fastställts av Kungl. Maj:t. Angående beloppen hänvisas till vad tidigare anförts.

En vid detta betänkande fogad förteckning (bilaga nr 5) upptager de personer, vilka med tillämpning av bolagsordningen enligt dess år 1920 givna lydelse utsetts till styrelseledamöter eller suppleanter. Av denna förteckning framgår följande beträffande förändringarna i styrelsens sammansättning under ifrågavarande tid.

Styrelseledamöternas funktionstid.

Av de utav Kungl. Maj:t senast utsedda fyra styrelseledamöterna hava två tillhört styrelsen hela den ifrågavarande tiden av omkring sju år, den tredje har fungerat under mer än fyra år och den fjärde har tjänstgjort såsom ledamot omkring två år och därför under hela tiden varit styrelsesuppleant. Såsom styrelsesuppleanter hava två personer fungerat något mer än fem år, varefter den ene inträdde såsom ordinarie styrelseledamot och den andre avsåg sig uppdraget med hänsyn till förflyttning till utrikes ort. De nuvarande suppleanterna hava båda tjänstgjort under två år.

De av bolagsstämman utsedda styrelseledamöterna och suppleanterna hava jämväl innehaft sina uppdrag en längre följd av år. Av de nuvarande bolagsstämmovalda styrelseledamöterna hava sålunda tre oavbrutet fungerat sedan år 1920, och den fjärde ledamotsplatsen har först innehafts av en person under något mera än tre och ett halvt år och därefter av en annan under tre och ett halvt år. Den ene av de av bolagsstämman utsedda styrelsesuppleanterna har fungerat under hela denna tid och den andra platsen har under mera än fem och ett halvt år innehafts av en person och därefter under ett och ett halvt år av en annan.

Utrednings-
männens
yttrande.

Avtalsförsla-
get §§ 11
och 14.
Bolagsord-
ningen §§ 10,
12 a, 13 och
15.

Vid undersökning av Spritcentralens verksamhet undgår man icke den iakttagelsen, att styrelsen särskilt före 1923 års avtal ägt en mycket stor handlingsfrihet. Även om det ej får förbises, att i ett företag av detta slag ledningen bör åtnjuta ett betydande mått av rörelsefrihet, måste det likväl ifrågasättas, huruvida det ej skulle hava varit till gagn för företaget, om styrelsen ålagt sig en större begränsning.

Såsom framgår av förut lämnad redogörelse för Spritcentralens verksamhet, äro vissa åtgärder, genom vilka bolaget utvidgat sitt intresseområde, av beskaffenhet att föranleda anmärkningar. Till huvudsaklig del hava dessa åtgärder företagits före 1923 års avtal. I vissa fall har avveckling skett med betydande förluster. I andra fall har bolaget ej frigjort sig från följderna av dessa åtgärder.

Bolaget har sålunda övertagit ett betydande antal agenturfirmer inom vin- och spirituosabranschen, vilka fortfarande drivas såsom dotterföretag. I annat sammanhang giva utredningsmännen uttryck åt den uppfattningen, att det icke kan anses önskvärt, att Spritcentralen utövar dylik rörelse.

Spritcentralen har vidare utsträckt sin verksamhet till områden, som bort vara bolaget främmande. De mest anmärkningsvärda exemplen härå äro inköpen av Aktiebolaget Nya Grand Hôtel, Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co och Aktiebolaget Astra, Apotekarnes Kemiska Fabriker. Av dessa engagement har, såsom förut omförmäls, det sistnämnda avvecklats. Även om särskilda förhållanden kunna anföras såverksamhetsfält, torde det med hänsyn såväl till Spritcentralens ställning som motiv för Spritcentralens ingripande på dessa för bolaget främmande såsom av statens organ betrodde med utövningen av ett faktiskt monopol som till önskvärdheten av en systematisk arbetsfördelning inom här ifrågavarande områden av näringslivet likväl kunna sägas hava varit lyckligare, om man sökt lösningen av de uppgifter, som här framträtt, i annan ordning än genom Spritcentralens medverkan. Beträffande storleken av de betydande förlusterna å nämnda engagement hänvisas till den här förut intagna ekonomiska utredningen.

Till följd av Spritcentralens ingripande på ifrågavarande områden hava ledamöter av dess styrelse kommit att knytas till ledningen av agenturbolagen och övriga dotterbolag. I styrelserna för Grand Hôtel och D. Carnegie & Co återfinnas av Spritcentralens styrelse såväl den av Kungl. Maj:t utsedde ordföranden som även bolagets verkställande direktör. Vidare må nämnas, att två av ledamöterna i Spritcentralens styrelse, den ene verkställande direktören, jämväl tillhöra styrelsen för Aktiebolaget Stockholmssystemet, i vilket bolag den andre av dessa styrelseledamöter tillika bekläder posten såsom verkställande direktör.

Förutom att styrelsen, på sätt nu antytts, funnit sig äga frihet att utvidga området för bolagets verksamhet, visa de utredningar, som här framlagts i annat sammanhang, att styrelsen ansett sig hava fria händer

vid verkställandet av avskrivningar för att reglera de förluster, som åsamkats genom de förutnämnda åtgärderna, och för att konsolidera bolagets ställning. Den verkställda undersökningen av Spritcentralens avskrivningspolitik ådagalägger, att anledning till erinringar finnes. Det får ock i viss mån anses vara en följd av styrelsens handlingsfrihet, att förvaltningsberättelserna icke blivit så avfattade, att de berett möjlighet för utomstående att bilda sig en säker uppfattning om samtliga mera betydelsefulla förvaltningsåtgärder.

Utöver aktiebolagslagens och bolagsordningens stadganden angivas de riktlinjer, som styrelsen haft att följa vid sin verksamhet, i de med staten slutna avtalen och, såvitt angår de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, i den för dem utfärdade instruktionen. En allmän garanti för ändamålsenlig skötsel av företaget har sökts däri, att Kungl. Maj:t utser hälften av styrelsen, däribland ordföranden, som äger utslagsröst.

Det lär ej kunna förnekas, att de sålunda träffade anordningarna ej i allo varit tillfyllest för att åt Spritcentralens verksamhet giva den form och stadga, som bör krävas av ett organ, som har att fylla en maktpåliggande uppgift i det allmännas tjänst. Visserligen är utredningsmännens uppdrag närmast inriktat å erforderliga kontrollåtgärder, men med hänsyn till direktivets omfattning hava utredningsmännen funnit sig oförhindrade att jämväl i fråga om förvaltningen föreslå vissa bestämmelser, vilka synts önskvärda för vinnande av en lämplig anordning av Spritcentralens organisation i dess helhet. Dessa förslag beröra jämväl bolagets styrelse.

I fråga om styrelsens sammansättning föreslås ej ändring. Liksom för närvarande skall styrelsen bestå av åtta ledamöter och fyra suppleanter. Kungl. Maj:t skall utse hälften av styrelsen, däribland ordförande och vice ordförande, och ordföranden skall fortfarande äga utslagsröst. Övriga styrelseledamöter och suppleanter skola med bibehållande av nuvarande omröstningsregler utses å ordinarie bolagsstämma.

Då det redan på ett tidigt stadium av Spritcentralens verksamhet befunnits önskvärt att inom styrelsen inrymma möjlighet till avgörande inflytande åt de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna, torde denna anordning hava vidtagits i syfte dels att giva betryggat utrymme åt de ekonomiska och sociala hänsyn, vilkas upprätthållande vid partihandeln måste krävas från statens sida, dels ock att åt Spritcentralens åtgöranden förläna en auktoritet, som i dess ej sällan ömtåliga ställning gentemot allmänheten vore behöflig men knappast påräknelig vid en förvaltning under privatekonomiskt avgörande.

Dessa synpunkter äga allt fortfarande giltighet. Men deras effektiva tillgodoseende betingas av det personval, som i förvaltningen skall förverkliga det allmännas önskemål. Att söka leda riktningen av detta val genom uppställandet av vissa kvalifikationsvillkor, torde ej böra ifråga-

komma. Det får förutsättas, att ej minst dualismen i detta säreget organiserade företag skärper blicken för behovet därav, att den statliga representationen städse hålles högt kvalificerad.

Vissa hinder för innehav av ifrågavarande uppdrag synas däremot böra stadgas.

Redan nu gäller enligt instruktionen för de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, att dessa icke få innehava aktier i Spritcentralen eller något dess dotterbolag. Likaså stadgas beträffande detaljhandelsbolagen i rusdrycksförsäljningsförordningen, att av kontrollstyrelsen, landsting, stadsfullmäktige eller kommunalstämma utsedd styrelseledamot i sådant bolag icke får vara delägare i bolaget. Skäl synas föreligga att i detta avseende likställa de å bolagsstämma utsedda ledamöterna i Spritcentralens styrelse med de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna. Aktieinnehav, varom här är fråga, har därför ansetts böra utgöra hinder för erhållande av ledamotskap i styrelsen ej blott genom förordnande av Kungl. Maj:t utan även genom val å bolagsstämma.

Det torde vidare vara i sin ordning, att Spritcentralen, som framdeles bör få sin verksamhet begränsad till partihandel med rusdrycker, hålles fri från varje intressegemenskap med systembolag, restaurangföretag och dylikt. Till ledamot eller suppleant i Spritcentralens styrelse bör icke heller få utses den, som äger eller har delaktighet i annat företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller malt-drycker, eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restaurantrörelse. Detsamma bör gälla om den, som visserligen icke äger eller har delaktighet i företag av nämnda slag, men är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget.

Berörda hinder bör dock ej föranledas av ledamotskap i styrelse för dotterföretag till Spritcentralen.

För ledamotskap av Spritcentralens styrelse gäller för närvarande ingen annan tidsbegränsning än den lagen om aktiebolag föreskriver. Styrelseledamot må alltså ej utses för längre tid än fem år, men hinder för återval efter denna tid finnes ej. I Spritcentralen har i allmänhet omval årligen ägt rum, liksom ock de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna årligen erhållit förnyat förordnande utom i undantagsfall, föranledda av särskilda omständigheter.

Företagets art och omfattning torde göra en viss kontinuitet i styrelsens sammansättning önskvärd. Mandattiden föreslås alltså till två år, successivt utlöpande. Förbud för förnyat uppdrag har ej ansetts böra ifrågakomma. Där särskild insikt inom förevarande verksamhetsområde eller synnerligt intresse för uppgiften är tillfinnandes, torde det fastmera vara värdefullt, att uppdraget fortlöper. Men å andra sidan bör betänkas, att i denna som andra förvaltningsorganisationer en viss förnyelse kan vara önskvärd och att således uteblivandet av uppdragets förnyande ingalunda skall få tycke av personligt misstroende.

För en god skötsel av företaget är verkställande direktörens skicklighet en väsentlig förutsättning. Det bör vara styrelsens åliggande att inom eller utom dess krets utse denne befattningshavare. Även om verkställande direktören icke är ledamot av styrelsen, böra med hänsyn till hans ställning i företaget för honom gälla de bestämmelser, som enligt vad ovan sagts skola utgöra hinder för mottagande av ledamotskap i styrelsen. Beträffande verkställande direktörens arbetsuppgifter, befogenheter och skyldigheter torde det befinnas lämpligt, att styrelsen beslutar en allmän instruktion, liksom styrelsen ock må i erforderlig omfattning meddela särskilda föreskrifter för hans handlande i visst ärende eller visst slag av ärenden. Dylika anordningar böra dock icke innebära hinder för att åt verkställande direktören tillerkännes ett stort mått av frihet i den dagliga förvaltningen. Då det åter gäller den allmänna förvaltningen av bolagets angelägenheter, bör man kunna fordra, att sådana anordningar träffas, som underlätta för styrelseledamöterna att i enlighet med sin skyldighet noga sätta sig in i förekommande ärenden.

I ett företag med den omfattning, Spritcentralen har, torde vissa föreskrifter kunna och böra lämnas beträffande styrelsesammanträdena. Behovet av sådana sammanträden är givetvis svårt att bedöma. Det synes vara lämpligt, att styrelsen sammanträder minst en gång i månaden och eljest så ofta ärendenas behandling det fordrar. Sammanträde bör ock utlysas, när minst två styrelseledamöter det påkalla. Kallelse till sammanträde jämte föredragningslista skall i god tid tillställas samtliga ledamöter och suppleanter.

Beträffande reglerna för styrelsens beslutförhet och omröstning må erinras följande. I bestämmelsen, att vid lika röstetal ordföranden har utslagsrösten, göres ingen ändring. Med denna bestämmelse har avsetts att vinna trygghet för att den av Kungl. Maj:t utsedda hälften av styrelsen äger avgörande inflytande. För att förverkliga detta syfte bör ytterligare stadgas, att vid förfall för ordförande och vice ordföranden, ordet skall föras av annan bland de utav Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna. Meddelas en sådan föreskrift, lär den regeln vara tillfyllestgörande, att styrelsen är beslutför, när fyra av styrelsens ledamöter, däribland minst två av de utav Kungl. Maj:t utsedda, finnas tillstädes.

Till vinnande av ytterligare garanti — utom den, som kan ernås genom utsändandet av kallelse och föredragningslista i god tid — för att styrelseledamöterna fatta sina beslut med full kännedom om ärendenas innebörd, torde böra stadgas, att frågor av större betydelse skola behandlas vid två styrelsesammanträden, därest minst två styrelseledamöter så påfordra.

Särskild begränsning av styrelsens befogenhet torde vara påkallad endast i ett avseende. Det bör i möjligaste mån undvikas, att styrelsen beslutar avtal, som innefattar åtagande för längre tid än den, för vilken parthandelsrätt upplåtits åt bolaget. Uppkommer fråga om dylikt be-

slut, synes för dess giltighet i regel böra fordras, att minst tre av de utav Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna biträda beslutet.

Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll. Man torde kunna förutsätta, att dessa såsom hittills komma att i avskrift tillställas styrelsens ledamöter. Då protokollen därjämte äro av väsentlig betydelse för revisorernas löpande kontroll över styrelsens förvaltning, böra avskrifter av desamma omedelbart efter justeringen tillställas samtliga revisorer.

Minst en månad före den ordinarie bolagsstämman skall — enligt 69 § i lagen om aktiebolag — styrelsen till revisorerna avlämna en av styrelsens ledamöter underskriven förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för det förflutna räkenskapsåret. Om förvaltningsberättelsens innehåll bestämmer lagen om aktiebolag ej mera, än att i densamma skall lämnas redogörelse för de under året verkställda avskrivningarna och grunderna därför. De av Spritcentralens styrelse hittills avlämnade förvaltningsberättelserna äro visserligen mera utförliga än de, som sedvanligen möta inom det privata affärlivet. Den knapphändighet, som där ofta tillämpas, bör emellertid icke ifrågakomma för Spritcentralen med hänsyn till detta bolags ställning till det allmänna. Förvaltningsberättelsernas uppgifter böra för övrigt meddelas under enhetlig uppställning, så att jämförelser mellan olika år underlättas.

Den vid förvaltningsberättelsen fogade vinst- och förlusträkningen meddelar i den form, som den under senare år erhållit, icke tillräckliga upplysningar. Den specifikation av vinst- och förlusträkningen, som förekommit under tidigare verksamhetsår, har försvunnit. Även om man ur statistiska tabeller, som bruka fogas vid berättelserna, erhåller åtskilligt siffermaterial för bedömande av bolagets verksamhet, synes det likväl vara önskvärt, att själva vinst- och förlusträkningen lämnar upplysningar beträffande omkostnadernas fördelning i huvudposter. Jämväl beträffande balansräkningen torde kunna ifrågasättas en förändring i avfattningen. Sedan bolaget från och med år 1922 i stället för verkställande av direkta avskrivningar å fastigheter, maskiner och inventarier tillämpat den s. k. indirekta avskrivningsmetoden, innefattande uppläggnad av ett förnyelsekonto, å vilket avsättningar göras, torde det vara önskvärt, att detta förfarande också kommer till uttryck i balansräkningen, så att denna utvisar ursprungliga värden å ifrågavarande tillgångar samt avsättningarna å förnyelsekontot, utförda med vederbörliga belopp.

Tiden för avgivandet av styrelsens förvaltningsberättelse torde böra flyttas till den 1 mars med hänsyn till förslagen om ändrade tider för revisionens avslutande och den ordinarie bolagsstämman.

I avseende å styrelseledamöternas ersättningar föreslå utredningsmännen vissa ändringar.

Styrelsens ordförande, till vilken nu utgår ersättning med tillhoppa 8 000 kronor för hans samtliga uppdrag inom organisationen, får enligt utredningsmännens förslag en avsevärt större arbetsbörda än för närvarande. I följd av förslaget att indraga jourhavande direktören ställas nämligen ökade anspråk å styrelseordförandens deltagande i förvaltningen, bland annat i hans egenskap av ordförande i direktörsrådet. Med hänsyn härtill torde ersättningen åt ordföranden icke böra bestämmas lägre än till 12 000 kronor för år.

Med hänsyn till de vidgade uppgifter, som medfölja ordförandeuppdraget, synes det skäligt, att vice ordförandens ersättning höjes från 3 000 kronor till 4 000 kronor för år.

Till annan ledamot av Spritcentralens styrelse bör liksom nu utgå ett årligt arvode av 3 000 kronor.

Ersättning för uppdrag i Spritcentralens styrelse utgår för närvarande ej blott till styrelseledamöter utan även till suppleanter. Det bör förutsättas, att suppleanterna bland annat genom sin närvaro vid sammanträdena bereda sig den kännedom om företaget, som må erfordras vid deras inträde i tjänstgöring i styrelsen. Endast under denna förutsättning kunna utredningsmännen tillstyrka, att arvode tillerkännes suppleanterna. I arvodets nuvarande storlek, 1 000 kronor, föreslås ej ändring.

Särskild ersättning bör icke utgå till styrelseledamot eller suppleant för uppdrag att vara ledamot eller suppleant i styrelse för dotterbolag till Spritcentralen. Ät den ledamot i styrelsen, som utses att vara ledamot och vice ordförande i direktörsrådet, föreslås ett särskilt arvode av 2 000 kronor.

Ersättning till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och suppleanterna skall bestämmas av Kungl. Maj:t, varom föreskrift intages i bolagsordningen. Spritcentralen åtager sig att gälda dessa arvoden.

Därjämte förbinder sig Spritcentralen att för de å bolagsstämma utsedda styrelseledamöterna och suppleanterna ej bestämma högre ersättning än av Kungl. Maj:t fastställts för de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och suppleanterna.

Det förutsättes, att styrelsens ledamöter och suppleanter vid resor för uppdragets fullgörande erhålla resekostnadsersättning och skäligt traktement.

4. Jourhavande direktören.

Befattningen såsom jourhavande direktör i Spritcentralen inrättades genom 1923 års avtal angående upplåtande åt bolaget av rätt till parti-handel med rusdrycker i syfte att tillgodose behovet av det allmännas kontroll och tillsyn över Spritcentralens samt dess dotterbolags rörelse och förvaltning. Jourhavande direktören förordnas av Kungl. Maj:t, som tillika utfärdar instruktion för honom och fastställer hans avlöning.

*Gällande
bestämmelser.*

De utgifter, som föranledas av jourhavande direktörens verksamhet, bestridas av Spritcentralen.

Journalhavande direktörens befogenheter i förhållande till Spritcentralen och dess dotterbolag äro i sina huvuddrag angivna i nämnda avtal. Spritcentralen skall bereda jourhavande direktören tillfälle att närvara vid alla styrelsesammanträden med rätt att deltaga i överläggningarna och få sin mening antecknad till protokollet. Han äger att hos styrelsens ordförande påkalla sammanträde med styrelsen, när han finner sådant nödigt. Han har rätt att taga del av bolagets alla böcker, räkenskaper och andra handlingar samt inspektera bolagets förråd och tillhörigheter. Motsvarande befogenheter tillkomma honom beträffande Spritcentralens dotterbolag.

Enligt samma avtal är jourhavande direktören självskriven medlem i direktörsrådet. Därest han finner något av rådet gjort uttalande ej örensstämma med de intressen, vilka det tillkommer honom bevaka, och anser frågan vara av sådan vikt, att den bör underställas vederbörande styrelses prövning, får åtgärd i enlighet med rådets uttalande icke vidtagas utan styrelsens medgivande.

Den 14 december 1923 förordnade Kungl. Maj:t innehavare av befattningen såsom jourhavande direktör. Hans förordnande gäller tills vidare till och med den 31 december 1928. Uppgift om hans avlöningsförmåner har lämnats i det föregående.

De närmare bestämmelserna om jourhavande direktörens verksamhet äro upptagna i instruktion, fastställd av Kungl. Maj:t den 20 juni 1924. Det åligger honom att — med särskilt aktgivande på att statens och det allmännas intressen behörigen tillvaratagas av Spritcentralen och dess dotterbolag — i möjligaste mån verka för en ur olika synpunkter rationell skötsel av bolagens angelägenheter. För dylikt ändamål skall han göra sig noggrant underrättad om bolagens förhållanden samt med uppmärksamhet följa deras verksamhet. Journalhavande direktören åligger särskilt att tillse, att Spritcentralen och dess dotterbolag i allo ställa sig till efterrättelse gällande bestämmelser på rusdryckslagstiftningens område, avtalen mellan Kungl. Maj:t och bolagen samt föreskrifterna i respektive bolags ordningar, i synnerhet i vad de åsyfta att tillgodose statliga och allmänna intressen. Han har vidare att tillse, att kalkylerna rörande vederbörande bolags fabrikat och varornas försäljningspris äro riktigt uppgjorda samt att erforderlig statistik över rusdrycksförsäljningen avlämnas. Det ankommer ock på jourhavande direktören att kontrollera uppbörd av omsättningsskatt å spritdrycker samt att tillse, att bolagens tillgångar upptagas till skäligen värden vid bokslutens uppgörande. Han skall i regel viss tid varje dag vara tillstädes å huvudkontoret. Han bör vidare genom besök å bolagen tillhöriga fabriker eller andra anläggningar skaffa sig noggrann kännedom om förhållandena vid desamma. Om jourhavande direktören under utövningen av sin befattning finner någon vidtagen eller

tillämnad åtgärd sådant föranleda, bör han hos ordföranden i vederbörande bolags styrelse påkalla utlysande av sammanträde med styrelsen. Anser han sig icke kunna biträda beslut, som fattas vid styrelsesammanträde, eller uttalande, som göres vid sammanträde med direktörsrådet, bör han låta till protokollet anteckna sin avvikande mening. Det åligger honom därjämte att göra anmälan hos chefen för finansdepartementet, om bolag eller styrelse fattar beslut, som står i strid mot de intressen, vilka det tillkommer honom att bevaka, eller om det eljest förekommer något i bolagens förvaltning, som kan anses påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet.

Jourhavande direktören utövar sin kontroll och tillsyn å Spritcentralens samt dess dotterbolags rörelse och förvaltning dels genom att följa det dagliga arbetet, dels genom att deltaga i sammanträden med styrelserna och med direktörsrådet, dels ock genom inspektion av bolagens anläggningar och övriga tillgångar. Vid granskning av protokollen hava uppmärksammats några fall, då jourhavande direktören anmält avvikande mening. Med stöd av sin instruktion har han ock i två fall hos finansministern gjort anmälan om förvaltningsåtgärd, som ansetts påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet.

Vid övervägandet av utredningsmännens närmaste uppgift, anordningen av den statliga kontrollen å Spritcentralens verksamhet, har frågan om jourhavande direktörens ställning inom och betydelse för organisationen framställt sig till prövning. Denna befattning har sin upprinnelse i riksdagens år 1921 uttalade krav å en »utsträckt kontroll i fråga om den löpande affärsverksamheten» och dåvarande finansministerns därtill anslutna önskemål om en »fortlöpande och fullt effektiv kontroll över affärsverksamheten». Jourhavande direktörens uppgift har till en del kommit att, med förstärkta befogenheter, omfatta avsnitt av revisorernas arbetsområde. Men samtidigt har jourhavande direktörens åligganden i allmänna grunddrag överensstämt med de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöternas. Jourhavande direktörsbefattningen bör alltså skärskådas såväl såsom ett led i kontrollapparaten som även med hänsyn till dess inordnande i förvaltningen.

Då det statliga inflytandet från och med år 1920 erhållit övervikt inom Spritcentralens styrelse, lär riksdagens år 1921 uttalade och år 1922 ånyo framförda önskemål om förstärkt kontroll ej kunna fränkännas samband med tvivel på effektiviteten av den statliga representationen i förvaltningen. Det kunde då hava legat nära till hands att vidtaga en anordning, som innefattat en förstärkt uppsikt å och delaktighet i förvaltningen från statsrepresentanterna inom styrelsen. I stället infogades ett nytt statligt organ med uppgift att kontrollera såväl den löpande förvaltningen som statens utslagsgivande representation i styrelsen. Detta organ kan knappast undgå att stundom bliva försatt i en svår och oklar

*Utrednings-
männens
yttrande.*

ställning. A ena sidan är jourhavande direktören styrelsens — respektive de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöternas — kunskapare gentemot affärsledningen, och å andra sidan är han i fråga om samma styrelseledamöter rapportör till departementschefen. Införandet av ett fristående organ emellan styrelsen och verkställande direktören måste befaras leda till försvagande av styrelsens intresse och känsla av ansvar för förvaltningen och ävenledes förskjuta verkställande direktörens ställning i förhållande till styrelsen. Det syfte, som avsetts med jourhavande direktörsbefattningen, synes på ett organisatoriskt lämpligare och ej mindre verksamt sätt kunna ernås genom vissa ändringar i organisationen i övrigt. Sådana ändringar förordas i det organisationsförslag, som utredningsmännen framlägga. Ökade anspråk ställas sålunda å styrelseordförandens deltagande i förvaltningsarbetet. Vidare kommer, såsom närmare framgår av redogörelsen för revisionens anordning, det väsentliga i jourhavande direktörens kontrollarbete att överföras å de organ inom revisionen — dess ordförande och dess jourhavande ledamot — vilka få sig ålagd uppgiften att följa den löpande förvaltningen.

Utredningsmännen hava alltså stannat vid den mening, att befattningen såsom jourhavande direktör ej bör fortvara efter år 1928.

5. Direktörsrådet.

Gälande bestämmelser. I mars 1919 upprättades inom spritkoncernen en organisation, benämnd direktörsrådet, för åvägabringande av samarbete mellan styrelserna för Spritcentralen och dess fyra då med partihandelsrätt utrustade dotterbolag, Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co, Aktiebolaget J. Cederlunds Eftr., Aktiebolaget Tegnér & Wilken och Carlshamns Punschfabriksaktiebolag.

Direktörsrådets arbete reglerades genom en av respektive bolags styrelser godkänd arbetsordning av mars 1919. Enligt denna skulle samarbetet förnämligast åsyfta åstadkommande av nödig enhetlighet rörande dels de under bolagens verksamhetsområde fallande viktigare varuslagens inköp, prissättning, benämning och saluförande, dels behandling av frågor rörande tjänstemäns och arbetares avlöning och arbetsvillkor, dels ock slutligen i övrigt alla viktigare spörsmål, som vore av betydelse för bolagens handhavande av deras verksamhet. Medlemmar av rådet skulle vara direktören och vice direktören i Spritcentralen samt verkställande direktörerna i ett vart av omförmälda dotterbolag. Därjämte skulle Spritcentralens styrelse utse trenne medlemmar av rådet, av vilka en skulle vara rådets ordförande samt en dess vice ordförande. Arbetsordningen gäller alltså jämt i tillämpliga delar.

Partihandelssakkunniga uttalade sig om direktörsrådet bland annat på följande sätt:

»Då denna organisation enligt de sakkunnigas uppfattning väl motsvarar sitt ändamål, synes den även för framtiden böra äga bestånd. Bestämmelser i sådant syfte hava intagits i det av de sakkunniga upprättade förslaget till avtal. Därvid hava de sakkunniga ansett lämpligt, att rådets verksamhetsområde utsträcker sig att omfatta Spritcentralens och dess samtliga dotterbolags verksamhet. Förutom den självklara bestämmelsen att jourhavande direktören skall vara självskriven ledamot av rådet, har vidare upptagits uttrycklig bestämmelse, att av de av Spritcentralens styrelse särskilt tillsatta tre ledamöter av rådet åtminstone en skall utses bland de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i Spritcentralens styrelse.»

I det vid propositionen nr 170 till 1923 års riksdag fogade utkastet till avtal angående upplåtande åt Spritcentralen av partihandelsrätt intogs ett stadgande om direktörsrådet. I avtalet den 26 oktober 1923 erhöll bestämmelsen härom följande utformning:

»För åvägbringande av planmässigt samarbete mellan Spritcentralens olika verksamhetsgrenar samt mellan Spritcentralen och dess dotterbolag skall finnas ett direktörsråd. Rådet skall bestå av dels självskrivna medlemmar, dels av Spritcentralens styrelse utsedda ledamöter till det antal, styrelsen bestämmer. Självskrivna medlemmar skola vara verkställande direktören och vice verkställande direktörerna i Spritcentralen samt verkställande direktörerna i dotterbolag med partihandelsrätt, så ock jourhavande direktören. Av de ledamöter i rådet, som skola tillsättas av Spritcentralens styrelse, skall minst en utses bland de av Kungl. Maj:t tillsatta ledamöterna av nämnda styrelse. Spritcentralens styrelse utser ordförande och vice ordförande i rådet.

Rådet skall dels söka åstadkomma nödig enhetlighet rörande inköp, prisättning, benämning och saluförande av viktigaste varuslag, dels ock avhandla frågor rörande tjänstemäns och arbetarepersonals avlöningar och arbetsvillkor samt i övrigt alla spörsmål av större betydelse för bolagens handhavande av sin verksamhet. Åtgärd i strid mot något av rådet gjort uttalande må icke vidtagas av verkställande direktör eller annan, med mindre vederbörande styrelse godkänner den ifrågasatta åtgärden. Finer jourhavande direktören av rådet gjort uttalande ej överensstämma med de intressen, vilka det tillkommer honom bevaka, och anser han frågan vara av sådan vikt, att den bör underställas vederbörande styrelsens prövning, må åtgärd i enlighet med rådets uttalande icke utan styrelsens medgivande vidtagas.»

Direktörsrådets verksamhet avser huvudsakligen partihandelsbolagen, d. v. s. numera Spritcentralen och Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co. Det förekommer, att vissa ärenden rörande agentbolagen behandlas i direktörsrådet, varemot Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co och Aktiebolaget Nya Grand Hôtel stå helt utanför dess verksamhet. Inom sistnämnda bolag finnes en direktörsrådet motsvarande institution, benämnd ekonomirådet, som fungerar såsom styrelsens arbetsutskott.

Direktörsrådet sammanträder i regel två gånger under loppet av tre veckor. I avseende å dess arbetsuppgifter må följande upplysningar lämnas.

Nästan vid varje sammanträde förekomma ärenden, avseende prövning av frågor om inköp av spritdrycker och vin. Vid direktörsrådets protokoll äro fogade förteckningar över dels avvisade offerter, vilka endast angivas till nummer, varuslag, säljare och eventuell agentfirma, dels ock beslutade inköp, därvid jämväl de huvudsakligare leveransvillkoren upptagas. Det är med ledning av sistnämnda förteckning, som bolagets kontrollavdelning blir i tillfälle att verkställa granskning av leveransernas kontraktsenlighet.

Till direktörsrådets protokoll anmälas och vid detsamma fogas de i vissa fall tämligen vidlyftiga rapporterna från de utländska marknaderna. Likaledes anmälas influtna rapporter från Spritcentralens tjänstemän angående besök hos systembolag och restauranter, därvid särskilt beaktats prislustornas fullständighet och de salubjudna varornas priser.

I direktörsrådet handläggas vidare prissättningsfrågor.

Hos direktörsrådet förekomma personalfrågor såsom om entledigande eller suspension samt om understöd vid avgång ur tjänsten.

Även andra frågor av större ekonomisk betydelse handläggas av direktörsrådet, såsom ärenden angående byggnadsarbeten, upphandling av inventarier och förbrukningsartiklar m. m. Frågor om fastställande av utseendet på etiketter underkastas en detaljerad prövning i direktörsrådet.

Till direktörsrådets protokoll anmälas råboksluten i Spritcentralen och Grönstedt & Co, vilka i vissa hänseenden äro mera detaljerade än styrelsernas förvaltningsberättelser.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen för direktörsrådets arbetsuppgifter, omfatta dessa dels åstadkommande av enhetlighet i de särskilda partihandelsföretagens verksamhet, dels handläggning av vissa grupper av ärenden inom respektive företag, vilken handläggning i regel leder till verkställighet utan föregående prövning av styrelsen.

I fråga om den förra uppgiften erinras, att vid godkännande av utredningsmännens förslag om partihandelns sammanförande i ett bolag behovet av densamma kommer att bortfalla.

Av vad förut anförts beträffande styrelsen framgår, att densamma skulle i vidare omfattning än hittills tagas i anspråk för ledning av förvaltningen. Kommersiella och praktiska krav nödvändiggöra dock en vidsträckt handlingsfrihet för verkställande direktören. Spritcentralens särskilda ställning ävensom ärendenas mångfald och beskaffenhet torde härvid i fortsättningen motivera befintligheten av ett organ, som i viss omfattning deltagar i prövning av ärenden, vilka ej lämpligen böra anstå i avvaktan på styrelsens avgörande eller eljest ej finnas kräva dess handläggning. Härigenom vinner den verkställande ledningen auktoritativt stöd vid sitt handlande i den löpande förvaltningen utan att i sitt arbete tyngas av ett detaljerat hänskjutande till styrelsen, och styrelsen erhåller genom de

*Utrednings-
männens
yttrande.*

*Avtalsför-
slaget § 9.*

medlemmar, som delegeras till direktörsrådet, en fortlöpande översikt över företagens drift.

Utredningsmännen finna sig därför böra tillstyrka bibehållande inom Spritcentralen av ett direktörsråd.

I fråga om direktörsrådets befogenhet synes, såsom hittills varit avsett, böra gälla, att rådet skall utgöra en beredning, vars prövning resulterar i till- eller avstyrkande. Åtgärd i strid mot rådets uttalande må ej verkställas, med mindre styrelsen godkänner densamma.

I rådets sammansättning föreslås förändring. Ett mera begränsat antal ledamöter torde vara tillfyllest. Det föreslås, att rådet utgöres av styrelsens ordförande, vilken jämväl skall vara ordförande i rådet, ytterligare en ledamot av styrelsen, som av denna utses och som skall vara rådets vice ordförande, samt verkställande direktören. Den avdelningschef, under vars handläggning respektive ärende hör, skall äga säte men ej röst i rådet med rätt att få sin mening antecknad.

Vid rådets sammanträden skall föras protokoll. Med hänsyn till det värde, som dessa protokoll äga för vinnande av en inblick i Spritcentralens löpande förvaltning, böra avskrifter av protokollen omedelbart efter justeringen tillställas samtliga styrelseledamöter och revisorer.

6. Revisionen.

För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skola enligt bolagsordningen årligen å ordinarie bolagsstämma utses två revisorer och två suppleanter för tiden intill dess å nästa ordinarie bolagsstämma nytt val ägt rum. Kungl. Maj:t äger för samma tid utse två revisorer och två suppleanter. Om revisionen innehåller bolagsordningen härutöver inga andra bestämmelser, än att revisorerna böra hava avslutat sin granskning och avlämnat sin revisionsberättelse senast den 1 maj.

För de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna har Kungl. Maj:t den 20 juni 1924 utfärdat instruktion. Enligt denna hava de att göra sig noggrant underrättade om bolagets förhållanden samt att med uppmärksamhet följa bolagets verksamhet. De skola i tur och ordning, efter den fördelning, varom de sinsemellan överenskomma, gemensamt med den utav Kungl. Maj:t utsedde jourhavande direktören till riktigheten bestyrka de uträkningar, som skola ligga till grund för bolagets inlevereringar av skatt till staten. Om sådan revisor finner sig i något hänseende icke kunna instämma i vad i revisionsberättelsen yttrats eller hemställts, bör han tillkännagiva sin särskilda mening genom berättelsen vidfogad skrift. Inom en månad efter revisionens avslutande skola dessa revisorer till chefen för finansdepartementet ingiva berättelse om revisionen och därvid särskilt anmäla, huruvida enligt deras åsikt bolagets förbindelser mot staten blivt vederbörligen uppfyllda ävensom huruvida genom någon förvaltningsåtgärd eller något beslut statens eller det allmännas intressen

*Gällande
bestämmelser.*

trätts för nära. Om någon av dem under löpande förvaltningsår eljest finner anledning till anmärkning förekomma eller åtgärd från statens sida vara erforderlig, skall han ofördröjligen göra anmälan hos chefen för finansdepartementet.

I det mellan staten och Spritcentralen år 1923 träffade avtalet har Spritcentralen förbundet sig att tillse, att beträffande dotterbolag, för vilket enligt bolagsordningen skall utses mer än en revisor, en av de utav Kungl. Maj:t tillsatta revisorerna hos Spritcentralen utses till revisor hos dotterbolaget. För sådant revisorsuppdrag gäller i tillämpliga delar den ovan återgivna instruktionen.

Ersättningar till revisorerna gäldas av Spritcentralen, till de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna enligt grunder, som fastställts av Kungl. Maj:t. Beloppen av de ersättningar, som revisorerna uppbära, hava i det föregående angivits.

Enligt 1923 års avtal skall Spritcentralen till de av Kungl. Maj:t utsedda revisorernas disposition ställa erforderliga penningmedel att av dem användas för anordnande av sifferrevision och övrig kontroll, som de pröva nödig. Revisorerna hava utsett en av de å bolagsstämman valda revisorerna till jourhavande revisor. Rörande den ersättning, han åtnjuter för detta uppdrag, har uppgift förut lämnats.

Revisorernas funktionstid.

I en särskild förteckning (bilaga nr 5) äro upptagna de personer, vilka enligt bolagsordningen i dess år 1920 givna lydelse utsetts att vara revisorer och revisorssuppleanter. I revisionens sammansättningar hava under årens lopp få förändringar förekommit. Sålunda har av de utav Kungl. Maj:t utsedda revisorerna den ene innehåft uppdraget under hela ifrågavarande tid av omkring sju år. Å den andra revisorsplatsen har först tjänstgjort en och samma person under nära tre år och därefter en annan under fyra och ett halvt år. Av de utav Kungl. Maj:t utsedda revisorssuppleanterna har förste suppleanten fungerat hela tiden intill den 30 april 1926, då han avled. Han efterträddes av andre suppleanten, som innehåft sitt uppdrag i fyra år. Av de å bolagsstämman utsedda befattningshavarna i revisionen hava två revisorer och den ene revisorssuppleanten innehåft sina uppdrag under hela ifrågavarande tid och såsom andre revisorssuppleant har en och samma person utsetts under de sistförflutna sex åren.

Utredningsmännens yttrande.

Mot de former, i vilka kontrollen å Spritcentralen organiserats, hava anmärkningar framställts, och det åt utredningsmännen lämnade uppdraget avser närmast att åstadkomma en förbättrad anordning av kontrollen. Vid den granskning, som utredningsmännen verkställt, hava de kommit till den uppfattningen, att behov av en mera ändamålsenligt organiserad och verksammare revision är för handen.

Enligt utredningsmännens förslag skall, såsom förut anförts, befattning-

Avtalsförslaget § 9 st. 3, §§ 10—12 och 18.

Bolagsordningen §§ 11 mom. 6, 12, 12 a, 13 och 15.

gen såsom jourhavande direktör indragas. Den övervägande delen av jourhavande direktörens uppgift lär vid en rationell arbetsfördelning böra förläggas till revisionen. Men härav föranledes behov av särskild anordning för revisionens utbyggande till ett mera fast och permanent verkande organ.

En riktlinje för utarbetande av förslaget om revisionens organisation har varit, att det allmänna skall hava vidgat inflytande i revisionen. För en sådan mening finnas starka skäl av huvudsakligen statsfinansiell och social innebörd.

Spritcentralens handhavande av en så betydande statsinkomst som omsättningsskatten å spritdrycker ger i och för sig företaget en särställning, som påkallar anordnande av en särskild uppsikt. Affärsdriften i övrigt, med hänsyn till såväl underlaget för omsättningsskattens beräkning som statsverkets intressentskap i fråga om både avkastning och kapital, kräver förstärkning av det allmännas delaktighet i revisionen och dennas inriktning från ekonomiska och finansiella synpunkter.

Den Spritcentralen tilldelade monopolställningen inom ett verksamhetsområde, som berör vanor och intressen hos medborgare i alla samhällsgrupper, betonar ytterligare befogenheten av kravet å det allmännas medverkan till vinnande av en inblick i och en överblick över företagens verksamhet.

Utredningsmännen hava övervägt olika möjligheter att anordna revisionen för att densamma skall effektivt fylla det allmännas krav å kontroll. Det har därvid framstått såsom en förutsättning, att riksdagen skulle medverka vid utseendet av revisionsorganet. De förut framhållna synpunkterna av statsfinansiell och social innebörd göra sig gällande med särskild styrka till förmån för en sådan anordning. Under behandlingen vid 1922 års riksdag av frågan om ändringar i bestämmelserna om statsrevisionens verksamhet framfördes förslag därom, att granskningen av Spritcentralens förvaltning skulle anförtros åt statsrevisionen. För ett dylikt förslag kan åberopas, att statsrevisionen framträder såsom ett omedelbart organ för riksdagen, och att granskningens verkställande genom detta organ skulle förläna en särskild styrka åt revisionen. Under statsrevisionens granskning ligga redan de statliga affärsdrivande verken, vilka i sin förvaltning förete likheter med enskilda affärsföretag, och den ifrågasatta utvidgningen av statsrevisionens verksamhet behövde alltså icke betyda, att till densamma lades ett uppdrag, som vore främmande för dess nuvarande granskningssuppgifter.

Svårigheter synas dock möta att underkasta Spritcentralen en granskning från statsrevisionens sida.

Vid övervägande av frågan om en sådan anordning måste man taga ställning till spørsmålet om dess anknytande till och betydelse för Spritcentralens organisation i dess helhet. Utredningsmännens förslag innefattar bibehållande av aktiebolagsformen för partihandelsföretaget. Aktie-

bolagslagens ovillkorliga föreskrifter om revision och beslut i fråga om ansvarsfrihet komma alltså att vinna tillämpning. Den i viss mån avvikande anordning, som fått utrymme beträffande detaljhandelsbolagen, lär nämligen ej böra efterliknas. Därest en revision genom statsrevisionen stadgades, komme alltså en dubbel revisionsapparat att fungera med två av varandra oavhängiga organ. Revisionen enligt aktiebolagslagen komme att avgiva sin berättelse och bolagsstämman skulle besluta i ansvarsfrågan, innan statsrevisionen företagit granskning. Även om ett av bolagsstämman fattat beslut om ansvarsfrihet ej lägger hinder för vissa förfoganden, som från Kungl. Maj:t och riksdagen kunna ifrågakomma, skulle dock ett sådant beslut begränsa möjligheterna för vidtagande av åtgärder från statens sida.

En mera ändamålsenlig ordning synes enligt utredningsmännens mening kunna ernås på det sätt, att riksdagen får tillfälle att öva ett betydande inflytande vid den enligt aktiebolagslagen fungerande revisionen. Antydda olägenheter av en tvåfaldig granskning skulle därigenom undvikas. Det statliga inslaget i revisionen skulle på ett verksamt sätt ökas. Riksdagens representanter i revisionen kunde väljas med hänsyn till lämplighet och intresse särskilt för detta uppdrag. Revisionens utlåtande skulle i motsvarande grad vinna i auktoritet. Dessa revisorer böra kunna utses inom eller utom riksdagen. En dylik anordning lär ej kräva ändring i riksdagsordningen. Det torde vara tillräckligt, att riksdagen förklarar sig villig åtaga sig den ifrågasatta uppgiften.

Önskvärdheten av att skilda meningsriktningar beredas utrymme vid riksdagens val av revisorer har föranlett, att de riksdagsvalda revisorernas antal föreslagits till fyra, valda två av vardera kammaren.

Riksdagens medverkan vid revisionens tillsättande bör ej verka inskränkande på Kungl. Maj:ts nuvarande inflytande i detta hänseende, utan böra två revisorer utses av Kungl. Maj:t.

Slutligen måste enligt aktiebolagslagen åt bolagets delägare inrymmas befogenhet att delta i revisionen, varför i denna ingår en å bolagsstämman vald revisor.

Utredningsmännen föreslå alltså en revision på sju personer. För envar revisor bör suppleant utses på samma sätt som revisorn.

I fråga om kvalifikationer för revisorerna torde det vara nödigt att söka vissa garantier för att till uppdraget utses personer, som kunna förväntas stå fullt obundna av intressen, som kunna inverka menligt å deras arbete. Utöver vad lagen om aktiebolag stadgar därom, att till revisor ej må utses den, som är i bolagets eller styrelseledamots tjänst, torde därför liksom i fråga om styrelseledamöterna böra uppställas vissa hinder att mottaga uppdrag såsom revisor eller revisorssuppleant. Sådant uppdrag bör ej få lämnas den, som äger eller har delaktighet i företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller maldrycker, eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restaurantrö-

relse. Detsamma bör gälla för den, som visserligen icke äger eller har delaktighet i företag av nämnda slag men är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget. Däremot synes det icke böra stadgas förbud för revisor i dylika företag att mottaga uppdrag såsom revisor i Spritcentralen.

De sju revisorerna torde böra utses i följande ordning. Kungl. Maj:t lämnar i början av året riksdagen uppgift å de två revisorer jämte suppleanter, vilka enligt Kungl. Maj:ts förordnande skola tjänstgöra i revisionen. Sedan riksdagens kamrar för Kungl. Maj:t anmält, vilka personer av kamrarna utsetts, lämnar Kungl. Maj:t Spritcentralen meddelande om berörda förordnanden och val, varefter bolagsstämman utser en revisor och suppleant för denne.

De revisorer, som utses å bolagsstämma och av riksdagens kamrar, böra väljas för ett år. Vad däremot angår de av Kungl. Maj:t förordnade revisorerna, vilka, på sätt framgår av det följande, skola få sig anförtrodda särskilda arbetsuppgifter, torde bland annat de skäl, som föranlett tillmätande av en utsträckt funktionstid för styrelseledamöterna, även tala för att beträffande dessa revisorer bestämma en längre funktionstid. Emellertid föreskriver 72 § i lagen om aktiebolag, att den tid, för vilken revisor utses, ej må omfatta längre tid än två år, varför mandatperioden måste begränsas till denna tid. För såväl de av Kungl. Maj:t som de av riksdagens kamrar utsedda revisorerna bör denna period löpa från en ordinarie bolagsstämma till och med annan.

Utredningsmännen utgå från att samtliga revisorer härefter skola ägna sig åt revisionsarbetet i den omfattning, att revisionen må kunna effektivt fylla de uppgifter, som åligga densamma. Revisorerna böra särskilt tillse, att Spritcentralen och dess dotterbolag ställa sig till efterrättelse gällande bestämmelser på rusdryckslagstiftningens område, avtalen mellan Kungl. Maj:t och bolagen samt föreskrifterna i respektive bolags ordningar. Åt de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna skall emellertid anförtros den fortlöpande kontrollen över företaget. Kungl. Maj:t skall förordna den ene av dessa revisorer att vara revisionens ordförande och den andre att vara jourhavande revisor. De skola, på sätt förut antytts, övertaga vissa av jourhavande direktörens befogenheter och skyldigheter. För dem bör Kungl. Maj:t utfärda en instruktion, vid vars avfattande bör iakttagas, att den sistnämnde befattningshavarens arbetsuppgifter, i den mån de icke överflyttas å styrelsens ordförande, anförtros åt ifrågavarande revisorer. I förhållande till bolaget skola dessa revisorer erhålla en mera vidgad befogenhet än den, som enligt aktiebolagslagen tillkommer revisorer. I det avtal, som skall träffas mellan staten och Spritcentralen, bör därför intagas föreskrift, att nämnda revisorer skall beredas tillfälle att närvara vid alla sammanträden med styrelsen och direktörsrådet. Spritcentralen skall ock förbinda sig att tillse, att dessa revisorer jämväl utses till revisorer hos dotterbolagen samt beredas tillfälle att närvara vid alla sammanträden

med styrelserna för dessa bolag och med ekonomirådet i Grand Hôtel. Det bör vidare tillkomma dem att i erforderlig omfattning granska produktionskalkyler och försäljningspris samt att tillse, att erforderlig statistik över rusdrycksförsäljningen avlämnats. De skola gemensamt kontrollera den av verkställande direktören avgivna uträkningen av bolagets inlevereringar till staten av omsättningsskatt. Det bör av dem tillses, att Spritcentralens och dess dotterföretags tillgångar upptagas till skäligen värden vid boksluten.

Om revisorerna finna anledning till anmärkning förekomma, av beskaffenhet att Kungl. Maj:t bör få kännedom därom, skola de göra anmälan till Kungl. Maj:t.

Revisionens ordförande skall vara den sammanhållande inom revisionen, mottaga jourhavande revisorns eller annan revisors erinringar och rapporter, föredraga dem för revisorerna, utöva fortlöpande kontroll över företagets förvaltning samt mottaga till revisionen inkommande framställningar o. s. v. Han bör vara en person med betydande allmän insikt och erfarenhet inom näringslivet, men ej nödvändigtvis revisionstekniskt utbildad.

Den tekniska ledningen av revisionsarbetet är för närvarande av revisorerna anförtrodd åt en jourhavande revisor, vartill utsetts en av de å bolagsstämman valda revisorerna. Tidigare har han varit anställd i bolagets tjänst såsom chef för dess kontrollavdelning. Instruktion för jourhavande revisorn är fastställd av revisorerna den 2 oktober 1921. Till ledning för revisionen lägges material, som sammanställts inom kontrollavdelningen av bolagets tjänstemän.

Den sålunda tillämpade anordningen är icke tillfredsställande. Enligt den mening, som utredningsmännen redan uttalat, bör den jourhavande revisorn utses av Kungl. Maj:t. Då han skall representera den revisions-tekniska sakkunskapen inom revisionen, synes det böra sörjas för att han äger erforderlig kompetens därigenom att den föreskriften meddelas, att han skall vara av handelskammare auktoriserad revisor. Han skall i detalj följa företagets dagliga förvaltning och hava ledningen av siffergranskningsarbetet. Hans arbete såsom jourhavande revisor kommer att bliva av den omfattning, att det tager huvudparten av hans arbetstid i anspråk. Han synes dock icke böra förhindras att i den utsträckning, som hans arbete inom Spritcentralen medger, åtaga sig jämväl andra revisionsuppdrag, så mycket mindre som han vid beröring med andra affärsområden kan göra rön av värde för hans verksamhet inom Spritcentralen.

För siffergranskning skola finnas biträden, siffergranskare, vilka anställas av revisorerna. För siffergranskarna böra revisorerna utfärda instruktion. Siffergranskarna skola avgiva rapporter till jourhavande revisorn. Revisionen i övrigt liksom även styrelsen bör få kännedom om innehållet av rapporterna. Då dessa rapporter meddelas styrelsen, blir det

för denna möjligt att så anordna den inre kontrollen, att onödigt arbete därvid undviktes.

Spritcentralen skall till revisorernas disposition ställa erforderliga penningmedel, att av dem användas för anordnandet av sifferrevisionen och den kontroll i övrigt, som de pröva nödig.

Den fortlöpande revisionen har, såsom förut omnämnts, handhafts av den jourhavande revisorn, vilken ägnat huvuddelen av sin arbetskraft åt denna uppgift.

De samfällda revisionssammanträdena hava förekommit till ganska begränsat antal. Under åren 1922—1927 hava nämligen revisorerna, utöver årsrevisionen, enligt protokollen hållit följande antal sammanträden, nämligen år 1922 tio, år 1923 fyra, år 1924 tre, år 1925 tre, år 1926 två och år 1927 (till och med den 30 november) ett. Ehuru väl det upplysts, att vissa av revisorerna härutöver sammanträffat för diskussion av frågor rörande företaget, synes önskvärt, att åt den samfällda revisionens arbetsformer gives ökad fasthet. Gemensamma sammanträden med någorlunda jämn fördelning innebära en fördel därigenom, att på sådant sätt befrämjas en överblick över förvaltningen inom företaget även för de revisorer, vilka icke — såsom revisionens ordförande och den jourhavande revisorn — hava att utöva tillsyn över den löpande förvaltningen. Det torde därför böra föreskrivas, att revisorerna skola hålla gemensamma sammanträden minst en gång varje kalenderkvartal och eljest då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

Vid revisionens sammanträden skall föras protokoll, angivande vilka närvarit vid sammanträdena, vad därvid förekommit och de uttalanden, vartill revisorerna funnit de särskilda ärendena föranleda. Det förutsättes, att revisionens ordförande och den jourhavande revisorn även mellan sammanträdena stå i kontakt med varandra.

Protokollen från sammanträden med styrelsen och direktörsrådet böra av jourhavande revisorn anmälas för den samlade revisionen. Härigenom beredes revisorerna tillfälle att föranstalta om närmare undersökningar eller vidtaga åtgärder i anledning av protokollens innehåll. Vidare vinna revisorerna på detta sätt möjlighet att steg för steg följa de större förvaltningsåtgärderna. Därjämte böra de under året upprättade boksluten, i den mån de färdigställas, framläggas för revisorerna. Detsamma bör gälla om jourhavande revisorns och siffergranskarnas rapporter och utredningar. På sammanträdena bör redogörelse lämnas för resor, som av revisor må hava företagits.

Såsom tidigare erinrats framhöll finansministern i direktiven för utredningsmännens arbete, att man borde undersöka lämpligheten av att inrätta ett utanför företaget stående kontrollorgan, som skulle hava att enligt givna regler och anvisningar följa och kontrollera förvaltningen, och till vilket organ jämväl utomstående skulle kunna hänvända sig rörande förhållanden, som syntes påkalla uppmärksamhet. Det sålunda angivna syf-

tet bör enligt utredningsmännens mening kunna tillgodoses genom bolagets revision, sådan som densamma enligt förslaget skulle ordnas. Framställningar av den innebörd, varom här är fråga, böra omhändertagas av revisionens ordförande och föredragas vid revisionens sammanträden.

Då utredningsmännen föreslå, att den ordinarie bolagsstämman skall hållas inom april månads utgång, synes det nödigt, att jämväl tiden för avgivandet av revisorernas berättelse flyttas, förslagsvis till den 1 april.

Det synes utredningsmännen önskvärt, att revisionsberättelsen erhåller en utförligare avfattning än för närvarande. I densamma böra meddelas de sakliga uppgifter utöver vad styrelseberättelsen innehåller, vilka revisorerna anse ur särskilda synpunkter vara av allmänt intresse. Därjämte bör revisionsberättelsen utgöra en arbetsberättelse för revisionen under räkenskapsåret, som bör upptaga bland annat antalet sammanträden, uppgifter om de resor, som revisorerna företagit, m. m.

Till följd av utredningsmännens förslag om förändringar i revisionens sammansättning och arbetsformer böra ersättningarna åt revisorerna bestämmas efter andra grunder än de nu gällande.

Med hänsyn till de betydande arbetsuppgifter, som bliva förenade med uppdraget att vara revisionens ordförande, och de fordringar å särskilda kvalifikationer, som skola ställas å honom, synes ersättning för detta uppdrag icke skäligen böra sättas till lägre belopp än 12 000 kronor för år.

Såsom förut framhållits skulle jourhavande revisorn utses bland de auktoriserade revisorerna. Han skulle ägna huvudparten av sin arbetstid åt revisionsarbetet, till följd varav han endast i ganska begränsad omfattning blir i tillfälle att åtaga sig andra uppdrag. Med beaktande av den inkomst, som auktoriserad revisor av erkänd duglighet kan påräkna, torde hans arvode såsom jourhavande revisor ej kunna sättas till lägre belopp än 12 000 kronor.

För det arbete, som kommer att åvila de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna i egenskap av revisorer i dotterbolag till Spritcentralen, bör särskild ersättning icke lämnas.

Åt envar av de av riksdagens kamrar utsedda revisorerna torde ett arvode av 2 000 kronor för år böra utgå.

Nu nämnda ersättningar böra fastställas av Kungl. Maj:t och gäldas av Spritcentralen.

Arvodet åt den av bolagsstämman utsedde revisorn tillkommer det stämman att fastställa. Det torde kunna antagas, att stämman icke anser sig äga anledning att sätta detta arvode till högre belopp än det, som utgår till de av riksdagens kamrar utsedda revisorerna.

Vid resor, som revisorerna företaga för fullgörande av sitt uppdrag, böra de erhålla resekostnads- och traktamentsersättning.

7. Sammanställning av utgifterna för arvoden till styrelseledamöter och revisorer.

I enlighet med de grunder, som föreslagits i avseende å ersättning till styrelse och revision i Spritcentralen, ställer sig en beräkning av de sammanlagda årliga kostnaderna i sådant hänseende på följande sätt:

Styrelsen:

Av Kungl. Maj:t utsedda		
ordföranden.....	kronor	12 000
vice ordföranden.....	»	4 000
2 ledamöter (å 3 000 kronor)	»	6 000
2 suppleanter (å 1 000 kronor)	»	2 000
Av bolagsstämman utsedda		
4 ledamöter (å 3 000 kronor)	»	12 000
2 suppleanter (å 1 000 kronor)	»	2 000
Ersättning för ledamotskap i direktörsrådet	»	2 000

Revisionen:

Av Kungl. Maj:t utsedda		
ordföranden.....	kronor	12 000
jourhavande revisorn.....	»	12 000
2 suppleanter		—
Av riksdagens kamrar utsedda		
4 revisorer (å 2 000 kronor)	»	8 000
4 suppleanter		—
Av bolagsstämman utsedda		
1 revisor.....	»	2 000
1 suppleant.....		—
	Summa kronor	74 000

Den sammanlagda kostnaden av 74 000 kronor torde med omkring 10 000 kronor understiga utgifterna för ersättning till nuvarande funktionärer med motsvarande arbetsuppgifter som de här nämnda.

Vid denna beräkning har hänsyn emellertid ej tagits till kostnader för siffergranskningsarbetet samt för rese- och traktamentsersättningar.

8. Angivande av föremålet för bolagets verksamhet.

Enligt § 3 i 1923 års avtal är Spritcentralens verksamhet begränsad på det sätt, att Spritcentralen icke må själv eller genom dotterföretag idka — förutom partihandel med rusdrycker — annan verksamhet än sådan, som avser att tillverka, förädla eller på annat sätt bereda alkoholhaltiga drycker eller som har samband med dylik rörelse.

I annat sammanhang föreslås, att Spritcentralen skall åläggas vidtaga åtgärder för att avveckla verksamhet, som Spritcentralen upptagit men som ligger utanför dess egentliga uppgift. I överensstämmelse med den

uppfattning, som härigenom kommer till uttryck, synes det vara lämpligt att i det blivande avtalet meddela bestämmelser, varigenom fastare gränser uppdragas för Spritcentralens verksamhetsområde. I stället för den nu gällande vidsträckt bestämmelsen torde böra föreskrivas, att Spritcentralen icke må idka — förutom partihandel med rusdrycker — annan verksamhet än sådan, som avser att tillverka, förädla eller på annat sätt bereda alkoholhaltiga drycker eller att tillverka för rörelsen erforderliga förbrukningsartiklar.

9. Riktlinjer för Spritcentralens förvaltning.

I § 4 av 1923 års avtal äro angivna riktlinjer för Spritcentralens huvudsakliga verksamhet, partihandeln med rusdrycker. I utredningsmännens förslag till nytt avtal mellan staten och Spritcentralen återfinnas i § 4 motsvarande bestämmelser med vissa ändringar.

Med hänsyn till Spritcentralens ställning såsom ensam partihandlare har i förslaget gjorts det tillägget, att Spritcentralen skall bedriva verksamheten på sådant sätt, att ej blott leverantörernas utan även återförsäljarnas berättigade handelsintressen tillgodoses.

Till ledning för Spritcentralens prispolitik har i 1923 års avtal intagits föreskrift därom, att bolaget skall vid försäljning av alkoholhaltiga drycker tillämpa sådana prissättningsgrunder, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna, på samma gång som åt bolaget beredes skälig inkomst av rörelsen.

I samband med anhållan om rätt att från och med den 1 januari 1929 under fem år fortfarande få såsom partihandelsbolag inom riket bedriva handel med rusdrycker har Spritcentralen fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på önskvärdheten av ett förtydligande av vad som i avtalet avses med »skälig inkomst» av rörelsen.

För sin del anse utredningsmännen, att partihandeln med rusdrycker icke skall åsyfta att bereda staten vinst, utan att den inkomst, staten vill hämta ur denna hantering, i huvudsak bör uttagas genom varornas beskattning. Den bestämmelse, varå bolaget syftat i sin framställning, torde därför böra ersättas med en föreskrift av den innebörd, att bolaget skall söka fullfölja en prispolitik, som endast avser att hålla jämvikt mellan inkomster och utgifter samt därutöver, efter vederbörlig avskrivning och avsättning till fonder, lämna den enligt bolagsordningen begränsade utdelningen på aktierna. Vid prissättningen måste dock en viss säkerhetsmarginal medgivas, och med hänsyn till Spritcentralens stora omslutning kan det knappast undvikas, att vid bokslutets uppgörande ett visst vinstöverskott uppkommer. Såsom framgår av här förut lämnade uppgifter hava partihandelsbolagen till statsverket inlevererat betydande vinstöverskott, för år 1926 icke mindre än omkring 8 miljoner kronor, varav för Spritcen-

Avtalsförslaget § 4.
Bolagsordningen § 13.
Ändringsförslaget beträffande rusdrycksförsäljningsförordningen 12 §
4 mom.

tralen cirka 7.4 miljoner kronor och för Grönstedt & Co cirka 0.6 miljon kronor. Vid tillämpning av de föreslagna riktlinjerna för bolagets framtida prispolitik bortfaller väsentligen det fördyrande moment vid prissättningen, som kommit till synes i dylika vinstöverskott. Det torde därför böra tagas under övervägande, huruvida icke för att undvika en minskning i statsverkets inkomster från partihandeln med rusdrycker omsättningskatten å spritdrycker borde höjas. Möjligen kunde jämväl komma under omprövning nämnda beskattnings utsträckande till att omfatta även vin.

Efter genomförande av de nu förordade grunderna för prissättningen synes den i gällande avtal intagna bestämmelsen, att sådana prissättningsgrunder skola tillämpas, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna, komma att sakna betydelse. Föreskriften har därför icke upptagits i förslaget.

När man sålunda uppställer den grundsatsen, att partihandelsföretagets vinst skall noggrant begränsas, måste man räkna med den möjligheten, att vinsten kan bli så ringa, att den ej förslår till medgiven utdelning å aktierna. Det synes därför vara lämpligt att vidtaga åtgärder för beredande av ökad säkerhet åt aktieägarna för utdelning i enlighet med bolagsordningens bestämmelser. För sådant ändamål torde Spritcentralen böra få göra avsättningar till vinstregleringsfond, vars belopp icke torde behöva överstiga 1 miljon kronor. Genom en sådan anordning skulle för övrigt risken minskas för att den av staten lämnade garantin för utdelning å stamaktierna skall behöva tagas i anspråk.

Därest utöver de belopp, som åtgå till avskrivning, fondering och utdelning, vinstöverskott finnes, skall detta inlevereras till statsverket. För närvarande upptagas partihandelsbolagens vinstöverskott i en riksstat, som fastställes, innan ännu större delen av det år förflutit, för vilket överskotten beräknats. Med hänsyn till vad förut anförts angående grunderna för prissättningen, bör något avsevärt vinstöverskott ej på förhand beräknas till disposition för statsregleringen. Endast vid de tillfällen, då sådant överskott räkenskapsmässigt föreligger, bör det tagas i anspråk vid statsregleringen. En omläggning av sättet för upptagandet i riksstaten av dylikt vinstöverskott bör därför vidtagas. Såsom tillämpas beträffande statsverkets andel i riksbankens vinst, torde överskottet å Spritcentralens rörelse böra upptagas först i den riksstat, som börjar löpa närmast efter rörelseårets utgång. Om ändring vidtages i bolagsordningen, så att den ordinarie bolagsstämman, som nu skall hållas före juni månads utgång, i stället hålles före utgången av april, blir överskottets storlek känt före riksstatens fastställande. Tiden för inlevererandet av ifrågavarande vinstmedel bör vid sådant förhållande sättas till juli månad efter rörelseårets utgång i stället för såsom nu stadgas i 12 § 4 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, inom juni månads utgång.

Då de nya reglerna för prissättningen skola börja tillämpas den 1 januari 1929, bör bestämmelsen om den ändrade tiden för vinstmedlens inle-

vererande vinna tillämpning först med avseende å det vinstöverskott, som uppkommit under år 1929, och ifrågavarande bestämmelse bör sålunda träda i kraft den 1 januari 1930.

10. Spritcentralens skyldigheter gent emot detaljhandelsbolagen och kontrollstyrelsen i fråga om försäljningsverksamheten.

Avtalsförslaget § 5.

Under § 5 i avtalsförslaget upptagas från tilläggskontraktet den 20 juni 1924 bestämmelserna om Spritcentralens försäljning av rusdrycker till detaljhandelsbolagen. Förutom att Spritcentralens anmälningsskyldighet i avseende å prisförändringar utvidgats, hava de ändringar vidtagits, som påkallas av förslagen, att pris- och inköpsnämnden skall indragas, samt att meningsskiljaktigheter mellan Spritcentralen och detaljhandelsbolag i angelägenheter rörande detaljhandelsbolags inköp av rusdrycker skola hänskjutas till avgörande av kontrollstyrelsen.

11. Omsättningsskatten.

Avtalsförslaget § 6.

De i nyssnämnda tilläggskontrakt givna föreskrifterna om Spritcentralens inleverering till statsverket av omsättningsskatt upptagas i § 6 av avtalsförslaget utan annan ändring än som påkallas därav, att befattningen såsom jourhavande direktör skall indragas. Det åligger för närvarande denne att gemensamt med en av de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna till riktigheten bestyrka den av verkställande direktören avgivna uträkningen av skattebeloppen. Det synes lämpligt, att denna kontroll anförtros åt de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna, nämligen revisionens ordförande och jourhavande revisorn.

12. Spritcentralens rätt att förvärva aktie eller annan delaktighet i annat företag.

Avtalsförslaget § 13.

I § 8 av 1923 års avtal stadgas, att Spritcentralen ej må utan Kungl. Maj:ts tillstånd förvärva aktier eller andelar i annat bolag eller ekonomisk förening. Rörande den omfattning, vari sådana aktier och andelar finnas hos Spritcentralen och dess dotterbolag, hava upplysningar lämnats i annat sammanhang.

I överensstämmelse med den förut uttalade uppfattningen, att en bestämd skiljelinje bör uppdragas mellan Spritcentralens verksamhet, å ena sidan, och, å den andra, den verksamhet, som består i att tillverka eller försälja rusdrycker eller maldrycker eller att idka hotell- eller restaurantrörelse, borttages enligt § 13 i avtalsförslaget möjligheten att erhålla dispens från förbudet för Spritcentralen att förvärva aktie eller annan del-

aktighet i företag, som självt eller genom dotterföretag utövar sådan verksamhet.

För förvärv av aktie eller annan delaktighet i annat företag synes liksom hittills böra fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

13. Avskrivningar och fonderingar, statsgaranti för utdelning å stamaktierna.

Av redogörelsen för Spritcentralens ekonomiska förhållanden framgår, att Spritcentralen särskilt före tillkomsten av 1923 års avtal verkställt betydande avskrivningar å tillgångar av olika slag. Bland dessa märkas de nedskrivningar av varulager, varigenom en reserv av 14 miljoner kronor i Spritcentralen och 1,6 miljoner kronor i Grönstedt & Co uppkommit och alltjämt bibehålles. Av skäl, som ligga till grund vid behandlingen av frågorna om nedsättning av utdelningen å aktiekapitalet och om reglering av förhållandet vid oktrojtidsens utgång, torde denna reserv böra få bibehållas vid sin nuvarande storlek. Ökning av denna generella nedskrivning synes icke böra ifrågakomma.

Avtalsförslaget § 15 mom. 1.

Enligt nämnda avtal må Spritcentralen årligen avskriva å byggnader högst 5 procent och å inventarier högst 15 procent. För ytterligare avskrivningar, som ej enligt lag skola ske, fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

Såsom angivits i annat sammanhang, har styrelsen för Spritcentralen ansett denna bestämmelse icke utgöra hinder för att utan medgivande från Kungl. Maj:ts sida besluta avskrivning å fastighet utöver 5 procent å byggnadsvärdet, då denna ännu icke varit uppförd som tillgång i balansräkning för bolaget. Utredningsmännen, som finna en dylik tolkning stå i strid mot syftet med de givna avskrivningsreglerna, hava till förebyggande av en sådan tolkning förtydligat bestämmelsen därhän, att avskrivningskvoterna i varje fall skola räknas å tillgångarnas verkliga anskaffningsvärden.

Då Spritcentralen numera i fråga om fastigheter och inventarier tillämpar den indirekta avskrivningsmetoden och gör avsättningar till avskrivningsfond, synes det böra utsägas, att, sedan anskaffningsvärdet till fullo avskrivits, avsättning till avskrivningsfond ej vidare må ske.

Beträffande fastigheter må framhållas, att avtalsförslaget lika med nu gällande avtal upptager föreskriften, att avskrivningen må räknas endast å byggnadens värde, ej jämväl å värdet av till fastigheten hörande tomtmark.

I avseende å de i 1923 års avtal upptagna avskrivningskvoterna synes ej föreligga anledning att föreslå ändring.

För ytterligare avskrivningar, som ej enligt lag skola ske, bör liksom nu fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

Spritcentralen har, såsom av det föregående framgår, verkställt så stora avsättningar till reservfond och pensionsfond, att dessa fonder uppnått de belopp, utöver vilka avsättning till dem ej må äga rum utan Kungl. Maj:ts medgivande.

I annat sammanhang hava utredningsmännen förordat, att bolagets behov av ökning av rörelsekapitalet må tillgodoses på det sätt, att bolaget beredes tillfälle till ökad fondering. Det synes därför böra medgivas, att till reservfonden årligen må avsättas högst 1 miljon kronor, intill dess fonden uppgår till 15 miljoner kronor. För ytterligare avsättning till fonder skall fordras Kungl. Maj:ts medgivande. Frågan om uppläggande av vinstregleringsfond har förut berörts.

Med anledning därav, att Spritcentralen i sin oktrojansökan ifrågasatt, att bolaget skulle tillerkännas rätt att av vinsten avsätta visst belopp till en särskild fond, ur vilken medel finge efter Kungl. Maj:ts godkännande i varje särskilt fall användas såsom bidrag till arbetet för den olaga sprit-hanteringens bekämpande eller därmed jämförligt ändamål, få utredningsmännen erinra, att fråga om anslag för dylika ändamål torde böra prövas i samband med riksstaten, i följd varav upptagande i det nya avtalet av en bestämmelse med angivet innehåll icke kan förordas.

Statsverkets garanti för att stamaktieägarna må erhålla 5 procent utdelning synes i motsvarighet till föreskrift i kontraktet den 12 februari 1915 mellan staten och Tobaksmonopolet kunna ordnas sålunda, att därest den till utdelning tillgängliga årsvinsten ej skulle förslå till 5 procent utdelning å stamaktiekapitalet, staten skall vara förpliktad att av de från Spritcentralen influtna omsättningsskattemedlen tillgodoföra bolaget så stort belopp, som erfordras för att utdelning å stamaktierna av 5 procent må kunna ske. Därest bolaget, såsom förut förordats, erhåller rätt att göra avsättning till vinstregleringsfond, synes man knappast hava att räkna med att den ifrågavarande garantin skall behöva tagas i anspråk.

14. Kontroll över dotterföretag.

Även i det nya avtal, som skall träffas mellan staten och Spritcentralen, erfordras mot §§ 10—12 i 1923 års avtal svarande bestämmelser, som i det allmännas intresse reglera förhållandet mellan Spritcentralen och dotterbolag. Förslaget innefattar härutinnan vissa skärpningar.

Den i § 10 av 1923 års avtal givna möjligheten för Spritcentralen att erhålla dispens från förbudet att ikläda sig ekonomiska förpliktelser för dotterbolag eller lämna dotterbolag försträckning föreslås sålunda skola bortfalla. Förbudet utsträcker till att avse varje dotterföretag.

I dotterbolagens styrelse och revision förstärkes det allmännas inflytande. Spritcentralen bör förbindas att tillse, att minst två, i stället för såsom nu endast en, av ledamöterna i varje dotterbolags styrelse utses bland de av

Avtalsför-
slaget § 15
mom. 2.

Avtalsför-
slaget §§ 16
och 18.

Kungl. Maj:t tillsatta ledamöterna i Spritcentralens styrelse. Medan för närvarande endast beträffande dotterbolag, för vilket enligt bolagsordningen skall utses mer än en revisor, en av de utav Kungl. Maj:t tillsatta revisorerna hos Spritcentralen skall utses till revisor hos dotterbolaget, innehåller förslaget den bestämmelsen, att de av Kungl. Maj:t tillsatta revisorerna hos Spritcentralen, såväl revisionens ordförande som den jourhavande revisorn, skola utses till revisorer hos dotterbolagen. Dessa revisorer skola, såsom förut angivits, beredas tillfälle att närvara vid alla sammanträden med styrelserna för dotterbolagen samt med ekonomirådet i Grand Hôtel.

Bestämmelserna om dotterbolagens avskrivningar hava ändrats i anslutning till motsvarande föreskrifter för Spritcentralen. Dotterbolags rätt att göra avsättning till fonder har reglerats genom föreskriften, att sådan avsättning icke utan Kungl. Maj:ts medgivande får äga rum i vidare mån än enligt lag skall ske.

15. Avveckling av Spritcentralens förhållande till anslutna företag.

Vid behandlingen av frågan om det företag, åt vilket partihandelsrätt för ny oktrotid borde upplåtas, hava skäl anförts för den meningen, att sådan rätt borde inrymmas åt endast ett bolag, och att, om Spritcentralen antoges till partihandelsbolag, i samband därmed borde avtalas, att J. D. Grönstedt & Co omedelbart likvideras.

Avtalsförslaget § 19.

I § 13 av 1923 års avtal har Spritcentralen förbundit sig att, så snart sådant av Kungl. Maj:t påfordras och utan avsevärdare förlust för Spritcentralen kan ske, avveckla sitt förhållande till dotterbolagen Grand Hôtel, D. Carnegie & Co och Astra. Som förut angivits har Spritcentralen med betydande förlust avvecklat sitt engagement i Astra. De båda övriga bolagen äro däremot fortfarande anknutna till Spritcentralen såsom dotterbolag.

Storleken av de förluster, som engagementet i Grand Hôtel hittills medfört för Spritcentralen, har angivits i det föregående. I överensstämmelse med sin allmänna ståndpunkt, att Spritcentralen bör uteslutande ägna sig åt partihandeln med rusdrycker, förorda utredningsmännen, att Spritcentralen avvecklar detta engagement, så snart lämpligen kan ske. Vid en sådan avveckling torde icke helt och hållet kunna bortses därifrån, att det dotterbolag, varom här är fråga, är ett hotellföretag av betydelse för den internationella resandetrafik, som berör vårt land.

Jämväl rörande storleken av Spritcentralens förluster å aktieinnehavet i D. Carnegie & Co har uppgift lämnats i det föregående. Avvecklingen av detta engagement bör ske så snart den ur ekonomiska synpunkter lämpligen kan företagas.

I fråga om den nedskrivning, som ägt rum å koncernens innehav av aktier i Aktiebolaget Uppsala Stadshotell, har upplysning lämnats i annat

sammanhang. Även detta engagement bör avvecklas, så snart detta ur ekonomiska synpunkter lämpligen kan ske.

När Spritcentralen företog inlösning av firmor inom vin- och spirituosa-hanteringen i syfte att avlägsna det privatekonomiska intresset, inlöstes jämväl ett betydande antal agenturer för utländska hus. I stor utsträckning övertogs de inlösta agenturfirmornas rörelse av för ändamålet bildade dotterbolag till Spritcentralen. I vissa fall organiserades inlösta agenturer såsom enskilda firmor, anknutna till Spritcentralen, och för närvarande äro tre dylika firmor verksamma.

Den strävan att från agentverksamheten avlägsna privatekonomiskt intresse, som tagit sig uttryck genom denna anordning, står i överensstämmelse med den utveckling, varigenom privatekonomiskt vinstintresse i möjligaste mån avvecklats från såväl detaljhandeln som partihandeln med rusdrycker. Det — visserligen indirekta — sammanförande av agentur och partihandel, som för närvarande förekommer, synes ur vissa synpunkter ej vara önskvärt. Handelspolitiska hänsyn föranleda, att förslag om åtgärd i antydda avseende ej nu framläggas.

Därest Spritcentralens förhållande till de anslutna agenturfirmorna icke omedelbart avvecklas, böra vissa reformer av dessa firmors organisation och verksamhet utan dröjsmål genomföras. Sålunda bör, såsom i en föregående paragraf i avtalsförslaget innebäres, företagens organisation ändras så, att det allmänna erhåller tillbörligt inflytande å företagens ledning och nödig kontroll å förvaltningen. Företagens rörelse bör vara strängt begränsad till agentverksamhet av det slag, varom här är fråga. Vissa agentfirmor böra avveckla sin rörelse ovidkommande aktieinnehav. Nedläggning av agenturfirmornas aktiekapital bör verkställas i de fall, då detta är onödigt stort. Slutligen böra föreskrifter meddelas, som förhindra, att Spritcentralens eller dotterbolagens medel i någon form användas till reklam och representationskostnader för främjande av agentureernas försäljningsverksamhet.

Med hänsyn därtill, att man alltså har att räkna med att Spritcentralens här berörda engagement komma att under en tid fortbestå, hava i §§ 13 och 16 av avtalsförslaget intagits bestämmelser, som förhindra Spritcentralen att öka dessa engagement vare sig genom aktieinköp eller genom att till förmån för dotterföretag ikläda sig ekonomiska förpliktelser eller lämna dotterföretag försträckning.

16. Reglering av förhållandet vid oktrojtidens utgång.

För den händelse Spritcentralen icke skulle få förnyad oktroj och därför skulle nödgas snabbt realisera sina betydande tillgångar, skulle lätteligen en förlust kunna uppkomma, då dessa tillgångar väsentligen äro avsedda för det slags rörelse, som bolaget driver, och äga ett ringa värde utan samband med sådan rörelse. Ur såväl nationalekonomiska som stats-

finansiella synpunkter synes den utvägen att stärka bolagets ekonomiska ställning vara ändamålsenlig, att en eventuell upplåtelse av partihandelsrätt åt annan innehavare än Spritcentralen förenas med det villkoret, att tillgångar och personal överförs från Spritcentralen till den nye innehavaren av partihandelsrätten. I förevarande paragraf av avtalsförslaget har i sådant syfte stadgats, att den nye innehavaren skall berättigas och förpliktas att övertaga Spritcentralens för rörelsens bedrivande erforderliga tillgångar, liksom även förpliktas att, i den mån sådant lämpligen kan ske, bibehålla hos Spritcentralen anställd personal. Vid överlåtelsen skall värdering av tillgångar, som ifrågakomma till övertagande, i den mån överenskommelse ej kan träffas, hänskjutas till avgörande enligt lagen, om skiljemän.

17. Skiljedoms klausul.

I fråga om utseende av tredje skiljeman för avgörande enligt lagen om skiljemän av tvist, som kan uppstå mellan staten och Spritcentralen rörande rätta tolkningen av avtalet, innehåller § 21 i avtalsförslaget en ändring i förhållande till § 14 i 1923 års avtal av den innebörd, att tredje skiljeman skall nämnas av överexekutor, icke såsom hittills, i varje fall, utan endast, när de utav parterna valda skiljemännen icke kunnat enas om valet.

Avtalsförslaget § 21.

18. Ikraftträdande.

Den nya oktrotiden börjar löpa den 1 januari 1929, från och med vilken dag avtalet om partihandelsrättens upplåtande till Spritcentralen skall träda i tillämpning, i den mån ej vissa föreskrifter, på sätt i förslaget angives, skola iakttagas från dagen för avtalets slutande.

Avtalsförslaget § 22.

19. Pris- och inköpsnämnden.

Såsom framgår av den förut i betänkandet lämnade historiken, inrättade kontrollstyrelsen den 31 oktober 1916 i anslutning till ett uttalande av 1915 års riksdag en pris- och inköpsnämnd. År 1923 bestämdes genom ett tillägg till 19 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, att pris- och inköpsnämnden skulle tillsättas av Kungl. Maj:t. Nämnden, som består av högst sju personer, har enligt nämnda lagrum till uppgift att öva tillsyn över och övervaka detaljhandelsbolags inköp av rusdrycker. Enligt 10 § 1 mom. i förordningen skall nämnden meddela tillstånd till detaljhandelsbolags import av rusdrycker.

Gällande bestämmelser.

För pris- och inköpsnämnden gäller en av Kungl. Maj:t den 27 september 1924 utfärdad instruktion. Enligt denna har nämnden till uppgift bland annat att tillse och övervaka detaljhandelsbolags inköp av

rusdrycker. Nämnden åligger särskilt att pröva av partihandelsbolag eller annan ingivet anbud å försäljning till detaljhandelsbolag av rusdrycker samt att tillse, att detaljhandelsbolags inköp på grundval av godkänt anbud behörigen fullgöres. Nämnden skall giva detaljhandelsbolag råd och anvisningar angående inköp av rusdrycker, avgöra meningskiljaktigheter mellan detaljhandelsbolag och partihandelsbolag i angelägenheter rörande sådana inköp, samt på anmodan av kontrollstyrelsen verkställa utredning ävensom avgiva utlåtande och förslag i frågor, som falla inom nämndens verksamhetsområde. Prövning av rusdrycksförsäljningsanbud må mellan nämndens sammanträden och å dess vägnar företagas av nämndens ordförande eller vice ordförande efter samråd med verkställande direktören. I nämndens överläggningar men ej i sluten äga deltaga kontrollstyrelsens chef och byråchefen å den byrå inom kontrollstyrelsen, som har att handlägga rusdrycksförsäljningsärenden, ävensom statens jourhavande direktör hos Spritcentralen. Kungl. Maj:t fastställer arvoden till nämndens ledamöter, varemot avlöning till nämndens tjänstepersonal bestämmes av kontrollstyrelsen efter förslag av nämnden.

Kostnaden för nämndens verksamhet bestrides till hälften av Spritcentralen och till hälften av de femtio största systembolagen med fördelning efter dessa bolags försäljning av spritdrycker i liter under år 1924.

Nämnden består för närvarande av sex ledamöter. Hos densamma finnas anställda en verkställande direktör, en sekreterare, tre sakkunniga personer, provningssakkunniga, med uppgift att utröna varas beskaffenhet och alkoholstyrka, samt ett skrivbiträde. Nämndens utgifter för tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 belöpte sig till omkring 21 000 kronor.

Vid pris- och inköpsnämndens inrättande år 1916 var syftet att möjliggöra ett enhetligt uppträdande från detaljhandelsbolagens sida gentemot producenternas starka sammanslutningar. När nämndens befogenheter sedermera från och med år 1919 utvidgades, avsågs dels att vidmakthålla en önskvärd kontroll å Spritcentralens prisbildning, dels att motarbete de olägenheter, som kunde bliva en följd därav, att detaljhandelsbolagens rätt till direkta inköp av spritdrycker och viner med förbigående av Spritcentralen, vare sig från andra partihandlare inom landet eller från firmor i utlandet, fortfarande var bibehållen.

Nämndens huvuduppgift är prövningen av partihandelsbolags anbud å försäljning till detaljhandelsbolag av rusdrycker. Av nämndens protokoll framgår, att denna prövning endast i mindre omfattning sker vid nämndens sammanträden och till större delen utföres mellan sammanträdena av ordföranden eller vice ordföranden. Pris- och inköpsnämndens nuvarande ordförande är den av Kungl. Maj:t utsedde ordföranden i Spritcentralens styrelse. Endast i undantagsfall blir anbudet icke oförändrat godkänt.

Den enskild person enligt 50 § rusdrycksförsäljningsförordningen till-

*Utrednings-
männens
yttrande.*

Ändringsförslaget beträffande rusdrycksförsäljningsförordningen 10 § 1 mom., 19 § 2 mom. och 90 § 2 mom. Aftalsförslaget §§ 5 och 7.

kommande möjlighet till import genom detaljhandelsbolag förmedlas av nämnden, som, på sätt nyss nämnts, har att bevilja tillstånd till sådan import. Därest den önskade varan finnes i lager hos partihandelsbolag, sker dock icke någon import. Med hänsyn till partihandelsbolagens rikhaltiga sortering blir därför importen enligt 50 § rusdrycksförsäljningsförordningen synnerligen begränsad och representerade år 1926 ett värde för vin av omkring 73 500 kronor och för spirituosa av omkring 3 100 kronor. Nämnden prövar vidare frågor om import av vin och spritdrycker, vilka såsom gåvor eller vid flyttning inkomma från utlandet.

Ärenden rörande meningsskiljaktigheter mellan parti- och detaljhandelsbolagen i inköpsfrågor hava av nämnden under de senare åren handlagts endast till obetydligt antal.

Att olägenheter skulle uppkomma av en avveckling av nämndens verksamhet synes icke behöva befaras. Det allmännas inflytande i Spritcentralens förvaltning, den enligt förslaget förstärkta revisionen och de föreslagna reglerna för partihandelsföretagets prissättning och vinstbegränsning kunna förväntas medföra tillräckligt skydd för detaljhandelsbolagen. Ett godkännande av Spritcentralens prissättning från ett särskilt organ synes därför icke erforderligt.

Däremot torde det för säkerställande av den enskildes intresse av import enligt 50 § rusdrycksförsäljningsförordningen vara önskvärt, att prövning av frågan om tillstånd till sådan import även i fortsättningen i tidsbesparande form må kunna verkställas genom offentlig myndighet. Meningsskiljaktigheter mellan Spritcentralen och detaljhandelsbolagen rörande de senares inköp av rusdrycker böra även på sådant sätt kunna utjämnas. Det torde emellertid ej vara erforderligt att för dylika frågor avgörande bibehålla en så omfattande organisation som pris- och inköpsnämnden. Deras handläggning torde lämpligen kunna anförtros åt kontrollstyrelsen, som enligt 19 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen har överinseendet över detaljhandelsbolagens verksamhet och på sätt, som angives i det här framlagda förslaget till avtal mellan staten och Spritcentralen, skulle erhålla tillfälle att följa Spritcentralens prispolitik. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter angående handläggningen av de ärenden, som kontrollstyrelsen sålunda skulle övertaga från pris- och inköpsnämnden.

Spritcentralen bör gottgöra statsverket de kostnader, som efter Kungl. Maj:ts prövning må föranledas av kontrollstyrelsens ifrågavarande verksamhet. Bestämmelse härom upptages i § 7 av förslaget till avtal om upplåtelse av partihandelsrätt.

Utredningsmännens ifrågavarande förslag föranleder de ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, att 19 § 2 mom. tredje stycket upphäves samt att den enligt 10 § 1 mom. och 90 § 2 mom. pris- och inköpsnämnden för närvarande tillkommande prövningen förlägges till kontrollstyrelsen.

Förslag

till

avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker.

§ 1.

Med föranledande av 12 § i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker, sådant detta lagrum lyder enligt förordningen den 1928 (nr), upplåter Kungl. Maj:t å svenska statens vägnar härmed för en tid av sex år från och med den 1 januari 1929 till och med den 31 december 1934 åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen (här nedan kallat Spritcentralen) rätt att såsom partihandelsbolag inom riket bedriva handel med rusdrycker med de rättigheter och skyldigheter, som därmed följa jämlikt lag och författning, samt på följande villkor i övrigt.

Kungl. Maj:t antager icke för tid, som ovan sagts, annat bolag till partihandelsbolag.

§ 2.

Spritcentralen utfäster sig att, så snart ske kan, genomföra de ändringar i Spritcentralens bolagsordning, som härvid fogad bilaga utvisar, att tillämpas senast från och med den 1 januari 1929.

§ 3.

Spritcentralen må icke idka — förutom partihandel med rusdrycker — annan verksamhet än sådan, som avser att tillverka, förädla eller på annat sätt bereda alkoholhaltiga drycker eller att tillverka för rörelsen erforderliga förbrukningsartiklar.

Beträffande redan bestående dotterföretag till Spritcentralen gäller vad i §§ 18 och 19 stadgas.

§ 4.

Det åligger Spritcentralen

att under den tid, avtalet gäller, driva partihandel med rusdrycker, på sätt förutsättes i förordningen angående försäljning av rusdrycker,

att vid inköp, tillverkning och beredning av alkoholhaltiga drycker bedriva verksamheten på sådant sätt, att leverantörers och återförsäljares berättigade handelsintressen tillgodoses, att garanti vinnes för en fullt är-

lig varubeteckning, och att behörig hänsyn toges till den konsumerande allmänhetens smak och vanor,

att vid försäljning av alkoholhaltiga drycker tillämpa sådana pris-sättningsgrunder, att bolaget med säkerhet beredes högst sådan inkomst av rörelsen, att bolaget må efter vederbörlig avskrivning och avsättning till fonder kunna lämna utdelning åt aktieägarna i enlighet med bestämmelserna i bolagsordningen,

samt att, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhava rörelsen och anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt.

§ 5.

Spritcentralen förbinder sig:

att så bedriva försäljningen av rusdrycker till detaljhandelsbolagen, att dessa, i vad på Spritcentralen ankommer, kunna ställa sig till efterretelse givna föreskrifter i avseende å detaljhandelsbolags inköp av, försäljningspris för samt alkoholstyrka hos sådana drycker; skolandet meningsskiljaktigheter mellan Spritcentralen och detaljhandelsbolag i angelägenheter rörande detaljhandelsbolags inköp av rusdrycker hänskjutas till avgörande av kontrollstyrelsen,

att i god tid delgiva kontrollstyrelsen företagna ändringar i försäljningspriserna å rusdrycker, så ock i övrigt tillhandagå kontrollstyrelsen med uppgifter och yttranden, som äro erforderliga för fullgörandet av styrelsen åliggande tillsyn över detaljhandelsbolags inköp av rusdrycker, m. m.,

samt att före februari månads utgång varje år till kontrollstyrelsen avlämna fullständig statistik över detaljhandelsbolags inköp av rusdrycker under nästföregående år, upprättad i enlighet med av kontrollstyrelsen lämnade anvisningar.

§ 6.

Spritcentralen åligger att senast den femtonde dagen i varje månad å statsverkets giroräkning i riksbanken för statskontorets räkning insätta de omsättningsskattebelopp, som enligt vid varje tid gällande skattesatser belöpa å de rusdrycker, vilka Spritcentralen under nästföregående månad försålt.

Skattebeloppen uträknas med ledning av bolagets böcker, och skall samtidigt med varje inleverering till statskontoret avlämnas på nämnda böcker grundad uträkning av skattebeloppen, vilken skall vara å bolagets vägnar av verkställande direktören avgiven samt till riktigheten styrkt av revisionens ordförande och jourhavande revisorn.

Avskrift av bevis om insättningen jämte uträkning av skattebeloppen, åtföljd av uppgift å det sammanlagda beloppet av varje detaljhandelsbolags inköp under ifrågavarande månad av rusdrycker, för vilka omsättningsskatt erlägges, skall omedelbart tillställas kontrollstyrelsen.

§ 7.

Spritcentralen åtager sig att, sedan kontrollstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts föreskrifter övertagit vissa av de arbetsuppgifter, som för närvarande åligga pris- och inköpsnämnden, gottgöra statsverket de kostnader, som efter Kungl. Maj:ts prövning må föranledas av styrelsens ifrågavarande verksamhet.

§ 8.

Spritcentralen förbinder sig att, så snart ske kan, dels inlösa sjuprocents preferensaktier i bolaget till ett belopp av 12 000 000 kronor, dels ock, sedan aktiekapitalet sålunda nedsatts till 8 000 000 kronor, inlösa övriga sjuprocents preferensaktier, i den mån bolaget genom utgivande av femprocents preferensaktier erhåller härför erforderliga medel.

Staten skall hava rätt att, därest den det påfordrar och erbjuder lika förmånliga villkor, som vid upplåning hos annan kunna erhållas, lämna Spritcentralen lån för inlösen av preferensaktier ävensom övrig kredit intill det belopp, av vilket Spritcentralen har mera stadigvarande behov.

§ 9.

För åvägabringande av planmässigt samarbete mellan Spritcentralens olika verksamhetsgrenar skall finnas en beredning, direktörsrådet. Rådet består av ordföranden i Spritcentralens styrelse, tillika ordförande i rådet, en ledamot, som styrelsen inom sig utser, tillika vice ordförande i rådet, samt verkställande direktören i Spritcentralen, varförutom den avdelningschef, på vars handläggning ärendet ankommer, deltagar i rådets överläggningar, men icke i dess beslut.

Rådet skall dels söka åstadkomma nödig enhetlighet rörande inköp, prissättning, benämning och saluförande av viktigare varuslag, dels ock avhandla frågor rörande tjänstemäns och arbetarepersonals avlöningar och arbetsvillkor samt i övrigt alla spörsmål av större betydelse för bolagets handhavande av dess verksamhet. Åtgärd i strid mot något av rådet gjort uttalande må icke vidtagas av verkställande direktören eller annan, med mindre styrelsen godkänner den ifrågasatta åtgärden.

Vid rådets sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställles samtliga styrelseledamöter och revisorer.

§ 10.

Spritcentralen förbinder sig att bereda revisionens ordförande och jourhavande revisorn tillfälle att närvara vid alla sammanträden med styrelsen och direktörsrådet.

§ 11.

1. Spritcentralen åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseleda-

möterna, styrelsesuppleanterna och revisorerna samt till de av riksdagens kamrar utsedda revisorerna.

2. Spritcentralen må ej för å bolagsstämma utsedd styrelseledamot och suppleant bestämma högre ersättning än av Kungl. Maj:t fastställt för av Kungl. Maj:t utsedd styrelseledamot och suppleant.

§ 12.

Spritcentralen skall till revisorernas disposition ställa erforderliga penningmedel att av dem användas för anordnande av sifferrevision och övrig kontroll, som de pröva nödig.

§ 13.

Spritcentralen må ej själv eller genom dotterföretag efter denna dag förvärva aktie eller annan delaktighet i företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller maltdrycker, eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restaurantrörelse.

För förvärv av aktie eller annan delaktighet i annat företag fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

§ 14.

Spritcentralen må ej efter denna dag sluta avtal, som innefattar åtagande för längre tid än den, för vilken partihandelsrätt upplåtits åt bolaget, utan så är att minst tre av de utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i Spritcentralens styrelse biträda beslut därom; dock må utan hinder härav hyresavtal slutas till fardag, som infaller näst efter utgången av nämnda tid.

§ 15.

1. Spritcentralen må årligen avskryva å byggnaders anskaffningsvärde högst fem procent och å inventariers anskaffningsvärde högst femton procent, med iakttagande av att, sedan anskaffningsvärdet till fullo avskrivits, avsättning till avskrivningsfond ej vidare må ske. För ytterligare avskrivningar, som ej enligt lag skola ske, fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

Avsättning till fonder må icke utan Kungl. Maj:ts medgivande äga rum i vidare mån än att till reservfond årligen må avsättas högst 1 000 000 kronor, intill dess fonden uppgår till 15 000 000 kronor.

2. Skulle den till utdelning tillgängliga årsvinsten ej förslå till fem procent utdelning å bolagets stamaktiekapital, skall staten vara förpliktad att av de enligt § 6 influtna skattemedel tillgodoföra bolaget så stort belopp, som erfordras, för att utdelning å stamaktierna av fem procent må kunna ske.

§ 16.

Spritcentralen må ej efter denna dag ikläda sig ekonomiska förpliktelser för dotterföretag eller lämna dotterföretag försträckning.

§ 17.

Spritcentralen må, så länge dotterbolag är anslutet till Spritcentralen, icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd vidtaga eller biträda åtgärd, varigenom Spritcentralens inflytande över bolagets rörelse och verksamhet förminskas.

§ 18.

Spritcentralen förbinder sig att tillse:

att ändring i dotterbolags ordning icke vidtages utan Kungl. Maj:ts medgivande,

att minst två av ledamöterna i varje dotterbolags styrelse utses bland de av Kungl. Maj:t tillsatta ledamöterna i Spritcentralens styrelse,

att de av Kungl. Maj:t tillsatta revisorerna hos Spritcentralen jämväl utses till revisorer hos dotterbolagen samt beredas tillfälle att närvara vid alla sammanträden med styrelserna för dotterbolagen och med ekonomirådet i Aktiebolaget Nya Grand Hôtel,

att dotterbolag, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhaver rörelsen och anordnar driften på det mest rationella och effektiva sätt,

att dotterbolag icke utan särskilt medgivande från Spritcentralen ikläder sig förpliktelser, som kunna medföra avsevärda utgifter, eller verkställer mera betydande kapitalplaceringar,

att av dotterbolag ej verkställas avskrivningar i vidare mån än enligt de bestämmelser, som enligt § 15 mom. 1 gälla för Spritcentralen,

att av dotterbolag avsättning till fonder icke utan Kungl. Maj:ts medgivande verkställas i vidare mån än enligt lag skall ske,

samt att den vinst å dotterbolags rörelse, som kan återstå sedan avsättning till fonder blivit gjord, icke användes för annat ändamål än till utdelning åt aktieägarna i överensstämmelse med gällande bolagsordning.

§ 19.

Spritcentralen förbinder sig:

att omedelbart likvidera Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co,

samt att, så snart lämpligen kan ske, avveckla sitt förhållande till Aktiebolaget Nya Grand Hôtel, Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co och Aktiebolaget Uppsala Stadshotell.

§ 20.

Därest annan än Spritcentralen erhåller rätt till partihandel med rusdrycker för tid efter den 31 december 1934, skall den nye innehavaren be-

rättigas och förpliktas att övertaga Spritcentralens för rörelsens bedrivande erforderliga tillgångar, såsom varulager, fastigheter, inventarier, förbrukningsartiklar, recepter m. m., liksom även förpliktas att, i den mån sådant lämpligen kan ske, bibehålla hos Spritcentralen anställd personal. Vid överlåtelse, som nu sagts, skall värdering av tillgångar, som ifrågakomma till övertagande, i den mån överenskommelse ej kan träffas, hänskjutas till avgörande enligt lagen om skiljemän.

§ 21.

Skulle tvist uppstå mellan staten och bolaget rörande rätta tolkningen av detta avtal, skall dylik tvist avgöras enligt lagen om skiljemän.

§ 22.

Detta avtal skall, där ej annat i avtalet sägs, äga tillämpning från och med den 1 januari 1929.

§ 23.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade och mellan parterna utväxlade.

Förslag
till
ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

§ 6.

Aktierna skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier, vilka sistnämnda skola kunna utgivas till ett belopp av högst 23 500 000 kronor.

Preferensaktierna uppdelas i två serier. Aktie, tillhörande den ena av dessa serier, är utan beteckning, varemot aktie i den andra serien förses med beteckningen »Ny serie».

Preferensaktier utan beteckning må finnas till ett belopp av högst 7 600 000 kronor.

Preferensaktierna utan beteckning skola framför preferensaktierna med beteckning »Ny serie» och stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst intill sju för hundra av aktiebeloppet, ävensom rätt att, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej kunnat lämnas, av följande års vinst bekomma vad däruti brustit, innan utdelning å preferensaktierna med beteckning »Ny serie» och å stamaktierna må äga rum. Därutöver skola preferensaktierna utan beteckning icke medföra rätt till utdelning av vinsten.

Preferensaktierna med beteckning »Ny serie» skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst intill fera för hundra av aktiebeloppet ävensom rätt att, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej kunnat lämnas, av följande års vinst bekomma vad däruti brustit, innan utdelning å stamaktierna må äga rum. Därutöver medföra preferensaktier med beteckning »Ny serie» icke rätt till utdelning av vinsten.

Å stamaktierna må av vinsten årligen utdelas endast fem för hundra av aktiebeloppet. Återstående vinst skall, efter det beslutad avsättning till fonder blivit gjord, i den mån den ej enligt § 8 användes för inlösen av preferensaktier eller för sådant ändamål avsattes, inlevereras till kungl. statskontoret för statsverkets räkning.

Då bolaget upplöses, skola ägarna av preferensaktier utan beteckning med förmånsrätt framför ägarna av preferensaktier med beteckning »Ny serie» och stamaktiernas ägare ur bolagets tillgångar erhålla ett belopp, motsvarande akties nominella värde jämte utdelning i den mån, densamma ej guldits. Därefter skola ägarna av preferensaktier med beteckning »Ny serie» med förmånsrätt framför stamaktiernas ägare ur bolagets till-

gångar erhålla ett belopp, motsvarande akties nominella värde jämte utdelning i den mån, densamma ej guldits. Övriga tillgångar tillfalla stamaktiernas ägare.

Iakttagas skall att stamaktierna städe motsvara lägst en femtiondel ($\frac{1}{50}$) av hela aktiekapitalet.

§ 8.

Utelöpande — — — penningmedel.

Med enkel majoritet å bolagsstämma bestämmes det antal preferensaktier, som för varje gång skall inlösas, ävensom den serie, inom vilken inlösen skall verkställas, varefter ordningen för inlösen bestämmes genom utlottning inför notarius publicus i Stockholm.

Innehavare av utlottad preferensaktie är skyldig att en månad efter uppsägning, verkställd i den ordning som i fråga om meddelanden till aktieägarna är föreskriven, för densamma taga lösen med ett belopp, motsvarande aktiens nominella värde jämte ränta, i fråga om preferensaktie utan beteckning efter sju procent om året och i fråga om preferensaktie med beteckning »Ny serie» efter fem procent om året, från det löpande räkenskapsårets början samt dessutom möjligen ogulden utdelning för föregående år.

Från — — — inlösandet.

§ 10.

1. Bolagets styrelse består av åtta ledamöter med fyra suppleanter för dem.

2. Till ledamot eller suppleant i styrelsen må icke utses den, som äger eller har delaktighet i företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller maldrycker, eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restaurantrörelse, ej heller den, som, ändock att han icke äger eller har delaktighet i företag, som nu nämnts, är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget.

Vad sålunda är stadgat skall dock icke utgöra hinder för att ledamot eller suppleant i styrelse för dotterbolag till Spritcentralen utses till ledamot eller suppleant i Spritcentralens styrelse.

3. Kungl. Maj:t utser fyra ledamöter i styrelsen, därav en såsom ordförande och en såsom vice ordförande, samt två suppleanter. Övriga styrelseledamöter och suppleanter utses å ordinarie bolagsstämma.

Såväl ledamöter som suppleanter utses för två år i sänder, så att två ledamöter och en suppleant bland de av Kungl. Maj:t utsedda och likaledes två ledamöter och en suppleant bland de å bolagsstämma utsedda avgå varje år; och skola i följd härav, när styrelseledamöter och suppleanter utses år 1929, av Kungl. Maj:t två ledamöter och en suppleant samt å bolagsstämma likaledes två ledamöter och en suppleant utses för blott ett

år. Därest styrelseledamot eller suppleant avgår före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, skall i hans ställe annan utses för den återstående tiden.

Styrelsen utser verkställande direktör för bolaget. Tillhör verkställande direktören ej styrelsen, skall ändock för honom gälla vad i mom. 2 är stadgat för styrelseledamot.

4. Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden minst en gång i månaden och eljest så ofta ärendenas behandling det fordrar. Sammanträde skall ock utlysas, när minst två styrelseledamöter det påkalla. Kallelse till sammanträde jämte föredragningslista skall i god tid tillställas samtliga ledamöter och suppleanter.

5. Därest såväl ordföranden som vice ordföranden äro förhindrade att närvara vid styrelsesammanträde, skall ordet föras av annan bland de utav Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna.

Styrelsen är besluttför, när fyra av styrelsens ledamöter, däribland minst två av de utav Kungl. Maj:t utsedda, finnas tillstädes. Frågor av större betydelse skola, därest minst två ledamöter så påfordra, behandlas vid två styrelsesammanträden.

Vid lika röstetal äger ordföranden utslagsröst.

Beslut om avtal, som innefattar åtagande för längre tid än den, för vilken partihandelsrätt upplåtits åt bolaget, är ej giltigt, med mindre det biträdes av minst tre av de utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna; dock må utan hinder härav hyresavtal slutas till fardag, som infaller näst efter utgången av nämnda tid.

6. Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställs samtliga revisorer.

§ 12.

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av sju revisorer jämte lika många suppleanter.

2. Till revisor eller suppleant må icke utses den, som äger eller har delaktighet i företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller maldrycker, eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restaurantrörelse, ej heller den, som, ändock att han icke äger eller har delaktighet i företag, som nu nämnts, är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget.

3. Å ordinarie bolagsstämma utses årligen en revisor och en suppleant för tiden till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

Kungl. Maj:t äger utse två revisorer och två suppleanter för tiden från en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år därefter. Av dessa revisorer förordnar Kungl. Maj:t den ene att vara revisionens ordförande och den andre att vara jourhavande revisor; och

må till jourhavande revisor endast förordnas av handelskammare auktoriserad revisor.

Riksdagens kamrar äga årligen var för sig utse två revisorer och två suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

4. Revisionen sammanträder på kallelse av ordföranden minst en gång varje kalenderkvartal och eljest då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

5. Vid revisionens sammanträden skall föras protokoll.

§ 12 a.

Ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, styrelsesuppleanterna och revisorerna samt de av riksdagens kamrar utsedda revisorerna bestämmas av Kungl. Maj:t.

§ 13.

Bolagets räkenskaper skola för varje kalenderår i fullständigt bokslut sammanföras. Bokslutet skall vara verkställt senast den 1 mars påföljande år, då räkenskaperna jämte tillhörande handlingar ävensom av styrelsen avgiven förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för senaste räkenskapsåret skola för granskning överlämnas till de utsedda revisorerna, vilka senast den 1 april böra över granskningen avgiva skriftligt utlåtande, däri ansvarsfrihet för styrelsen bestämt tillstyrkes eller avstyrkes.

§ 15.

Ordinarie bolagsstämma skall hållas i Stockholm en gång om året före april månads utgång.

Å denna — — — lyftas;

4. Val av styrelseledamöter och suppleanter;

5. Val av en revisor och en suppleant; samt

6. Bestämmande av ersättningar för de styrelseledamöter och styrelsesuppleanter samt den revisor, som utses å bolagsstämma.

Förslag
till
avtal angående stamaktiekapitlet i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

Sedan Svenska staten i avtal med Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen för en tid av sex år från och med den 1 januari 1929 till och med den 31 december 1934 åt bolaget upplåtit rätt att såsom partihandelsbolag inom riket bedriva handel med rusdrycker samt Kungl. Maj:t enligt § 1 i avtalet den 26 oktober 1923 mellan nuvarande stamaktieägarna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen samt Svenska staten påfordrat inlösen för statsverket av samtliga stamaktierna i bolaget, uppgående till ett antal av 400, vilken inlösen kommer att verkställas den 31 december 1928;

har mellan Svenska staten, å ena, samt undertecknade . . . . ., å andra sidan, träffats följande avtal:

§ 1.

Svenska staten överlåter till en var av undertecknade . . . . . stycken av ifrågavarande aktier med 1929 och efterföljande års kuponger till ett pris enligt parikurs av ettusen (1 000) kronor för stycket.

I fråga om den rätt, som utöver vad bolagsordningen innehåller tillkommer dessa aktier, gäller vad i avtalet den . . . . . mellan Svenska staten och Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen stadgas.

Köpesumman för stamaktierna erlägges den 31 december 1928, varefter aktierna transporteras på köparna.

§ 2.

Stamaktieägarna tillförsäkra statsverket rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, till parikurs inlösa samtliga ifrågavarande stamaktier eller det antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer, jämte kuponger, som ej förfallit till betalning, med tillägg av fem procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

§ 3.

Stamaktieägarna förbinda sig att icke överlåta aktierna till annan än statsverket eller den Kungl. Maj:t godkänner såsom innehavare av aktierna.

Vid överlåtelse av aktie till annan än statsverket skall stamaktieägare tillförbinda ny innehavare att underkasta sig de förpliktelser, detta avtal innehåller.

§ 4.

Stamaktieägarna förbinda sig att deponera ifrågavarande aktier, in blanco transporterade, hos Sveriges riksbank under förbud för banken att annat än med Kungl. Maj:ts medgivande och på villkor, som Kungl. Maj:t må bestämma, utlämna aktierna.

§ 5.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade, av vilka Svenska staten tagit ett och N. N. för stamaktieägarnas räkning ett.

Förslag
till
**förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917
(nr 340) angående försäljning av rusdrycker.**

Härigenom förordnas, dels att 19 § 2 mom. tredje stycket i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker skall upphöra att gälla, dels ock att 10 § 1 mom. samt i nedan angivna delar 12 § 2 och 4 mom. ävensom 90 § 2 mom. i samma förordning skola erhålla följande ändrade lydelse:

10 §.

1. Rusdrycker må till riket införas blott av partihandelsbolag, som i 12 § sägs, samt, efter tillstånd av kontrollstyrelsen, av bolag, som äger rätt till detaljhandel med rusdrycker.

12 §.

2. Konungen antager efter därom gjord ansökan ett eller flera partihandelsbolag för viss tid, högst sex år. Ansökan — — — bolagsordningen. Missbrukar — — — partihandelsbolag.

4. Av — — — fonder. Vad därefter, och sedan utdelning till bolagets delägare ägt rum, kan återstå av vinsten, skall bolaget efter varje kalenderårs slut inom påföljande juli månads utgång insätta å statsverkets giroräkning i riksbanken.

90 §.

2. Rusdrycker — — — avyttras. Bolag, till vilket rusdrycker sålunda hembjudits, vare skyldigt att till skäligt pris efter grunder, som av kontrollstyrelsen fastställas, inköpa den hembjudna varan. Är — — — förstöras.

Lag — — — förbrutna.

Med — — — tillhanda.

Denna förordning träder i kraft, såvitt angår 12 § 4 mom. den 1 januari 1930, och i övrigt den 1 januari 1929.

Bilaga 5.

Spritcentralens styrelse och revisorer.

Av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöter.

1920—1921 ^{6/8} 1920	Bergenholtz, F. E., generalkrigskom- missarie, <i>ordf.</i>	Skogman, K., fri- herre, expedi- tionschef, <i>v. ordf.</i>	Hedenlund, L. A., bankdirektör	Johansson, K. E., led. av II kam., landsorganisatio- nens sekreterare
1921—1922 ^{13/6} 1921	Bergenholtz	Skogman	Hedenlund	Johansson
1922—1923 ^{2/6} 1922	Bergenholtz	Skogman	Hedenlund	Johansson
1923—1924 ^{8/6} 1923	Pegelow, F. W. H. f. d. generaldirek- tör, <i>ordf.</i>	Hedenlund, L. A., bankdirektör, <i>v. ordf.</i>	Heimbürger, Hj., civilingenjör	Johansson
1924—1925 ^{9/6} 1924	Pegelow	Hedenlund	Heimbürger	Johansson
1925—1926 ^{27/3} 1925 ^{23/10} 1925	Pegelow avled ^{13/10} 1925 Hedenlund, L. A., bankdirektör, <i>ordf.</i>	Hedenlund	Heimbürger	Johansson
1926—1927 ^{26/3} 1926	Hedenlund	Johansson	Heimbürger	Eriksson, E. G. E., led. av II kam., förste kontorist vid statens järn- vägar
1927—1928 ^{22/4} 1927	Hedenlund	Johansson	Heimbürger	Eriksson

Av Kungl. Maj:t utsedda styrelsesuppleanter.

1920—1921 ^{6/8} 1920	Eriksson, E. G. E., led. av II kam., förste kontorsbiträde vid sta- tens järnvägar	Hennings, E., statssekreterare
1921—1922 ^{13/6} 1921	Eriksson	Hennings
1922—1923 ^{2/6} 1922	Eriksson	Hennings
1923—1924 ^{8/6} 1923	Eriksson	Hennings
1924—1925 ^{9/6} 1924	Eriksson	Hennings
1925—1926 ^{27/3} 1925 ^{23/10} 1925	Eriksson Alsén, J., t. f. expeditionschef	Hennings Kellberg, E. M., statssekreterare
1926—1927 ^{26/3} 1926	Alsén	Kellberg
1927—1928 ^{22/4} 1927	Alsén	Kellberg

Av bolagsstämman utsedda styrelseledamöter.

1920—1921 (¹² / ₈ 1920)	<i>Bratt</i> , I., med. dr.	<i>Bäckström</i> , H. M., professor	<i>Wennerberg</i> , E., direktör	<i>Peyron</i> , A. E., kanslisekreterare
1921—1922 (¹⁴ / ₆ 1921)	<i>Bratt</i>	<i>Bäckström</i>	<i>Wennerberg</i>	<i>Peyron</i>
1922—1923 (¹² / ₆ 1922)	<i>Bratt</i>	<i>Bäckström</i>	<i>Wennerberg</i>	<i>Peyron</i>
1923—1924 (¹⁸ / ₆ 1923)	<i>Bratt</i>	<i>Bäckström</i>	<i>Wennerberg</i>	<i>Peyron</i>
1924—1925 (¹² / ₆ 1924)	<i>Bratt</i>	<i>Bäckström</i>	<i>Hellner</i> , J., f. d. justitieråd	<i>Peyron</i>
1925—1926 (⁴ / ₄ 1925)	<i>Bratt</i>	<i>Bäckström</i>	<i>Hellner</i>	<i>Peyron</i>
1926—1927 (²⁰ / ₄ 1926)	<i>Bratt</i>	<i>Bäckström</i>	<i>Hellner</i>	<i>Peyron</i>
1927—1928 (²⁷ / ₄ 1927)	<i>Bratt</i>	<i>Bäckström</i>	<i>Hellner</i>	<i>Peyron</i>

Av bolagsstämman utsedda styrelsesuppleanter.

1920—1921 (¹² / ₈ 1920)	<i>Ringholm</i> , K. E., direktör	<i>Bergqvist</i> , T., direktör
1921—1922 (¹⁴ / ₆ 1921)	<i>Ringholm</i>	<i>Bergqvist</i>
1922—1923 (¹² / ₆ 1922)	<i>Ringholm</i>	<i>Bergqvist</i>
1923—1924 (¹⁸ / ₆ 1923)	<i>Ringholm</i>	<i>Bergqvist</i>
1924—1925 (¹² / ₆ 1924)	<i>Ringholm</i>	<i>Bergqvist</i>
1925—1926 (⁴ / ₄ 1925)	<i>Ringholm</i>	<i>Bergqvist</i>
1926—1927 (²⁰ / ₄ 1926)	<i>Ringholm</i>	<i>Carlson</i> , R., direktör
1927—1928 (²⁷ / ₄ 1927)	<i>Ringholm</i>	<i>Carlson</i>

Av Kungl. Maj:t utsedda revisorer.

1920—1921 (⁶ / ₈ 1920)	<i>Kvarnzelius</i> , S. H., led. av I kam., landshövding	<i>Wirström</i> , P. A., byråchef
1921—1922 (¹³ / ₈ 1921)	<i>Kvarnzelius</i>	<i>Wirström</i>
1922—1923 (² / ₆ 1922)	<i>Kvarnzelius</i>	<i>Wirström</i>
1923—1924 (⁸ / ₆ 1923)	<i>Kvarnzelius</i>	<i>Hultman</i> , G. H., civilingenjör
1924—1925 (⁹ / ₈ 1924)	<i>Kvarnzelius</i>	<i>Hultman</i>
1925—1926 (²⁷ / ₈ 1925)	<i>Kvarnzelius</i>	<i>Hultman</i>
1926—1927 (²⁸ / ₈ 1926)	<i>Kvarnzelius</i>	<i>Hultman</i>
1927—1928 (²² / ₄ 1927)	<i>Kvarnzelius</i>	<i>Hultman</i>

Av Kungl. Maj:t utsedda revisorssuppleanter.

1920—1921 (⁶ / ₈ 1920)	<i>Nilsson</i> , G., led. av I kam., om- budsman	<i>Söderlund</i> , G., förste kansli- sekreterare
1921—1922 (¹³ / ₈ 1921)	<i>Nilsson</i>	<i>Söderlund</i>
1922—1923 (² / ₆ 1922)	<i>Nilsson</i>	<i>Söderlund</i>
1923—1924 (⁸ / ₆ 1923)	<i>Nilsson</i>	<i>Svensson</i> , S., auktoriserad re- visor
1924—1925 (⁹ / ₈ 1924)	<i>Nilsson</i>	<i>Svensson</i>
1925—1926 (²⁷ / ₈ 1925)	<i>Nilsson</i>	<i>Svensson</i>
1926—1927 (²⁸ / ₈ 1926)	<i>Nilsson</i> (avled ³⁰ / ₄ 1926)	<i>Svensson</i>
1927—1928 (²² / ₄ 1927)	<i>Svensson</i> , S., auktoriserad re- visor	<i>Andersson</i> , E. B., led. av I kam., lantbrukare

Av bolagsstämman utsedda revisorer.

1920—1921 (¹² / ₈ 1920)	<i>Eriksson, J. B.</i> , led. av II kam., pensionsfullmäktig	<i>Wikland, S. R.</i> , revisor
1921—1922 (¹⁴ / ₆ 1921)	<i>Eriksson</i>	<i>Wikland</i>
1922—1923 (¹² / ₆ 1922)	<i>Eriksson</i>	<i>Wikland</i>
1923—1924 (¹⁸ / ₆ 1923)	<i>Eriksson</i>	<i>Wikland</i>
1924—1925 (¹² / ₆ 1924)	<i>Eriksson</i>	<i>Wikland</i>
1925—1926 (⁴ / ₄ 1925)	<i>Eriksson</i>	<i>Wikland</i>
1926—1927 (²⁰ / ₄ 1926)	<i>Eriksson</i>	<i>Wikland</i>
1927—1928 (²⁷ / ₄ 1927)	<i>Eriksson</i>	<i>Wikland</i>

Av bolagsstämman utsedda revisorssuppleanter.

1920—1921 (¹² / ₈ 1920)	<i>Lund, C. J.</i> , fabrikör	<i>Malmberg, H.</i> , kapten
1921—1922 (¹⁴ / ₆ 1921)	<i>Lund</i>	<i>Svensson, N. O. A.</i> , bankdirektör
1922—1923 (¹² / ₆ 1922)	<i>Lund</i>	<i>Svensson</i>
1923—1924 (¹⁸ / ₆ 1923)	<i>Lund</i>	<i>Svensson</i>
1924—1925 (¹² / ₆ 1924)	<i>Lund</i>	<i>Svensson</i>
1925—1926 (⁴ / ₄ 1925)	<i>Lund</i>	<i>Svensson</i>
1926—1927 (²⁰ / ₄ 1926)	<i>Lund</i>	<i>Svensson</i>
1927—1928 (²⁷ / ₄ 1927)	<i>Lund</i>	<i>Svensson</i>

*Bilaga 6.***Reservationer.****Reservation av herr Ljunggren.**

För min del har jag ansett, att den avdelning i utredningsmännens förslag, som behandlar frågan om *Avveckling av Spritcentralens förhållande till anslutna företag* (sid. 133), bort i nedan angivna delar hava följande lydelse:

»Vid behandlingen — — — firmor verksamma.

Den strävan att från agentverksamheten avlägsna privatekonomiskt intresse, som tagit sig uttryck genom denna anordning, står i överensstämmelse med den utveckling, varigenom privatekonomiskt vinstintresse i möjligaste mån avvecklats från såväl detaljhandeln som partihandeln med rusdrycker. Det — visserligen indirekta — sammanförande av agentur och partihandel, som för närvarande förekommer, synes ur vissa synpunkter ej vara önskvärt.

Ett krav på att Spritcentralen uteslutande skall ägna sig åt själva partihandeln med rusdrycker synes emellertid icke böra genomdrivas på sådant sätt, att det enskilda förvärvsbegäret inom agentverksamheten beredes fritt spelrum. Med hänsyn härtill synes en avveckling av Spritcentralens förhållande till anslutna agenturer icke böra företagas omedelbart utan efter utformandet av sådana riktlinjer för agentverksamhetens bedrivande, att denna kommer att utövas efter grunder, som överensstämmer med de allmänna principerna för vår rusdryckslagstiftning. Man torde kunna förvänta, att, därest ett nytt avtal kommer till stånd i överensstämmelse med de riktlinjer, som framläggas i detta betänkande, bolagets styrelse snarast skall taga under omprövning de förhållanden, som böra beaktas vid åstadkommande av en omorganisation av agentverksamheten, samt att revisorerna skola ägna denna fråga synnerlig uppmärksamhet.

Därest Spritcentralens — — — dotterföretag försträckning.»

I anslutning härtill har jag yrkat, att § 19 i *Förslag till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker* (sid. 142) bort hava följande lydelse:

»§ 19.

Spritcentralen förbinder sig:

att omedelbart likvidera Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co,

att, så snart lämpligen kan ske, avveckla sitt förhållande till Aktiebolaget Nya Grand Hôtel, Porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & Co och Aktiebolaget Uppsala Stadshotell,

samt att i sådan ordning, som låter sig förena dels med Spritcentralens ekonomiska intresse dels med synpunkter, som i fråga om agenturorganisationen finnas äga betydelse, vidtaga åtgärder, varigenom till formen fristående men till Spritcentralen ansluten agentverksamhet avvecklas.»

Reservation av herr Rooth.

Den omständigheten, att — sedan enligt lag och avtal föreskrivna respektive medgivna avsättningar till fonder verkställts samt aktieägarna erhållit sin i bolagsordningen begränsade utdelning — hela Spritcentralens vinst tillfaller staten, föranleder överväganden, som icke skulle ifrågakomma i ett vanligt affärsföretag, och innebär ett faktiskt band på ledningens handlingsfrihet. För att bolaget skall kunna skötas på ett ur affärssynpunkt lika förtjänstfullt sätt, som nu är fallet, är det givetvis av vikt, att så få restriktiva bestämmelser som möjligt utfärdas, och att förändringar i den nuvarande organisationen föreslås endast, när starka skäl tala därför.

Av den utredning, som förebragts, har jag blivit övertygad om att praktiska skäl tala mot utredningsmännens förslag, att Grönstedt & Co omedelbart skall likvidera. För förslaget har anförts, att man genom en sammanslagning av Spritcentralen och Grönstedt & Co skulle erhålla större möjligheter att anordna en ändamålsenlig förvaltning och en effektiv kontroll.

Det förra skälet torde efter den för några år sedan genomförda omorganisationen av Spritcentralens och Grönstedt & Co:s administration icke längre vara bärande. Något dubbelarbete förekommer numera icke. All till huvudkontoret förlagd bokföring verkställs av samma personal. För Grönstedt & Co föres, jämte lagerböckerna, endast en enkel dagbok och en huvudbok. En viss, ehuru obetydlig ökning av arbetet vållas naturligtvis därigenom, att två huvudbokslut måste göras. Jag har emellertid kommit till den bestämda uppfattningen, att, om en fullständig fusion genomfördes, detta icke skulle möjliggöra indragning av någon av den nu på den gemensamma bokföringsavdelningen tjänstgörande personalen.

Om Grönstedt & Co bibehålles, anser jag det vara av vikt, att till styrelse i detta bolag utses samtliga ledamöter i Spritcentralens styrelse. Ärenden, som beröra Grönstedt & Co, kunna i så fall avgöras vid styrelsesammanträdena i Spritcentralen. Jämväl revisorerna böra vara gemensamma i de båda bolagen. Om detta iakttages, torde en fullt ut lika effektiv

kontroll ernås, som om bolagen sammanslås. Särskilda arvoden behöva ej utgå till styrelseledamöter och revisorer för deras verksamhet i Grönstedt & Co.

Gjorda undersökningar hava visat, att, om särskilda styrelse- och revisionsarvoden ej utgå, den besparing, som kan vinnas genom en fullständig sammanslagning av bolagen — med frånseende av dess, sannolikt relativt obetydliga inverkan i ena eller andra riktningen på skattens storlek — inskränker sig till några hundra kronor, utgörande merkostnad för huvudsakligen kontorsböcker och trycksaker. Ekonomiska skäl kunna följaktligen icke anföras för en sammanslagning.

Om Grönstedt & Co bibehålles, bör, i överensstämmelse med stadgandet i § 10 av 1923 års avtal, Spritcentralen hava möjlighet att av Kungl. Maj:t erhålla dispens från förbudet att ikläda sig ekonomiska förpliktelser för detta dotterbolag och att lämna detsamma försträckning.

För att betrygga, att i agenturbolagen alltid fattas beslut, som stå i överensstämmelse med den mening, som omfattas av de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i Spritcentralens styrelse, bör helst föreskrivas, att samtliga styrelseledamöter i Spritcentralen skola fungera som styrelseledamöter jämväl för agenturbolagen. Om det emellertid anses onödigt att vidtaga härför erforderliga förändringar i agenturbolagens bolagsordningar, bör i avtalet stadgas, att till styrelseledamöter i dessa bolag endast få utses ledamöter av Spritcentralens styrelse. På sätt utredningsmännen föreslå, böra i så fall minst två av agenturbolagets styrelseledamöter utses bland de av Kungl. Maj:t tillsatta ledamöterna i Spritcentralens styrelse. Samma personer böra fungera som styrelseledamöter och revisorer i samtliga agenturföretag. Särskilda arvoden torde icke behöva utgå till styrelseledamöter och revisorer i dessa bolag.

Beträffande styrelserna för Grand Hôtel och D. Carnegie & Co, vilka intaga en annan ställning i förhållande till Spritcentralen än Grönstedt & Co och agenturbolagen, ansluter jag mig till utredningsmännens förslag.

Tack vare Spritcentralens och Grönstedt & Co:s monopolställning hava reklamkostnaderna kunnat hållas mycket låga. Även i framtiden är det önskvärt, att utgifterna för detta ändamål hållas vid lägsta möjliga nivå. Förslaget, att Spritcentralens och dotterbolagens medel icke under några förhållanden skola få användas till reklam, synes mig olämpligt. Jag kan därför icke ansluta mig till detsamma.

Jag reserverar mig mot viss del av motiveringen till förslaget att stamaktierna skola övergå från enskilda ägare till livförsäkringsbolagen.

Utredningsmännens förslag om diskvalifikationsgrunder för styrelsens ledamöter kan jag icke biträda. Endast två bärande skäl hava anförts för införande av vissa dylika stadganden. Dels har framhållits nödvändigheten av att Spritcentralen såsom ett halvofficiellt företag är fullt fristående i förhållande till såväl säljare som köpare. Dels har betonats, att det personliga sambandet mellan Spritcentralen, å ena, samt systembolagen,

å andra sidan, bör upplösas, för att man därigenom skall kunna undanrycka grunden till den populära missuppfattning, som gör Spritcentralen ansvarig för av systembolagen vidtagna åtgärder.

Ohållbart synes mig däremot ett sådant stadgande, som att en person, som innehar en eller flera aktier i ett systembolag, på vilka han äger åtnjuta högst 5 procent ränta, därför skall förhindras att vara ledamot i Spritcentralens styrelse. Någon motivering har icke givits för förslaget att förbjuda dels den att vara styrelseledamot i Spritcentralen, som äger eller har delaktighet i företaget, vilket självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer maltdrycker, eller vilket självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restaurantrörelse, dels den, som är ledamot av eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget.

Enligt min åsikt torde det endast böra stadgas, att till styrelseledamot eller suppleant i Spritcentralen icke må utses den, som äger eller har delaktighet i företaget, vilket självt eller genom dotterföretag tillverkar rusdrycker, och den, som är ledamot av eller suppleant i styrelsen för eller tjänsteman i företaget, vilket tillverkar eller försäljer rusdrycker. Dessa bestämmelser böra likväl icke förhindra den, som är anställd i Spritcentralen eller dess dotterföretag, eller som är ledamot av eller suppleant i styrelsen för visst dotterföretag, att utses till ledamot av eller suppleant i styrelserna för Spritcentralen och dess dotterföretag.

Innehav av aktie i Spritcentralen eller något dess dotterbolag bör enligt min åsikt icke utgöra hinder för att en person av bolagsstämman utses till styrelseledamot eller suppleant.

Utredningsmännen hava föreslagit, att i bolagsordningen, § 12 mom. 2, skall intagas ett stadgande, enligt vilket till revisor icke må utses den, som äger eller har delaktighet i företaget, vilket självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller maltdrycker, eller vilket självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restaurantrörelse, ej heller den, som, ändock att han icke äger eller har delaktighet i företaget, som nu nämnts, är ledamot av eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget. Icke heller detta förslag kan jag biträda. Jag kan icke inse, att den omständigheten, att en person, vilken till exempel som styrelseledamot i ett systembolag erhållit vissa insikter i handeln med rusdrycker, kan anses bunden av intressen, som inverka menligt på hans verksamhet som revisor. Enligt förslaget skulle till och med den, som är aktieägare i ett bryggeriföretag eller ett restauranföretag, vara förhindrad att mottaga uppdrag som revisor i Spritcentralen.

Då ett bibehållande av agenturbolagen synes mig vara av en viss praktisk betydelse för Spritcentralen, kan jag icke biträda övriga utredningsmäns principuttalande för en framtida avveckling av agentverksamheten.

Reservation av herr Sävström.

Den nuvarande anordningen med avseende å stamaktiekapitalet har föranlett utredningsmännen att göra hänvändelse till livförsäkringsbolagen med förfrågan, huruvida de vore villiga att inträda såsom stamaktieägare, därest detta ansåges vara till gagn för det allmänna. Denna framställning biträdades även av mig. Under utredningsarbetets gång har jag dock kommit till den uppfattning, att den föreslagna anordningen icke erbjuder så stora fördelar, att en förändring av den nuvarande anordningen bör vidtagas. Jag har således icke anslutit mig till förslaget i denna del.

Reservation av herrar Rooth och Sävström.

Vi anse, att utredningsmännen haft anledning att mera direkt, än som skett i betänkandet, betona, att under utredningens gång icke något framkommit, som givit vid handen, att privatekonomiska intressen gjort sig gällande inom bolaget eller dess dotterföretag.

P. M.

angående den av auktoriserade revisorn L. Ture Bohlin för Monopolkontrollutredningen verkställda undersökningen hos Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och dess dotterbolag.

För fullgörandet av de uppgifter, som enligt trenne P. M. och ytterligare skriftliga och muntliga instruktioner ålagts mig i min egenskap av revisionstekniskt biträde hos Monopolkontrollutredningen, har jag använt mig av här nedan angivna material och uppgifter. På grund av arbetets stora omfattning har jag i betydande omfattning anlitat trenne assistenter för insamlandet av primäruppgifter. Därutöver har på mitt kontor verkställts vissa uträkningar och sammanställningar av olika slag.

Redogörelsen för det av mig själv eller mina assistenter utförda arbetet anser jag lämpligen böra uppdelas på följande huvudgrupper.

1. Offentliga trycksaker.
2. Kommittésammanträden.
3. 1923 års utredning.
4. Personliga konferenser.
5. Bokföringen.
6. Protokoll.
7. Övriga böcker och handlingar.

1. Offentliga trycksaker.

Riksdags- och diverse annat tryck, som huvudsakligast tillhandahållits mig genom Monopolkontrollutredningens försorg, har i lämpliga delar genomgått. Till sådant tryck hänföres även styrelse- och revisionsberättelser för samtliga bolag under samtliga år.

2. Kommittésammanträden.

På begäran har jag närvarit vid ett betydande antal sammanträden och konferenser med *dels* kommittén i dess helhet, *dels* vissa av dess ledamöter, *dels* dess sekreterare, doktor Gunnar Sjögren.

3. 1923 års utredning.

Såväl den i tryck förefintliga s. k. »1923 års utredning» som den vid sidan härav avlämnade, i vissa punkter mer omfattande utredningen har av mig genomgått.

4. Personliga konferenser.

Smärre konferenser hava hållits med herrar Bratt, Bernström, Ringholm, Segerstråle och direktör Johnsson.

Mer ingående konferenser hava ägt rum med herrar Wikland, Hedberg, Marcus, kamrer Johansson, Didrik Engström, Gustaf Borén, Leffler, Fagerkrantz, kontorschef Johnsson samt kamrer Andersson. Särskilt med herrar Wikland och Hedberg hava mycket ingående diskussioner förts. Dessutom hava vissa speciella uppgifter diskuterats med ytterligare en del av koncernens tjänstemän.

I samband härmed anser jag mig böra skriftligen bekräfta, att alla av mig begärda upplysningar beredvilligt lämnats, ävensom att allt av mig efterfrågat material tillhandahållits.

5. Bokföringen.

Generellt påpekas, att någon siffergranskning i egentlig bemärkelse givetvis icke ägt rum. Såsom för utredningsmännen vid olika tillfällen framhållits, torde det vara nödvändigt att verkställa en fullständig detaljgranskning av böckerna med samtidigt beaktande av verifikationer, kontrakt och andra handlingar för att kunna avgiva fullt *exakta* rapporter rörande av mig undersökta förhållanden. De bokföringsböcker, som granskats, hava i regeln på lämpligt sätt genomlästs eller genomgåtts, varvid behövliga anteckningar verkställt. I en del fall hava särskilda utdrag och sammanställningar av i bokföringen lämnade sifferuppgifter måst göras. De specialundersökningar, som antydast här nedan, hava sålunda exempelvis i flera fall nödvändiggjort andra omfattande sammanräkningar än dem, vilka framgå av bokföringen.

I övrigt torde beträffande granskningen av bokföringen böra anföras följande.

Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

För åren 1923—1926 och delvis år 1927 hava huvudböcker och inventarieböcker, kreditkassaböcker, dagböcker för »diverse» och »inköp av diverse», omkostnadsstatistiken samt flertalet avräkningsböcker genomgåtts. Övriga bokföringsböcker ävensom verifikationer, bokföringsinstrument och korrespondens hava granskats i behövliga delar.

För åren 1917—1922 har granskning skett av motsvarande grundnoterings- m. fl. böcker i den mån dylika förelegat, dock att icke fullt så detaljerade noteringar verkställt för denna som för den förstnämnda perioden.

Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co.

För tiden från och med år 1923 har granskning skett i ungefär samma omfattning som hos moderbolaget. För tiden dessförinnan har densamma huvudsakligen omfattat huvudboks- och inventariebokföring. Vissa specialundersökningar hava dock även under tidigare år verkställts i den övriga bokföringen.

Aktiebolaget Nya Grand Hôtel.

Granskning har verkställts från år 1920, då Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen förvärvade bolaget, i ungefär samma omfattning som hos moderbolaget.

Övriga dotterbolag.

För de upphörda dotterbolagen — utom Carlshamns Punschfabriksaktiebolag och Hälsingborgs Jäst- & Spritfabriksaktiebolag — ävensom för de s. k. agenturbolagen har granskningen omfattat huvudböcker och inventarieböcker i den mån sådana förelegat, ävensom för vissa specialundersökningar dagböckerna. För Aktiebolaget Städet hava dock samtliga tillgängliga bokföringsböcker genomgåts. Bokföringen hos Aktiebolaget D. Carnegie & Co har icke varit föremål för granskning.

6. Protokoll.

Bolagsstämmoprotokoll hava i sin helhet genomgåts för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen, Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co och Aktiebolaget Nya Grand Hôtel.

Styrelse-, direktörsråds- och ekonomirådsprotokoll.*Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.*

Samtliga styrelseprotokoll för åren 1923 till och med 1926 hava genomgåts. Samma är förhållandet med 1926 års direktörsrådsprotokoll. Protokollen för tidigare verksamhetsår hava icke av mig granskats, enär en av kommitténs ledamöter gjort detta och jag för den skull velat undvika dubbelarbete. Dock har jag tagit del av vissa styrelse- eller direktörsrådsbeslut i samband med en del utredningar.

Aktiebolaget Nya Grand Hôtel.

Styrelse- och ekonomirådsprotokoll för hela den tid, bolaget tillhört koncernen, hava av mig genomgåts.

Revisorernas protokoll.

Av koncernens jourhavande revisor tillhandahållna protokoll från revisorernas sammanträden ävensom därtill hörande P. M. och bilagor hava av mig genomgåts tillsammans med nämnde revisor.

7. Övriga böcker och handlingar.

Vissa hjälpböcker till aktieboken samt delvis även den sistnämnda hava varit föremål för granskning.

Från och med den 23 september 1919 finnas samlade direktionsorder rörande organisationen m. m. Dessa hava av mig genomgåts. Detta är även förhållandet med ytterligare en del P. M. berörande organisationen och liknande frågor, ävensom nu gällande lönestat med därtill hörande utredningar m. m. Av en del ingångna avtal har jag tagit del i samband med vissa specialundersökningar. Till mitt förfogande hava vidare stått ett flertal specialutredningar och uppställningar av olika slag, vilka upprättats av herrar Wikland, Hedberg eller Marcus, och vilka antingen tidigare förefunnits eller nu verkställts på grund av min begäran därom.

Stockholm den 14 januari 1928.

L. T. Bohlin.

V. P. M.

avgiven av styrelsen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen i anledning av uppkommen fråga om offentliggörande av Monopolkontrollutredningens betänkande.

1.

I det utdrag av statsrådsprotokollet för den 12 november 1926, som innehåller direktiven för nu ifrågavarande utrednings verkställande, har finansministern, med utgångspunkt från den av 1922 års riksdag begärda utredningen angående åvägabringande av en statlig revision av vissa monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse, framhållit, att utredningen av detta spörsmål, för vars verkställande inom finansdepartementet tillkallats särskilda sakkunniga, icke slutförts, enär de sakkunniga i början av år 1924 förklarar, att ett fullständigt, noggrant inträngande i de berörda frågorna krävde avsevärd tid och erbjöde stora svårigheter. Sedan nämnda riksdagsskrivelse avlåtits, hade emellertid Spritcentralen genom beslut av 1923 års riksdag fått sin organisation av statsmakterna prövad och fastställd, och hade därvid det allmännas inflytande på bolagets skötsel blivit avsevärt starkare än förut. Enär de därvid meddelade kontrollföreskrifterna emellertid lede av åtskillig oklarhet och kontrollverksamheten måhända delvis på grund härav icke i tillräcklig grad tagit sikte på de statsfinansiella intressenas tillgodoseende, talade övervägande skäl för, att den av 1922 års riksdag begärda utredningen återupptoges, särskilt som den dåvarande tidpunkten för en dylik utredning syntes vara lämplig med hänsyn till att avtalet mellan staten och Spritcentralen utlöpte med år 1928 och fråga om förnyande av avtalet sålunda borde föreläggas 1928 års riksdag. Senast vid framläggandet av dylikt förslag borde riktlinjerna för den statliga kontrollen ligga klara. Att på förhand binda den blivande utredningen vid någon viss form för kontrollfrågans lösning borde icke komma i fråga, utan borde utredningsmännen erhålla full frihet att undersöka de olika vägar, som vid en mera ingående behandling av ämnet kunde erbjuda sig. Även borde det stå öppet för utredningsmännen att, om anledning därtill gäves, upptaga frågor, som avsåge andra jämkningar i organisationen än de direkt med kontrollen sammanhängande. Statsrådet förutsatte slutligen, att bolaget skulle tillhandahålla utredningsmännen de handlingar och upplysningar angående bolaget, som kunde vara av betydelse för utredningsarbetet.

Under åberopande av detta sistnämnda uttalande riktade utredningsmännen i skrivelse den 13 december 1926 till styrelsen en hemställan, att

denna ville för utredningen tillhandahålla upplysningar och handlingar samt medgiva tillträde till lokaler i motsvarande omfattning, som enligt 3 § i lagen den 18 juni 1925 om undersökning av monopolistiska företag och sammanslutningar vore stadgat för fall, som i sagda lag avsåges, och förbunde sig utredningsmännen att med avseende å de upplysningar och handlingar, som på sådant sätt komme till deras kännedom, iakttaga den diskretion, som förutsattes i nämnda lag. Tillika meddelades, att finansministern till utredningsmännens förfogande ställt särskilt revisionstekniskt biträde, och anhöllo utredningsmännen, att denne såsom utredningsmännens ombud måtte erhålla motsvarande befogenhet som den, varom utredningsmännen för egen del hemställde. Slutligen upplyste utredningsmännen, att enligt deras beslut nämnde revisors närmaste uppdrag skulle avse en undersökning av bolagets organisation och inom bolaget befintliga kontrollanordningar.

Styrelsen förklarade som svar härå, att den vore villig att på sätt i skrivelsen hemställts tillhandahålla de upplysningar och handlingar, som kunde vara av betydelse för fullgörandet av utredningsmännens uppdrag.

2.

Med stöd av det sålunda lämnade medgivandet har en ingående undersökning av Spritcentralens och samtliga dess dotterbolags verksamhet utförts av den till utredningsmännens förfogande ställde revisorn, vilken jämte en eller två assistenter varit därmed sysselsatt under en väsentlig del av år 1927. Några besök vid bolagets fabriker eller filialer ha icke verkställts. Ej heller ha hos bolagets ledning eller eljest med dess arbeten förtrogna personer upplysningar inhämtats annat än vid några enstaka sammanträden under utredningsarbetets gång samt sedermera vid tidpunkten för dess slutförande. Undersökningen har omfattat bolagets bokföring, protokoll och övriga handlingar från bolagets tillkomst, samt har, i motsats till vad styrelsen med ledning av statsrådsdirektiven haft anledning förutsätta, huvudsakligen inriktats på tiden 1917—1923, då bolaget i förhållande till staten intog en friare ställning och icke var underkastat de reglerande bestämmelserna i det med staten träffade och från 1924 års ingång gällande avtalet. På sådant sätt har utredningen i det skick den föreligger kommit att framstå såsom en *undersökning* icke i närmaste syfte att tjäna som underlag för de förslag till rättelse av eventuella brister, vilka tilläventyrs kunde vidlåda den nuvarande organisationen, utan fastmera för att få fastslaget, huru och på vad sätt bolagets verksamhet handhafs under tidigare år. Att denna läggning av utredningsarbetet har betydelse för den fråga, varom styrelsens yttrande begärts, är uppenbart.

Styrelsens uppfattning, att utredningen skulle komma att begränsas till tiden efter 1923, är så mycket förklarligare, som tidigare en ingående un-

dersökning verkställdts rörande bolagets och dess dotterbolags förvaltning under åren 1917—1923. Denna utredning, vars tillkomst och utförande omnämns i det nu föreliggande betänkandet, verkställdes år 1923 på finansministerns initiativ och enligt av denne meddelade direktiv samt har utgivits i tryck och varit tillgänglig för bland annat riksdagens ledamöter. Den tillkom, enär staten, innan en koncession första gången lämnades bolaget, önskade känna icke blott dess aktuella affärsställning utan även dess dittillsvarande affärsmetoder och utveckling. I utredningen, som i huvudsak verkställdes och utarbetades av en person med allmänt erkänd förmåga på det revisionstekniska området, har för perioden 1917—1923 meddelats i stort sett samma siffror, som förekomma i utredningsmännens betänkande. Detta har skett inom ramen av en i all sin relativa knapphet likväl sammanhängande framställning av de undersökta företagens utveckling och med framhållande av alla de väsentliga omständigheter, vilka måste beaktas för att bedöma det meddelade materialets innebörd. Sålunda framhålles i en inledande generell anmärkning till hela utredningen det förhållandet, att siffrorna i en utredning sådan som denna, vilken omfattade åren 1917—1923 med under densamma ständigt växlande penningvärde, måste läsas med särskild eftertanke. Index för år 1920 låge exempelvis på ungefär dubbelt så hög nivå som index för år 1923. Detta medförde, att kostnadssiffror, resultatsiffror etc. för olika år bleve olikvärdiga. Denna förändring i prisnivån borde speciellt ihågkommas vid bedömandet av vissa av bolaget företagna nedskrivningar av tillgångarnas värde. Även om dylika nedskrivningar nominellt representerade en värdeminskning, måste vid bedömandet av deras ekonomiska innebörd hänsyn tagas till penningvärdets återopade väsentliga förskjutningar. När nämnda utredning sedan kommer in på Spritcentralens historia, framhålles, att bolaget begagnat sig av de gångna åren och deras gynnsamma affärsresultat för att genomföra en fortgående konsolidering av sin ställning, varvid man haft en god hjälp i konjunkturen, som åstadkommit, att övertagna lager kunnat försäljas med synnerligen god förtjänst, möjliggörande bland annat fullständig avskrivning inom blott några få år av samtliga erlagda goodwillbelopp. Det konsoliderings- och organisationsarbete, som kännetecknat bolagets verksamhet, vore enligt denna utrednings mening utfört med skicklighet och målmedvetenhet och måste ej minst ur nationalekonomisk synpunkt anses vara av stor betydelse. Vid redogörelsen för de större dotterbolagens förhållande lämnas ett — i regel gynnsamt — omdöme rörande verksamheten inom varje företag, varjämte ifråga om Carnegie, Grand Hôtel och Astra, utom faktiska upplysningar rörande bland annat avskrivningar och förluster å dessa engagement, gives en alla väsentliga omständigheter berörande historik angående de skäl, som föranlett Spritcentralen till övertagande av dessa företag.

Enligt styrelsens mening borde förefintligheten av 1923 års utredning åtminstone haft den verkan på kommande undersökningar av detta ämne,

att dessa avstått från att beröra sådana förhållanden, som behandlats i den tidigare utredningen, såvida man icke strävat till en större utförlighet eller lyckats meddela hittills okända omständigheter, vilka ställt utvecklingen i en ny dager. Dessa skäl torde näppeligen kunna av utredningsmännen anföras för att de i det nu framlagda betänkandet låtit detta i sin utredande del huvudsakligen omspanna åren 1917—1923. En närmare granskning av betänkandets innehåll — en granskning som i här förevarande sammanhang icke gäller de av utredningsmännen framlagda positiva förslagen — visar, att detta utgöres, utom av en huvudsakligen ur riksdagstrycket sammanställd redogörelse för partihandelsfrågans och vissa Spritcentralen eljest berörande spörsmåls riksdagsbehandling, av några kapitel ur Spritcentralens och dess dotterbolags förvaltning allt sedan år 1917. I denna kortfattade del av framställningen ha de till behandling upptagna ämnena valts enligt skenbart tillfälliga grunder, och de meddelade uppgifterna erbjuda intet nytt, ja, det förklaras uttryckligen, att de i väsentliga avseenden bygga på den tidigare utredningens material. En sammanhängande skildring av bolagets ekonomiska utveckling och ett försök att ställa in text eller siffror mot bakgrunden därav saknas.

Om framställningen sålunda redan av dessa skäl måste väcka betänkligheter, så ökas dessa än mera, när man vid ett närmare ingående på enskildheter finner, att den är ägnad att hos den med ämnets detaljer ej förtrogne läsaren ingiva en i mycket stor utsträckning till missförstånd erbjudande bild av det ämne den föregives behandla. En undersökning av det slag, varom här är fråga, skulle, om ock ej anbefalld av Kungl. Maj:t, måhända haft en viss betydelse, därest resultatet verkligen blivit en utförlig, på alla väsentliga punkter genomförd skildring av utvecklingens gång — en skildring, där alla de olika erinringar, som framställts mot bolagets verksamhet, upptagits till belysande och gärna till klander, men på sådant sätt och i sådant sammanhang, att den historiska och ekonomiska bakgrunden i varje fall kommit till sin rätt. En dylik framställning, som i korthet försökts i 1923 års utredning, hade måhända jämväl funnit sin motivering i det förhållandet, att ännu så sent som år 1926 i riksdagen framställdes krav om utredningar av detta slag, ehuru de visserligen avisades av andra kammaren, där de framställdes. Motionärerna framhöllo till stöd för sina yrkanden bland annat, att »en ganska utbredd och numera otålig folkmening önskade dagsljus över verksamheten i Spritcentralen med underlydande in i detaljer». En undersökning vore önskvärd för att »få ett slut på de rykten, som vore i omlopp, särskilt i vad det rörde förmenade privatekonomiska intressen inom Spritcentralen». Socialstyrelsen, som avgav yttrande över motionerna, påpekade, att »i den mån dylika rykten vunne tilltro, kunde de utan tvivel vara ägnade att minska allmänhetens förtroende till systemet och därigenom skada dess sociala uppgift». Ämbetsverket ifrågasatte därför, om det icke från auktoritativt håll lämpligen kunde till allmänheten förmedlas autentiska och för ge-

mene man såvitt möjligt lättfattliga upplysningar om de faktiska, bestående anordningarna på området, varigenom säkerligen grundlösa och skadliga rykten kunde bringas ur världen.

Mot bakgrunden av detta socialstyrelsens yttrande är det ägnat att väcka förvåning, att utredningsmännen, stödda på den ingående undersökning, som av dem verkställts, icke funnit sig böra meddela, att utredningen omfattat jämväl alla sådana förhållanden inom bolaget, som kunnat giva upphov till i omlopp varande rykten och påståenden, samt att genom undersökningen konstaterats dessas grundlöshet. Att nämligen ett sådant konstaterande måste ha framgått såsom resultat av utredningsarbetet följer redan därav, att i de för övrigt mycket få fall, där utredningsmännen ansett sig böra uttala klander mot av bolaget vidtagna åtgärder, detta självfallet icke underlåtits. Man hade kunnat vänta, att utredningsmännen låtit sig angeläget vara att inom ramen av sitt betänkande bereda plats jämväl för ett uttalande av den natur, som här berörts. I stället måste om redogörelsens innehåll och framför allt om det som utgör dess tyngdpunkt, d. v. s. uppgifterna rörande den s. k. avskrivningspolitiken, sägas, att de fylla ett ändamål helt motsatt det, som socialstyrelsen avsett, när denna talat om önskvärdheten av meddelande av »för gemene man lättfattliga upplysningar om de faktiska anordningarna». Om de upplysningar, som här av utredningsmännen lämnas, torde nämligen med fog kunna sägas, att de icke blott i stor utsträckning röra sig på ett av de för gemene man minst lättfattliga av alla områden nämligen bokföringens, utan även att de äro ägnade att ingiva en oriktig uppfattning, då de meddelas lösryckta ur det sammanhang, som är nödvändigt för att förstå dem.

3.

Av det anförda framgår, att styrelsen finner undersökningen i vissa delar föga ägnad att offentliggöras, då därav endast i ringa mån en nyttig och opartisk upplysning kan förväntas, men i desto högre grad en indirekt skada kan åsamkas bolaget. I varje fall måste styrelsen hysa stora betänkligheter mot ett utlämnande till allmänheten av de delar av redogörelsen, som behandla vidtagna avskrivningar.

Styrelsen anser sig i detta avseende ha gott stöd av 1925 års monopollag, vilken av utredningsmännen uttryckligen åberopats till bolagets skydd mot offentliggörande av från företaget inhämtade upplysningar. Monopollagen föreskriver i § 7, att de till den enligt lagen tillsatta undersökningsmyndigheten inkomna handlingar, från myndigheten utgångna skrivelser etc. må utlämnas, såvitt de icke beröra affärs- eller driftförhållanden, eller, i den mån handlingar äro av sådant innehåll, med Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd eller efter det 25 år förflutit från handlingens datum. I regeringsförslagets kommentar till denna paragraf anfördes, att ifråga-

varande handlingar borde vara hemliga, endast såvitt de anginge affärs- eller driftsförhållanden. Bland handlingarna intogs myndighetens redogörelse och dess därpå grundade förslag en ställning för sig. En av de åtgärder, som kunde tänkas bli en följd av undersökningen, vore, att dessa handlingar offentliggjordes — något som icke finge förhindras, men måste kringgärdas med all möjlig garanti mot att *inhämtade upplysningar onödigtvis bekantgjordes* (kurs. av styrelsen).

Den första och hittills enda undersökning, som verkställdes enligt monopollagen, är den, som år 1926 utfördes rörande Svenska kvarnföreningen. I sitt med stöd av ovan berörda bestämmelse avgivna utlåtande den 15 mars 1927 rörande redogörelsen för denna undersökning uttalade Kvarnföreningen, att av kommentaren till paragrafen kunde slutas, att publicitet tänkts bära ifrågakomma allenast, om den vore en nödvändig förutsättning för förståelse av redogörelsens övriga innehåll och framför allt för beredande av erforderlig insikt om grunderna till de positiva förslag, som av undersökningsmyndigheten framställdes. Det låge ock i sakens natur, att ett blottande inför allmänheten av alla de upplysningar rörande ett företags eller en sammanslutnings innersta verksamhet, som lagen ålade dennas ledning att framlägga, icke borde ifrågasättas, såvida icke den uppenbara skada, som därav måste bli en följd för de undersökta, uppvägs av att åtgärden vore till ostridigt gagn för det allmänna. Kvarnföreningen hemställde med stöd härav, att endast vissa sammanfattande delar av redogörelsen offentliggjordes. Kommerskollegium och lantbruksstyrelsen, som den 9 juni 1927 avgåvo gemensamt yttrande i ärendet, ställde sig med åberopande av den av Kvarnföreningen anförda motiveringen helt på föreningens sida. Kungl. Maj:t beslöt i enlighet därmed och medgav med en mindre jämkning offentliggörande endast av de delar av redogörelsen, mot vilkas publicerande föreningen icke uttalat någon erinran.

De i det nu föreliggande betänkandet framställda positiva förslagen stödjas icke i något avseende av den del av redogörelsen, som avser tiden från och med år 1924. Men icke heller den till sin omfattning vida övervägande delen av undersökningen, som gäller åren före 1924, innehåller i något som helst väsentligt hänseende någon motivering för de av utredningsmännen framställda förslagen. Redan härav borde klart framgå, att ett offentliggörande av den i betänkandet innefattade redogörelsen för undersökningens väsentliga resultat icke lämpligen borde ske, därest monopollagens föreskrifter i detta avseende skulle tillämpas. Det måste nämligen anses såsom ostridigt, att ett dylikt offentliggörande bröte mot den garanti, som enligt lagens kommentar uttryckligen skulle skapas mot, att inhämtade upplysningar onödigtvis bekantgjordes. När så därtill kommer, att denna redogörelse på grund av sin beskaffenhet i övrigt säkerligen hos det övervägande flertalet av dem, som toge del därav, komme att föranleda missförstånd och oriktiga föreställningar om det behandlade

ämnet, föreligger i denna omständighet ett ytterligare skäl, varför redogörelsen i föreliggande skick borde undanhållas offentligheten.

När styrelsen likväl, ehuru med stor tvekan, icke anser sig böra göra en hemställan av denna innebörd, har det avgörande skälet härtill varit, att styrelsen inser, att motiven för en dylik begäran skulle kunna missförstås och åtgärden sålunda lända bolaget till större skada än den, ett offentliggörande av redogörelsen i obeskuret skick utan tvivel kommer att vålla. Därest vissa delar av denna undersökning hemlighölls, skulle det helt visst bliva bekant, att detta hade skett på bolagets begäran. Även om bolaget bleve i tillfälle att offentligen framlägga skälen för sitt ståndpunktstagande i detta avseende, skulle allmänheten med säkerhet bibringas den uppfattningen, att vad som undanhölls dess kännedom, vore fakta och omständigheter av för bolaget och dess ledning besvärande natur. Ryk-
tessmideriet skulle få förnyad näring och, ehuru utredningsmännen i sin redogörelse icke gjort någon positiv insats för att i detta avseende åvåga-
bringa ett förbättrat läge, utan snarare berett tillfälle för uppkomsten av nya missuppfattningar, vill styrelsen för sin del icke påtaga sig ansvaret för att genom en hemställan om offentlighetsförbud för undersökningen medverka till att ytterligare skada åstadkommes.

Styrelsen, som i det följande ämnar något närmare belysa den egentliga innebörden av den del av redogörelsen, mot vars avfattning dess allvarligaste erinringar rikta sig, måste likväl till sitt medgivande rörande redogörelsens obeskurna offentliggörande knyta den förutsättningen, att styrelsens nu föreliggande framställning samtidigt bringas till allmänhetens kännedom, samt att, i den mån de delar av redogörelsen, som styrelsen upptagit till särskild behandling, utgivnas från trycket, styrelsens yttrande därom publiceras i samma handling.

4.

Den del av redogörelsen, som redovisar den av utredningsmännen verkställda *undersökningen*, utgöres, utom av kortfattade och huvudsakligen av siffersammanställningar bestående uppgifter angående bolagets inlösningsförfarande, dess aktiekapital, fonder, utdelning, vinstleveranser och skatteutgifter, av de tidigare omnämnda uppgifterna angående avskrivningarna, varefter förekomma särskilda uppgifter angående »gåvor, representation, annons- och reklamkostnader», »arvoden etc.», »informationsbyrån» och »den inre kontrollen». Uppgifterna angående aktiekapital etc. torde ha sammanställts ur bolagets tryckta förvaltningsberättelser och föranleda i detta sammanhang icke någon särskild kommentar. Ej heller torde de uppgifter, som meddelas angående »den inre kontrollen» eller »informationsbyrån», föranleda något annat uttalande än ett framhållande av att anledningen till att informationsbyrån ensam bland bolagets hela förvaltningsorganisation ansetts förtjänt av särskilt omnämnande torde vara, att revisorerna någon gång uttalat en

viss från styrelsen avvikande mening rörande denna byrås organisation — en uppfattning, som revisorerna emellertid sedermera frångått. De siffror, som meddelas rörande »gåvor, representation etc.», ha givit utredningsmännen tillfälle att framställa en anmärkning. Det framhålles nämligen, att representationskostnaderna, vilka för år 1926 utgjorde 3 370 kronor, »med hänsyn till Spritcentralens ställning» borde »ytterligare nedbringas». För styrelsen har det angivna beloppet för representationskostnader, varav 1 000 kronor kommo på Pariserkontoret, och sålunda 2 370 kronor för bolagets hela verksamhet i Sverige — med hänsyn till storleken och arten av denna på huvudkontor och ett tiotal filialer eller fabriker fördelade, rikets hela brännvinsdestillation, rusdrycksimport och partihandel omfattande rörelse — framstått såsom utomordentligt ringa, säkerligen utan motstycke inom en organisation av motsvarande storleksordning. I 1923 års utredning, som omfattade en period, under vilken dessa kostnader ofta varit högre, framhölls uttryckligen, att de »genomgående varit mycket låga». Ifråga om den redogörelse, som lämnas för arvoden till styrelse, revisorer samt personer i ledande ställning inom företaget, må anmärkas, att uppgifterna, i vad de avse den sistnämnda gruppen av personer, icke äga någon som helst betydelse för utredningens förslag och ej heller föranlett något uttalande från utredningsmännens sida, vadan här onekligen föreligger ett fall, då enskilda personers ekonomiska förhållanden helt i onödan blottas. Det förtjänar anmärkas, att, när motsvarande uppgifter omnämndes i 1923 års utredning, detta skedde för att motivera ett uttryckligt uttalande om, att lönerna till ledningen vore att anse såsom relativt låga och avsevärt lägre än de löner, som i allmänhet utginge till ledningen inom privata industri- och affärsföretag av jämförlig omfattning, vartill knöts den i nu föreliggande redogörelse icke förekommande uppgiften, att tantième icke å något håll utginge.

Tyngdpunkten i undersökningen ligger, som nämnts, i de meddelade uppgifterna angående avskrivningarna. I vad dessa avse tiden före år 1924, innehålla de, såsom tidigare antytts, i själva verket i sak intet nytt utöver vad som meddelats i 1923 års utredning. Jämföras emellertid dessa båda utredningars redogörelser i nu nämnda hänseende, framgår omedelbart i huru hög grad framställningssättet inverkar på möjligheten att giva en klar föreställning om materialets innebörd och därmed även på frågan om den eventuella skada, bolaget kan lida genom ett offentliggörande. I denna del av utredningsmännens redogörelse framträder särskilt den förut påpekade olägenheten, att det siffermaterial, varav den huvudsakligen består, icke i något avseende framställes mot bakgrunden av sitt historiska och ekonomiska sammanhang.

I det följande skall styrelsen därför tillåta sig att i korthet antyda något av det väsentliga, som synes böra framhållas för att giva en riktig bild av det meddelade materialets innebörd, varefter någon uppmärksamhet

skall ägnas åt den allmänna erinran, utredningsmännen framställt i sitt påstående om, »att avskrivningar eller bortföringar av vissa utgifter förekommit under bokföringstekniskt mindre lämpliga former».

5.

Den för förståelsen av bolagets utveckling och förvaltning grundläggande frågan rörande den successivt genomförda förändringen i dess organisation och förhållande till det allmänna behandlas av utredningsmännen dels utförligare i redogörelsens första avdelning, dels i den här till behandling närmast föreliggande avdelningen, som redovisar resultatet av den särskilt verkställda undersökningen. I denna sistnämnda anföres härnäst:

»att man vid granskningen av Spritcentralens verksamhet har att urskilja tre perioder, som kännetecknas av förändringar i Spritcentralens ställning i förhållandet till det allmänna. Dessa perioder omfatta åren 1917—1919, 1920—1923 samt tiden från och med år 1924 och sammanfalla med ikraftträdandet av de förut omtalade bestämmelser, vilka innefattas i 1920 års ändringar i bolagsordningen och i 1923 års avtal med staten.»

För att något komplettera och i några viktiga hänseenden precisera framställningen i denna del må det vara tillåtet att här framhålla, huru som under den första av de angivna perioderna, eller åren 1917—1919, Spritcentralen var ett dotterbolag till Stockholmssystemet, bildat på detta bolags initiativ och sålunda tillkommet såsom ett led i genomförandet av de nykterhetspolitiska idéer, som tagit gestalt i Stockholmssystemets grundande och vilka senare i 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning i väsentliga delar fingo sin legala utformning. Ett av de viktigaste syften, för vilket Spritcentralen liksom något år tidigare ett annat av Stockholmssystemets dotterbolag nämligen Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co, bildades, var att bryta det privatekonomiska intresset inom handeln med rusdrycker, enär det visat sig, att detta intresse stod hindrande i vägen för genomförande av åtskilliga av de betydelsefullaste av de av Stockholmssystemet planerade reformerna på området. Under denna period av bolagets tillvaro verkställdes utom inlösen av samtliga reningsverk i riket jämväl övertagandet av alla vinhandelsfirmor samt flertalet av agentföretagen. Genom detta arbete hade vunnits den för det allmänna betydelsefulla fördelen, att alla ersättningsfrågor ordnats utan någon som helst belastning av statsverket. Vidare möjliggjordes därigenom, att partihandeln kunde uteslutande handhas av organ, som i sitt förhållande till det allmänna vore i det närmaste jämställda med detaljhandelsbolagen. Inom dessa båda väsentliga grenar av rusdryckshanteringen var sålunda det enskilda privatekonomiska intresset helt borteliminerat och de utomordentliga svårigheter hade undanröjts, som skulle ha uppstått genom bibehåll-

lande av ett stort antal enskilda partihandlare. Det detaljhandelsmonopol, som rusdrycksförsäljningsförordningen frambragte, krävde otvivelaktigt en partihandel, som i sin organisation och allmänna syftning utgjorde ett komplement till systembolagen. En sådan anordning var det Spritcentralen genomförde under den period, då det var Stockholmssystemets dotterbolag. Det är uppenbart, att de affärstransaktioner, som under dessa år — liksom under de närmast följande — förekommo, voro av en synnerligen betydande omfattning samt av mångskiftande natur och dessutom verkställdes under för handeln och penningväsendet ytterligt oroliga år, och att vid deras bedömande sålunda hänsyn måste tagas till dessa omständigheter, ävensom till det betydelsefulla syfte, de tjänade, och utan vars erkännande de lätt kunna förefalla både omotiverade och måhända klandervärda.

Under den andra av de ovannämnda perioderna, d. v. s. åren 1920—1923, upphörde Spritcentralen visserligen att vara ett dotterbolag till Stockholmssystemet och blev ett självständigt företag utan att likväl förlora karaktären av ett systembolagens hjälpmedel vid den nya rusdrycksförsäljningslagstiftningens genomförande och lösandet av de många med dennas start förenade svårigheterna. Kungl. Maj:t fick rätt att utse hälften av bolagets styrelse och revision, och bolaget förband sig att inleverera sitt vinstöverskott till staten. Det må emellertid härvid ihågkommas, att bolaget ingalunda varit avsett i första hand såsom en inkomstkälla för statsverket, utan föreskriften om inleveransen ersatte endast den dittillsvarande anordningen, enligt vilken det uppståndna överskottet tidigare via Stockholmssystemet tillfallit det allmänna. Bolagets rätt att verkställa avskrivningar eller avsätta medel till fonder begränsades praktiskt taget icke i något avseende. Denna sistnämnda omständighet är givetvis förtjänt av särskilt beaktande, när det gäller att beskriva eller bedöma bolagets avskrivningspolitik under denna period, men har icke uppmärksamrats i den hithörande delen av utredningsmännens redogörelse. Det förtjänar ock här framhållas, att den vanligast framställda anmärkningen mot bolaget, som ofta framkommit bland annat i riksdagsdebatter, hänfört sig till bolagets vinstleveranser till staten. Dessa ha ansetts alltför ringa i förhållande till rörelsens omfattning. Hade utredningsmännen, som yttra, att »från Spritcentralen och dess dotterbolag, Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co, hava betydande vinstöverskott inlevererats till statsverket», ställt detta sitt yttrande mot bakgrunden av en dylik kritik samt mot det ostridiga förhållandet, att bolaget under denna sin andra period i stor utsträckning inlevererat *vad det haft full rätt att reservera*, hade en värdefull upplysning för allmänheten på ett auktoritativt sätt blivit lämnad.

Först från och med år 1924 inträder bolaget i sin tredje period, där dess ställning för första gången direkt reglerats dels genom nya föreskrifter i rusdrycksförsäljningsförordningen, dels ock genom uttryckliga bestäm-

melser i ett med staten slutet avtal, vilket senare innehåller särskilda stadganden angående rätten till avskrivningar och till fonderingar.

Därest de nu antydda grundläggande faktorerna, som kännetecknat bolagets ställning under de tre perioderna, icke någorlunda klart framhållas för läsaren av utredningsmännens redogörelse i dennas andra avdelning, blir följden lätt, att denne, som — därest han överhuvud har någon kännedom om bolagets organisation — allenast erinrar sig förhållandena, sådana de nu äro, drager den slutsatsen, att de särskilt ifråga om bolagets avskrivningar nu gällande bestämmelserna även under tidigare perioder varit i kraft. Då han samtidigt finner, att utredningsmännen helt generellt påstå, att den av dem verkställda undersökningen av bolagets avskrivningspolitik ådagalägger, »att anledning till erinringar finnes» (sid. 109 i betänkandet), kan den felaktiga föreställning lätteligen bibringas honom, att dessa erinringar, enligt utredningsmännens mening, gälla jämväl tiden efter 1923.

Detta gäller jämväl det, som i redogörelsen anföres angående bolagets tre dotterföretag Grand Hôtel, Carnegie och det numera avvecklade Astra. Samtliga dessa förvärv genomfördes år 1920 och sålunda åtskilliga år innan bolaget erhållit ställning såsom av det allmänna erkänt partihandelsföretag och åtagit sig förpliktelser i sin förvaltning, ifråga om vilka icke ens utredningsmännen påstått, att de icke uppfyllts. De särskilda skäl, som föranledde de tre nu nämnda förvärven, ha visserligen tidigare utförligen framställts såväl av bolaget självt i dess förvaltningsberättelser som ock i 1923 års utredning, men varje skildring, som påtalar antingen det förment oriktiga i att förvärven skett eller de avskrivningar eller förluster, vartill de sedermera givit anledning, måste också för att överhuvud giva en någorlunda riktig bild av förhållandena beröra de omständigheter, som motiverade dessa åtgärder från bolagets sida. Detta har så gott som helt underlåtit i utredningsmännens redogörelse, ehuru de ägnat en ingående uppmärksamhet åt de avskrivningar, som föranletts av engagementen i dessa företag. Styrelsen anser sig av sådan anledning, om än helt kortfattat, här böra komplettera utredningsmännens framställning i detta avseende.

Vad först beträffar förvärvet av aktierna i Grand Hôtel, så må därom sägas, att underhandlingar om dessas förvärv inleddes redan under den tid bolaget var ett Stockholmssystemets dotterföretag. Svårigheterna för hotellet och den därmed sammanhörande restauranten voro väl kända. Fres-telsen för ägarna att utnyttja företagens fastighetsvärde på ett mera räntabelt sätt var likaledes känd och erkänd. Hade rörelsen nedlagts, skulle detta säkerligen inför den allmänna opinionen ha framstått som ett led i den dåvarande alkoholregimens offerväsen, vilket tillfört landet och huvudstaden en svårbotlig skada. Särskilt i dess förhållande till restaurantväsendet, har denna regim icke förut eller senare stått på så osäker grund som just under det år — 1920 — då påfrestningen av kända anledningar

på restriktionssystemet nått sin höjdpunkt. Ett intresse inom ett restaurangföretag kunde icke anses ligga utom bolagets verksamhetsområde. Skulle det senare visa sig, att företaget vore för stort och oekonomiskt anlagt och klokheten bjöde att på ett mera räntabelt sätt utnyttja fastigheterna, ansågos dessa med sitt enastående och centrala läge böra i första hand hembjudas åt staten, som, enligt vad bolaget under hand från finansministern inhämtat, var i stort behov av centralt belägna lokaler. Förvärvet skedde genom kontantköp i ett starkt deprecierat mynt. De avskrivningar, som verkställdes, motsvara ännu icke det förändrade penningvärdet. Styrelsen vill i detta sammanhang ej underlåta att anteckna, att utredningsmännen anført, att Grand Hôtel »är ett hotellföretag av betydelse för den internationella resandetrafik, som berör vårt land», ett yttrande, som synes innebära åtminstone i någon mån en förståelse för förvärvet, med andra ord ett indirekt erkännande, vars värde icke minskas därav, att det, såvitt styrelsen kunnat finna, är det enda av denna art, som i betänkandet förekommer.

Vad angår engagementet i Astra, så ha utredningsmännen visserligen härom meddelat, att rörelsen av bolaget övertogs efter det att i nådigt brev till medicinalstyrelsen förklarats, att hinder från Kungl. Maj:ts sida icke mötte för bolaget att ikläda sig de för ordnandet av denna angelägenhet erforderliga förpliktelser. Vad som emellertid måste tilläggas för att den efterföljande utvecklingen skall framträda mot sin rätta bakgrund är, att avsikten med förvärvet var att snarast överlämna företaget till ett under medicinalstyrelsens kontroll stående och av ämbetsverket livligt förordat centrallaboratorium, varigenom den inhemska produktionen av goda och billiga läkemedel skulle i hög grad främjas. Samtidigt med Kungl. Maj:ts uttalande i ovannämnda brev till medicinalstyrelsen anbefalldes denna att upprätta förslag till sådan ändring i grunderna för läkemedels tillverkning och försäljning å apotek, som med hänsyn till det föreslagna centrallaboratoriet funnes påkallad, ävensom i övrigt meddela nödiga föreskrifter rörande laboratoriets tillverkning och försäljning. Dessa åtgärder blevo emellertid aldrig av medicinalstyrelsen vidtagna, och ointetgjordes sålunda det syfte, för vilket Spritcentralen åtagit sig detta från början såsom helt interimistiskt tänkta engagement. Samtidigt inträdde ett utomordentligt starkt prisfall å läkemedel, varav bolaget i samband med inköpet övertagit mycket betydande kvantiteter. Dessa omständigheter förklara, dels att å övertagna lager uppstodo betydande förluster, dels ock att engagementet sedermera icke kunde avvecklas utan ytterligare ekonomiska uppoffringar från bolagets sida. I 1923 års utredning är skildringen av dessa förhållanden beledsagad av den kommentaren, att, enär Astra inköpts vid en tidpunkt, då samtliga priser nästan stodo på toppen, engagementet givetvis medfört avsevärda förluster, men hade bolagets avveckling enligt utredningens uppfattning bedrivits så hastigt som varit förenligt med ekonomisk omtänksamhet.

Rörande slutligen förvärvet av Carnegiebolaget och därmed sammanhängande avtal med bryggerihanteringen i övrigt må allenast i korthet framhållas vad med detta inköp avsågs och vanns. För det första förhindrades, att ölbryggerierna i hela landet under sommaren 1920 — alltså omedelbart sedan riksdagen anhållit om utredning, huruvida starkare maltdrycker skulle överhuvud i fortsättning få tillverkas — återupptogo dylik tillverkning. Om så skett, hade dessa drycker enligt lag skolat försäljas genom systembolagen på motbok, något som särskilt för det dåvarande av alla sakkunniga bedömare ansågs kunna medföra sammanbrott av det individuella försäljningssystemet, både i tekniskt hänseende och av folkpsykologiska grunder. För det andra kunde riksdagen beräknas bliva satt i tillfälle — något som ock skedde — att besluta i maltdrycksfrågan under en tid, då starka maltdrycker ej tillverkades och då importen, genom åtgärder likaledes under Spritcentralens medverkan, hölls inom de snävaste gränser. Om riksdagen åter sett sig nödsakad behandla maltdrycksfrågan, under det att den ojämförligt större delen av ölproduktionen avsett maltdrycker med av lagen obegränsad alkoholhalt, torde ettdera av tvenne alternativ ha inträffat. Antingen hade ett beslut rörande alkoholhaltens sänkning till eller under »rusdrycksgränsen» (= »motboksgränsen») ej vunnit riksdagens bifall eller ock hade sådant beslut fattats men helt visst en ersättningsfråga av vittutseende konsekvenser uppstått. Genom inköpet av Carnegies porterbryggeri vanns största möjliga handlingsfrihet för riksdagen att taga hänsyn till allenast allmänna synpunkter, och eventuella ersättningsfrågor kunde praktiskt sett avföras. I den av utredningsmännen meddelade tablån rörande avskrivningar på aktier ingår Carnegieengagementet med 5 001 800 kronor, en summa, som måste anses ringa, om hänsyn togs till vad som därigenom vunnits, vare sig man lägger huvudvikten vid den sociala vinsten av den lösning maltdrycksfrågan fick eller vid undanröjandet av de svårigheter och ekonomiska konsekvenser, som med all sannolikhet blivit en följd av ett dylikt besluts fattande under andra och mindre gynnsamma omständigheter.

Om alla dessa åtgärder från bolagets sida gäller gemensamt vad som tidigare anförts angående bedömandet överhuvud av bolagets verksamhet — nödvändigheten att därvid taga i betraktande det syfte dess arbete varit avsett att tjäna. Som en illustration härtill må framhållas exempelvis just inköpet av det Carnegieska bolaget. Att inköpa ett bryggeri med rätt att framställa högprocentisk porter i ett ögonblick, då ett utsläppande av en dylik produkt på goda grunder kunde tänkas medföra en betydande affärsvinst, att efter verkställt inköp uraktlåta att begagna sig av den lagligen medgivna rätten, ehuru konsumtionen av bryggeriets lågprocentiga produkt månad efter månad sjunker till en bråkdel av normalproduktionen, att efter ett statsmakternas beslut, som innebär förbud för återupptagande av starkportertillverkning, underlåta att göra framställning om ersättning för sålunda tillfogad skada i näringsutövningen innebär givet-

vis, sett allenast ur företagets ekonomiska synpunkt, lika många obegrip-
liga som lättsinniga och klandervärda åtgärder. Att delgiva allmänheten
de på grund härav uppstående avskrivningarna och förlusterna utan att
undersöka och söka uppskatta de vinster, som genom åtgärderna inhösta-
des, eller kanske än bättre de förluster (säkerligen icke minst för statsver-
ket), som därigenom förekommos, kan icke gagna något förnuftigt eller
rättvist fattat ändamål.

6.

När styrelsen sedan övergår till den av utredningsmännen framställda
anmärkningen om att avskrivningarna skett under bokföringstekniskt
mindre lämpliga former, vil styrelsen till en början framhålla, att det är
ägnat att förvåna, att det ansetts nödigt att så utiörligt som skett uppe-
hålla sig vid de rent bokföringstekniska problemen. Detta föreligger så
mycket mera anmärkningsvärt, som enligt utredningsmännens eget utta-
lande de avskrivningar, om vilka här är fråga, »från och med år 1924
praktiskt taget upphört». De ha sålunda näppeligen ägt någon betydelse
för bedömande av den fråga, som enligt finansministerns direktiv över-
lämnats till utredningsmännen för undersökning, under det att ett ofient-
liggörande av materialet, sådant det i utredningen framställts, uppenbar-
ligen för företaget kan medföra den skadan, att hos läsaren kvärlämnas
intrycket av att företaget, mot vilket anmärkningar riktats, låtit något
otillbörligt komma sig till last.

Granskas nu emellertid befogetheten av de av utredningsmännen gjorda
erinringarna rörande avskrivningarna, må till en början framhållas, att
det berättigade och nödvändiga i att under år med exceptionellt lågt pen-
ningvärde — såsom under åren 1918—1922 — företaga extra avskrivningar
numera allmänt erkännes från såväl nationalekonomiskt som handels-
tekniskt håll. Från styrelsens sida har vid dess avskrivningspolitik
ständigt förelegat en önskan att i enlighet med aktiebolagslagens före-
skrifter i bokslutet upptaga tillgångarna till *betryggande* värden. Det
har alltid varit styrelsen angeläget, att ingen övervärdering av tillgån-
garna eller deras upptagande över verkliga värdena skulle förekomma.

När utredningsmännen gå att exemplifiera vad de kalla »den bristande
konsekvensen» i bolagets bokföring, uppehålla de sig särskilt vid behand-
lingen av goodwillkontot och påtala, att icke alla utgifter av dylik natur
bokförts över detta konto utan väsentligen över varukontot. Ett närmare
studium av denna fråga visar, att ett hjälpkonto i bolagets böcker under
de första åren försetts med rubriken goodwill, ehuru därmed ingalunda
tagits ställning till frågan, huruvida alla dit förda belopp voro av verklig
goodwills natur. Till detta konto sammanfördes nämligen av praktiska
skäl i huvudsak vissa belopp av likvider, vilka utgavos till de omkring
120 vinhandelsföretag, som av Spritcentralen inköptes i samband med bo-

lagets bildande. Av denna likvid, som i överlåtelseavtalen i regel betecknades såsom »ersättning för rörelsen m. m.», hade en betydande del, kanske den större, icke något samband med goodwill i egentlig mening, utan bestod, jämte en del inventarier, av mervärdet för de övertagna varulagren, vilket mervärde framkallats av den omständigheten, att varulagren i regel övertogs till firmornas fakturapriser, vilka emellertid, på grund av den hastiga och starka prisstegringen vid tiden för överlåtelsen, voro avsevärt lägre än dagspriset. Det är självfallet, att detta mervärde, i den mån rörelsens resultat medgav dess bortskrivning, skulle avföras på varukontot, dit det hörde, och icke på något annat konto. Enahanda torde förhållandet vara med den del av ersättningsbeloppen, som tilläventyrs motsvarade verklig goodwill, eller det skadestånd för nedlagd rörelse, varom flertalet överlåtelsekontrakt innehöllo bestämmelser. Det var redan vid transaktionernas genomförande så gott som omöjligt att exakt uppdelade den summa, som utgick i ersättning för övertagna vinhandelsfirmor, i vad som belöpte å ena sidan på varornas mervärde och å andra sidan på affärens verkliga goodwill eller nämnda skadestånd. Uppenbart måste det nu tio år efteråt vara ännu vanskeligare att rätt fördela de olika elementen i dessa utgiftsposter. Kvar står, att utgifterna väsentligen utgjorts av varukostnader, och att utredningsmännens anmärkning i detta hänseende, liksom ock påståendet om bristande konsekvens i bokföringen av dessa poster, saknar sakligt fog. Härav följer ock, att den i en tablå i utredningen, till vilken styrelsen senare skall återkomma, med över 30 miljoner kronor upptagna totalsumman för det av bolaget och dess dotterbolag utgivna goodwillbeloppet icke är riktig.

Såsom ett annat exempel på bolagets »bokföringstekniskt mindre lämpliga» åtgärder finna utredningsmännen sig böra utförligt redogöra för ett från inventariet kontot år 1918 bortfört belopp, varom redogörelse lämnats på sådant sätt, att läsaren måste bibringas den uppfattningen, att något otillbörligt förehafts. Vad som påpekas är, att 213 000 kronor nämnda år överförts från inventariet kontot till kontot »Diverse personer», och knytes här till den reflexionen, att den sålunda såsom fordran hos »Diverse personer» redovisade posten icke är någon verklig sådan fordran. »Nästa år», tillägges i redogörelsen, »avskrives densamma på så sätt, att beloppet överföres på varukontot». Hade utredningsmännen eller deras ombud framställt förfrågan rörande denna nu snart tio år gamla bokföringspost, skulle bolaget genom företeende av hithörande bokföringsinstrument ha kunnat visa, att en felföring förelåg,¹ vilket upptäcktes i februari 1919, då det emellertid var för sent att ändra föregående års bokslut — på vars vinstresultat saken icke inverkade — men att rättelse verkställdes redan per den 28 februari 1919. Det är överflödigt att anmärka, att genom detta förhållande, vilket torde vara lätt förklarligt i en bokföring, som även ut-

¹ Hänför sig till betänkandets lydelse sid. 73, innan däri vid slutjusteringen influerats till handakommen upplysning, att ett bokföringsfel förelåg.

redningsmännen vitsorda vara ovanligt omfattande och som var det särskilt år 1918, då bolaget snart sagt dagligen verkställde övertagande av inlösta firmor, intet som helst intresse trätts för nära.

I anslutning till vad sålunda anförts angående nämnda, av utredningsmännen påtalade bokföringsåtgärder, vill styrelsen icke underlåta uttala sitt beklagande av, att bolagets åt utredningsmännen lämnade medgivande att granska dess bokföring medfört risken för framställningar av denna art, vilka antingen helt kunnat undvikas, em erforderliga förklaringar från bolaget begärts, eller ock i varje fall icke bort ifrågakomma utan ett samtidigt angivande av den huvudsakliga innebörden av och anledningen till de åtgärder, som här vidtagits.

På de härefter följande sidorna av framställningen rörande bolagets avskrivningspolitik har sammanställts ett omfattande siffermaterial, avsett att särskilt belysa storleken av de före och efter bokslutet verkställda avskrivningarna av olika tillgångar. I en slutlig tablå (återgiven på sid. 89 i betänkandet) lämnas en sammanfattning av samtliga avskrivningar hos bolaget och dess dotterbolag under hela perioden 1917—1926, slutande på ett belopp av 86.6 miljoner kronor. I den kortfattade texten till tablå påpekas endast, att genom vissa avskrivningar på aktier, varulager och förrådsartiklar »skapats betydande dolda reserver», samt att vid avskrivningarnas bedömande ej finge förbises »penningvärdets förskjutning».

I den åsyftade tablå ha sammanförts sådana för en hopsummering utan vidare alldeles icke lämpade poster som avskrivningar på fastigheter och inventarier, på aktier, på varor och på vad utredningsmännen kalla goodwill. Styrelsen har tidigare framhållit, att under sistnämnda post, som i tablå figurerar med en summa av 30.3 miljoner kronor eller mer än en tredjedel av tablåns slutsiffra, rymmas huvudsakligen utgifter för från vinhandlare övertagna varulager, vadan beloppet snarast är att hänföra till varukostnader. Avskrivningar å varulager, som i tablå redovisas med 15.6 miljoner kronor, representerar helt och hållet en typisk dold reserv, således ett dolt kapital, om vilket utredningsmännen i sitt förslag till nytt avtal mellan staten och bolaget uttryckligen uttalat, att *det borde bibehållas* (jfr sid. 131 i betänkandet). Ytterligare dolda reserver torde förefinnas till åtskilliga miljoner, såsom bland annat framgår därav, att enligt 1923 års utredning »en efter synnerligen försiktiga principer verkställd värdering av Spritcentralens tillgångar 30 juni 1923» utvisade »en summa för bolagets egna kapitalbehållning av cirka 51 miljoner kronor mot cirka 32.4 miljoner kronor enligt dess räkenskaper». Dessa siffror visa, att de dolda reserverna vid nämnda tidpunkt utgjorde 18.6 miljoner kronor — en siffra, som sedermera snarare ökats än minskats.

Rörande de i tablå upptagna avskrivningarna på fastigheter och inventarier må hänvisas till, att 1923 års utredning vid behandling av motsvarande ämne noggrant skilt mellan å ena sidan vad man skulle kunna kalla normalavskrivningar, beräknade till 5 procent å fastigheter och 15

procent å inventarier, och å andra sidan avskrivningar i vad nämnda utredning kallar »konsolideringssyfte». Genom denna uppdelning, till vilken någon motsvarighet överhuvud ej finnes i utredningsmännens redogörelse, har tagits sikte på en av de ledande grundsatserna för bolagets avskrivningspolitik, vilken, liksom i själva verket alla åtgärder av denna natur i ett försiktigt skött företag, gått ut på att i möjligaste mån justera tillgångarnas värden med hänsyn ej endast till den normala värdeminskningen på grund av ålder och slitning, utan även till den värdoförändring, som är en oavvislig följd av penningvärdets förskjutningar. Detta har för bolaget så mycket mer framträtt såsom en nödvändig åtgärd som bolagets politik, ekonomiskt sett, helt stått i koncentrationens tecken. Med hänsyn till spritindustriens ovissa framtid och önskvärdheten att hinder av ekonomisk natur icke genom bolagets åtgöranden uppstode för genomförande av även mycket vittgående inskränkande bestämmelser från statsmakternas sida — ett nära förestående förbud var en politisk möjlighet — ansåg sig bolaget vidare pliktigt att såsom en angelägenhet av synnerlig vikt städse tillse, att dess bokförda värden icke upptoges högre än vad en realisation av desamma under helt ändrade nykterhetspolitiska förhållanden kunde tänkas inbringa. Då emellertid en del fastigheter till följd av den verkställda koncentrationen blevo mindre värdefulla och andra måste för att med fördel tjäna sitt ändamål högst väsentligt förändras och förbättras utan att fastigheternas försäljningsvärde härigenom ökades, ja, med hänsyn till dess speciella karaktär måhända snarare minskades, då slutligen prisen å arbete och material för dylika arbetens utförande stego till en förut oanad höjd, förelågo sålunda en hel serie omständigheter, som manade till kraftiga avskrivningar i konsolideringssyfte. Detta gäller även i minst samma grad rörande värdena av övertagna och nyanskaffade inventarier.

Att ingen *överdriven* nedskrivning av ifrågavarande tillgångar under åren 1918—1922 förekommit, bevisas på ett slående sätt av 1923 års utredning. I samband med nämnda utredning företogs nämligen en helt fristående värdering av bolagets fastigheter, maskiner, inventarier etc. till sådana värden, som under år 1923, då penningvärdet som bekant hunnit att i huvudsak stabilisera sig, kunde anses motsvara verkligheten. Bolagets fastigheter, som då enligt räkenskaperna hade ett värde av 15 375 700 kronor, åsattes vid omvärderingen ett värde av 15 268 000 kronor, dess maskiner och apparater, möbler och inventarier, enligt räkenskaperna bokförda till 4 652 600 kronor, åsattes vid värderingen ett värde av 5 075 200 kronor.

Det är sålunda riktigt, att bolaget under åren med exceptionellt lågt penningvärde — i likhet med flertalet övriga affärsföretag, vilka med hänsyn till framtiden velat föra en försiktig bokslutspolitik — ej i full utsträckning ökat fastighets- och inventariekontona med de belopp, som interimistiskt under löpande år påförts dem, och sålunda ej uppfört dessa belopp såsom tillgång utan i stället därmed belastat rörelsen. Bolaget har härvid utom av nu angivna motiv letts av den tanken, att de osedvanligt

höga vinster, vilka uppnåddes vid varuförsäljningen, i själva verket, med hänsyn till det utomordentligt låga penningvärdet näppeligen kunde till hela sitt nominella belopp betraktas såsom verkliga vinster. Det låg därför nära till hands att icke påföra de byggnader, inventarier etc., vilka utfördes respektive anskaffades under dessa år, de av samma skäl onormalt höga kostnader, som härav föranleddes, då man med säkerhet kunde utgå från att dessa kostnader voro att anse såsom till sitt bokförda belopp exceptionella. Det låg vidare nära till hands att, då ifrågavarande byggnader etc. utfördes för rörelsens räkning, bokföra de extra kostnader, som deras anskaffande under dessa år förorsakade, på det konto, som representerade bolagets rörelse, nämligen varukontot. I detta avseende torde bolaget ha förfarit analogt med vad som förekommit hos ett flertal av våra mera solida affärsföretag under ifrågavarande år.

Det framgår av det nu anförda, att av den i den åberopade tablån angivna summan av 86 miljoner kronor i själva verket mer än hälften utgöres antingen av utgifter (varukostnader) eller av dolda kapitalbehållningar och att av återstoden en mycket betydande del representerar i konsolideringssyfte eljest vidtagna avskrivningar, avsedda att hålla jämna steg med det starkt förändrade penningvärdet, varjämte vidare avsevärda belopp disponerats för uppnående av vissa bestämda, tidigare berörda ideella syften, vilkas realiserande styrelsen ansett ligga inom ramen för bolagets arbetsprogram.

Om dessa grundläggande förhållanden för förståelsen av bolagets avskrivningspolitik innehåller utredningsmännens redogörelse icke mer än den svaga antydning, som i det föregående återgivits. Det är därför icke ägnat att förvåna, att den framställning, som av utredningsmännen givits i det nu behandlade huvudkapitlet av deras undersökning, blivit i viktiga hänseenden ofullständig och måste leda till uppkomsten av felaktiga föreställningar.

Under åberopande av det anförda tillåter sig styrelsen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen värdsamt meddela,

att styrelsen — som hyser stora betänkligheter mot offentliggörandet av vissa delar av utredningsmännens redogörelse, vilka utan att äga betydelse för motivering eller förståelse av utredningsmännens förslag, samtidigt framställa ur bolagets bokföring hämtade uppgifter på ett sätt, som är ägnat att leda till uppkomsten av missförstånd och oriktiga uppfattningar rörande bolagets affärsförhållanden — likväl, om ock med tvekan, på angivna skäl icke finner sig böra mot-

sätta sig ett utlämnande till offentligheten av redogörelsen i nu föreliggande skick,

men att en förutsättning härför är, att styrelsens förevarande framställning samtidigt bringas till allmänhetens kännedom, samt att, i den mån de delar av redogörelsen, som styrelsen upptagit till särskild behandling, utgivas från trycket, styrelsens yttrande därom publiceras i samma handling.

Stockholm den 13 januari 1928.

På styrelsens för

Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens
vägnar:

AX. HEDENLUND.

M. Marcus.

*Transumt av protokoll, fört vid sammanträde med styrelsen för
Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen den 13 januari 1928.*

Närvarande: Herrar Hedenlund, ordförande, Johanson, Bratt, Bäckström, Eriksson, Heimbürger, Hellner och Peyron, suppleanterna Alsén, Carlson, Kellberg och Ringholm, samt jourhavande direktören Bernström.

---

§ 2.

Föredrogs och godkändes enhälligt det enligt styrelsens tidigare beslut överarbetade förslaget till styrelsens yttrande (Bil. A) med anledning av Monopolkontrollutredningens betänkande.

Yttrandet skulle på styrelsens vägnar undertecknas av herr ordföranden samt i form av V. P. M. överlämnas till herr statsrådet Lyberg med vördsam anhållan, att denne ville tillställa Monopolkontrollutredningen en av styrelsen samtidigt till förfogande ställd kopia av handlingen.

Denna paragraf förklarades omedelbart justerad.

Vid protokollet:

M. Marcus.

Rätt utdraget betygar:

M. Marcus.

Handwritten text at the top of the page, possibly a header or title.

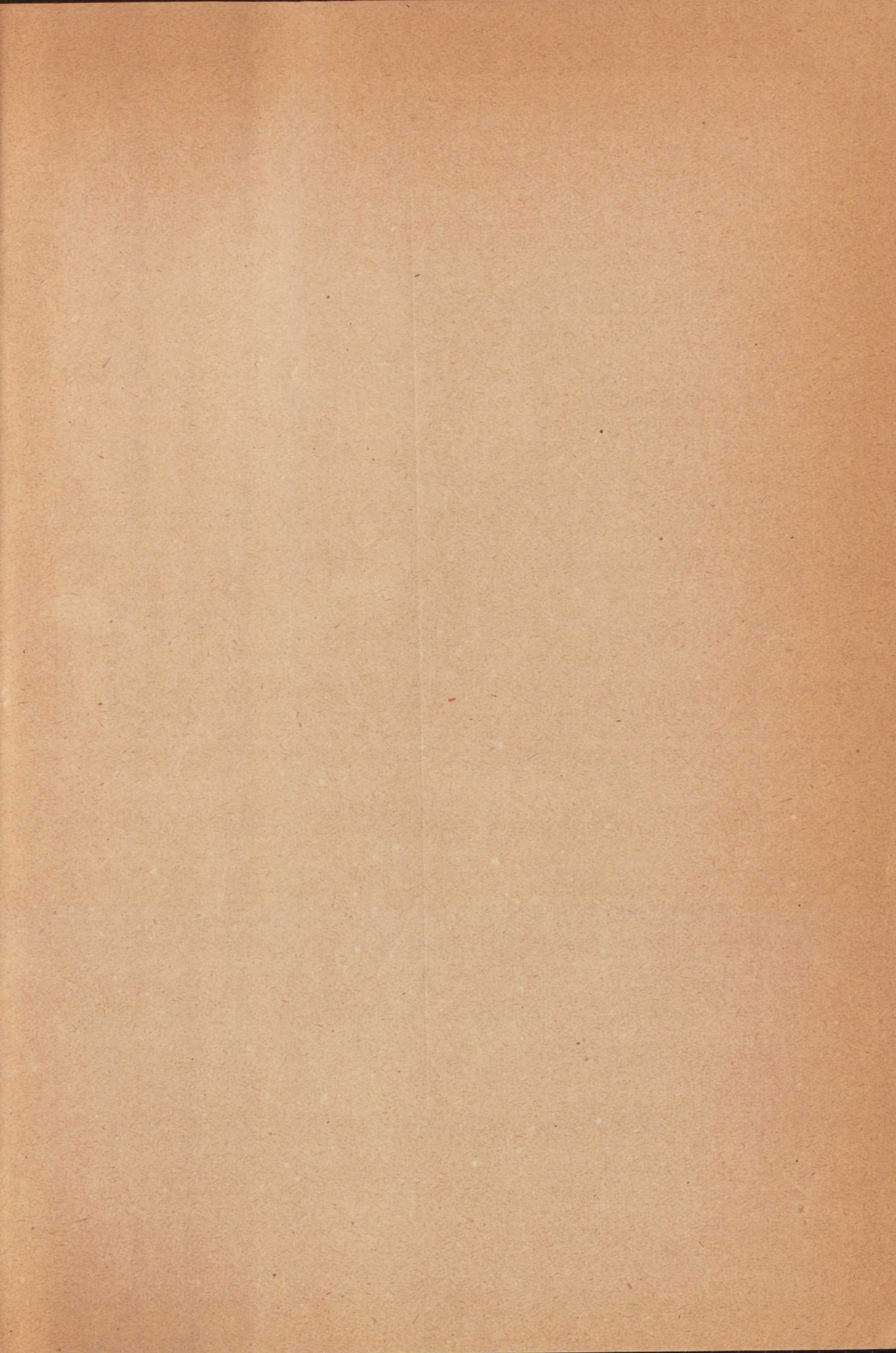
Handwritten text in the upper middle section of the page.

23

Main body of handwritten text, appearing to be a list or detailed notes.

Handwritten text at the bottom left of the page.

Handwritten text at the bottom right of the page.

Statens offentliga utredningar 1928

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1926 års pensionsutredning. Betänkande ang. familjepensionering för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst. [3]

Kommunalförvaltning.

Yttrande och förslag ang. revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad m. m. [2]

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Monopolkontrollutredningens betänkande ang. anordnandet av den statliga kontrollen av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens verksamhet. [4]

Socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt. Utrikesdepartementets organisation. [1]